

Antoine de La Sale

Jean de Saintré Barnegidslet

To franske ridderfortællinger

Indledning og oversættelse ved
Jens Rasmussen

Museum Tusulanums Forlag
Københavns Universitet
[e-bog 2006]

Antoine de La Sale: Jean de Saintré · Barnegidslet

e-bog

© 2006, Museum Tusulanums Forlag

ISBN 10: 87-635-0629-7

ISBN 13: 978-87-635-0629-8

ISSN: 1604-3006

Uændret gengivelse i PDF format af bogen:

Antoine de La Sale: Jean de Saintré · Barnegidslet

© Museum Tusulanums Forlag og Jens Rasmussen, 2005

Forlagsredaktion: Nete Bay Harsberg

Omslag: Pernille Sys Hansen

Sat med Adobe Garamond

Sats og tryk: Narayana Press, Gylling

ISBN 87 635 0207 0

ISSN 1395-4873Romanske Skrifter, bind 14

Serieredaktion: Anne Marie Jeppesen, Gert Sørensen,

John Kuhlmann Madsen og John Pedersen.

Omslagsillustration:

Miniaturemaleri, fra værket *La Sale*

(Bibliothèque Royale de Belgique, nr. 9287 – se også side 54 og 56)

Udgivet med støtte fra

Solar Fonden af 1978

Museum Tusulanums Forlag

Njalsgade 94

DK-2300 København S

www.mtp.dk

Indhold

Forord.....	6
Indledning	
1. Antoine de La Sales levnedsløb.....	7
2. Tradition og fornyelse i <i>Jean de Saintré og Barnegidslet</i>	9
3. Tidsbilledet	21
4. Dyster og turneringer	26
5. Heraldiske kendetegn	32
6. Herolder.....	35
7. Kamppladsen.....	36
8. Høvisk, uhøvisk og ægteskabelig kærlighed	37
9. Den historiske virkelighed.....	44
10. Værkernes stilpræg og oversættelsen	49
11. Forlægget for de oversatte tekster.....	53
12. Illustrationer.....	54
Jean de Saintré.....	57
Barnegidslet	253
Litteraturliste	282

Forord

Blandt det 15. århundredes franske litterære værker er der få der har fundet plads i verdenslitteraturen. Villons digte er stort set det eneste bidrag der læses i dag. Tidens prosadigtning er ukendt af de fleste litteraturfolk, og dog er der også her frembragt værker som ikke blot har litteraturhistorisk interesse, men viser en nyskabende indsats af høj litterær værdi. De to fortællinger der her bringes i dansk oversættelse, romanen *Jean de Saintré* og den korte beretning *Barnegidset*, som er skrevet af samme forfatter, Antoine de La Sale, er sådanne eksempler på en oversat litteratur, der kan fortjene at blive kendt også af et dansk læserpublikum.

Teksterne har ikke blot interesse ved deres dramatiske handling, men også ved det maleriske tidsbillede der fremstilles. Der gives her en realistisk beskrivelse af adelens klædedragt, fester og våbendyster og en demonstration af ridderlivets idealer. Til forståelse af teksterne har jeg i den følgende indledning givet en orientering om denne baggrund.

Jeg har fået oplysninger om enkelte historiske detaljer fra særligt sagkyndige. Jeg takker disse specialister for velvilligt at have besvaret mine spørgsmål. Mange gode råd har jeg modtaget af mine fagkolleger, lektor Lilian Stage, Handelshøjskolen i København, som har foretaget en kritisk gennemlæsning af et første udkast, og lektor Jonna Kjær, Københavns Universitet, som har gennemgået hele manuskriptet og med sit indgående kendskab til fransk middelalderlitteratur har ydet en uvurderlig hjælp. Begge har bidraget væsentligt til at fjerne ufuldkommenheder i min oversættelse og har givet forslag til en lang række forbedringer. Jeg bringer dem hermed min varmeste tak for deres assistance.

Udgivelsen af disse tekster ville ikke have været mulig uden den finansielle støtte som jeg har modtaget fra Solar Fonden af 1978 med henblik på dækning af trykkeomkostninger og reproduktion af billedmaterialet. Jeg retter en varm tak til denne fonds bestyrelse for dens positive interesse og generøse bevilling.

Jens Rasmussen

Indledning

I. Antoine de La Sales levnedsløb

Antoine de La Sale kom først sent i gang med forfatterskabet. Størsteparten af sit liv var han i tjeneste hos fire på hinanden følgende hertuger af Anjou, men det var først da han i halvtreds års alderen fik overdraget hvervet som „gouverneur“ (hovmester og huslærer) for René d’Anjous ældste søn at han for alvor gav sig i lag med intellektuelt arbejde. Da havde han deltaget i krige og levet et ridderliv som svarer til det der afmales i hans hovedværk, romanen *Jean de Saintré*.

Slægten var hjemmehørende i Provence, men hans far, Bernard de La Sale, var bestandig engageret i lokale småkrige i Italien som hærfører for lejetropper der kæmpede for huset Anjou. Tidens store krønikeskriver, Froissart, omtaler ham som en „fort et subtil écheleur“ (stærk og listig klatrer) med henvisning til hans ekspertise i at indtage fæstninger ved at bruge stiger til at nå op over borgmuren. Sønnen blev født i Provence i 1385 eller 1386, men Antoine har næppe kendt sin far. Faren havde nemlig en ægteviet hustru i Italien. Antoine er altså et uægte barn, men det var i den tids adelsslægter ikke nogen hindring for en smuk karriere. Farens tilknytning til huset Anjou gjorde det naturligt at sønnen blev uddannet ved Anjou-hoffet. Her tjente han som page og deltog senere gentagne gange i krigstogter i Italien for at hævde René d’Anjous krav på titlen som konge af Neapel. Under disse kortere eller længere ophold fik han lejlighed til at foretage ekskursioner til spændende steder, som han senere har berettet om i sine belærende skrifter, bl.a. en rejse til de lipariske øer med bestigning af vulkanen Stromboli og et besøg i en grotte på et bjerg i nærheden af Ancona, hvor en sibylle, en spåkvinde, efter sagn fra oldtiden skulle have sit tilholdssted. I 1415 deltog han i et lille portugisisk ledet korstog i Marokko, hvor havnebyen Ceuta blev erobret fra maurerne. En episode fra dette togt ligger til grund for fortællingen i anden del af *Le Réconfort de Madame de Fresne* (Trøsteskrift til Madame de Fresne).

I Frankrig kom La Sale til at varetage adskillige administrative hverv. Han var i en periode staldmester hos Louis III af Anjou, medvirkede ved tilrettelæggelser af turneringer og beklædte et år embedet som „viguier“ (byfoged) i sin fødeby Arles. Som tak for veludført tjeneste fik La Sale efterhånden overdraget en del ejendomme i omegnen af Arles, bl.a. fik han brugsretten og indtægterne fra et gods i nærheden. Dette privilegium skulle ved hans død overgå til hans hustru, en adelsdame fra Lyon, som kong René udstyrede med en medgift. La Sale blev altså i høj grad værdsat af hoffet.

Det var også kong René der i 1435 engagerede ham som huslærer og opdrager for sin ældste søn, Jean d'Anjou, der senere fik titlen hertug af Calabrien. Sådan kaldes han i den dedikation der står som indledning til romanen *Jean de Saintré*. Med denne ansættelse var La Sales liv som kriger og eventyrer forbi, og han helligede sig fra da af de mere stille sysler.

Hans forudsætninger for at undervise og opdrage en fyrstesøn var en god almindelse, hans fortrolighed med hoffivets skik og brug og hans besiddelse af ridderlige færdigheder og dyder. Han har sikkert selv modtaget en solid undervisning i de unge år. Han behersker latin, om end ikke fejlfrit, hvilket røbes i enkelte af de latinske citater som han bruger som støtte for sin belærende fremstilling. Han har endvidere haft lejlighed til at videreuddanne sig ved omgang med kultiverede hoffolk. Kong René var meget optaget af at digte og male, han søgte at holde liv i troubadour-lyrikken og står selv som en af de kendte lyriske digtere i tiden.

La Sale bliver dog på ingen måde en stuelærd litterat. I efterskriftet til romanen fremhæver han at han „hverken er vis eller boglærd“. Han synes at være kommet ind i skrivarbejdet på grund af omstændighederne, nemlig i forbindelse med sin nye stilling, hvor han som forberedelse har måttet gøre studier og foretage optegnelser til et undervisningsprogram. Indholdet af den undervisning han har givet til den unge kongesøn, har sikkert mindet om Belle Cousines belæring til Lille Saintré. Som hovmester har La Sale skullet optræde både som moraliserende pædagog og som mondæn hofmand. Erfaringer fra disse to områder videregiver han i romanen *Jean de Saintré*. Indføring i det mondæne liv indgår også i hans opdragerhverv.

Med sin elev tager La Sale på besøg til forskellige fyrstehoffer i Frankrig og påskønnes overalt for sin heraldiske sagkundskab. Han optræder også som dommer ved ridderdyster.

I 1448, da hans elev er blevet voksen, forlader La Sale huset Anjou, som han havde været knyttet til i 40 år, og hvor han næsten havde opnået familiær status. En anden hertugfamilie havde bud efter ham idet Louis de Luxembourg betroede ham uddannelsen af sine tre sønner. Dette fyrstehus havde nær tilknytning til huset Bourgogne og var således på englændernes side i Hundredårskrigen, men nærmede sig efterhånden den franske lejr. La Sale ses ikke at have gjort egentlig tjeneste hos hertugen af Bourgogne selv om han antagelig ind imellem har opholdt sig ved dette hof.

Hans faste opholdssted var i mange år Luxembourg-familiens slot i Châtelet-sur-Oise, hvor han den 6. marts 1455 fuldendte romanen *Jean de Saintré* således som det nævnes i denne romans epilog. I dedikationen til dette værk skriver han at det drejer sig om et bestillingsarbejde. Det samme kunne være tilfældet med hans senere skrift *Le Réconfort de Madame de Fresne*, som er afsluttet den 14. december 1458. Fortællingen om barnegidslet som indgår heri, er højdepunktet af hans moraliserende virke. Det er dog ikke hans sidste skrift. Før han dør i 1460 får han afsluttet en *Traité des anciens tournois et faitz d'armes* (Afhandling om tidligere tiders turneringer og våbenbedrifter). Han fastholdt derved linjen i sit forfatterskab, den nostalgiske dvælen ved ridderlivets glans og herlighed.

2. Tradition og fornyelse i *Jean de Saintré* og *Barnegidslet*

Jean de Saintré er den første franske roman der er skrevet originalt på prosa. De berømteste franske ridderromaner, som f.eks. *Løveridderen* (12. århundrede) af Chrétien de Troyes, var skrevet på rimede vers, men fra det 13. århundrede blev det almindeligt at omskrive versromaner til prosa eller at udmønte overleveret sagnstof i lange prosafortællinger som f.eks. sagnkredsen om Den Hellige Gral.

Da La Sale ikke har haft et klart forbillede for sin roman, har han i nogen grad været eksperimenterende og har fundet inspiration i forskellige eksisterende genrer. En del af stoffet har han hentet fra tidens belærende og moraliserende litteratur og fra ridderbiografier. Den belærende del indføres ret tidligt i romanen, idet La Sale ved introduktionen af den unge enke Belle Cousine tager en afstikker med en passage om dydige enker i det antikke Rom, som på grund af kærligheden til deres afdøde mand ikke ville gifte sig igen. Senere følger et længere afsnit om ridderlige leveregler og de vigtigste dele af den katolske katekismus, blandt andet et afsnit om de syv dødssynder. Meget af dette belærende stof er genbrug. Afsnittet om dødssynderne findes næsten ordret i ridderbiografien om den tapre Jacques de Lalaing, hvor faren ved sønnens afrejse fra hjemmet indprenter ham at undgå disse synder. Genbrug er også en passage med navne på de lande hvorfra korstogets saracenske hær er rekrutteret (se afsnittet „Den historiske virkelighed“, s. 44-47). Et lånt element er sikkert også et længere stykke med 500 navne på de franske og udenlandske adelsmænd der drager ud på korstog mod saracenerne. En sådan fortegnelse, en såkaldt våbenbog med beskrivelse af adelige slægters våbenskjold, har formodentlig eksisteret som en håndbog til brug for herolde. I alt fylder det belærende stof ca. 10% af romanen. Det er ikke den mest spændende del, hvad forfatteren nok har været klar over da han ikke forsømmer at gøre opmærksom på – med nogen ironi – at Belle Cousines damer „for manges vedkommende havde kedet sig grundigt under Fruens lange snak med Saintré da de længtes efter at komme i seng“ (93).¹ Meget af dette stof forekommer i dag mindre interessant, og jeg har derfor udeladt en del af det i oversættelsen, især partier der vedrører katekismens lære. Det belærende stof er et statisk element, der sætter handlingen i stå, men det virker ikke som et fremmedlegeme da forfatteren har føjet det ind i sammenhængen som et nødvendigt led i pagens uddannelse som kristen ridder.

Ridderbiografier, som f.eks. fortællingerne om de historiske personer Boucicaud og førnævnte Jacques de Lalaing, kan have givet La Sale inspiration til den mest fyldige del af romanen, nemlig den unge væbners karriere med

1. Tal i parentes ved citater fra oversættelsen henviser til de pågældende sider i denne bog.

beskrivelser af hans deltagelse i dyster, turneringer og kamphandlinger med tilhørende forberedelser og efterspil, fester og banketter. Jacques de Lalaing, „la fleur de la chevalerie“ (blomsten af ridderstanden), dyster ligesom Jean de Saintré sejrrigt i utallige kampe i Frankrig, Spanien og England. Hver dyst og turnering refereres også i Lalaings biografi, men resumerende og med vægten lagt på resultatet af kampen, mens La Sale i reglen omhyggeligt beskriver dystens faser med sans for de tekniske detaljer. Jacques de Lalaing blev dræbt i et slag (1453) ramt af en kanonkugle(!), og da hans biografi er forfattet kort tid herefter, har La Sale antagelig kendt værket og måske også ridderen, der var i tjeneste hos hertugen af Bourgogne, Philippe le Bon.

Saintrés bedrifter i forbindelse med dyster, turneringer og krigshandlinger tjener til at bevise hans adkomst til titlen som den tapreste blandt riddere. Til dette vigtige formål er der anvendt over halvdelen af bogen. Stof af denne art var meget populært i tiden og har været nydt som vor tids transmissioner af landskampe i fodbold eller af kongelige fester. Efterhånden som romanens handling skrider frem bliver beskrivelsen af dysterne mere skematisk med opremsning af procedurerne i det tilbagevendende ceremoniel. Nogle af de mindre interessante dyster er derfor ikke medtaget i oversættelsen.

Den resterende del af romanen er helliget hovedhandlingen med beskrivelsen af kærlighedsforholdet mellem den unge væbner og den lidt ældre enke Belle Cousine. Dette handlingsforløb er et originalt bidrag til den franske romans udvikling. En høvisk dames utroskab kendes fra historien om Guenièvre og Lancelot i romanserien omkring kong Arthur og hans riddere af det runde bord, men utroskaben gælder her ægtemanden, kongen, og er således i overensstemmelse med den høviske kærligheds kodeks, mens Belle Cousine svigter sin tilbedende ridder for at kaste sig i en vulgær abbeds arme. Omslaget kommer ret pludseligt. Dette vendepunkt i romanen resulterer i en lettere tone og hurtige sceneskift. Episoden med abbeden kan betragtes som en novelle ud fra sin koncentrerede handling og sin stedlige og tidsmæssige begrænsning. Novelleformen var udviklet i det 14. århundredes Italien med Boccaccios *Decameron* og blev senere efterlignet af en anonym forfatter ved hertughoffet i Bourgogne. I 1455 blev der her

udgivet en samling mere eller mindre grove erotiske fortællinger, 100 i alt ligesom i *Decameron*, og samlingen blev derfor kaldt *Les Cent Nouvelles Nouvelles* (De hundrede nye noveller). La Sale har antagelig kendt i det mindste den franske samling. Han figurerer med sit navn som fortælleren af en enkelt kort novelle, oven i købet en af de mest smagløse og middelmådige (nr. 50), men det menes at være falsk navngivning. Både hos Boccaccio og i den franske samling optræder en munk eller en præst ofte som kvindeforfører, men det er i reglen borgerkoner eller bondepiger der forføres, ikke en fornem adelsdame som i *Saintré*. Selv om La Sale måske har fundet inspiration til abbedfiguren i disse noveller, er han ikke forfaldet til at anvende den slibrige tone der præger *Les Cent Nouvelles Nouvelles*.

Da handlingsgangen er det centrale i *Saintré*, er der ikke gjort meget ud af at beskrive de agerende personer. Saintré beskrives blot som en dygtig og dristig knøs, god til ridning og al slags idræt, dog med det særlige, individuelle træk at han „igennem hele livet var lille og spinkel“ (58). Det kan undre at han med denne statur har været i stand til at besejre de stærkeste modstandere i en lansedyst eller med sit slagsværd fælde et utal af saracenerne. Her må man betænke at det ikke alene var den fysiske styrke der afgjorde en lansekamp, men også behændighed, ridekunst og strategi. Desuden kan det anses som en særlig fortjeneste at Saintré er i stand til at sejre mere ved sin tapperhed end ved sin styrke. I øvrigt fremhæves det gang på gang i romanen at det er Gud der skænker sejren og at den mindre ofte har besejret den større:

For det er ofte hændt at den svageste har besejret den stærkeste, og i et slag har det mindre antal besejret det større antal når de har Gud med sig. For i den situation er det mennesket der kæmper, men Gud giver sejren til hvem han behager (121).

Om Belle Cousine får man at vide at hun er „en ung enke“, men man får ingen besked om hendes alder eller udseende. Hendes handlinger viser imidlertid en række egenskaber. Hun er en af tidens lærde damer der er i stand til at læse oldtidsforfatterne på latin, men har også adskillige lidet smigrende træk. Hun er drilagtig, herskesyg, lunefuld, forfængelig og ødsel. Hun føler ægte kærlighed for sin tilbeder så længe han følger hendes vilje, men kasserer ham da han vil følge sin egen.

Abbeden er nok den mest interessante figur. Han er ung og rig og stærk, men præsenteres ellers mest med negative træk. Han har opnået abbedværdigheden ved sin fars donationer og fordriver tiden med forlystelser og idræt som ikke passer sig for en gejstlig. Hengiven til vellevne og opsat på erotiske adspredelser er han ikke noget mønster på kristen levevis. Efter at have været kæphøj og brovtende da han har vundet over ridderen i brydekamp, må han ynkeligt bede om nåde da ridderen truer med at dræbe ham i en dyst med ridderlige våben.

Hovedpersonerne placeres med mellemrum i situationer der kan skabe spænding i en fremstilling der for det meste skrider frem i et adstadigt tempo. De forskellige hovedpersoner fanges hver for sig i et billede der virker livagtigt og realistisk. Forfatteren har sans for at fastholde en person i en karakteristisk attitude og visualisere sin forestilling. Da Belle Cousine første gang henvender sig til Lille Saintré, står han i buegangen og kigger ned i slotsgården for at se på at de andre pager spiller bold. Da hun senere presser ham for at få ham til at røbe navnet på sin hjertes dame, er hans reaktion følgende:

Lille Saintré, der som nævnt endnu ikke havde følt eller nydt længslen efter kærlighed, tabte helt fatningen. Han stod blot og snoede kvasten på sit bælte om sine fingre og sagde længe ikke noget (66).

Senere bliver han taget under behandling af Fruen og hendes hofdamer der vil se våbenmærket som han har fået broderet på sine nye hoser. Han gør sig kostbar og bliver liggende på knæ, men damerne gør kort proces (se illustration s. 99):

Så tager en af damerne ham i armen, en anden ved skulderen og de andre holdt ham om livet og rejser ham op på benene. Så ser Belle Cousine og de andre damer og også nogle som man ikke havde kaldt på, hans våbenmærke, som alle roste ham for. Og den store glæde som Belle Cousine følte herved, frydede ham af hjertet (98).

Belle Cousine, som er meget afmålt i sin optræden, bliver sjældent fremstillet i udpenslede situationer, men da hun viser sin forelskelse over for abbeden, gør hun det på en ret løssluppen måde og får følgeskab af abbeden:

Mens de nu skålede, Fruen med abbeden og abbeden med Fruen, begyndte de efterhånden med deres øjne, som er hjertets bueskytter, at sende forelskede pile til hinanden; og ydermere begyndte de at røre ved hinanden med fødderne der var dækket af den store dug som gik helt ned til gulvet, og senere at træde hinanden varsomt over fødderne, og den opflammede elskovs pil rammer først den enes, så den andens hjerte så de helt mister appetitten. Men abbeden, som var henrykt over denne nye erobring, drikker snart med den ene, snart med den anden af damerne. Hvad skal jeg mere sige? Aldrig var nogen abbed så lykkelig. Snart rejser han sig og flytter sin skammel hen foran de andre damer og sætter sig lidt der; snart går han hen til frøknerne og beder dem spise mere; dernæst går han hen til kammerpigerne og drikker på deres velgående og går så tilbage til Fruen og sætter sig over for hende, ør af glæde. Og så begynder de endnu kraftigere at sende elskovspile, og deres fødder danser med hinanden som aldrig før (199-200).

Abbeden er tidligere vist som den snu forfører da han ved Fruens første besøg i abbediet har stillet uret frem så hun kan lokkes til at blive til middag, men højdepunktet i abbedens optræden vises i det show der indleder brydekampen:

Så tog abbeden sin kåbe af og stod i bar trøje med løsnede hoser, der var smøget ned under knæet – de var nemlig ikke i ét stykke dengang og var uden fod forneden – og gik som den første frem foran Fruen. Og da han passerede forbi Fruen, efter at have gjort dyb reverens, sprang han højt i vejret og viste sine tykke, hvide lår, der var behårede og lådne som på en bjørn (224).

Selve brydekampen beskrives med samme tekniske sagkyndighed som La Sale anvender ved de detaljerede referater af lansedyster:

Efter disse ord greb abbeden og Hr. de Saintré hinanden om livet og drejede rundt en gang eller to. Så stikker abbeden sit ene ben frem og låser Hr. de Saintrés ben fast. Så slipper han pludselig dette ben og spænder ben fra ydersiden og løfter Hr. de Saintré, så hans ben befinder sig en hel del højere end hovedet, og kaster ham derpå til jorden og holder ham fast under sig med sit bryst mod hans (225).

Den mest nyskabende og mest levende del af romanen finder man i personernes måde at tale på. Replikkerne er i reglen kvikke og mundrette, ofte krydret af humor og ironi. Selvom kongen og dronningen almindeligvis tiltales formelt og underdanigt, kan Saintré lejlighedsvis tillade sig et frivolt sprog som da han efter tilbagekomsten fra korstoget beder kongen om at

sove hos dronningen den nat. Dronningen får af Saintré forelagt planen på følgende måde:

Så gik Saintré leende hen til dronningen og sagde:

— De skylder mig stor tak, Frue.

Og da dronningen så ham le så højt, spurgte hun:

— Hvad skylder jeg Dem stor tak for, Saintré?

— Sig bare tak, Frue, så skal jeg nok fortælle Dem det.

— Det vil jeg ikke, sagde dronningen, De vil drive gæk med mig.

— Frue, det er noget kongen, De selv og også jeg vil have stor fornøjelse af. Stoler De ikke på mig?

— Jo, det gør jeg da! sagde hun. Derfor siger jeg Dem nu stor tak.

Så sagde Hr. de Saintré:

— Frue, De kan glæde Dem. Jeg håber at De i nat, hvis det ikke allerede er sket, vil få lavet en smuk søn, for i anledning af vor hjemkomst har kongen på min anmodning indvilliget i at sove hos Dem.

— Ih! sagde dronningen. Hvor er De flink! Det er ikke længere siden end i forgårs at jeg sov hos ham. Men sig mig lige hvad er det der har fået Dem til at rette denne anmodning til kongen? (188).

Saintré bekender under hårdt pres at årsagen er at han er meget træt efter at have redet i over en måned og vil slippe for at kongen skal udspørge ham hele natten.

I titlen kaldes romanen i en af samtidens versioner en „fornøjelig historisk beretning“, og Belle Cousine og hendes damer forsøger da også, især i begyndelsen af romanen, at skabe munterhed. De er meget opsatte på at få spas i hverdagen og kommer nemt til at le. De komiske elementer er ofte ledsaget af ironi som det vises i de scener hvor Fruen på skrømt hundser med Lille Saintré og bruger diverse ukvemsord for at ydmyge ham: „lumpne dreng“, „snothvalp“, „en ussel væbner“. Direkte hånende og hadefulde bliver hendes ironi da Saintré opsøger hende mens hun er på falkejagt med abbeden. Hans venlige hilsen bliver besvaret med en brutal afvisning:

— Nå, min højtærede dame, hvordan har De det?

— Hvordan jeg har det? Det kan De vel se. Kan De ikke se at jeg sidder på min pasgænger med en spurvehøg på armen?

Så vendte hun pasgængerens omkring og kaldte på sine hunde for at fortsætte jagten som om hun ikke regnede ham for noget (217).

Ironien bliver mere dybtgående og får satirisk karakter i den længere passage hvor abbeden angriber riddernes turneringsiver og rejselyst og påstår at de kun tager af sted for at nyde det søde liv ved fremmede fyrstehoffer:

— Yderligere kan jeg sige følgende, Frue; når disse riddere og væbnere drager ud for at øve våbendyst og har taget afsked med kongen, når det så er koldt i vejret, så drager de til Tyskland og varmer sig ved kakkelovnen og muntret sig hele vinteren med pigerne der. Og når det er varmt, så drager de til det herlige kongerige Sicilien og nyder den gode vin og den lækre mad og fontænerne og den dejlige frugt og de skønne haver, og hele sommeren kan deres øjne fryde sig ved de smukke damer og adelsmænd, som gør stads af dem og viser dem al mulig ære. Og så har de en gammel troubadour eller trompetér, der bærer en gammel våbenkappe, og de giver ham så en af deres gamle kåber på, og lader ham udråbe til hele hoffet: „Min herre har vundet! Min herre har vundet! Min herre har vundet!“. Ak, stakkels damer, hvor bliver I bedraget! Min tro, jeg beklager jer virkelig (221-222).

Dette angreb på ridderæren er blevet tolket som om La Sale har tvivlet på værdien af det ridderideal som han så ihærdigt har forsvaret hidtil i romanen. Det er dog nok overdrevent at ville se optrinnet som et ideologisk omslag hos La Sale og opfatte romanens slutning som et varsel om at riddertiden er ved at udløbe. Det kan også tolkes som et tegn på realisme at La Sale har villet give plads for en kritik af riddervæsenet da kritikken var udbredt i samtiden og også blev fremført af borgerskabet. I det mindste er trekantsforholdet en god historie som tjener det kunstneriske formål. Og ridderen sejrer til sidst, abbeden får sin straf, selvom ridderidealet har fået en skramme.

Romanen *Jean de Saintré* viser således adskillige nyskabende tendenser, men fremtræder ikke som et helstøbt værk. Det forskelligartede stof, som forekommer lidt tilfældigt dimensioneret, tyder på at forfatteren ikke har haft en helhedsplan da han gik i gang med værket. Bogen har dog uomtvistelige litterære kvaliteter og afgiver et interessant materiale til studiet af senmiddelalderens turneringsarrangementer og hoffliv.

I sin samtid har romanen været meget populær. Den er bevaret i et antal af 10 håndskrifter, hvilket tyder på en betydelig udbredelse. I det 16. århundrede udkom bogen i to trykte udgaver og hørte til adelens yndlingslektüre. Så blev den så godt som glemt i flere århundreder. Mod slutningen af det

18. århundrede lige før revolutionen blev der foretaget en bearbejdelse for teatret på grundlag af trekantsaffæren alene.

Den revurdering af middelalderen der fandt sted fra og med romantikken og videre gennem det 19. århundrede skabte fornyet interesse også for det 15. århundredes prosalitteratur, og *Jean de Saintré* blev betragtet som den centrale repræsentant for fiktionslitteraturen. Mens de litteraturhistoriske studier om La Sale i det 19. århundrede og første halvdel af det 20. århundrede hovedsagelig drejede sig om forfatterens biografi med lange diskussioner om La Sales påståede – men til sidst frakendte – faderskab til de anonyme skrifter *Les Quinze Joies de Mariage* og *Les Cent Nouvelles Nouvelles*,² er der fra midten af forrige århundrede fremkommet adskillige afhandlinger om selve romanværket. Den fremtrædende bulgarsk-franske tekstlingvist og semiotiker Julia Kristeva har således anvendt *Jean de Saintré* som korpus for de romanteorier hun udvikler i sin doktorafhandling *Le texte du roman* (1979).

Jean de Saintré foreligger i en oversættelse til 1400-tals engelsk³ og i en moderne fransk gengivelse, som er trykt over for den middelfranske tekst i en Livre de Poche udgave, men har ikke tidligere været tilgængelig på et skandinavisk sprog.

Barnegidslet

Den anden oversatte tekst, som optræder uden titel i den franske original, men her kaldes *Barnegidslet*, er et uddrag af La Sales opbyggelige skrift *Le Réconfort de Madame de Fresnes* (1458). Det er skrevet for at bringe trøst til en fornem adelsdame, som har mistet en søn, men er desuden tænkt som en opfordring til andre mødre i en lignende situation om at vise sjælsstyrke og bøje sig under Guds vilje. Genren trøsteskrift („consolatio“ på latin) var ret udbredt i middelalderen.⁴ I *Le Réconfort* er trøsten understøttet af to

2. Den lange diskussion der har været ført for at afkræfte La Sales paternitet, er omtalt i min afhandling *La Prose narrative française du XVe siècle*. 1958, s. 142-148.

3. Se fodnote 14 s. 49.

4. Genren er repræsenteret i den græsk-latinske oldtidslitteratur, hvor den er dyrket af bl.a. af Cicero og Seneca. I middelalderen er der skrevet berømte trøstebreve af digtere som Petrarca og Christine de Pisan.

fortællinger i „exemplum“-genrens form, hvoraf *Barnegidslet* er den første. Exemplum-genren, som blev anvendt i middelalderens moralske og religiøse litteratur, især i prædikener, består i en kort fortælling som indeholder en morale. Begivenhederne er ofte placeret i en historisk situation, og af det konkrete tilfælde uddrages en generel lære.

De trøstende ord og den opbyggelige demonstration er i *Le Réconfort* givet i en kort indledning til de to fortællinger der følger. Denne indledning som er holdt i en meget omstændelig prædikenstil er ikke medtaget i min oversættelse, men kun gengivet i referat. Udeladt er også den anden fortælling da den kun har sparsomme litterære kvaliteter. Denne fortælling har som emne det tab som en adelsdame ved det portugisiske kongehof lider da hendes søn bliver dræbt under gadekampe mod saracenerne i Marokko.

La Sales første fortælling om henrettelsen af et barnegidsel går langt ud over exemplum-genrens rammer. Beretningen er længere, og handlingsmæssigt og fortællemæssigt er den mere sammensat end det traditionelle „exemplum“. Personerne agerer virkelighedstro som i en novelle, og *Barnegidslet* kan betragtes som det ældste franske eksempel på en novelle med tragisk stof.

I fortællingen bliver den dramatiske situation hurtigt ridset op. Under Hundredårskrigen belejrer prinsen af Wales, Den Sorte Prins, fæstningen Brest i Bretagne og tvinger fæstningens kommandant til at indgå en aftale om at overgive fæstningen hvis der ikke kommer undsætning til franskmændene inden en fastsat frist. Som led i aftalen stiller kommandanten et gidsel, nemlig sit eneste barn, en trettenårig søn. Ved Guds hjælp kommer der undsætning til fæstningen i form af levnedsmidler, hvorefter kommandanten kræver gidslet frigivet. Prinsen vil ikke anerkende denne form for undsætning og påstår at hjælpen skal bestå i en væbnet indsats. Herved stilles kommandanten over for et skæbnesvangert valg: At overgive fæstningen og miste æren eller ofre sin søn.

Den dramatiske spænding er skabt ved formuleringen af dette ekstreme valg. Spændingen stimuleres yderligere ved at alle i fæstningen håber at

Den Sorte Prins vil godtage kommandantens tolkning af gidselaftalen og acceptere at undsætning kan bestå i proviant og ikke kun i våbenhjælp.

I modsætning til *Jean de Saintré* har *Barnegidslet* en overskuelig struktur. Etaperne i dramaets udvikling er i grove træk følgende: Kommandanten kræver tilbagelevering af gidslet. Dette nægtes af prinsen. Om natten røber kommandanten i ægtesengen for sin frue prinsens svar. Kommandanten beder sin familie og sine mænd om råd, men får ingen klar tilkendegivelse. Den følgende nat indvier kommandanten under høje klager sin frue i de to valgmuligheder: Overgivelse af fæstningen med tab af sin ridderære eller ofring af sønnen. Hustruen bestyrker ham med kraftige argumenter i først og fremmest at tænke på æren. Derefter parlamenteres der frem og tilbage gennem de to parters herolde, og spørgsmålet om løsepenge berøres. Da prinsen er ubøjelig, planlægger kommandanten et angreb når sønnen føres til retterstedet, men det er for sent. Fra borgen kan de se en hærafdeling begive sig til henrettelseshøjen og snart efter vende tilbage. Den tilbagesendte franske herold beretter i enkeltheder om sønnens pinefulde martyrium. Efter sønnens henrettelse hævner fæstningskommandanten sig på det grusomme. Ved en list lokker han englænderne til at angribe og tager et stort antal englændere til fange. De 12 fornemste hænges i galger, der rejses på borgens tårn, så Den Sorte Prins kan være vidne til deres forsmædelige død. De øvrige 106 får stukket det ene øje ud, et øre og en hånd hugget af, alt sammen på venstre side, og bliver sendt tilbage til englænderne!

Selve henrettelsen af gidslet beskrives ikke direkte. Den er derimod afbildet på illustrationen s. 274, der sammen med en række andre træsnit illustrerer den danske oversættelse. Men forberedelsen til henrettelsen er afmalet i teksten med adskillige realistiske træk, f.eks. i scenen hvor barnet lænket om benene føres til højen „siddende i sadlen på en lille hest med hænderne bundet foran og med 50 bueskytter omkring sig“ (269). Og herolden synliggør drengens pinsler da han beretter:

Og da han ikke villigt ville modtage døden, måtte man holde hans hoved og lænke hans arme og ben så fast at hans ben blev afskrabet helt ind til knoglen som man senere fortalte mig (275).

Denne art tragisk realisme videreføres i en scene hvor faderen kysser sønnens afhuggede hoved mens han holder det i sine hænder (277). En sådan realisme er enestående i den fortællende franske middelalderlitteratur. Den angår det smerteligste i tilværelsen, døden. Lidelsestemaet, som er fremtrædende i katolicismen, er ikke tidligere behandlet i den fortællende franske litteratur. I *Barnegidslet* fremhæves det smertelige stadig for at vække medynk. Ikke blot dør sønnen på grusomste vis, men hans død er dobbelt tragisk da den er forårsaget af forældrenes valg. Et valg mellem lige uønskede løsninger som i en græsk tragedie.

Ideologisk er *Barnegidslet* bagudrettet, middelalderlig i sin fastholden ved et ekstremt æresbegreb. I sit sidste fortællende værk har La Sale vist at han stadig er fortidens mand der har ønsket at videregive sin ungdoms heroiske idealer til eftertiden.

Fortællingen om gidseldrabet har næppe været særlig kendt i samtiden. Den er kun overleveret gennem to håndskrifter og blev først trykt i begyndelsen af det 16. århundrede, oven i købet i en bearbejdet form. Denne er indlagt som supplement i opdragelsesskriftet *Les enseignements d'Anne de France à sa fille* (1505). Bearbejderen har her taget sig den frihed at forhøje straffen over Den Sorte Prins. Han nøjes ikke som La Sale med at lade mange af hans mænd henrette eller lemlæste, men sørger også for at prinsen selv lider døden. Denne udgave af fortællingen slutter nemlig med at prinsens skib, da det forlader Brest, rammer en klippe, går midt over og synker til bunds med prinsen og alle hans mænd.

En rigtig udgivelse fandt først sted i 1881 da *Le Réconfort* blev trykt i et lille antal eksemplarer, der dog ikke kom i handelen, men blev genoptrykt i et større oplag i 1903, udgivet af Joseph Nève. Værket blev først kendt uden for specialisternes kreds efter at den tyske litteraturforsker Erich Auerbach i sit berømte oversigtsværk *Mimesis* (1946) havde foretaget en længere, dybtgående analyse af den første fortælling og fremhævet dens litterære kvaliteter. Vedrørende den udgave fra 1979 som er benyttet til min oversættelse henvises til afsnittet „Forlægget for de oversatte tekster“, s. 53-54. Novellen er ikke tidligere oversat til dansk.

3. Tidsbilledet

Livet ved hoffet

Romanen om Saintré gives et interessant billede af livet ved et fransk fyrstehof i det 15.  rhundrede. Romanens handling foregår i Jean le Bons regeringstid (1350-1364), men selvom forfatteren har forsøgt at indlægge enkelte træk fra ældre tid, f.eks. vedrørende personernes dragter og rustning, peger helheden klart mod La Sales samtid.

Der er ikke tale om nogen egentlig stedsbeskrivelse idet fortællingen er koncentreret om kærlighedsforholdet mellem Belle Cousine og Lille Saintré og af den unge helts ridderlige løbebane. Handlingen udspilles i forskellige lokaliteter på slottet: Gildesalen, modtagelsesværelset (*la chambre de parement*), buegangen (*la galerie*), Belle Cousines sovegemak og lysthave (*le pr au*). Dagens gang markeres omhyggeligt med stereotyp angivelse af banale faste holdepunkter: Deltagelse i morgenmessen, eventuelt også aftenmessen, middagsmad midt på dagen og aftensmad, der ved festlige lejligheder former sig som en banket. Den obligatoriske afslutning på dagen er servering af godnatvin og „ pices“ (krydret konfekt bestående af bl.a. kandiserede frugter, syltede valnødder, overtrukne mandler og forskellige sukkervarer). Vinen har været en s d hedvin, også ofte krydret. Den nævnes undertiden med navn og hjemsted, og man erfarer at udenlandske vine, italienske, spanske eller græske er højt værdsatte. Ristet brød dypet i krydret vin som fx muskatellervin, grenachevin, malvasier eller græsk vin (203) serveres som mellemmåltid.

Kun en enkelt gang nævnes de retter der serveres ved kongehoffets banketter, enten fordi det anses for en selvfølge at menuen er uovertruffen – „enhver kan forestille sig hvor udsøgt det var“ (167) – eller fordi La Sale ikke har ønsket at bringe tanken hen på overdreven nydelse af bordets glæder i forbindelse med ridderlivet. Anderledes med de passager der findes i den afsluttende satiriske del, hvor den plumpe abbed fremstilles som førende et forargeligt, udsvævende liv. Først vil han gøre indtryk på Belle Cousine ved at sende hende en overdådig mængde proviant i form af al

slags vildt sammen med et fad af den bedste bourgognevin (195). Ved det middagsmåltid han arrangerer for hende serveres der ikke kød da man jo er i fastetiden, men et righoldigt udvalg af fisk. Som desserter er der anrettet talrige former for buddinger, kager, tærter og frugt (202). Da Saintré senere er gæst hos abbeden er der forberedt „lidt skinke med salat, som abbeden og fruene yndede“. Derefter følger hovedretterne med masser af unge kaniner, agerhønekyllinger, fede tamduer og gode vine fra Beaune, Tournus og Saint-Pourçain (220). Der skåles flittigt, en skik der kun nævnes i forbindelse med måltiderne i klostret (199) selvom den nok ikke har været ukendt ved hoffets fester.

Underholdning

For at deltagerne i hoffets selskabelige liv ikke skal kede sig, er der tænkt på forskellige slags adspredelser. Ved hoffet i Barcelona spiller Saintré således „mange slags spil“ (antagelig brætspil) med dronningen og hofdamer i modtagelsesværelset mens de venter på aftenmaden.

Om aftenen byder det faste program på underholdning med dans og sang. Efter dysten med den polske ridder Loisselench er dansene dels traditionelle, langsomme danse (*danses basses*), dels nyere danse og kunstfærdige mauriske danse (175). Hoffet har fastansatte *ménéstrels* (musikanter der samtidig er sangere), og et udvalg af dem følger med Saintré da han skal dyste udenlands. Hoffolkene bidrager også med sang, og Saintré brillerer naturligvis i denne genre allerede som page: „Og mens man dansede, veg Belle Cousines øjne ikke fra Saintré, så smukt dansede og sang han“ (98). Ved et festmåltid hos den spanske dronning roses Saintré igen for sine præstationer: „Saintré, som sang fortrinligt ligesom nogle fra hans følge, vakte stort behag hos kongen, dronningen og alle andre“ (146).

Etikette

I den daglige omgang lægges der stor vægt på at overholde etikettens regler om høflig optræden over for alle og særlig opmærksomhed og underdanig adfærd over for personer af højere rang. Saintré praktiserer knæfald ved enhver anledning og ofrer stor omhu på at takke for gunstbevisninger i ud-søgte vendinger. Regler om forrang skal følges ved tilbagevendende situationer som: håndvask før middagen, placering ved middagsbordet, formation

af optog, ledsagelse af æresgæster ved ankomst og afrejse. Ceremoniellet når sit højdepunkt i afviklingen af ridderspil: indmarch og udmarch, overrækelse af sejrpris og videregivelsen af prisen til en fornem dame.

Luksus

Tidens forkærlighed for overdådig pragt kan følges i beskrivelsen af den komplette garderobe som Saintré modtager som gave af sin hjertes dame (92, 100). Den giver samtidig en oversigt over de klædningsstykker, der hører til en ung adelsmands påklædning. Den består inderst af en „skjorte af fint linned“, herover en foret trøje eller kort jakke (*pourpoint*, i dansk dragthistorisk terminologi „vams“), der kunne være af fint stof som skarlag, fløjl eller silke i prangende farver. Til trøjen var fæstnet et par hoser (strømper og bukser ud i ét)⁵ ved hjælp af bændler. Den kostbareste og mest repræsentative beklædningsgenstand er k ben (*robe*), som i reglen er prydet med pelsværk: mårskind, gråværk (egernskind) eller zobel. K ben kunne også være udelukkende af pelsværk. F r Saintrés afrejse på sin udfordringsturne forærer hertugen af Berry ham således en stor k be fremstillet af 600 zobelskind (138). Kl dningsstykkerne kan være indvævet med silke-, guld- eller s lvtr de eller være udsmykket med iøjnefaldende broderier af de samme materialer. Belle Cousine forlanger således at Saintrés hoser i begge sider skal have hendes farver og våbenmærke som broderet mønster. Den karakteristiske mandlige hovedbeklædning er *le chaperon*, som er en rundpuldet hat med en tyk valk i stedet for skygge. Kvindernes dragt beskrives ikke nærmere, men på nogle af de gengivne miniaturemalerier ser man kvinder iført tidens høje, kr mmerhusformede hat (*le hennin*).

Den boligmæssige komfort var i almindelighed beskeden, og det anføres derfor som en særlig luksus at Belle Cousine under sit besøg i abbediet bliver budt ind i „en nydelig lille sal, en slags modtagelsesværelse behængt med klæde og gobeliner, med m tter på gulvet, glas for vinduerne og en dejlig brændeild“ (197). Abbeden kan også byde på et opvarmet soveværelse

5. Da abbeden f r brydekampen smøger sine hoser ned, nævnes udtrykkeligt at de er delte efter den gamle mode (224).

til overnatning, og til håndvask før middagen „fint rosenvand der var lunet lidt“ (198).

Gaver

La Sale appellerer især til læserens luksusfornemmelser ved beskrivelsen af de gaver der udveksles ved mindste anledning. Gavemodtager er især Lille Saintré, der af sin velynder Belle Cousine forsynes med alt det udstyr som er nødvendigt for en karrierebevidst ung væbner. Foruden fine klæder går repertoire af gaver fra en ledsagehest, en hverdagshest og en pasgænger til at bære hans kammertjener og hans bagage (110), til kostbare pelskåber og ikke mindst smykker, såsom diamant- og rubinringe. Med hensyn til armringen som Saintré skal bære som udfordringstegn, er der vist særlig opfindsomhed idet den består af en bred guldarmring med hans Frues emblem i emalje og med 6 diamanter, 6 rubiner og 6 perler i kanten (119).

Det er kutyme at honorere en gavegivers generøsitet ved at yde gengæld. Saintré opfordres således til at forære dronningen en smuk pasgænger som tak for at hun har fået ham udnævnt til forskærer ved kongens bord. Delta-gerne i dyster giver også hinanden gaver, f.eks. forærer Saintré efter kampen en prægtigt udstyret stridshest til den polske ridder Hr. Loisselench og modtager dennes stridshest til gengæld (176).

Generøsiteten har sikkert ikke altid været uegennyttig. Belle Cousine anbefaler således sin protegé at give gaver for at vinde fremgang ved hoffet:

— Min hjertens ven, jeg ser at vor konge og også dronningen gudskelov synes godt om Dem. Vi må overveje hvordan det gode forhold kan holdes ved lige; hvilket er ret svært ved hoffet på grund af misundelige menneskers bagtalelse. Det gælder da om at vinde venner som omgås kongen og dronningen på nært hold. Det kan gøres dels med gaver, dels med løfter da De ikke kan give gaver til alle. Løfterne skal opfyldes på rette tid og sted, med en ridehest eller en pasgænger til én og en kåbe til en anden. Til de tjenstgørende ved hoffet kan man give liberikåber så de bliver vundet for én. Til dronningen én gang en smuk pasgænger, en anden gang en hest til hendes bærekarm, eller en smuk kørehest til hendes vogn, til de andre damer efter deres stand, til nogle elegant hovedtøj, til andre smukke bæltter af forgyldt sølv, til nogle blot fine stoffer, til andre små pynteting af guld eller sølv, til nogle fine diamanter og rubiner, til andre emaljerede guldringe. Og til frøkner af lavere rang

punge, handsker, bændler og nåle alt efter deres rang. Og således vil De på grund af Deres gavmildhed blive æret, yndet og afholdt af alle (112).

Saintré sørger da også for at betænke de forskellige kategorier af hoffolk med en nytårgave efter Belle Cousines opskrift. Mens smykker gives til begge køn, er der i reglen forskel på de foretrukne gaver til damer og herrer. Herrer foræres især heste og kåber, eventuelt sølvservice, mens passende gaver til damer er forskellig slags pynt. Ved sin afrejse fra det catalonske hof spenderer Saintré følgende:

Fruerne og frøknerne ved hoffet fik alle som gave chemiser der var broderet med guld og silke, bluser, broderede punge og handsker, alt sammen efter landets mode, parfumer såsom moskus, essens fra Cypern eller andre vellugtende stoffer, som det ville føre for vidt at opremse i sin helhed her.

Gavens værdi afpasses efter modtagerens rang. Riddere modtager gaver i guld, væbnere kun i sølv. Mens Saintré som afskedsgave forærer de catalonske herolde 100 daler, får trompetéerne og sangerne 50 daler.

Og den aften sendte kongen penge til gæsterne for at betale alle deres udgifter. Næste morgen sendte han til Hr. de Loisselench et stykke silkefløj i høj rød purpurfarve og rigt indvirket med guld i guld, for tyve mark guldservice og for to hundrede mark sølvservice og desuden en smuk ridehest fra Apulien. Til hver af de fire andre baroner forærede kongen et stykke mønstret fløj i høj rød farve og en smuk ridehest og til alle de andre riddere et stykke ensfarvet fløj og til væbnerne et stykke mørkerødt satin; til Brunswick, herolden, en meget kostbar kåbe og hundrede francs med afbildning af kongen til hest. Og dronningen forærede til Hr. de Loisselench et stykke kostbart silkefløj i azurblå farve indvirket med guld og desuden et rigt smykke med en fladsleben diamant indrammet af tre store perler og tre fine rubiner. Og til hver af fire andre baroner et stykke azurblåt, mønstret satin indvirket med guld. Og til hver af ridderne et stykke azurblåt, mønstret satin. Og til væbnerne et stykke ensfarvet blå satin. Og Belle Cousine sendte ham en meget kostbar diamantring til en værdi af femhundrede francs. Og hver af kongens fire brødre gav også rige gaver, til nogen en ridehest, til andre guldindvirket silkestof eller service af guld eller sølv i stor mængde. Og da de fremmede så alle disse æresbevisninger og de kostbare gaver fra kongen, dronningen og lensherrene og også fra Belle Cousine, vendte de om for at takke dem allerunderdanigst skønt de allerede havde taget afsked (175).

Gaverne beskrives i reglen ret præcist, ofte med angivelse af deres værdi for at situationen skal virke realistisk. Beskrivelserne i romanen virker dog stærkt overdrevne. Mens det fantastiske og eventyrlige i de keltiske ridderromaner var knyttet til overnaturlige væsener og hændelser, er publikums eventyrtrang i La Sales roman tilgodeset ved forfatterens svælg i rigdom og pragt. Niveauet og omfanget af gaverne svarer ikke til den virkelighed, man får kendskab til gennem fyrstehusenes regnskaber.⁶ Belle Cousines ædelmodighed synes at ligge et godt stykke over hvad selv det mest ødsle fyrstehof på den tid kunne præstere.

4. Dyster og turneringer

Der findes hverken i den franske middelalders fiktionslitteratur eller historieskrivning så detaljerede beskrivelser af dyster og turneringer som i *Jean de Saintré*. Den store mængde beretninger om ridderspil viser ikke blot La Sales beundring for demonstration af kampmod, ridekunst og våbenfærdighed, men også hoffets begejstring for de spektakulære, ceremonielle udfoldelser der knytter sig til afviklingen af disse storslåede arrangementer. Især damerne har været taknemmelige tilskuere til sådanne afbrydelser i det ellers ofte monotone hoffliv.

For den unge væbner eller ridder var den sejrige deltagelse i dyster og turneringer den sikreste vej til berømmelse og velstand. Ikke blot modtog han den udsatte sejrpris, men også i reglen taberens rustning og hest, som var bekostelige i anskaffelse. I *Jean de Saintré* er gevinsterne på kongeligt niveau i form af smykker eller juveler. Omkostningerne ved deltagelse i ridderspil blev afholdt af fyrstehusene, der var interesserede i at kapre stjerner i lighed med vore dages fodboldklubber.

Terminologisk skelnes der på fransk mellem en „dyst“ og en „turnering“. Dysten (*la joute*) er en tvekamp med én deltager på hver side, mens tur-

6. Anjou-hoffets udgifter til klæder og sølvtoj er righoldigt dokumenteret i Françoise Piponnier: *Costume et vie sociale. La cour d'Anjou. XIVe-XVe siècle*. 1970.

neringen (*le tournoi*) udkæmpes af flere deltagere på hver side. De to hold kunne i turneringen kæmpe i en mere eller mindre uordnet formation (*une mêlée*), hvor kampen mindede om en virkelig krigsbegivenhed. Turneringer kunne også være organiseret således at to riddere ad gangen kæmpede inden for afmærkede baner.

Den oprindelige hensigt med disse ridderspil var at de skulle være en træning i deltagelse i virkelige kampe, men efterhånden mistede turneringerne deres karakter af krigsøvelse for at blive et skuespil med faste regler. Det gjaldt om at undgå at såre modstanderen dødeligt. Der kæmpedes derfor i reglen ikke med skarpe våben. Selvom det kunne hænde at en af kombattanterne måtte lade livet, kom dystløberne almindeligvis ud af kampen uden større skader.

Udfordringen

En dyst eller turnering bekendtgøres ved et udfordringsbrev, hvis indhold gennem en herold meddeles til de fyrstehoffer hvor der kan forventes at findes kombattanter som vil tage udfordringen op. Da Lille Saintré første gang skal optræde som udfordrer, planlægger han således at sende sin herold til de „fire kristne konger“: kongen af Navarra, kongen af Aragonien, kongen af Castilien og kongen af Portugal. Forinden har han dog deltaget i en turnering ved det franske hof med flere deltagere på hver side. Her viser Saintré straks sin overlegenhed, idet han efter tur besejrer sine modstandere og til sidst står som dagens sejrherre (127).

En udfordrer bærer på sin venstre skulder eller arm et udfordringstegn som en anmeldt modstander overtager til bevis på at han har taget udfordringen op. Tegnet kan være en guldarmring som i Saintrés tilfælde eller et stykke af udfordrerens dames dragt. Den polske ridder Loisselench bærer et raffineret tegn i form af to guldringe, hvoraf den ene er fæstnet til armen, den anden bæres om anklen med en lang kæde til at forbinde dem.

I udfordringsdokumentet anføres de detaljerede betingelser for turneringens afvikling, f.eks. krav om adelskab og udadleligt ry hos deltagerne, angivelse af kamparter, antal omgange, sejrpriser osv. Da Saintré forbereder

sin udfordringsturne til Sydfrankrig og Spanien, opremser Belle Cousine således for ham hvad dystens prøver skal gå ud på, og hvad der kræves for at vinde sejren:

Disse våbenkampe er følgende: For det første at ride mod hinanden i fuld harnisk og med kampsadel indtil en af de to kæmpende som den første har brudt tre lanser, idet lanseskafet skal rammes på stykket mellem en halv fod neden for jernmuffen på lansehovedet og en fod oven for bræskkiven ved lansegrebet. Og den der først har brudt tre lanser, ham skal hans modstander siddende på hesten give en diamant indfattet i guld til en værdi af 300 daler eller mere, som han kan give til sin hjertes dame. Og den følgende dag, hvis Gud har bevaret de to kæmpendes legemer uden sår der forhindrer dem i at kæmpe videre, eller i modsat fald på den ottende dag på det tidspunkt dommeren har bestemt, skal de to deltagere kæmpe til fods mod hinanden udelukkende med kampøkser; og de skal kæmpe indtil den ene bliver slået til jorden eller med begge hænder har sluppet grebet om økseskaftet. Hvis så ved afslutningen af denne våbendyst Deres modstander har fået overtaget, så ønsker og befaler jeg at De på stedet giver ham Deres arming til eje. Men hvis Gud skænker Dem sejren, kan Deres modstander slippe med på stedet at give Dem Deres kampøkse tilbage og overlade sit harnisk til Dem, når han har taget det af, og det kan De beholde resten af dagen (120-121).

Der er ikke overleveret detaljerede regler for beregning af pluspoints og minuspoints, men helhedsbedømmelsen af en dyst har antagelig mindet en del om dommerafgørelser i en moderne boksekamp og i sidste ende beroet på dommernes skøn. Af de trompetfanfarer der ledsager den gode præstation, har publikum kunnet følge med i kampens udvikling. Kampløberen kunne også standse en dyst ved at kaste en stav eller en pil ind på kamppladsen. En sådan indgriben foretages af kongen i adskillige af de dyster, som Saintré deltager i, f.eks. i tvekampen mod den spanske ridder:

Og da Hr. Enguerrand nu står uden økse, går han frem aldeles fortvivlet og tager Saintré om livet, og Saintré tager også ham om livet med den ene hånd da han holdt øksen i den anden. Og da kongen ser Hr. Enguerrands økse ligge på jorden mens de tager livet, optræder han som en retsindig fyrste og dommer, kaster straks sin stav ind på banen og råbte: „Holdt! Holdt!“. Så blev de stridende skilt ad af vagterne (156).

I en senere dyst mod en engelsk ridder, hvor denne ligeledes har måttet slippe sin kampøkse og derved har tabt, afslutter kongen dysten på følgende vis:

For at gøre historien kort: Kampen, som overværedes af kongen, dronningen, lensherjerne og Fruen, var så hård og vild at Saintré midt under kampen tabte sin kampøkse, hvilket blev til hans fordel. Han tog nemlig straks sit store slagsværd, som hang i en krog ved hans højre side, og med det kæmpede og værgede han sig tappert. Men alt imens de kæmpede så vildt mod hinanden, ville skæbnen at baron de Trestos fod ramte spidsen af kampøkseen, der lå på jorden så den gik gennem sålen på hans sko og ind i foden. Da han så trak sig tilbage idet han regnede med herved at få kampøkseen løs, forfulgte Saintré ham energisk indtil kongen for at redde æren for dem begge kastede sin pil ind på banen. De blev da standset, og man lod dem ride ud af banen side om side.

Ridedystens karakteristiske træk

Ved tvekampen til hest dystes der fortrinsvis med lanse, som tilfældet er i *Saintré*, men lansekampen kan efterfølges af kamp med sværd eller kølle. Lansedysten består i at de to kombattanter galopperer frem mod hinanden med fældede lanser og søger at støde modstanderen af sadlen eller ramme og beskadige hans brystharnisk eller hjelm eller slå hjelmen af hovedet. Hvis lansens herved „brydes“ (dvs. knækkes) eller bliver slået ud af modstanderens hånd, tæller det som et positivt træk. Som fejl der trækker fra, regnes stød under bæltestedet eller i ryggen eller mod hesten. Når kombattanterne passerer hinanden uden at ramme hverken lanse eller rustning, anses dette løb for uafgjort.

Med hensyn til lansens havde den specielle indretninger. En skive (*ron-delle*), på dansk kaldet brækskive, var fæstnet til lanseskafte lige oven for lansegrebet. Den tjente til beskyttelse af hånden. Til turneringsbrug blev lansespidsen fjernet og erstattet af en „krone“ sammensat af korte jernstave, der var stumpe i enden. En lanse af denne type ses på illustrationen s. 128. Der var streng kontrol med at lanserne havde samme længde. Ved dysten i Barcelona måles lanserne til at være 13 fod (ca. 4 meter), men de kunne være op til 5 meter. Lanseskafte var lavet af blødt træ, i reglen gran, og undertiden udhulet så det lettere kunne splintres.

De anvendte våben ved dysten til fods

Ved dysten til fods anvendes, hvis der er forudsat flere kamparter, følgende våben: kampøkse, sværd og daggert.⁷ Kampøksten (*la hache*) har foroven i det lange skaft tre huggende eller skærende dele, nemlig en spydspids, et bredt økseblad til den ene side og til den anden side en hammer således som det vises på økserne på miniaturemaleriet der gengiver tvekampen mellem Saintré og abbeden (illustration s. 239). Kampøksten er mellem 1,40 meter og lidt over 2 meter lang. Spidsen af øksen er i reglen stump. Kampøksten udvikles til hellebarden (*la hallebarde*) fra midten af det 15. århundrede. Hellebarden har længere skaft og et spidst redskab foroven i stedet for hammer. Den anvendes ikke som dystvåben.

Kampøksten kan benyttes til at kæmpe „d'estoc, de mail et de taille“, dvs. til at stikke, hamre eller skære. Hammeren er effektiv til beskadigelse af rustningsdele. Øksen er lige som lansens forsynet med en brækskive. Den skal dels beskytte hånden, dels forhindre at hånden glider op mod de skærende dele. Undertiden findes der også forneden på skaftet en skive, som skal forhindre at skaftet glider helt ud af hånden. En sådan skive er afbildet på de økser der anvendes i tvekampen mellem Saintré og abbeden (illustration s. 239). Ved de regulære tvekampe angriber kombattanterne efter tur, og der er i reglen fastsat et bestemt antal angreb.

Sværdet kommer kun i anvendelse enkelte gange i de tvekampe til fods der beskrives i romanen. Efter reglerne skiftes deltagerne til at stikke eller hugge ligesom det gælder for øksekampen.

Daggerten bliver ikke brugt i nogen dyst i romanen. Når Saintré anvender daggerten til at skaffe sig hævn over abbeden ved at gennembore hans kinder og tunge, er det en ren afstraffelse og ikke et led i en dyst. Saintré må hævne sig for at forsvare sin ære og nedlade sig til at kæmpe mod en uadelig modstander. Han behøver derfor ikke at overholde ridderdystens love om at kæmpe med stumpe våben og undgå at beskadige sin modstander.

7. Undtagelsesvis kæmpes der med spyd (*lance à pousser, lance d'estoc*). Således i den indledende runde af dysten med den polske ridder Loisselench (169).

Rustningen der bruges i turneringer, er fremstillet af svære jernplader med forskellige løsdele der skal beskytte arme og ben. Som det fremgår af miniaturemaleriet der viser en scene fra dysten mellem Lille Saintré og Hr. Enguerrand (se illustration s. 128), lades meget få dele af kroppen udækkede. Underkroppen er dækket af lamelplader, og lårskinne, knæskinne, benskinne og jernsko afslutter den komplette rustning.

Rustningens plader holdes sammen med snører, remme eller spænder. Udsatte dele, som risikerer at blive stødt løs under dysten, er dels armskinnen (*le garde-bras*), der også dækker skulderen, dels albueskinnen. Enhver sprække i rustningen kan desuden give mulighed for beskadigelse når lansens rammer så præcist at der skabes en åbning. Den spanske ridder Enguerrand bliver således i dysten til fods lammet i hånden da hans jernhandske bliver ramt og revet af (170).

På højre side af rustningen kan der være fæstnet en lansehage (*arrêt*), en krog som lansens hviler på. Den tillader et bedre sigte og muliggør anvendelsen af tungere og længere lanser.

Hjelmen er i reglen helt lukket fortil, hvor kun visiret, der kan åbnes, giver et vist udsyn. Hjelmen kan foroven bære et hjelmtegn (el. hjelmfigur) (*cimier*), et symbol hentet fra ridderens våbenskjold, f.eks. en ørn, en hjort eller lignende. Hos den polske ridder er hjelmtegnet en okse, som det lykkes Saintré at gennemhulle med lansens (149). Ofte er der til hjelmen fæstnet en fjerbusk af strudsfejer og flagrende bånd med ridderens farver. På miniaturemaleriet af tvekampen mellem Saintré og abbeden (se illustration s. 239) vises en lettere hjelm, som kun er halvt lukket således at udsynet forbedres.

Skjoldet forekommer ikke som forsvarsvåben i *Jean de Saintré*. Skjoldet blev sjældnere anvendt ved ridedysten i det 15. århundrede end i den foregående periode da det vanskeliggjorde en varieret kropslig manøvrering. Et lille skjold med varieret form (*la targe*) omtales dog et enkelt sted i *Jean de Saintré* idet den aragonske våbenkonge ved Hr. Enguerrands indtog på kamppladsen bærer et sådant skjold over skulderen. Skjoldets fire felter viser kongen af Aragoniens våbenmærker og er en del af våbenkongens paradedragt.

5. Heraldiske kendetegn

Før Jean de Saintrés sendes ud på den ridderlige løbebane, skal han udstyres med et adeligt „våben“ der kan kendetegne ham som deltager i dyster og turneringer. Dette kendetegn placeres på hans dragt og udrustning som identifikation og som pynt.

Det er Belle Cousine der tildeler ham dette kendemærke. Det sker i følgende scene:

— Min ven, jeg giver Dem denne pung med 12 daler i. Jeg ønsker at De for fremtiden af kærlighed til mig skal bære dens farver og dens monogram. Og de 12 daler skal De bruge til at købe en foret trøje af mørkerødt damask eller satin og to par fine hoser, det ene par af fint skarlaget og det andet af fint sortbrunt stof fra Saint-Lô, som alle skal broderes i siden i hele deres længde med de samme farver og samme våbenmærke som pungen (92).

Da Saintré optræder med de nye hoser, agerer Belle Cousine uvidende og viser sig lige så nysgerrig som sine hofdamer efter at se det smukke våbenmærke. Deres kærlighed skal nemlig holdes hemmelig, og ifølge romanen lykkes det også – mærkværdigvis – gennem de tretten år deres forhold varer.

Våbenmærket som skal broderes på Saintrés hoser omtales på fransk som *devise*. Denne term betegner – også i dansk heraldisk fagsprog – en forbindelse af en figur plus et ord eller en sætning, der kan have en sentensagtig karakter svarende til „valgsprog“ eller „motto“.⁸ Denne sidste betydning er fremherskende for ordet „devise“ i dansk almindeligt sprog.

Romanen giver ingen præcise oplysninger om Lille Saintrés figur eller valgsprog. Som dekoration på hans udstyr er valgsproget antagelig forkortet til

8. I Walter Scotts romantiske ridderroman *Ivanhoe* gives der en beskrivelse af heltens devise, som meget rammende udtrykker Ivanhoes situation. Den er nemlig sammensat af et ungt egetræ rykket op med rode og de spanske ord *Il Desdichado* (Den arveløse).

initialer (monogram), hvilket teksten ovenfor tyder på idet der tales om „sammenslyngede bogstaver“ (*lettres entrelacées*). Senere i romanen, ved Saintrés afmarch til dysten i Spanien, refereres der også til devisens bogstaver idet der anføres at hans fire stridsheste „er iført dækkener af fint taft fra Firenze, i gråt, grønt og violet, med hans devise i store sølvbogstaver“ (138). I de fleste øvrige forbindelser er det devisens tegnagtige karakter der understreges, og emblemets smukke udseende der roses. I oversættelsen er der derfor for det meste brugt „våbenmærke“ for det franske *devise*.

Saintrés figur er muligvis forglemmigejer. Da han skal debutere som dystløber i Paris, hedder det:

Så red Saintré ind, han selv og hesten iklædt hvidt damask, hvorpå der var broderet forglemmigejer (127).

Næste dag er dekorationen stedmoderblomster (*pensées*), men dette mærke nævnes kun én gang. De guldringe Saintré forærer hoffets damer før afrejsen til Spanien er også smykket med forglemmigejer, der her er udført i emalje. Blomster var, foruden dyr, meget benyttede motiver på våbenmærker. Særlig kendt er den stiliserede lilje, som er de franske kongers mærke. På illustrationerne til *Barnegidslet* ser man dette mærke på de franske herolders våbenkappe (illustrationerne s.252 og 276) og på det franske undsætningskibs flag (illustration s. 254). Det engelske kongehus' mærke, tre vandrende løver, der stadig findes som del af det engelske rigsvåben, ser man på det engelske krigsskibs masteflag (illustration s. 252) og på de engelske herolders våbenkappe (bl.a. illustration s. 264).

En ridders våbenmærke anbringes på hans ejendele og udrustning: dragt, banner, lansefaner, hestens skaberak osv. Den armring Saintré skal benytte som udfordringstegn før sin debut som dystkæmper er også forsynet med Belle Cousines våbenmærke.

Selvom devisen er en karakteristisk del af det komplette adelige våben (*les armes*) er den ikke det mest fremtrædende træk når en ridder skal præsenteres officielt. Devisen var i afbildninger af det adelige våben i reglen anbragt under ridderens skjold, som var det vigtigste kendemærke. Skjoldet havde

bestemte farver, for det meste to, undertiden tre eller fire, og en eller flere figurer. Når Saintré bærer sin dames, kongens eller dronningens farver ved en ceremoni, drejer det sig altså om det pågældende adelsskjolds farver. Det repertoire af farver som var tilladt ifølge de heraldiske regler var de to „metaller“: guld (gul farve) og sølv (hvid farve), samt de fire farver rødt, blå, grønt og sort.

Senere kreerer Saintré sit eget adelsskjold. Belle Cousine får kendskab til det da hun forhører sig om udseendet på de skaberækker som hans stridsheste skal bære ved hans turné til Spanien. Han forklarer da:

— Jeg har tre forskellige, Frue, som er prægtigt udført. Det ene er af højrødt damask, rigt broderet med sølv, kantet og foret med zobelskind. Og så har jeg et andet af blå satin med rudemønster i guld, forsynet med små vedhæng med vort våbenmærke og kantet med hermelin. Og så har jeg et tredje af sort damask besat med sølvsnore og med Deres farver som bundfarve, helt fyldt med kvaster af strudsfer, grønne, violette og grå, kantet med hvide kvaster af strudsfer og spættet med sorte kvaster i hermelinmønster. Med dette sidste skaberæk agter jeg at dyste til hest under forudsætning af Deres godkendelse. Alle siger at disse skaberækker er meget smukke at skue og særdeles elegante. Så har jeg endnu et skaberæk og en våbenkappe helt magen til, som jeg tager på når jeg gør mit indtog på kamppladsen for at dyste til fods. Den er af højrødt satin, oversået med guldvedhæng indfattet i lyserød emalje, med en stor skråbjælke af hvidt satin oversået med sølvvedhæng og med tre turnerkraver af gult satin oversået med vedhæng af skinnende bladguld. Dette er mit adelsvåben (129).

Dette tekststykke er spækket med heraldiske fagudtryk. „Hermelin“ betegner her ikke pelsværk, men er fagudtryk for et mønster med et hvidt felt oversået med små sorte korslignende figurer. På Saintrés skaberæk består det hvide felt af hvide strudsfer, og imellem dem er der med regelmæssige mellemrum placeret rækker af sorte strudsfer svarende til dyrets sorte halespidser. Et andet skaberæk og en tilsvarende våbenkappe er udsmykket med de vigtigste elementer fra Saintrés skjold, farverne rødt, hvidt og gult samt figurerne „skråbjælke“ og „turnerkrave“. „Skråbjælke“ (*bande*) er en bred stribe der går fra skjoldets øverste højre hjørne til dets nederste venstre hjørne. (Højre betyder i heraldikken „set fra bærerens side“, hvilket bliver venstre i en afbildning). „Turnerkrave“ (*lambel*) er en smal vandret bjælke med 3-5 nedhængende flige.

Belle Cousine er ikke helt tilfreds med Saintrés beskrivelse og beder ham forklare sig i en heraldisk korrekt form. Hun anvender herom fagudtrykket *blasonner*,⁹ der er overtaget i dansk heraldisk sprog. Samtalen fortsætter på denne måde:

- Kære ven, vær venlig at blasonere det.
- Frue, mit våben er en hvid skråbjælke med fire gule turnerkraver på rød bund.
- Åh Gud! Hvor er det smukt! sagde Fruen. Jeg ville sandelig gerne se det rigtigt hvis det ikke var for folks sladder. Men jeg finder en udvej; jeg vil omtale det ret diskret for dronningen, og så vil hun bede Dem om at få lov at se det (130).

Denne beskrivelse svarer ikke til det våbenskjold der tillægges den historiske Jean de Saintré. Han figurerer i den lange fortegnelse over adelsmænd der kæmper i korstoget mod saracenerne. Her deltager Jean de Saintré som lensherre under fyrstehuset Touraine og præsenteres med samme korte formel som de øvrige godt 150 franske adelsmænd:

Hr. de Saintré, vor helt, som i et rødt felt førte en gul skråbjælke og tre turnerkraver i samme farve og havde krigsråbet: „Saintré!“.

I sammenligning med romanens Saintré har den historiske Saintré altså kun to farver, rødt og gult, og i stedet for fire turnerkraver kun to. Saintré fremstilles ikke med andre heraldiske kendetegn end de nævnte. Hans hjelmfigur omtales ikke, måske fordi han er så heldig ikke at få denne vigtige distinktion beskadiget i nogen dyst, i modsætning til sine modstandere Hr. Enguerrand, hvis hjelmfigur, en hjort, bliver revet af (149), og Hr. de Loisselench, hvis hjelmfigur, en okse, bliver gennemhullet (164).

6. Herolder

Herolden har i krigstid en afgørende funktion som mellemmand i forhandlinger idet han overbringer de vigtige budskaber mellem stridens parter således som *Barnevidslet* giver eksempler på. Han er forbindelsesled mellem

9. Fagudtryk som betyder: beskrive (et våbenskjold) efter de heraldiske regler.

fyrstehuse, men en af hans vigtige opgaver er desuden at styre og overvåge den korrekte afvikling af ridderspil.

Der er tre grader af herolder: våbenkongen, den menige herold og hjælpeherolden, der på fransk kaldes *poursuivant*,¹⁰ en betegnelse der har været anvendt i tysk og svensk i formen *persevant*, men sjældent forekommer på dansk. Våbenkongen er knyttet til et fyrstehus som leder af de udlærte herolder og de hjælpeherolder som er under uddannelse. Hjælpeheroldens karriere begynder i 25 års alderen, hvor han tilknyttes en fuldbefaren herold. Hans læretid er 7 år, hvilket vidner om at der til at bestride hvervet kræves stor teoretisk og praktisk viden. Herolden skal have kendskab til adelslægterne og deres slægtsvåben således at han kan identificere ridderne i en turnering. Han fungerer som udråber ved officielle lejligheder hvor ceremonien kræver et fast ordvalg som må læres udenad. Kong René af Anjou er forfatter til en af de kendteste guider i turneringers tilrettelæggelse. I hans skrift citeres ordlyden af de taler hvormed herolden indleder de vigtigste faser i turneringens forløb: overrækkelse af udfordringsbrevet, åbningstalen ved en turnerings begyndelse, formlen hvorved de dystende tages i ed, talen ved prisuddelingen osv.

Som tegn på sin værdighed bærer herolden en heroldkappe (*cotte d'armes*), en ærmeløs kjortel med hans herres våbenmærke. Han fremtræder også med sin herres navn eller fyrstehusets navn. På udfordringsturneen til Spanien medbringer Saintré således en herold med navnet Lusignan, en lokalitet, som hører under den samlede besiddelse Anjou, Touraine og Lusignan (128). I *Barnegidslet* bærer herolden navnet Chastel ligesom borgherren.

7. Kamppladsen

Afholdelsen af ridderspil krævede en åben plads med afmærkede områder. Pladsen kunne være af større eller mindre udstrækning. Til tvekampe var det tilstrækkeligt med et lille antal baner af begrænset omfang. En slotsgård

10. Ordet er en form af verbet *poursuivre* = følge efter.

kunne være aktionsrum, men i almindelighed var der indrettet specielle kamppladser med flere baner. Af praktiske grunde lå kamppladsen nær ved hoffet. Dysten mellem Saintré og Loisselench foregår i Rue Saint-Antoine, og beboerne i de omliggende huse kan følge kampen fra deres vinduer. Til turneringer med store hold på hver side krævedes der mere omfattende arealer, som kunne være anlagt til lejligheden. Til den fransk-engelske turnering ved Gravelines i nærheden af Calais, som Jean de Saintré er med til at forberede, opføres to ejendomme til at huse det engelske og det franske kamphold (300 riddere på hver side) og deres f lge.

I Barcelona er pladsen indhegnet med et langt stykke stof, som er hængt op for at markere banens grænse (148). En skranke adskiller fra det 15.  rhundrede de to kombattanters bane s  heste og ryttere ikke kommer til at støde sammen. Skranken kunne bestå af tr planker behængt med stofbaner eller være helt af træ som en slags hegn. I romanens tekst omtales skranken som et stykke lærred (*toile*), men på miniaturemaleriet side 128 ser man en tr skranke. På pennetegningen s. 151 er der ikke blevet plads til en skranke.

Tilskuerne, som foruden alle hoffolkene kunne omfatte borgere fra byen og tilrejsende gæster, var placeret på tribuner hvor der var indrettet overdækkede loger til de fornemste tilskuere. Kongen og dronningen havde således de bedste pladser n r begivenhedernes centrum.

8. Høvisk, uhøvisk og ægteskabelig kærlighed

I både *Jean de Saintré* og *Barnegidslet* er kærligheden det styrende element i handlingsgangen. Forholdet mellem Saintré og Belle Cousine efterligner den høviske kærlighed. Belle Cousine svigter dette ideal ved at indlede en uren, uhøvisk kærlighedsaffære med abbeden. *Barnegidslet* på sin side viser et eksempel på en trofast hustrus ægteskabelige kærlighed underordnet begrebet ridderære.

Den høviske kærlighed, der fremstod som ideal i det 11.-13. århundrede på grundlag af de provençalske troubadourers digtning, havde som hovedelement en væbners eller ridders tilbedelse af en udkåren adelsdame, som i reglen var gift, altså en forbindelse som var imod kirkens bud. Ridderen skulle være sin dames underdanige tjener. Det var hans pligt at opfylde alle hendes ønsker. Ved sine trofaste følelser kunne han da håbe at gøre sig fortjent til hendes kærlighed.

Forholdet mellem Belle Cousine og Saintré adskiller sig fra den traditionelle høviske kærlighed ved at det ikke er den unge væbner der finder en dame at tilbede, men damen der tvangsindl gger sin protegé i et forpligtende kærlighedsforhold. Det er først efter at Saintré har lovet at adlyde sin dame i et og alt og viser den ridderlige adfærd som hun har undervist ham i, at han accepteres som hendes tilbeder. Forholdet beror altså på en slags kontrakt, og initiativet udg r helt og holdent fra Belle Cousine.

I starten er det ikke kærligheden der driver Belle Cousine, men hendes ambition om at skabe en perfekt ridder af den mindreårige page. Det drejer sig altså på en m de om et omvendt Pygmalion-forhold. Den modne, erfarne dames interesse for den smukke dreng har dog på et tidligt tidspunkt et erotisk anstrøg, men Belle Cousines bevæggrund er først og fremmest at vise sin magt ved at bestemme Saintrés udvikling.

Det langtrukne spil hun bedriver for at få den naive dreng til overhovedet at gøre sig forestillinger om en tilbedt dame, er ikke blot beregnet på at divertere hendes hofdamer, men tjener også til at ydmyge Lille Saintré så han bliver klar over sin tjenende rolle. Da han stadig er uforstående over for hendes kamouflerede tilnærmelser, bliver hun nødt til, efter at have afsluttet sin moralske og åndelige belæring, der har strakt sig over flere år, selv at erklære sig og afkræve ham et løfte om fuldkommen lydighed.

Og når jeg ser at De retter Dem efter disse ting efter bedste evne, vil jeg holde af Dem og begunstige Dem med velgerninger, og De skal være min sande ven. Hvad siger De til det? Er De til sinds at adlyde mig?

Så lagde Lille Saintré sig på knæ og sagde:

— Frue, jeg takker Dem for alt dette, og jeg skal nok adlyde Dem, om Gud vil (91).

Deres forbindelse og hyppige møder holdes hemmelige, som den høviske kærlighed kræver. Et pittoresk træk er den måde hvorpå de uden nogens vidende arrangerer deres møder. Det sker ved anvendelse af et aftalt signal, hvor Belle Cousine foregiver at rense tænder med en nål, et tegn som Saintré skal besvare ved at gnide sig i det højre øje.

Belle Cousines oplæring af Saintré til ridderlivet varer i tre år, hvor hun for at binde ham fastere til sig overøser ham med gaver. Først da han er blevet 16 år, bliver forholdet af en mere intim karakter. De holder nu hemmelige hyrdetimer i hendes private lysthave når hoffolkene har lagt sig til at sove og får her afløb for deres ømme følelser i kærlige ord og kærtegn.

De gensidige kærlighedserklæringer indskrænker sig mest til indledende eller afsluttende højstemte tiltaleformer. Fra Fruens side giver de udtryk for hendes kærlighed i formuleringer som: „min eneste ven og sødeste tanke“, „mit hele håb, min hele lykke“, „min hjerte ven, mit hjertes udkårne, min lykkelige tanke“, „min hjerte ven, min fryd, min eneste og højeste attrå“, „min eneste attrå, min stadige tanke“. Fra Saintrés side er det forsikringer om den totale underkastelse: „min højagtede dame“, „min ophøjede herskerinde“, „min højærværdige Frue, min gudinde, min hjertes eneste“, „min ophøjede, inderligste, eneste elskede“, „min højædle, eneherskende gudinde“.

I deres samtaler efter de kærlige indledninger er der ikke meget tale om ømme følelser, men snarere om drøftelse af praktiske ting, f.eks. angående udstyr som Saintré skal anskaffe, gaver han vil modtage, hans optræden ved festlige begivenheder, hans deltagelse i dyster og turneringer.

Det er også Belle Cousine, der tager initiativet til at uddele kærlighedsbeviser i form af ømme kys, som Saintré drister sig til at besvare i det møde hvor han får besked om at begynde at deltage i våbendyster. Da er han i tyveårsalderen.

Ved deres stævnemøder efter Saintrés sejrige gennemførelse af våbenbedrifter gives der frit løb for gensidige kærtegn. Således efter Saintrés dyst til fods med den polske ridder Loisselench, hvor denne en overgang står til at vinde, hvilket får Belle Cousine til at besvime af angst for udfaldet. Efter hans sejr bliver gensynet mere lidenskabeligt:

Den nat mødtes de nemlig i haven efter at Fruen havde givet sit signal. Og så blev der givet kys frem og tilbage – ja, hvordan skal man beskrive det – så ømme kys at de syntes at de aldrig havde oplevet en så fuldkommen nydelse (168).

Ligeså da han er vendt sejrrig tilbage efter korstoget mod saracenerne:

Og da det længe ventede øjeblik kom hvor Fruen og hendes ven rigtig kunne tale sammen, ja, hvad skete der så? Der blev givet kys den ene vej og den anden vej, og de kunne slet ikke få nok, og der blev stillet spørgsmål og givet svar som deres kærlighed gav anledning til. Og i denne frydefulde lykke svævede de indtil de måtte skilles igen (189).

Deres sidste kærlige møde finder sted, da Saintré skal indhente Belle Cousines tilladelse til en dyst mod tyske riddere. Da er der gået hen ved ti år siden han indledte sin glørværdige karriere som dystkæmper. Han har formastet sig til at træffe beslutning om denne turnering på egen hånd, men regner med at få sin Frues accept. Stævnemødet indledes på kærligste vis, og de synes oven i købet at finde på nye former for kæleri:

De kyssede hinanden igen og igen og fjasede med lege og skæmt som gud Amor inspirerede dem til.

Saintrés selvstændige initiativ vækker imidlertid Fruens kraftige mishag, og hun kræver at han skal ophæve den aftale han har indgået med et antal riddere og væbnere om at være hans medkæmpere. Efter mange ydmyge undskyldninger lykkes det dog Saintré at få hende til at hæfte udfordringstegnet på hans venstre skulder, men det er med den største modvilje at hun finder sig i at blive kysset til afsked.

Så vidt kan Belle Cousine stadig anses for at have opført sig i overensstemmelse med den høviske kærligheds principper, men La Sale har åbenbart følt behov for at ende romanen i andet end rosenrød forsoning. Omslaget

i hendes holdning foregår dog gradvist. Mens Saintré er på turnering i Tyskland, sygner hun hen ved savnet af sin elskede. Hun få dronningens tilladelse til at rekreere sig på sit slot i landlige omgivelser. Som patronesse for det stedlige abbedi aflægger hun besøg hos abbeden, en ung, rig borgers n, som g r hende sin opvartning på elskværdigste vis. Han viser sig meget fidel og sk ler flittigt med slotsfruen, og da de er kommet i løftet stemning, begynder deres øjne at sende forelskede pile, og deres fødder søger kontakt under bordet. Abbeden n der hende til at blive og sove til middag i klostret og endvidere at være hans gæst ved et aftensmåltid, hvor serveringen igen er overdådig.

Da man er i fastetiden, hvor der skal gives syndsforladelse, beder Fruen abbeden komme til hendes slot så han kan tage hende i skrifte. De er i enrum i længere tid, og Fruen benytter lejligheden til at bekræfte deres forhold ved at sætte en smuk rubinring på hans langfinger, idet hun udtaler:

— Min hjertens ven, min eneste tanke, min højeste attrå, med denne ring antager jeg Dem fra i dag som min tro tilbeder (206).

Næste morgen vender Fruen tilbage til klostret for på ny at få syndsforladelse, og under forevisning af sin nye bolig fører abbeden hende ind i et lønkammer, hvor de kan være i fred. Gennem hele fastetiden besøger Fruen ofte abbeden for at få syndsforladelse og derpå styrke sig ved et yppigt måltid.

Forholdet mellem abbeden og Fruen har altså udviklet sig til et intimt forhold meget hurtigere end den årelange forbindelse mellem Fruen og Jean de Saintré. K rlighedsforholdet med Saintré er åndeligt i sit væsen. Det er ganske vist ledsaget af kys og omfavnelser, men tilsyneladende holdt på det platoniske plan, hvilket for øvrigt ikke altid var tilfældet med den høviske kærlighed. Selv om det ikke formuleres direkte, har man indtryk af at Fruen og abbeden g r adskilligt længere i deres elskovsleg. Deres omgangsform beskrives gang på gang med ironisk anstrøg og tvetydige formuleringer. I middelalderens sk mtefort llinger, hvor munke ofte forfører kvinder har udtrykket „tage i skrifte“ en ret korporlig betydning, og et enkelt sted fremkommer abbeden med en bemærkning der måske ikke

er ganske uskyldig. Da han undslår sig for at være Fruens skriftefader, men på hendes indtrængende anmodning går med til det, udtaler han: „Det skulle da være på grund af min abbedstav“ (205).¹¹

Årsagen til at Fruen svigter sin tro elsker er ikke angivet direkte i romanen. Da han er draget bort for at kæmpe i Tyskland imod hendes plan, føler Fruen savnet tungt, men falder trods alt for abbedens indsmigrende tilnærmelser. Det virker altså som om Fruens svigten ifølge La Sale skal tilskrives hendes omskiftelige, lunefulde sind, hvorved forfatteren giver romanen et misogynt træk. I hvert fald er hun totalt afvisende da Jean de Saintré efter at have dystet hæderfuldt i Tyskland opsøger og møder hende på en af de mange jagtudflugter som abbeden diverterer hende med. Da ridderen forsikrer hende om sin fortsatte troskab, reagerer hun meget brutalt med hånende og fornærmende ord. Ved aftensmåltidet hos abbeden, hvor denne kommer med et drabeligt udfald mod turnerende riddere, tager Fruen klart abbedens parti. Abbeden udfordrer sin rival til en brydekamp, en sport som den kraftige abbed er trænet i, modsat ridderen. Højest uvillig bliver denne nødt til at deltage i den ulige kamp idet Fruen truer med ellers at skandalisere ham som en ridder der viser fejhed og ikke vil forsvare sin ære. To gange bliver ridderen kastet til jorden, og efter denne prøve erklærer Fruen abbeden for at være mest værdig til at tjene hende.

Hvis romanen var endt her, ville der hermed være rettet et alvorligt angreb på fundamentale ridderlige idealer om høvisk kærlighed og ridderære. La Sale forsøger at rette op på situationen ved den efterfølgende tvekamp med ridderlige våben, hvor abbeden tildeles den raffinerede straf at få sine kinder og sin løgnagtige tunge gennemboret af ridderens daggert. Fruen nedværdiges også ved at blive berøvet sit blå bælte, symbolet på troskab. Senere, da hun er vendt tilbage til hoffet, vanæres hun helt og aldeles i hoffets nærvær. Jean de Saintré finder på at underholde hoffolkene med en kærlighedshistorie, som han foregiver drejer sig om en utro tysk adelsdame, men som i virkeligheden er beretningen om Belle Cousines forræderi. Han

11. Udgiveren af Livre de Poche-udgaven, Joël Blanchard, opfatter udtrykket som en hentydning til abbedens virile potentiale.

beder hoffets damer tilkendegive hvad de mener om en dame der opfører sig så uhøvisk. Hofdamerne er enige om at fordømme en sådan opførsel. En enkelt dame vil idømme hende en straf som ellers tilkommer kvinder der har begået grov utugt, idet hun „skulle klædes nøgen fra bæltstedet og opefter, have håret raget af og smøres ind i en god honning så myggene kunne fortære hende“ (247). Ved en fiks manøvre får Saintré røbet at den forargelige dame er ingen anden end Belle Cousine. Hun udstilles altså til spot og skam som et afskrækkende eksempel. Herved reddes den høviske kærlighed i nogen grad. Men den har trods alt lidt et knæk ved den tilbedte dames utroskab og hendes uhøviske forelskelse i en uridderlig, sanselig ny tilbeder.

Der er ingen tvivl om at La Sale plæderer for den trofaste kærlighed. Det er også den han besynger i balladen om kærligheden til den eneste ene (60). Trods alt synes han at have en vis forståelse for, at en sådan kærlighed kan være svær at praktisere helt igennem. I gennemgangen af dødssynderne i romanens belærende del behandles også den syvende dødssynd *luxuria* (utugt). La Sale fordømmer kraftigt denne synd med støtte i bibelord og citater fra kirkefædre og moraliserende filosoffer. Men konklusionen giver noget overraskende et vist spillerum for løse forbindelser:

Luxuria est ardor in accessu, foector in recessu, brevis delectatio corporis, et anime destructio. Det betyder, min ven, at utugt er brændende hed ved sin indgang, stinkende ved sin udgang, en kort kropslig nydelse og en fordærvelse af sjælen. Og da denne synd er så skændig, vil den sande elskende som jeg allerede har sagt, af frygt for at det vil vække hans dames mishag, sky den af al magt for at vinde sin dames gunst. Og hvis han af heftig elskovstrang en enkelt gang skulle bukke under for den, så er de efterfølgende pinsler, prøvelser og farer som den trofaste tilbeders ængstende hjerte kommer ud for, så voldsomme at fejltrinnet ikke bør regnes ham som en dødssynd. Hvis det i det hele taget er en synd, må den være slettet gennem den pine han har måttet døje. Jeg vil derfor hævde at den sande elsker, som jeg her taler om, er fri, frelst og kvit for denne dødssynd (84-85).

Før sin død opstillede La Sale et modstykke til den egoistiske og lunefulde Belle Cousine. I *Barnegidslet* fremstilles borgfruen som den moralsk stærkeste part i ægteskabet. Hun tager den afgørende beslutning om at ofre sin søn for at bevare sin herres ære. Der findes ikke i den franske middelalder-

litteratur ret mange behandlinger af kvinder i hustrurollen. I *Barnegidslet* skildres en hustru der elsker, ærer og tjener sin herre trofast, og af ægtemanden inddrages i vigtige beslutninger. Hun er klar over sin undergivne status som hustru, men påtager sig den ledende rolle da hendes herre er lammet af fortvivelse og rådvildhed. Med udgangspunkt i den vurdering at hendes herre ikke kan leve æreløs, når hun ved klare ræsonnementer frem til en ofring af gidslet som eneste mulighed. Som moder vil hun lide det største tab og åbner for manden det trøstende perspektiv at de stadig vil være i stand til at få børn der kan føre slægten videre. Meget konsekvent opfordrer hun sin herre til at slette sønnen af bevidstheden som hun selv vil gøre. Af taknemmelighed og medfølelse over for sin hustru vil borgherren skjule fuldbyrdelsen af sønnens henrettelse så længe som muligt. Han foretrækker at hun selv ud fra hans henholdende svar finder frem til at det uafvendelige er sket. Da dette går op for hende, bevarer hun sin urokkelige sjælero og afgiver herved et ædelt eksempel for sørgende mødre.

Der findes næppe i middelalderlitteraturen noget sidestykke til dialoger som dem i *Barnegidslet*, hvor to ægtefæller på lige fod diskuterer beslutninger af tragisk rækkevidde. Det er også bemærkelsesværdigt at deres samtaler finder sted i ægtesengen, hvilket giver situationen en mere realistisk karakter end hvis den var henlagt til en sal i borgen. Kærligheden mellem borgherren og hans frue hæver sig over det familiemæssige plan. Ved at være koblet til æresbegrebet bliver den et idealbillede på den ridderlige stræben efter fuldkommenhed.

9. Den historiske virkelighed

I modsætning til de tidligere århundreders franske romaner, f.eks. de keltiske ridderromaner, er La Sales fortællinger meget virkelighedsnære. De er knyttet til en historisk verden, der ikke ligger særlig fjernt. *Saintré* foregår i Jean le Bons regeringstid (1350-1364), dvs. en snes år før La Sales fødsel.

Romanens hovedperson har også en parallel i virkeligheden. En adelsmand ved navn Jean de Saintré levede fra 1320-68. Krønikeskriveren Froissart omtaler ham flere gange og karakteriserer ham som „den bedste og tapreste ridder i Frankrig“. Under Jean le Bon var han „sénéchal“ (øverste hofembedsmand) hos huset Anjou og Maine og kammerherre hos hertugen af Anjou. Hans medkæmper i en dyst, Boucicaut, er også en historisk person med en glørværdig karriere, der skaffede ham rang som „maréchal de France“. Han er imidlertid født to år før Jean de Saintrés død, så det er ren digterisk fantasi at lade dem optræde sammen. Hans virkelige navn var Le Meingre og en samtidsforfatter har skrevet hans biografi i *Le livre des faits du bon messire Jean le Meingre* (1409).

Med hensyn til Belle Cousine har hun muligvis haft en virkelig model, men et sikkert spor til at identificere hende har ikke kunnet findes.

De spektakulære ridderspil, som Saintré deltager i, har deres sidestykke i hans samtid, især ved Bourgognehoffet, men La Sale er tilbøjelig til at glorificere begivenhederne. Glorificeringen når et højdepunkt i beskrivelsen af korstoget mod saracenerne i et land som kaldes „Prøjsen“. De hærstyrker der her mobiliseres på begge sider, når op på et langt højere antal end tilfældet har været i de egentlige korstog til Det hellige land flere århundreder tidligere. Saracenernes hær angives at bestå af tre „batailles“ og, når man adderer det opgivne antal kæmpende, bliver hæren på 140.000 ryttere og over 500.000 fodfolk!

Der findes historiske holdepunkter for „korstog“ mod landområder i Prøjsen. Herhjemme kendes togterne mod de hedenske vender i det 11. og 12. århundrede. Lignende togter har fundet sted fra tysk side med henblik på erobring og kristning af befolkninger i Østtyskland og Pommern. Ifølge tyske kilder har der helt op i det 14. århundrede under tysk ledelse med held været ført krige mod hedninger mod øst, bl.a. i det nuværende Litauen.¹² Der har været deltagelse også af franske riddere, men begivenhederne er næsten ikke omtalt i franske kilder. Rygtet om et prøjsisk korstog kan dog

12. Se litteraturlisten under Knudson 1963.

have været tilstrækkelig til at La Sale har valgt denne geografiske placering. Selv om disse kampe førtes mod de vantros, var det ikke mod „saracenerne“ (muslimer) således som i Jean de Saintrés korstog.

Et mere nærliggende udgangspunkt er det korstog der blev foranstaltet i slutningen af det 14. århundrede med massiv fransk deltagelse. Det er detaljeret beskrevet i franske historiske beretninger, og La Sale kan have kendt nogle af korsfarerne, som især var riddere fra Bourgogne. Det var rettet mod muslimer, men fik et lidet glørværdigt forløb.

For at standse tyrkernes fremmarch på Balkan havde pave Bonifatius IX opfordret til korstog, og der blev samlet store hærstyrker af ungarere, tyskere, englændere, italienere og franskmænd, sågar skandinaver, i alt måske op mod 50.000 mand, hvoraf ca. 2.000 franske riddere og 10.000 fodfolk. Det afgørende slag blev udkæmpet ved Nicopolis ved Donau i Bulgarien i 1396. Det blev et blodbad uden lige. Hovedparten af de franske tropper, der havde begyndt krigen på egen hånd, blev nedslagtet eller taget til fange, og hele den store hær blev tilintetgjort. Dette vanærende nederlag står i stærk kontrast til Jean de Saintrés hurtige sejr over „saracenerne“ i romanen.

Nogle år før La Sale fuldendte *Jean de Saintré*, blev der taget et nyt initiativ til et korstog. I 1454 afholdt Philippe le Bon af Bourgogne en fest, hvor de deltagende lensherrer lovede deres damer, Gud samt Vor Frue, at de ville føre krig mod „tyrkerne“. Det skulle være signalet til et egentligt korstog, men da det kom til stykket, var der ikke én af ridderne der drog af sted. La Sale, der sikkert har haft kendskab til sagen, har måske følt det som sin mission at give den opløftende tanke en vis eksistens og vender i litteraturen nederlaget til en strålende sejr.

Heller ikke La Sales omtale af geografiske forhold svarer til det billede vi har i dag, men hans beskrivelse afspejler sikkert kun samtidens manglende viden om fjerne geografiske steder. Således beskriver han sammensætningen af de vantros hær:

På saracenernes side var der den største hær der er samlet siden Muhammeds lov blev indstiftet. Alle sultaner, konger og fyrster fra de tre regioner deltog, nemlig fra Storasien, hvor der er seks provinser: Indien, Persien, Syrien, Egypten, Assyrien og Lilleasien. Denne del af Indien er omgivet af havet der ligger mod syd og som nogle kalder Det Sorte Hav, men andre kalder det „oprørte“ hav ud fra det voldsomme bølgeslag der er der både nat og dag på grund af de 7.548 øer som findes der. Blandt disse er der en meget stor ø hvor der er 10 byer. Hovedstaden hedder Gelbona, og i denne findes der en stor mængde guld og ædelstene, og her formerer elefanter sig mere end i nogen anden del af verden. Denne ø blev i sin tid omvendt af apostlen Sankt Thomas, men størsteparten af landet er i dag befolket af vantro.

Og fra saracenernes anden region kom de fra Persien, dvs. Tyrkiet, som består af forskellige provinser, nemlig Afrika, Medien, Percia og Mesopotamien, hvor den store by Ninive ligger, som er tre dagsrejser i længden, og som nu kaldes Babylon. Og her ligger grundvolden til det prægtige Babelstårn, som er 4.000 skridt i bredden, og her ligger provinserne Kaldæa, Arabien, Saba og Tarsus. Og her er Sinai bjerg, hvortil englens bragte liget af Sankt Katharina, som nu ligger i kirken Sankt Maria af Rubo i nærheden af nævnte bjerg.

Den tredje region hvorfra saracenerne kom, var Assyrien, som består af provinserne Damaskus, Antiochia og Fønikernes land med byerne Tyrus og Sidon. Her ligger Libanons bjerg, hvor floden Jordan udspringer, og her ligger byerne Palæstina, Judæa, Jerusalem, Samaria, Gabaste, Galilæa og Nazareth. Og her lå de to byer Sodoma og Gomorra, som på grund af deres afskyelige synder blev styrtet i afgrunden. Fra disse tre regioner var der så mange konger, fyrster og tropper at hele landet var fyldt med dem. Og deres hensigt var, som jeg har nævnt, at erobre resten af verden. [Stykket er ikke medtaget i den oversatte tekst].

Den fantasifulde omtale af muslimske lande som er samlet til forsvar mod de kristne styrker er hentet fra en næsten identisk tekst der findes i La Sales belærende værk *La Salade*. Det citerede stykke vrimler med geografiske fejl. Afrika betragtes f.eks. som en provins af Persien, der igen sættes lig med Tyrkiet, Egypten placeres i Asien og Palæstina bliver en by som Jerusalem. I *La Salade* er der faktisk færre brølere end i romanen. Her får man også at vide at romanens mystiske „Percia“ også kaldes „Parthe“, altså „Partheriget“, som i oldtiden ikke var en „provins“ som Mesopotamien, Medien og Babylonien, men faktisk omfattede disse lande. Når La Sale her strør om sig med geografiske navne, er det måske heller ikke så meget for at bibringe viden, men først og fremmest for at give læseren en forestilling om korstogets vældige format.

Mens La Sales historiske fremstillinger og geografiske viden er højst mangelfuld, er han meget virkelighedsnær i sin beskrivelse af dystre og krigshandlinger. Enkeltheder er beskrevet med en nøjagtighed så en miniaturemaler er i stand til at lave en livagtig skildring. Her er detaljerne også korrekte i forhold til forfatterens samtid, hvilket skyldes hans fortrolighed med disse emner. Han er også i stand til at give kommentarer når han omtaler skikke eller påklædning som blev brugt på romanens virkelige tid. Da abbeden forbereder sig til brydekampen og smøger sine hoser ned under knæet for at kunne bevæge sig friere, giver forfatteren denne oplysning om den tids hoser: „de var nemlig ikke i ét stykke dengang og havde ikke fod forneden“. Og i *Barnegidslet* gør han opmærksom på at de fremmede herolder bliver modtaget i riddersalen „for dengang viste man dem større ære end i dag“.

Mens der i romanen er det autentiske træk at en ridder ved navn Jean de Saintré virkelig har eksisteret, er det ikke muligt at henføre dramaet i trøsteskriftet til historiske kilder. Handlingen i *Barnegidslet* angives ganske vist at være en historisk begivenhed. Gidseldramaet henlægges til Hundredårskrigen i forbindelse med englændernes belejring af Brest under ledelse af Den Sorte Prins (prins Edward af Wales). Dette stemmer ikke med overleveringen. Vi ved at Den Sorte Prins aldrig har belejret Brest. Han døde i 1376, og byen var i englændernes besiddelse uafbrudt fra 1342-1396. En belejring med henrettelse af gidsler har ganske vist fundet sted i Bretagne, men belejrerne var franskmændene! Ifølge visse historikere kan der godt være tale om et sted i nærheden af Brest, men den samtidige krønikeskriver Froissart henlægger en sådan begivenhed til byen Derval mellem Nantes og Rennes. Han beretter at franskmændene i 1373 under ledelse af hertugen af Anjou lod tre gidsler henrette foran Dervals fæstningsmure, hvorefter englænderne foretog repressalier.¹³

Har La Sale forvansket historien for at fremstille sagen i et for franskmændene gunstigt lys? Det er ikke sandsynligt. Den manglende historiske

13. Hill 1979: IX og Néve 1903: 61-65.

korrekthed skyldes La Sales generelle anvendelse af digterisk frihed. Som det nævnes i novellens første sætning, bygger La Sale på hvad han i sin ungdom har hørt fra „adskillige tapre riddersmænd“ angående en barbarisk henrettelse af et gidsel. Lige som i *Saintré* er den historiske reference et litterært virkemiddel, som skal tjene til at give en illusion af autentiske begivenheder. Men efter at denne ramme er givet fortæller han meget virkelighedsnært. Fortællingen er det afgørende. De historiske holdepunkter skal fungere som et alibi.

10. Værkernes stilpræg og oversættelsen

Oversættelse af ældre litteratur kræver særlige overvejelser med hensyn til stilistisk balance mellem originalteksten og oversættelsen. Skal oversættelsen holde sig tæt på originalen og forsøge at gengive en ældre skrivemådes stilpræg eller indstille gengivelsen på det nutidige læserpublikums stilvaner?¹⁴ Min indstilling har været at forsøge en middelvej, hvor originalens karakteristiske stiltræk markeres samtidig med at udtrykket i det væsentlige tilstræber overensstemmelse med nutidig dansk skrivestil. Jeg har ikke fulgt den arkaiserende manér der var gængs i tidligere tiders oversættelse af ældre litteratur, nemlig den automatiske anvendelse af „I, jer, jeres“ som tiltale til enkeltperson i stedet for det moderne „De, Dem, Deres“. Den vil nemt give forkerte associationer, f.eks. til Holberg og til romantikernes historiske digtning. I *Jean de Saintré* anvendes „vous“-tiltale til enhver, høj og lav, i alle situationer. En generaliseret anvendelse af „De“ kan stedvis virke unaturlig på dansk, men da den fornemme tiltale afspejler hoffets etikette, har jeg gennemført den også i oversættelsen. Senmiddelalderens ekstremt underdanige titulatur er også bevaret ved arkaiserende gengivelser som „ædle herre“, „høje konge“, „højtærede fyrste“, „min højærværdige frue“ o.l.

14. Et gennemført forsøg på at oversætte romanen til engelsk middelaldersprog er foretaget af Irvine Gray i *Little John of Saintré* (1931). Her anvendes overalt hvor det er muligt forældede verbalformer, syntaks og ordforråd. En sådan præstation er mulig på engelsk, hvor der kan øses af Chaucers og Shakespeares meget varierede sprog, men en sådan pastiche kan ikke undgå at virke kunstlet og uægte.

I *Jean de Saintré* er der anvendt forskellige stilarter svarende til de tre typer stof der danner romanen. For det første er der de ikke fortællende partier: Dedikation, epilog og den belærende del, der er karakteriseret ved en kompleks sætningsbygning og en overlæst stil med en forkærlighed for ordgrupper på to-tre synonymmer. Denne skrivemåde var tidens stilideal. Prosaen var dengang domineret af en stærkt latinsk præget kancellistil.¹⁵ Denne skrivemåde var udviklet af klerke og sekretærer ved den verdslige og kirkelige administration og var i sidste ende en efterligning af forbilleder i det antikke Rom.

Den komplekse sætningsbygning med mange bisætninger og indskudte led har La Sale haft svært ved at håndtere. Den resulterer ofte i ufuldendte konstruktioner, usammenhængende perioder og andre former for sætningsbrud (anakoluti). Denne type sprogejl skal naturligvis ikke efterlignes i en oversættelse, og de alt for lange sætningskonstruktioner, som vil virke stærkt fremmedartet på et dansk læserpublikum, har jeg i de mest outrerede tilfælde fundet det naturligt at opbryde og opdele i mindre segmenter ved hjælp af punktum.

Derimod er den overlæste stil, bl.a. med anvendelse af synonymgrupper („bede og anmode“, „anmode og bønfulde“, „bede, anmode og bønfulde“) et så vigtigt træk at det må forsøges gengivet hvor der kan findes samme antal synonymmer i dansk.

Den anden type fremstillingsmåde er knyttet til forberedelsen og afviklingen af ridderspil. Den er karakteriseret ved en kronologisk markering af handlingens gang ved hjælp af stereotype udtryk som „og så ... og så ... og så“, en lidt ubehjælpelig maner som også findes i tidens historieskrivning. Den tid der anvendes af La Sale til gengivelse af disse handlinger er først og fremmest passé simple, der dog ofte ret vilkårligt afløses af præsens (historisk præsens). Fremstillingen kan undertiden ved dette træk virke lidt

15. Disse stilvaner er behandlet i min disputats: *La prose narrative du XVe siècle. Étude esthétique et stylistique* (1958).

uordnet, men gennemgående har jeg valgt i oversættelsen at følge La Sales skiften da også den er repræsentativ for værket.

Gennemgående er La Sale ikke nogen elegant skribent. Hans skrivemåde er ofte klichéagtig og naiv, men de naive, primitive træk kan give en særlig stilistisk charme som vil blive ødelagt ved „forbedringer“. I visse tilfælde kan forenklingen i den franske tekst dog være så stereotyp at en direkte gengivelse på dansk ville virke for banaliserende. La Sales tilbagevendende anvendelse af adjektiver som „bon“ eller „beau“ som positiv karakteristisk ved alle mulige substantiver indbyder ofte til en stilistisk variation på dansk. Det danske „smuk“ vil ikke passe som partner i mange af de substantivforbindelser hvor „beau“ er naturligt i fransk. Derfor kan det enkelte gange være oplagt at variere, dog med bevarelse af den naive tone, f.eks. med gengivelser som „fint linned“ (*tresbeaux linges*), „en dejlig brændeild“ (*un tresbeau feu*), „alle de skønne leveregler“ (*tant de belles doctrines*), „de to flotte spring“ (*les deux beaux saulx*).

Den mest personlige udtryksmåde finder man hos La Sale i den direkte tale i *Jean de Saintré*. De korte replikker er her i reglen livlige, ofte med humoristiske eller ironiske pointer. La Sale har været trænet i hofkonversation, og hans replikskifte er gennemgående særdeles kvikt og levende. Her kan også den danske gengivelse nærme sig dansk talesprog uden dog at bringe helt moderne udtryk i anvendelse.

I modsætning til brugen af varierede stilarter i *Jean de Saintré* har *Barne-gidslet* en enhedsstil. Det tragiske emne lægger op til en fremstilling på højeste stilniveau med anvendelse af en overflod af retoriske virkemidler. Den retoriske stil præger både de handlingsbeskrivende dele, heroldernes taler, ægteparrets dialoger, og sønnens klageråb da han opdager at han skal henrettes. Sammenkædningen af sætninger i lange perioder er meget udbredt og treleddede synonymrækker flourerer. En overdreven anvendelse af det sidste findes i borgfruens lange, argumenterende monolog, hvor jeg har søgt at bevare antallet af synonymmer:

Tværtimod giver, overfører og afstår jeg til Dem oprigtigt og med villigt sind, uden tvang, pres eller vold, hele den kærlighed, hengivenhed og ret som en moder kan og bør have over for sin eneste, højtelkede søn (263).

Retorikken er undertiden ved at tage magten fra forfatteren, f. eks. når han skal give udtryk for kommandantens fortvivelse og bruger en række retoriske spørgsmål formet som parallelle konstruktioner:

— Ak og ve, jeg elendige, den ulykkeligste af alle som er født på denne værst tænkelige planet. Hvorfor kom jeg dog til denne ulykkelige verden, hvor jeg er dømt til så sørgeligt at miste min ære? Hvor er nu den vasal der vil anerkende mig? Hvor er den lensherre der vil vide af mig? Hvor er den ven som vil have mig kær? Hvor er den tjener som vil tjene mig? Hvor er den jord som vil give mig et opholdssted? Ak, gode Gud, hav medlidenhed med mig, og befri mig for den dødelige smerte som mit hjerte føler når jeg, for at handle ret, enten mister min ære eller bliver min søns bøddel ved at sende ham i døden. Og ved disse ord er hans hjerte nær ved at bryde, og han er lige ved at opgive ånden (261).

Den retoriske gentagelse af de samme sætninger og udråbsordet „Ak!“ anvendes også for at give udtryk for barnegidslets fortvivlede klage i dets dødsangst:

— Ak, Thomas, min ven, du fører mig i døden, du fører mig i døden, du fører mig i døden; ak, du fører mig i døden; ak, fader, jeg skal dø; ak, moder, jeg skal dø, jeg skal dø! Ak, ak, ak, jeg skal dø, dø, dø, dø (274).

Der mærkes en klar bestræbelse fra forfatterens side for at få hele teksten til at virke skæbnsvanger, dystert og tung. Også i de berettende passager er fremstillingen kraftigt stiliseret, stiv og lakonisk. Efter vor tids smag kan denne form for retorik virke overdreven og mekanisk.

Men man ville svigte tekstens formål, at skabe rædsel og medfølelse, hvis retorikken blev nedtonet i oversættelsen.

II. Forlægget for de oversatte tekster

Romanen *Jean de Saintré* er bevaret i over 10 samtidige håndskrifter, hvoraf de fleste befinder sig i Bibliothèque Royale i Bruxelles. Tekstkritisk forskning har resulteret i adskillige udmærkede moderne udgaver. Et grundigt tekst-kritisk arbejde ligger bag en belgisk udgave fra 1926, udgivet af Ferdinand Desonay og Pierre Champion. Deres indsats er fulgt op i en udgivelse (1993) med et komplet tekstkritisk apparat ved Mario Eusebi. Hans tekstudgivelse stemmer i det store og hele overens med en Livre de Poche-udgave (1995), som er udarbejdet af Joël Blanchard med oversættelse til moderne fransk af Michel Quereuil, og som ligger til grund for nærværende oversættelse. Denne seneste franske udgave, som er fremstillet til brug for det almindelige læserpublikum, har medtaget de kapiteloverskrifter som findes i marginen af et enkelt håndskrift. Der er hos forskerne ikke enighed om hvorvidt det drejer sig om La Sales bidrag, eller det er tilføjelser der skyldes en senere bearbejder eller en kopist. Trods disse overskrifters lidt usikre karakter er de medtaget i min oversættelse da de er en god hjælp til at finde vej i teksten. Fra Livre de Poche- udgaven er også overtaget en nummereret underopdeling i kortere tekststykker som gør det lettere at sammenligne oversættelse og original. Der er spring i denne nummerering svarende til lakuner i oversættelsen hvor teksten er resumeret.

Teksten til *Le Réconfort de Madame de Fresne* er kun bevaret i to håndskrifter fra anden halvdel af det 15. århundrede. En lidt ændret og omarbejdet tekst indgår i manuskriptet til *Les enseignements d'Anne de France* (1505), hvorfra illustrationerne til nærværende oversættelse er hentet. En udgave i bogtryk er publiceret o. 1521 og endnu en i 1535. Den første nyere udgave, som stammer fra 1903, er editeret af Joseph Nève og indeholder en længere indledning om La Sale og hans værker. Udgiveren har selv ejet manuskriptet, som var det eneste kendte på det tidspunkt. Den seneste udgivelse (1979), som er anvendt som forlæg for nærværende oversættelse, er foretaget af Ian Hill. Han har foretaget en kildekritisk gennemgang af Nèves manuskript og sammenlignet med et senere opdaget manuskript og registreret dets varianter i forhold til det første manuskript. Hans udgivelse

i duplikeret form falder i det væsentlige sammen med Joseph Nèves tekst, men der er foretaget visse korrektioner, hovedsagelig af læsefejl.

12. Illustrationer

Til illustration af karakteristiske scener i de to fortællinger er benyttet et udvalg af håndskrifternes miniaturemalerier og tegninger. Billedforklaringer er angivet i forbindelse med illustrationerne.

Miniaturemalerier

Illustrationerne til *Jean de Saintré* findes i forskellige håndskrifter.

Miniaturemaleriet der er gengivet på bogens omslag, og på s. 56, og som er det eneste der her gengives i farver, findes ikke i håndskrifterne med romanen, men i forfatterens belærende værk *La Sale* (Bibliothèque Royale de Belgique nr. 9287). De øvrige miniaturemalerier findes i London manuskriptet af *Jean de Saintré*, British Museum Cotto Nero D IX).

Illustrationerne knytter sig i reglen til bestemte passager i teksten, men miniaturemaleren har undertiden ændret situationen med udeladelser eller tilføjelser af enkeltheder. Ophavsmanden er anonym, og maleriernes kunstneriske niveau er ikke helt på højde med tidens kendte miniaturemaleres produktion. De er dog gennemført med stor håndværksmæssig akkuratess og giver et realistisk indtryk af tidens klædedragt og våbenudstyr.

Pennetegninger

Pennetegningerne findes i et andet håndskrift med romanen *Jean de Saintré* (Bibliothèque Royale de Belgique, nr. 9147). De er forenkede i formen og kan minde om billeder i en tegneserie. Tegneren, som er anonym, har fået plads til mange karakteristiske detaljer og har gengivet scenerne med liv og humor.

Alle illustrationerne til nærværende oversættelse af *Jean de Saintré* er reproduceret fra en bibliofiludgave af værket ved Pierre Champion og Ferdinand Desonay, Paris 1926.

Illustrationer til Barnegidslet

Ingen af de to originale håndskrifter til denne tekst er illustrerede, men en senere let omarbejdet version af fortællingen om barnegidslet, der indgår som eksempel i et pædagogisk skrift fra begyndelsen af det 16. århundrede indeholder en række illustrerende miniaturemalerier. Det drejer sig om *Les Enseignements d'Anne de France à sa fille*, Paris 1505, et skrift beregnet til undervisning og opdragelse af unge piger. Dette værk er genudgivet i 1878 og af en samtidig kunstner forsynet med træsnit som er tegnet på grundlag af de oprindelige miniaturemalerier. Et udvalg af disse træsnit er reproduceret og bringes som illustrationer til oversættelsen.

Tegningen i disse træsnit er stiv og ret stereotyp, men svarer herved godt til det barske emne og den ceremonielle fremstilling. Kunstneren har et udpræget talent for at placere figurerne i prægnante scener.

Værket *La Sale* overrækkes til hertug *Louis de Luxembourg*, hos hvem *Antoine de La Sale* var huslærer for hans tre sønner. Forfatteren var 65 år i 1451 da dette værk blev afsluttet, men den knalende person ligner ikke en olding. Han er tegnet uden individuelle træk efter tidens stiliserende tendens. Figurerne viser tidens mode i hovedbeklædning og dragter. En hofnar med bjælder på hette og trøje holder sig lidt på afstand.

Jean de Saintré

Dedikation

I. Til den fremragende, stormægtige fyrste, Monseigneur Jean d'Anjou, hertug af Calabrien og Lorraine, markgreve og markis du Pont, min højagtede hersker. Efter eget ydmyge og underdanige forslag og endvidere for at efterkomme Deres anmodning, som for mig er at betragte som en ordre, har det fornøjet mig at frembringe fire skønne skrifter fordelt på to bind således at de er lettere at håndtere. Det første skrift beretter om kærligheden mellem en dame fra det franske kongehus, Belle Cousine, som jeg ikke benævner med noget andet navn eller tilnavn, og den tapre ridder Hr. de Saintré.

Det andet handler om Hr. Floridan og den smukke og gode frøken Elvide og fortæller om deres trofaste kærlighed og deres sørgelige endeligt. I bogen omtales de ikke med noget andet navn end i historien, som er oversat til fransk fra latin, og som bringes ordret i det følgende.

Det tredje skrift er en tilføjelse, som jeg har uddraget af Les Chroniques de Flandres, og som er en meget smuk beretning.

Andet bind handler om den trofaste kærlighed mellem frøken Vienne d'Alençon og Paris de Roussillon, som mere end nogen andre jeg har læst eller hørt om, blev ofre for deres kærlighed. Dette værk arbejder jeg på af al kraft for at opfylde Deres anmodning, der som nævnt for mig er at betragte som en ordre i højere grad end hvis den kom fra enhver anden hersker.¹⁶

16. Af de nævnte værker er La Sale kun forfatter til *Jean de Saintré*. Kærlighedsromanen om Paris og Vienne i det lovede bind 2 blev aldrig skrevet, men La Sale har glemt at slette værket i dedikationen.

Kapitel 1

Her følger historien om den førnævnte dame Belle Cousine og Saintré.

2. På den tid da Jean af Frankrig, Philippe de Valois' ældste søn, var konge, var der ved kongens hof en adelsmand, Hr. de Pouilly fra Touraine, som i sin husstand havde en meget brav og afholdt ung mand ved navn Jean, som var ældste søn af Hr. de Saintré, der ligeledes var fra Touraine. Denne ungersvend kom på grund af sit vindende væsen i yndest hos kongen, i den grad at kongen ønskede at få ham i sin tjeneste. Og da han endnu var meget ung, blev det bestemt at han skulle være kongens page, der dog kun skulle ride bag ved kongen i hans følge og desuden varte op ved bordet ligesom de andre tjenstgørende pager. Bemeldte Jean de Saintré gjorde sig bemærket frem for de andre pager ved sin opvartning af hver enkelt ved bordet. Han serverede snart for én, snart for en anden og var langt flittigere end nogen af de andre pager. Især var han opmærksom over for damerne og søgte at opfylde alle deres ønsker og udføre alle de tjenester de bad ham om. I øvrigt var han med sine kun 13 år en dygtig og dristig knøs, hvad enten det drejede sig om at styre en vanskelig ridehest eller synge, danse, spille bold, løbe, springe eller deltage i alle slags øvelser og idræt som han så de voksne mænd udføre. Alt kastede han sig muntert ud i, skønt han af statur hele livet var lille og spinkel. Men hans mod var i sammenligning med andres hærdet som jern og stål.

På grund af sine færdigheder, sin venlighed, høviskhed og godhed var han meget vellidt og blev rost af alle, såvel af kongen og dronningen som af hoffets herrer og damer. Alle skønnede at han, hvis han fik lov at leve, ville blive en af de berømteste adelsmænd i Frankrig. Og således gik det da også, for da han forlod denne verden, blev han anset for den tapreste blandt ridere således som den følgende fortælling om hans bedrifter vil berette.

Kapitel 2

Her berettes om en ung enke, en prinsesse fra det franske kongehus, og om hendes gode egenskaber og store klogskab.

3. På denne tid var der som hofdame hos dronning Bonne af Bøhmen, der var gift med den førnævnte kong Jean, en meget ung enke, som var en af de hofdamer der var nært beslægtede med kongefamilien, og som blev kaldt Belles Cousines. Om hendes rigtige navn og adelige gods melder historien intet, af grunde man vil erfare i det følgende. Denne dame ville, da hun var blevet enke ved sin mands død, under ingen omstændigheder finde en ny ægtemand, hvad nu end årsagen var. Måske var det for at efterligne de trofaste enker fra fordums tid, som den romerske historie, der har de ypperste eksempler herpå, omtaler så ærefuldt.

Disse eksempler vil jeg ikke komme ind på, men gå videre med min fortælling om denne dame, som ikke på noget tidspunkt efter at hun var blevet enke ville være knyttet til en ægtemand. Umiddelbart forekommer det mig oplagt at hun ville følge eksemplet fra hine enker som gamle tiders historieberetning melder om. Romerne havde nemlig den meget rosværdige skik at prise og ære de enker som efter deres første mands død ikke ville gifte sig igen, men som på grund af den varme, trofaste kærlighed som de nærede til den afdøde, ønskede at leve i ærefuld, streng kyskhed.

Herom siger Apostlen i Første brev til Timotheus kapitel 5: „Ær enkerne!“ De kvinder er ikke sande enker der ikke gifter sig igen fordi de ikke kan finde nogen at gifte sig med. De lader sig kun lede af nydelsen eller af egen fordel eller et andet motiv, men ikke af kærlighed til Gud eller til deres første mand, således som de førstnævnte, der overhovedet ikke vil være knyttet til nogen mand, han være sig ringere eller bedre end deres første mand. Som Vergil fortæller i fjerde bog af Æneiden, var Æneas dødeligt forelsket i Dido, men Dido ville ikke vide af hans kærlighed, for så højt havde hun elsket og elskede stadig sin døde mand at hun ikke kunne glemme ham. Og da Anna, Didos søster, foreslog hende at gifte sig igen, sagde hun disse ord:

*Ille meos primus qui me junxit, amores
abstulit; ille habeat secum servetque sepulcro.*¹⁷

Dette vers betyder: „Den der først tog mig til ægte, fik al min kærlighed; den skal han beholde og have med sig i graven.“

4. Romerne hædrede med kranse dem der udførte store våbenbedrifter. Således tildelte de „voldkranse“ til den der først passerede fjendens voldgrav eller fæstningspalisader. Og den der ved stormen på en stad, en fæstning eller en by først kom op ad stigen og over fæstningsmuren, modtog „murkranse“. På samme måde blev andre tapre bedrifter belønnet. Ved en højtidelig ceremoni bekransedes således med „kyskhedskranse“ de enker som af kærlighed til deres første mand og til ære for ham ikke ville gifte sig igen, men ville bevare deres kyskhed ren. Og de var langt mere ansete end andre enker. Og om den slags enker taler den hellige Hieronymus¹⁸ i anden bog i skriftet mod Jovinianus, hvor han giver eksempler på enker der ikke vil tage en ny mand. Således Marcia, Catos datter, som altid bar sorg for sin mand. Hendes venner, der søgte at trøste hende, spurgte hende: „Ak, hvornår vil du ophøre med at bære sorg?“ Hun svarede dem at sorgen ville høre op på hendes sidste dag, den velsignede dag hvor hun skulle dø.

Hieronymus beretter også om en anden enke ved navn Lucia som græd over sin døde mand nat og dag uden ophør og bestandig længtes efter ham. For at få hende til at glemme sin sorg talte hendes far da om en ny mand.

— Ak, svarede hun da, kære far, for Guds skyld, nævn det aldrig mere. Og da hendes far bebrejdede hende at hun ville forblive enke, så ung hun var, gav hun som afgørende svar:

17. *Æneiden*, IV, 28-29.

18. Hieronymus (ca. 347-420), kirkefader, bibeloversætter, helgen. Skriftet *Adversus Jovinianum*, som citeres, er et polemisk angreb på en munk der af Hieronymus blev stemplet som kætter fordi han hævdede at kvinders ægtestand var Gud lige så velbehagelig som jomfruelighed.

— Jeg elsker så højt den døde at jeg aldrig kan elske nogen anden mand den mindste smule. Og hvis jeg, grebet af en ubændig dårskab, skulle tage en mand som var god mod mig, ville mit hjerte aldrig kunne finde glæde af frygt for at miste ham. Og hvis han var hård og streng, ville mit sørgelige liv snart få en ende.

Derfor ville hun forblive i enkestanden.

Den gode Sankt Hieronymus har mange andre eksempler, som jeg imidlertid vil forbigå, da enhver der har lyst til det, kan finde dem i hans bog.

Blandt disse eksempler om ægteskabet har han også et der er meget fornøjeligt. Det står i det 96. kapitel i hans *Epistel*. Det handler om en kvinde i Rom som ikke hørte til disse fuldkomne enker. For hun havde været gift med 22 mænd. Nu traf det sig at der i samme by var en mand der havde ægtet 20 kvinder. Disse to blev gift i lystighed og festivitas, og det havde folk i Rom stor morskab af da de var nysgerrige efter at se hvem af dem der ville overleve den anden. Det gik nu sådan at kvinden døde først. Så kom alle Roms spasmagere til manden og gav ham en laurbærgren i hånden som tegn på den sejr han havde vundet over kvinden som havde gjort kål på 22 mænd. På hans hoved anbragte de triumferende en krans af grønt løv og førte ham således gennem byen til klangen af trommer og trompeter idet de råbte ud til mængden:

— Længe leve Palmo, der gjorde kål på kvinden med de 22 mænd!

Og her vil jeg slutte med disse eksempler og vende tilbage til historien om Fruen og Lille Saintré.

Jean ligger på knæ foran Belle Cousine, der sidder under en baldakin omgivet af sine hofdamer. De bærer alle fornemme kvinders typiske hovedtøj, le hennin. I doråbningen til højre ses en tjenestepige.

Illustrationen gengiver den første side i håndskriftet med forfatterens dedikation. Initialen A, der indleder teksten, indeholder et meget lille maleri, der viser en scene hvor manuskriptet til Jean de Saintré overrækkes til bestillingsgiveren, Jean d'Anjou, hertug af Calabrien. I teksten står der med gotisk skrift:

Kapitel 3

Hvordan denne højadelige enke fik den ide at føre en ung mand frem til fuldkommenhed så han kunne nå den højeste grad af tapperhed.

5. Skønt bemeldte dame altså, uvist af hvilken grund, havde sat sig for aldrig at gifte sig igen, var hendes hjerte på trods af dette optaget af visse tanker, og hun forestillede sig blandt andet ofte at hun ville gøre en ung ridder eller væbner til en berømt mand.

Og denne tanke holdt hun fast ved. Derfor iagttog hun igennem flere dage overalt hoffets unge adelsmænds adfærd og deres karakter for at udvælge den der særlig faldt i hendes smag. Til sidst faldt valget på Lille Saintré. Det skete da at hun for at studere hans adfærd og hans tale adskillige gange i andres nærvær spurgte ham ud om forskellige ting; og jo mere hun talte med ham, jo bedre syntes hun om ham. Men alt hvad der havde noget med kærlighed at gøre, vovede eller ønskede hun ikke at komme ind på.

Det hændte da at skæbnen og kærligheden magede det sådan at denne Frue en dag kom ind i sit kammer efter at have lagt dronningen i seng for at sove til middag.

Venstre spalte:

A vous, tresexcellent et trespuissant prince, monseigneur Jehan daniou, Duc de Calabre et de Lorraine, marchis et marquis du pont et mon tresredoubte seigneur apres mes treshumbles et tres obeissans Recommandations pour obbeir a vos prie(res) →

Højre spalte:

→ a vous faire deux beaulx traittiez en deux liures pour les porter plus aisiement Dont ce premier parlera de une dame des belles cousines de france sans autre nom ne surnom nommer Et du tresvaillant chevalier le Sire de Saintré.

Le deuxiesme sera des tresdoussees amours et trespiteuses fins de messire flou[ridan]. (Oversættelse s. 57).

Og da Fruen gik forbi i buegangen med sine væbnere, fruere og frøkner, der fulgte bag efter hende, opdagede hun dér den lille Saintré, der kiggede ned i slotsgården for at se på at der spillede bold.¹⁹ Og da han så Fruens væbnere passere forbi, gjorde han straks reverens og knælede. Og da Fruen så ham, blev hun såre glad, og idet hun passerede forbi ham, sagde hun:

— Saintré, hvad laver De her? Hvad er det for en opførsel at en væbner undlader at ledsage damerne? Fy, unge mand, af sted, gå foran!

Lille Saintré blev helt skamfuld og ildrød i ansigtet, bukkede og gik frem til de andre. Og da Fruen så at han nu gik foran, sagde hun med høj latter til sine hofdamer:

— Kom, lad os gå ind i mit kammer, så skal vi rigtig more os!

— Med hvad dog? spurgte fru Jeanne.

— Med hvad? sagde Fruen. Det får De straks at se når Saintré og jeg skal dyste.

— Ak, Frue hvad har han gjort. Han er sådan en rar dreng.

Mens de talte, gik Fruen ind i sit kammer. Dernæst sagde hun til sine folk:

— I kan godt gå, lad os være alene her.

Efter disse ord gik de alle ud. Og Lille Saintré knælede for at tage afsked. Og da fruene så ham knæle, sagde hun:

— De, unge mand, skal blive her. De tæller ikke med blandt mandfolk; jeg vil gerne tale lidt med Dem.

6. Så blev døren lukket; og fruene satte sig i fodenden af den lille seng og anbragte ham mellem sig og sine hofdamer; og så forsøgte hun at få hans ord på at han ville svare sandt på hendes spørgsmål. Og den stakkels ungersvend, som ikke anede hvor hun ville hen, lovede at svare mens han tænkte:

— Ak, hvad har jeg dog gjort? Hvad sker der nu?

19. Der er tale om en forløber for tennis (*jeu de paume*), der på den tid spillede med håndfladen i stedet for ketcher. Bolden var af læder, udstoppet med klude.

Saintré knæler da Belle Cousine går forbi. En hofdame holder hendes sløb. Fire mænd er ved at forlade værelset til venstre. Tre hofdamer til højre.

Mens han undrede sig, smilede Fruen til sine damer og sagde:

— Hør her, unge mand, nu da De har givet mig Deres ord, sig mig så allerførst hvor længe det er siden De sidst har set Deres hjertes dame?

Og da han hørte tale om en hjertes dame, noget som han aldrig havde haft i sine tanker, fik han tårer i øjnene, hans hjerte skælvede af angst, og hans ansigt blegnede så han ikke kunne få et ord frem.

Fruen sagde da:

— Hvad er det, unge mand; hvad er det for en facon?

De andre damer, der stod omkring ham og lo, sagde:

— Ja, Saintré, kære ven, hvorfor siger De ikke til Fruen hvornår De sidst har set Deres hjertes dame? Det er da ikke noget stort forlangende.

Og de pressede ham så kraftigt at han sagde:

— Frue, jeg har ingen.

— Har De ingen? sagde Fruen. Måske har hun endnu ikke sagt ja! Men den dame som De elsker højest, og som De ville ønske var Deres hjertes dame, hvornår har De sidst set hende?

Lille Saintré, der som nævnt endnu ikke havde følt eller nydt længslen efter kærlighed, tabte helt fatningen. Han stod blot og snoede kvasten på sit bælte om sine fingre og sagde længe ikke noget. Og da Fruen mærkede at han ikke kunne svare, sagde hun:

— Nå, min gode, hvad er det for en opførsel? De siger ikke et ord. Er det så slemt at jeg spørger Dem hvornår De sidst så den dame som De allerhelst vil tilbede?

Nu fik fru Jeanne, fru Katherine, Isabel og de andre damer, der lo ad det hele, medlidenhed med ham. De sagde da til deres Frue:

— Han er endnu ikke parat til at svare Dem, men hvis De vil tilgive ham denne gang, vil han nok gøre det i morgen.

— I morgen? sagde Fruen, nej, jeg vil have besked før han tager herfra. Så sagde de andre damer idet én kaldte ham „Kære ven“, en anden „Søn-nike“, en tredje „Lille Saintré“:

— De kan trygt sige os hvornår De sidst så Deres hjertes dame, ellers er De fuldstændig prisgivet vor Frue.

Og da alle således faldt over ham, svarede han:

— Hvad skal jeg sige når jeg ikke har nogen dame. Hvis jeg havde haft én, skulle jeg gerne have sagt det.

— Sig bare hvem De elsker mest, sagde de.

— Hvem jeg elsker mest? Det er min mor og derefter min søster Jacqueline.

Så sagde Fruen:

— Min herre, jeg taler ikke om Deres mor eller Deres søster; for kærligheden til en mor, en søster eller en anden slægtning er helt forskellig fra kærligheden til den tilbedte dame. Jeg spørger om damer som ikke hører til Deres nærmeste familie.

— Damer som ikke hører til min nærmeste familie, sagde han, af dem er der ingen jeg elsker.

Lille Jean ligger på knæ for Fruen, der sidder i fodenden af sin seng.

Så sagde Fruen:

— Elsker De ikke nogen dame? De er sandelig en køn adelsmand! Siger De at De ikke elsker nogen dame? Nu fornemmer jeg at De aldrig bliver til noget stort. De har et ussel hjerte! Hvordan skabtes de tapre bedrifter, de store handlinger, de ridderlige heltegerninger udført af mænd som Lancelot, Gauvain, Tristan, Guiron den Høviske og de gæve riddere af Det Runde Bord, eller Ponthus eller de mange andre tapre riddere og væbnere her fra riget eller fra utallige andre riger, som jeg gerne skulle have nævnt ved navn hvis tiden havde tilladt det.²⁰ Deres bedrifter skyldtes ene og alene at disse riddere stod i kærlighedens tjeneste og ønskede at bevare deres tilbedte damers gunst. Og jeg kender adskillige som fordi de var sande elskere og trofast tjente deres damer, er nået så højt ad ærens vej at der vil gå frasagn

20. De nævnte riddere er kendte figurer i høviske romaner. Lancelot og Gauvain optræder bl.a. i *Kong Arthurs død* (1215-1235), de andre i romaner med hovedpersonens navn i titlen: *Tristan og Isolde* (12. århundrede), *Guiron le Courtois* (o. 1240), *Ponthus et la belle Sidoine* (slutningen af det 14. århundrede).

om dem til evig tid. Og hvis de ikke havde været sådan, ville man ikke have regnet dem for mere end almindelige folk. Og De, min unge herre, De siger altså at De ikke har nogen dame og heller ikke ønsker at få nogen? Forholder det sig sådan, er De den usleste af alle. Gå Deres vej!

7. Disse ord sagde Fruen med et smil, og hofdamerne forstod derfor godt at selvom det var sande ord, var de kun sagt for spøg. Men da den stakkels Saintré hørte denne grusomme afskedssalut fra Fruen, anså han sig for vanæret for stedse og gav sig til at græde bitterligt.

Da fik fru Jeanne, fru Katherine, Isabel og de andre fruer og frøkner stor medlidenhed med ham. Leende faldt de alle på knæ for Fruen og bad om at hun for denne gangs skyld ville tilgive ham idet de lovede på hans vegne at han næste dag ville have fundet og valgt en dame han kunne tjene.

— Ikke tale om, sagde Fruen, I tager fejl når I tror at et så usselt hjerte kan præstere så smuk en handling.

— Jo, han skal nok gøre det, sagde damerne.

— Hvad siger De, unge mand, sagde Fruen, De står jo og sover! Er der virkelig så meget godt i Dem som de siger?

Nu fattede den sønderknuste Saintré nyt mod og sagde:

— Ja, Frue, alt hvad De kan ønske.

— De lover mig det altså?

— Ja, Frue, på æresord.

— Nuvel, sagde Fruen, gå da og sørg for, hvad der end sker, at De i morgen ved samme tid er ude i buegangen, hvor jeg vil komme til Dem. Eller også er det farvel med Dem!

Og så tager den reddede stakkel knælende afsked med Fruen og de andre damer og går bort. Og da han går, siger damerne:

— Husk nu Deres løfte; vi er jo garant for Dem!

Så snart han var ude af kammeret, gav han sig til at løbe i vild flugt som om et halvhundrede ulve var efter ham. Fruen og hendes damer, som nu skulle sove til middag, morede sig hele resten af dagen og blev ved at tale

om hvor rædselsslagen Saintré havde været i Fruens kammer. Og det havde de spas af lige til det ringede til aftenmesse, og de måtte stå op uden at have sovet.

Og da Saintré havde sluttet sig til sine kammerater, de andre pager, var han ikke sen til at fortælle dem om sine nye genvordigheder. Og i sin store glæde over at være sluppet fri glemte han lidt efter lidt hvad han havde lovet. Men når han så Fruen og hendes damer, flygtede han som om fanden var i hælene på ham. Og det lo de hjerteligt ad. Men engang ved middagsmåltidet så to af damerne mens de sad til bords at han serverede for de andre fruer og frøkner som han plejede, blot ikke for dem. De kaldte da på ham og sagde:

— Gode Hr. Saintré, hvorfor svigter De os? De plejede at servere for os som for de andre damer. Nu går De uden om os.

— Mine damer, sagde han og slog øjnene ned af skam, jeg beder om forladelse.

Og med disse ord gik han sin vej. Og så begyndte damerne igen at le den ene efter den anden. Fruen, der sad ved den nederste ende af kongen og dronningens bord, bemærkede tilfældigvis at Lille Saintré stod hos hendes hofdamer og så også hvordan de lo ad ham. Hun spurgte dem da, efter at bordene var taget ud, hvad Lille Saintré havde sagt siden de lo så højt.

De fortalte hende så hvordan han serverede for alle damerne, men ikke for dem, og hvordan han havde svaret undvigende på deres forespørgsel.

— Lad mig få fat i ham, sagde Fruen. Men dronningen skal lige have lagt sig, så skal vi rigtig have det sjovt!

Og da godnatvinen blev serveret, så Fruen Saintré komme med et bæger vin, som han skulle til at servere. Fruen kaldte ham hen til sig og sagde:

— Saintré, gå ud i buegangen og vent på mig der, hvad der end sker. Jeg vil sende Dem i byen for at gå et ærende for mig; så er De flink.

Lille Saintré, som hørte Fruen tale så venligt til sig, blev henrykt og troede at hun fuldstændig havde glemt hvad han havde lovet. Han sagde da:

— Med fornøjelse, Frue.

Så trak kongen sig tilbage og dronningen ligeså. Og Lille Saintré går ud i buegangen. Det varede ikke længe før dronningen var faldet i søvn, og Fruen begav sig til sit kammer og fandt Lille Saintré hvor hun havde sat ham stævne. Hun sagde da til ham:

— Gå foran mig sammen med de andre.

Kapitel 4

Hvordan Fruen talte med Lille Saintré, og hvad de sagde til hinanden.

8. Og da hun var kommet ind i sovegemakket, satte hun sig i fodenden af den lille seng og sagde til alle væbnerne og det øvrige følge at de skulle gå udenfor. Hun kaldte da på Lille Saintré og sagde:

— Nå, min herre, nu har jeg Dem. Hvordan med Deres æresord? To gange gav De mig Deres løfte, og fire gange er De flygtet fra mig. Hvilken hævn og hvilken straf fortjener den der således har svigtet sit ord?

Ved denne hårde, grusomme tale var Saintré parat til at synke i jorden. Han faldt med det samme på knæ og med foldede hænder bad han Fruen om nåde idet han sagde at han havde haft så meget at lave. Fruen, der så at hendes damer stod og lo bag ved ham, beherskede sig så godt hun kunne, og sagde:

— Nuvel, unge mand, lad os antage at det forholder sig som De har sagt; men har De fået valgt Deres dame i løbet af disse fire dage?

Da han hørte at der var tale om at vælge dame, var han mere død end levende. Tårerne strømmede ud af øjnene på ham, han blev bleg i ansigtet og svedte fordi han havde glemt alt om det. Han vidste ikke hvad han skulle gøre eller sige, eller hvordan han skulle undskylde sig.

Da nu Fruen så ham i den forfatning, sagde hun smilende til sine damer: —Hvad mener I om en ussel væbner som to gange har givet sit ord til en

dame og svigter det ved den mindste anledning. Hvad straf skal han have? Nu spørger jeg først Dem, fru Jeanne.

Og da den stakkels lille pige hørte alle disse bebrejdelser fra Fruen, troede han at han nu var aldeles fortabt og vanæret for stedse. Og han beder stadig knælende med foldede hænder om nåde. Dernæst vender han sig mod de andre damer for at de skal gå i forbøn for ham.

Fruen, som frydede sig ved situationen især da hun så hvor ydmyg og troskyldig han virkede, elskede ham des mere idet hun tænkte at hvis hun på den rette måde kunne få ham til at tjene sig, skulle hun nok få sat skik på ham efter sit eget hoved; men trods alt ville hun over for fru Jeanne og de andre damer fastholde sit krav til ham. Fru Jeanne, der var rørt af medlidenhed, men ikke var klar over hvad Fruen var ude på, lige så lidt som de andre damer, sagde:

— Ak, Frue, hvis han har svigtet sit løfte, har De lige hørt hans undskyldning, som var de mange gøremål han har haft, hvorfor han på knæ og med foldede hænder har bedt Dem så mindeligt om overbærenhed. Det samme gør vi.

— Og De, fru Katherine, hvad siger De?

— Åh, Frue, jeg ved ikke hvad jeg skal sige ud over at han angrer sin opførsel; det ser De jo, så jeg beder Dem om at vise medlidenhed med ham.

— Og De, Isabel, hvad siger De som er den ældste?

— Frue, jeg siger som de andre, og ydermere ved De jo at da De havde ham i forhør, bekendte han oprigtigt at han ikke kender nogen dame som han kan tjene. Og det tror jeg mere på end hvis han havde sagt noget andet. Tilgiv mig, Frue, han har virkelig et hjerte som en ung tilbeder der er indstillet på trofast at tjene og træffe det rette valg og i det hele taget at undergive sig alle sin dames befalinger selvom han ikke er bedsteven med gud Amor. På ære, Frue, jeg tror, at han aldrig har kendt til kærlighed eller talt med nogen herom. Er det ikke sandt, kære sønnike? sagde Isabel.

— Tro mig, mor Isabel, jeg har aldrig talt med nogen herom eller kendt noget hertil.

— Nuvel, kære Frue, se engang på den stakkel som aldrig har kendt gud Amor eller talt med ham. Hvordan kan han så hastigt vælge sin dame? De

der allerede har fundet en dame, har haft mange overvejelser. Derfor, Frue, siger jeg at han for denne gangs skyld må være tilgivet.

— Men hvad siger I, Marguerite, Alice og I andre damer? Jeg ønsker at hver enkelt giver sit besyv med.

Og alle sluttede sig til Isabels opfattelse da hun var den ældste og havde set og oplevet mest.

Kapitel 5

*Her fortælles om den skønne, nyttige lærdom som
den ædle Frue meddelte Lille Saintré.*

9. — Nuvel, sagde Fruen, nu har jeg hørt alles mening, som med hensyn til det brudte løfte og spørgsmålet om tilgivelse falder sammen med Isabels mening. Jeg for mit vedkommende vil da af kærlighed til jer alle tilgive ham denne gang. Men i én ting vil jeg fastholde at han har fejlet; han skulle have fundet sin udkårne dame, og det har han ikke.

— Åh jo, Frue, sagde de leende, det har han.

— Vist har han ej sagde Fruen.

— Tror De, Frue, sagde damerne, at han har brugt de fire dage til andet end at vælge den dame han gerne vil tjene.

— Han har ikke fundet nogen dame, sagde Fruen.

— Vist har han så, sagde damerne, vi står inde for ham.

Og de spurgte ham da:

— Er det ikke rigtigt, sønnike?

Den stakkels dreng, der var helt forskrækket og lige så forlegen som damerne, mente at han var nødt til at sige ja. Og da han havde sagt ja, sagde fruene:

— Nu er De et bravt menneske. Gid det må være rigtigt! Sig os da hvem hun er, så skal De være min ven.

Nu blev han nødt til at sige navnet på en dame; men tårene stod ham i øjnene, og farven forsvandt fra hans ansigt. Så sagde Fruen:

— Sagde jeg det ikke nok. Han har kun sagt ja for at knibe uden om.

— Ak, Saintré, sagde alle damerne, sig det dog til Fruen. Og De, Frue, prøv at tage ham afsides, så vil han sige det. Tror De at en sand elsker sådan vil udbasunere navnet på sin hjertes dame.

Så sagde Fruen:

— Kom, lad os gå lidt til side.

Og så sagde hun:

— Nå, Saintré, min ven, her er der kun Dem og mig der kan høre os; sig det nu som det er.

Og da den stakkels Saintré ser at der ikke er nogen vej udenom, siger han:

— Ak, Frue, om forladelse! Da De nu så indtrængende vil vide det...

Og da han nu spekulerede på hvem han skulle nævne — man søger jo sin lige ifølge naturen og hjerternes tiltrækning — så fandt han på at nævne en lille pige ved hoffet der var ti år gammel. Han sagde da:

— Frue, det er Matheline de Courcy.

Og da Fruen hørte Matheline de Courcys navn, tænkte hun at det var barnekærlighed og uvidenhed der lå bag. Alligevel lavede hun stor ståhej og sagde:

— Nu ser jeg rigtig hvilken ussel væbner De er siden De har valgt at tjene Matheline. Jeg siger ikke at Matheline ikke er en køn pige og af god familie, bedre end Deres, unge mand. Men hvilke goder, hvilken gavn, hvilken ære, hvilken hjælp, hvilke fordele, hvilken støtte kan hun yde Dem med hensyn til at give Dem fremgang og gøre Dem til en tapper ridder? Hvilke velgerninger kan De vente fra Matheline som endnu kun er et barn. De, unge mand, skal vælge en dame af høj og ædel stand, som er klog og har midler til at hjælpe Dem og sørge for Deres behov. Hende skal De tjene og elske trofast, hvilke kvaler De end må lide, således at hun fornemmer den fuldkomne kærlighed som De nærer til hende i al ærbarhed. Og tro mig, medmindre hun er den grusomste af alle jeg har hørt om, vil hun i det lange løb vise Dem anerkendelse, medfølelse, medlidenhed og barmhjertighed og behandle Dem med den største velvilje. På den måde bliver De en anset person. I modsat fald giver jeg ikke en døjt for Dem og Deres bedrifter. Herom siger mesteren²¹ i sin ballade:

21. Balladen kendes ikke fra andre kilder. Forfatteren kunne være La Sale selv.

Ballade

Vær trofast i kærlighed.
Det er nok kun at elske én.
Den bejler der ikke véd
at holde sin kærlighed ren,
hans gode ry lider mén.
Thi et hjerte der tit er på fart
og elsker mere end én,
får en ringe kærlighedspart

Og får han en ringe part
erhvervet i smug og i skam,
sit fejltrin angrer han snart;
den elskov er besk og ram.
Og angeren griber ham
hver gang han indser klart:
af kærligheds rige skat
han får den ringeste part

Den part er intet værd
hvor mange har fundet gunst.
Gud Amor fordømmer enhver
der svigter elskovens kunst
og ledes af skændigt begær.
Thi et hjerte der tit er på fart
og elsker mere end én,
får en ringe kærlighedspart

10. I denne forbindelse siger jeg yderligere at den der bestræber sig på at tjene sin dame trofast, kan blive frelst på både sjæl og legeme. Hør her hvorfor. Med hensyn til sjælen bør vi erindre at den der vogter sig for at begå en dødssynd, er frelst. Thi de tilgivelige synder bliver slettet og annulleret gennem en ringe bod når blot man bekender dem oprigtigt. Hvis derfor den der elsker således som jeg beskriver det, vogter sig vel for at begå en dødssynd, er han frelst.

Med hensyn til dødssynden hovmod skal den elskende som vil vinde sin dames gunst, for det første bestræbe sig på at være blid, ydmyg, høflig og elskværdig, således at der ikke kan siges noget nedsættende om ham. Han skal følge den vise Thales fra Milets²² ord når han siger:

*Si tibi copia, si sapientia, formaque detur,
sola superbia destruit omnia, si comitetur.*

Det betyder, min ven: „Hvis du er i besiddelse af stor rigdom, visdom og en ædel og fuldkommen skønhed, kan hovmod, hvis det findes hos dig, spolere alle de gode egenskaber“.²³

Om samme emne siger Sokrates: *Quantumcumque bonus fueris, essendo superbus, totum depravat, te sola superbia damnat.*²⁴ Herom siger yderligere filosofen Trimides:²⁵

*Ut non infleris,
memor este quod morieris;
unde venis cerne,
quo vadis te quoque sperne.*²⁶

Det samme siger mange andre autoriteter, som det ville føre for vidt at nævne her. Dem vil jeg da springe over for at komme tilbage til min hovedtanke: At den sande elskende, således som jeg beskriver ham, vil følge alle disse autoriteter for at vinde sin smukke dames eftertragtede gunst. Derfor vil han forsage den ubehagelige, afskyelige dødssynd hovmod og

22. Thales fra Milet (o. 624-0.545), græsk naturfilosof. Anses som den europæiske filosofis grundlægger.

23. De fleste latinske citater har forfatteren oversat til fransk i fortsættelse af den latinske form. Hans oversættelse har ofte udeladelser og unøjagtigheder, som tyder på en ikke helt sikker beherskelse af latin. Der forekommer også en del tilføjelser der afspejler en tendens i tidens oversættelsespraksis til at tydeliggøre meningen. Min danske oversættelse er baseret på originalens tekst uden dog at overføre alle originalens enkeltheder eller kommentere dem kritisk.

24. „Hvor god du end er, hvis du er hovmodig, ødelægges det hele; hovmodet alene fælder dig“. (Forfatteren har i adskillige tilfælde undladt at oversætte det latinske til fransk, men oversættelsen er senere skrevet til i margenen af det originale håndskrift. Oversættelsen, som muligvis skyldes en bearbejder, har jeg i disse tilfælde placeret som fodnote).

25. En filosof af dette navn kendes ikke i nutiden.

26. „For at du ikke skal puste dig op, husk på at du skal dø. Betænk hvoraf du kommer, og hvor du går hen, så du ikke bliver overmodig“.

alt dens væsen, og vil lade sig lede af den blide dyd ydmyghed. Således vil han være frelst fra denne synd.

II. Med hensyn til den anden dødssynd som er vrede, så var ingen sand elsker nogensinde vredladen. Jeg har godt nok hørt at kærligheden har givet de elskende ubehagelige oplevelser for at prøve dem. Men det skabte ikke vrede medmindre de var ramt af en anden sygdom end kærlighed. Og da selve synden vrede, min ven, er Gud vederstyggelig gælder det samme for den der er vredladen. Og derfor skal du sky denne synd af al din magt og følge Filosoffens forskrift når han siger: *Tristitiam mentis caveas plusquam mala dentis; seniciem fugias, numquam piger ad bona fias.*

Det betyder, min ven: „Vogt dig for triste tanker endnu mere end for tandpine; sky også lediggang så du kan fordrive hjertets smerte, og gør altid det gode“.

Herom siger Pittakos fra Mitylene:²⁷

*Effugias iram,
ne pestem det tibi diram:
iuris delira,
nutrix est scismatis ira.*

Det betyder, min ven, at du skal sky harme og vrede så de ikke forpester din tilværelse; for de fører dig bort fra den rette vej og avler strid og splid.

Og herom hedder det i evangeliet:

Non odias aliquem, sed potius tibi placet; quisquis odit fratrem, censetur ab hoc homicida. Det betyder, min ven, at du ikke må hade nogen, men leve i fordragelighed med alle; for den der hader sin broder, er morder.²⁸

Herom siger Sankt Augustin i en af sine epistler at lige som den dårlige vin fordærver vinfadet som den opbevares i, hvis den bliver der længe, på samme måde ødelægger og fordærver vreden de hjerter hvori den bor.

27. Pittakos fra Mytilene (ca. 600 f. Kr), lovgiver, en af Grækenlands syv vise.

28. *Johannes' første brev*, 3, 15. (I den danske bibelversion forekommer kun den sidste sætning af citatet).

Apostlen er af samme mening når han siger: *Sol non occidat super iracundiam vestram.*²⁹ Det betyder, min ven, at du ikke må lade solen gå ned over din vrede. Endvidere om samme emne siger Cato: *Impedit ira animum, ne possit cernere verum.*³⁰ Det betyder, min ven, at vrede og harme forstyrrer og forblinder menneskets hjerte i den grad at det ikke kan skelne hvad der er sandt. Derfor min ven, er den sande elskende, således som jeg beskriver ham, altid munter og bør være det, idet han håber at når han tjener sin dame oprigtigt og trofast, vil kærligheden og hans elskede dame lønne ham derfor. Derfor kan han synge, danse og være munter og følge Filosoffens ord der siger: *Bene vivere et laetari.* Det skal forstås på den måde at du ikke blot spiser god mad, drikker god vin, sover længe om morgenen i en god seng, men først og fremmest at du lever vel med Gud og optræder agtværdigt og ægte og desuden muntert. Derfor siger jeg at alle sande elskende, for at vinde deres smukke dames eftertragtede gunst, af al magt skal sky dødsyndens vrede, som er vederstyggelig for Gud og mennesker, og i stedet lade sig lede af den elskelige dyd tålmodighed. Således vil han være frelst fra den grimme, forargelige synd vrede.

12. Og med hensyn til den tredje dødsynd, som er misundelse, vil den sande elskende, således som jeg beskriver ham, aldrig være misundelig på nogen. For hvis det kom til hans dames kendskab, ville han givet miste hende. Thi en dame af ære kan aldrig elske et misundeligt menneske medmindre han er misundelig på andres gode egenskaber fordi han selv ønsker at være den bedste: i kirken den frommeste, ved bordet den der spiser pænest, i dameselskab den mest elskværdige og mest underholdende, i krigshandlinger og i turneringer den tapreste. Altså en misundelse der stræber efter det ypperste, men ikke andre former for misundelse. Herom siger Seneca:

*Quid auro melius? Jaspis. Quid jaspide? Sensus. Quid sensu? Ratio. Quid ratione? Modus. Omnibus adde modum. Modus est pulcherrima virtus.*³¹

29. *Paulus' brev til Efeserne*, 4, 26.

30. *Catonis Disticha* II, 4.

31. „Hvad er bedre end guld? Jaspis. Hvad er bedre end jaspis? Følelser. Hvad er bedre end følelser? Fornuft. Hvad er bedre end fornuft? God opførsel. Thi god opførsel er den smukkeste af alle dyder“. (Seneca: *De beneficiis*, VII, 10, 1-3).

Om samme emne siger Filosoffen: *Filius ancillae morosus plus valet ille quam regis natus.*³²

I denne forbindelse hvor det drejer sig om god moral, vil jeg minde om en udtalelse fra den vise Solon fra Athen,³³ der siger: *Per vinum miser, per talos et mulieres, haec tria, si sequeris, semper egenus eris.*

Det vil sige, min ven, at hvis du falder for følgende tre ting: Vin, terningspil og kvinder, vil du altid være fattig og elendig. Yderligere om denne hæslige synd misundelse siger Platon: *Invidiam fugere studeas et amore carere quae reddit siccum corpus, faciens cor iniquum.*³⁴

Derfor, min ven, sky alle laster og alle lastefulde mennesker, for kærligheden og damer af ære pålægger alle sande elskende dette og følger heri Filosoffen, som siger: *Malo mori fame quam nomen perdere famae.*

Til sidst, så husk min ven, de nævnte ord som betyder: „Jeg vil hellere dø af sult end miste mit gode navn og rygte“. Yderligere om denne sentens af Filosoffen siger den vise Chilon fra Lakedæmon:³⁵ *Nobilis es genere, debes nobilis magis esse; nobilitas morum plus est quam progenitorum; nobilitas generis mortem superare nequibit.*

Det betyder, min ven: „Hvis du er af ædel byrd, skal du være endnu ædlere i dyder; en ædel moral er mere værd end adelige forældre; ædel byrd, den være sig nok så fornem og fremragende, kan ikke overvinde døden“. Derfor, for at være den sande elskende som jeg taler om, skal De sky denne skændige synd misundelse og lade Dem lede af den berømmelige dyd godgørelse, som er Guds datter, og som han har anbefalet os varmt, som det står i Den hellige skrift. De vil så være fri og frelst i forhold til denne synd.

32. „Tjenestekvindens søn, der er vel opdraget, har større værd end kongesønnen der er dårligt opdraget“.

33. Solon (o. 640-o. 558), atheniensisk statsmand og digter, en af grækernes syv vise.

34. „Beflit dig på at sky misundelse, thi misundelse er blottet for kærlighed. Den får legemet til at visne og gør hjertet uretfærdigt og ondt“.

35. Chilon (o. midten af 6. århundrede f. Kr.), forstander i Sparta, en af de syv vise.

13. Med hensyn til den fjerde dødssynd, som er gerrighed, er det klart at gerrighed og sand kærlighed ikke kan bo sammen i et hjerte. Og hvis den gerrige, af en eller anden grund, er forelsket, er der ingen tvivl om at det er i en ussel, grim pige, så han ikke har anledning til at bruge penge på anskaffelser. Den sande, tro elskende stræber kun efter at tjene sin dame værdigt og rundhåndet, og holder sig derfor med smukke klæder og en smuk ridehest, og ligeså sine folk, svarende til sin stand. Men den der bruger mere end han har råd til, vil føle sig tåbelig og utryk, for kærligheden og damer af ære elsker ikke den ødsle elskende eller lignende folk. Men de elsker dem der, alt efter deres stand, opfører sig værdigt, dvs. at de ved våbenopvisninger, turneringer, dyster og i fornemme forsamlinger fører sig frem med værdighed alt efter deres midler, uden tåbelige udgifter. Og af deres formue giver de til Guds ære almisse til de mest nødlidende og følger Vorherres evangelium hvor han siger: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Mathæus, 5. kapitel).³⁶

Således siger Periander fra Korinth:³⁷

*Ut sis praeclarus,
non sis cupidus nec avarus;
vix ut ulli carus
cupidus cunctis fit avarus.*

Det betyder, min ven: „For at blive berømt må du ikke være begærlig og gerrig hvordan dine formueforhold end er. For et menneske af den indstilling kan ikke elskes af nogen, men vil blive hadet af alle“. Heri er Filosoffen enig når han siger: *Furtum, rapina, fenus, fraudem, simoniam, causat avaritia, ludum, perjuriam, bella; radix cunctorum fit nempe cupido malorum.*

Det betyder, min ven, at gerrighed forårsager tyveri, røveri, åger, bedrageri, simoni,³⁸ snyderi, mened, kamphandlinger, kort sagt alle onder.

36. „Salige er de barmhjertige, thi dem skal vises barmhjertighed“.

37. Periander (ca.627-585), tyrann i Korinth, en af Grækenlands syv vise.

38. = handel med gejstlige embeder.

Herom siger Bias fra Priene³⁹, som er af samme mening:

*Plus flet perdendo
cupidus quam gaudet habendo
et magis est servus,
cum plus sibi crescit acervus.*⁴⁰

Og herom siger Sankt Augustin at den gerriges hjerte kan sammenlignes med helvede: For helvede bliver ikke træt af at opsluge sjæle og siger aldrig: „Nu har jeg nok!“ Således forholder det sig også med den gerrige, for selv om alle verdens skatte var i hans besiddelse, ville han aldrig sige: „Nu har jeg nok!“. Og herom siger Den hellige skrift: *Insatiabilis oculus cupidi in partem iniquitatis non satiabitur* (*Siraks Bog*, 14. kapitel).⁴¹

Det samme siger mange andre autoriteter, min ven, som det ville tage alt for lang tid at citere, og derfor undlader jeg dette for at komme til slutningen. Altså, den sande elskende som jeg taler om, vil, for at vinde sin dames ønskværdige gunst, rette sig efter alle disse forskrifter og vogte sig for den grimme dødssynd gerrighed og lade sig lede af den blide, elskelige dyd gavmildhed, som er elsket af Gud og æret af alle mennesker. Og således vil han være frelst.

14. Med hensyn til den femte dødssynd, som er dovenskab, så har aldrig nogen sand elskende været doven. Thi de søde, forelskede forestillinger han nærer dag og nat om at vinde sin smukke dames ønskværdige gunst, ville ikke bifalde det. For hvad enten det drejer sig om at synge eller danse, er han den flittigste og gladeste af alle. Ligeså med hensyn til at stå tidligt op, sige sine tidebønner, fromt påhøre messen, gå på jagt med falke og med hunde mens dagdriverne endnu ligger og snuer. Han skyr da denne synd og følger Epikurs⁴² ord når han siger:

39. Bias fra Priene (ca. 625-540), en af de syv vise

40. „Den begærlige græder mere over det han taber end han glæder sig over det han har; og jo mere han samler, jo mere slavebunden og elendig bliver han“.

41. „Den begærliges øje er umætteligt; han bliver aldrig mæt af at begå uretfærdigheder“. (*Siraks Bog* er et af de apokryfe skrifter som ikke findes i den danske bibelversion).

42. Epikur (341-270), græsk filosof, der har givet navn til en morallære, epikuræismen, som går ud på at livets formål er nydelsen.

*Otia, vina, dapes
caveas, ne sit tibi labes;
vix homo castus
requiens et bene pastus.*

Det betyder, min ven: „Sky lediggang og overdreven nydelse af vin og mad, så du ikke havner i utugt, for lediggængerer der har spist sig godt mæt, har svært ved at bevare sin kyskhed“. Yderligere om den grimme synd dovenskab siger Sankt Bernhard:

Vidi stultos excusantes sub fortuna; vix autem diligenciam cum infortunio sociabis; sed minus infortunium a pigritia separabis.

Det betyder, min ven: „Jeg har set tåber undskylde sig med at Fortuna ikke har været dem gunstig; men man finder næppe nogen flittig mand der har lykken imod sig; tåberne vil altid få følgeskab af dovenskab og manglende lykke“. Herom siger Sankt Bernhard videre: *Revidere quae sua sunt, quomodo sunt, summa prudentia est.*

Det betyder, min ven, at en revurdering af sine forhold, hvad de består i, og hvordan de er beskafte, er den højeste klogskab. Og han siger ikke blot vurdering, men revurdering; og revurdering vil sige at man ikke kan undersøge dem for ofte. Herom siger også digteren Atheus:⁴³ *Otia sunt juvenium menti plerumque venenum; est juvenum pausa vitiorum maxima causa.*

Det betyder, min ven, at lediggang som oftest er gift for de unges sind; for ørkesløshed er hovedårsagen til de unges laster. Herom siger Seneca: *Acediam linque, quae dat mala taedia vitae; taedia virtute fuge, nam sunt damna salutis.*

Det betyder, min ven: „Du skal forsage dovenskaben, som giver én afsky for livet, og sky dydens fjender“.

Derfor, min ven, er de sande elskende, som jeg her taler om, frelst ved hjælp af disse dyder, idet de forsager den modbydelige, ulyksalige dødsynd dovenskab og i stedet lader sig lede af den herlige dyd flid. Jeg beder

43. Ukendt i nutiden.

Dem altså følge sidstnævnte, så vil De være frelst fra den ulyksalige synd dovenskab.

15. Med hensyn til den sjette dødssynd, som handler om frådseri eller grådighed, så er den sande elskende helt fri for denne last. Thi han spiser og drikker kun for at leve, som Filosoffen siger man skal, i stedet for at leve for at drikke og spise som de folk gør der opfører sig som svin. Herom siger den vise Thales fra Milet:

*Pone gulae frenum,
ne sumas inde venenum;
nam male digestus
cibus estat saepe molestus.*

Det betyder, min ven: „Giv din mund bidsel på, så du ikke får gift ind ad munden. For en overflod af mad som er dårligt fordøjet, er en særdeles skadelig gift for kroppen.“ Yderligere om dette emne siger den vise Solon fra Athen:

*Ne confonderis,
numquam vino replearis;
vili diceris,
nisi vino te modereris.*

Det betyder, min ven: „Du skal ikke fylde dig med vin så du kaster skam over dit liv; for man vil anse dig for en pjalt hvis du ikke viser mådehold i dit forhold til vin“. Om dette emne fylderier siger den hellige Gregor⁴⁴ i sit skrift *Morales* at når lasten frådseri bliver herre over mennesket, så fortabes alt det gode det har gjort, og når bugen ikke holdes i ave ved afholdenhed, bliver alle dyder til intet. Herom siger Sankt Paulus (i *Brevet til Filippenserne*, 4. kapitel):⁴⁵

*Quorum finis interitus, quorum deus venter est;
et gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt*

44. Gregor den Store (o. 540-0. 604), pave, kirkefader.

45. I den danske bibeludgave kapitel 3,16.

Det betyder, min ven, at de der til overmål nyder de jordiske goder, deres endeligt er døden, ligesom tilfældet er med dem der gør bugen til deres Gud; og den hæder de vinder herved, er fortabelsen af deres sjæl og deres ære, og ødelæggelsen af deres krop. Derfor beder jeg Dem om ikke at være som disse, men at følge Avicennas⁴⁶ forskrift om at sky disse laster, når han siger:

*Sic semper comedas, ut surges esuriendo;
sic etiam sumas moderate vina bibendo.*

Det betyder, min ven: „Spis altid sådan at din appetit ikke er tilfredsstillet når du rejser dig fra bordet, og drik også med mådehold“. På den måde, min ven, vil De leve længe ifølge naturens gang og være under Guds nåde med hensyn til denne synd, og vil nyde kærlighedens og Deres dames gunst. Og De vil være undsluppet denne grimme, skammelige synd frådseri, De vil lade Dem lede af den søde dyd afholdenhed, blomsten af alle dyder, og vil være frelst fra den nævnte dødssynd. Og her vil jeg slutte med at tale om de sande, trofaste elskendes frelse fra den sjette dødssynd.

16. Med hensyn til den syvende dødssynd, som er utugt, er denne synd helt udslukt i den sande elskendes hjerte. Thi frygten for at hans dame vil føle mishag ved denne synd, er så stor at der ikke hos ham findes en eneste skændig tanke. Han følger Sankt Augustins forskrift, der siger:

*Luxuriam fugito, ne vili nomine fias;
carni non credas, ne Christum crimine ledas.*

Det betyder min ven: „Sky utugt, så du undgår forsmædelser. Dyrk ikke kødets lyst, så du ikke krænker Kristus ved at begå denne synd“.

Af samme mening er apostlen Sankt Peter i Første brev, hvor han siger:

Obsecro vos, tamquam advenas et peregrinos, abstinere vos a carnalibus desideriis, quae militant adversus animam. (Peters første brev, 2. kapitel).

Det betyder, min ven: „Jeg beder jer som fremmede og omrejsende afholde jer fra kødelige lyster, som jo fører krig mod sjælen“. Herom siger end-

46. Avicenna (980-1037), arabisk læge og filosof.

videre Filosoffen: *Sex perdunt vere homines in muliere: animam, ingenium, mores, vim, lumina, voces*. Det betyder, min ven, at den mand der omgås letfærdige kvinder, mister seks ting: For det første mister han sin sjæl, for det andet sin forstand, for det tredje sin moral, for det fjerde sin kraft, for det femte sit klarsyn, for det sjette sin stemme. Derfor, min ven, skal De vogte Dem for denne synd og alt dens væsen, som Cassiodorus⁴⁷ siger i sin kommentar til Davids salmer. Han siger her at forfængelighed bevirke at englens blev djævle og bragte døden til den første mand og berøvede ham den lykke som var tildelt ham; at forfængelighed er ophav til alle ondt, kilden til alle laster, vejen for al uretfærdighed, som stiller mennesket uden for Guds nåde. Herom siger David i sine salmer hvor han taler til Gud: *Odisti observantes vanitates supervacue* (*Salmernes Bog*, 30. kapitel).⁴⁸ Det betyder, min ven: „Du, min eneste Gud, har altid hadet dem der hylder forfængelighed“.

Mange andre sandheder er skrevet af den Hellige Kirkes lærde kirkefædre, såvel som af filosoffer, digtere og andre vise mænd som var hedninger. De havde endnu ikke gennem sand erkendelse følt den hellige, kærlige nåde fra vor sande Gud og Helligånden, som så kraftigt har fordømt denne synd at det ville tage lang tid at citere deres skrifter herom. Det giver jeg da afkald på. Blot vil jeg nævne hvad Boethius siger herom: *Luxuria est ardor in accessu, foector in recessu, brevis delectatio corporis, et anime destructio*.⁴⁹ Det betyder, min ven, at utugt er brændende hed ved sin indgang, stinkende ved sin udgang, en kort kropslig nydelse og en fordærvelse af sjælen. Og da denne synd er så skændig, vil den sande elskende som jeg allerede har sagt, af frygt for at det vil vække hans dames mishag, sky den af al magt for at vinde sin dames gunst. Og hvis han af heftig elskovstrang en enkelt gang skulle bukke under for den, så er de efterfølgende pinsler, prøvelser og farer som den trofaste tilbeders ængstende hjerte kommer ud for, så

47. Cassiodorus (o. 490-0. 585), latinsk statsmand og forfatter. Grundlagde et bibliotek med det formål at overlevere oldtidsforfatternes skrifter til efterverdenen. Hans skrifter var en vigtig inspirationskilde for middelalderens lærde.

48. Citatet forekommer ikke i den danske bibelversion.

49. Boethius: *De Consolatione Philosophiae*, III, 7. Se også note 107.

voldsomme at fejltrinnet ikke bør regnes ham som en dødssynd. Hvis det i det hele taget er en synd, må den være slettet gennem den pine han har måttet døje. Jeg vil derfor hævde at den sande elsker, som jeg her taler om, er fri, frelst og kvit for denne dødssynd.

Efter at have givet anvisninger på den sjælelige frelse fortsætter Fruen sin belæring med at forklare hvordan den sande elskende også kan opnå den legemlige frelse. Den opnår han først og fremmest gennem sin kærlighed til den tilbedte dame idet hun, når han stadig stræber efter at stå højere i hendes gunst, vil drage omsorg for at han kan få fremgang og vinde hæder. En anden vej til legemlig frelse er at blive fuldkommen i våbenfærdighed. I den forbindelse kommer Fruen ind på at kirken har været modstander af dyster og turneringer fordi de appellerer til riddersnes forfængelighed og desuden kan volde legemsskade. Hun pointerer at der er stor forskel på tvekampen som ridderspil og tvekampen på liv og død med juridisk beviskraft (*duel judiciaire*). (Den sidste form for tvekamp afgøres ved en såkaldt gudsdøm, hvor Gud skænker sejren til den kampdeltager som har en retfærdig sag. *Duel judiciaire* var forbudt af kirken, men praktiseredes helt op i det 16. århundrede i specielle tilfælde i områder med kongelig overhøjhed). Fruen fremhæver at dysten som ridderspil i modsætning til *duel judiciaire* ikke har til hensigt at volde modstanderen skade eller vanære, og beskriver for ham det ceremoniel den elskende, som kæmper til ære for sin dame, skal følge før han begynder en dyst. Fruen indskærper endelig sin protegé at vise stor besindighed og mådehold under selve kampen.

Kapitel 6

Hvordan Fruen taler med Saintré om kærlighed.

19. — Nå, min ven, jeg har nu forklaret og fortalt Dem mange ting, og jeg håber, at De med Guds hjælp har hørt godt efter så De kan huske det hele eller det meste af det. Hvad siger De? Har De viljen til at rette Dem efter hvad jeg har sagt? Hvad har De tænkt Dem at gøre?

Da Fruen havde endt sin tale, varede det længe før Saintré svarede da han med sit barnlige sind var overvældet af alle de skønne leveregler. Hun sagde da:

— Nå, unge mand, hvad mener De? Har De viljen?

Staklen, der var hårdt presset, så op på hende og sagde med lav stemme:

— Ja, Frue, jeg vil rette mig efter alt.

— Vil De det, min ven?

— Ja, Frue, af hele mit hjerte. Men hvor er den dame De taler om som kunne ønske at jeg skulle tjene hende, og som ville elske sådan én som mig?

— Hvorfor ikke? sagde Fruen. Er De ikke af adelig byrd? Er De ikke en smuk ungersvend? Har De ikke øjne at se med, ører at høre med, mund og tunge at tale med, arme og hænder til at tjene med, ben og fødder at gå på, hjerte og krop til lydigt at udføre og bruge kræfter på alt hvad hun befaler Dem.

— Jo, Frue, det har jeg.

— Nå, men hvorfor vover De da ikke et forsøg? sagde hun. Tror De at der findes en dame der trods alle Deres gode egenskaber lægger så lidt vægt på sin ære at hun ligefrem vil bede Dem om at tjene hende? Selvom enkelte kvinder styres så kraftigt af kærligheden at de tvinges til at vise deres følelser ganske svagt og derved lægger op til at gå videre. Altså, hvorfor vover De ikke et forsøg! For jo fornemmere damen er, jo mere vil hun værdsætte Dem alt imens hun opfører sig korrekt over for Dem.

— Frue, jeg ville hellere dø end først tilbyde min tjeneste og dernæst blive vraget, hånet og gjort nar ad således som jeg har hørt at det er sket med andre tilbedere. Og derfor, Frue, vil jeg hellere blive ved med at have det som jeg har det nu.

Og da Fruen hører ham tale således, med nogen ret, og ser at han ikke forstår hvor hun vil hen, kan hun ikke afholde sig fra at åbne sit hjerte for ham og siger da:

— Nu velan, som god kristen og adelsmand skal De her hvor der kun er Dem og mig der kan høre det, love mig følgende i Guds navn på tro og ære: Det jeg siger Dem her nu eller senere, må De ikke på nogen måde sige, røbe eller meddele til noget menneskeligt væsen; lov mig det med Deres hånd i min.

— Ja, Frue, det sværger jeg!

Kapitel 7

Hvordan Lille Saintré lover Fruen at han så vidt det er ham muligt vil gøre alt hvad hun befaler ham.

20. Så fortsatte Fruen:

— Nuvel, Saintré, hvis jeg var den dame som jeg har talt om, og til gengæld for Deres tro tjeneste ville skaffe Dem alle goder og bringe Dem frem til stor ære, ville De så adlyde mig?

Lille Saintré, som aldrig havde forestillet sig at skulle tjene nogen dame, vidste ikke hvad han skulle sige, men knælede og sagde:

— Frue, jeg vil gøre alt hvad De befaler mig.

— Vil De give mig Deres ord på det med Deres hånd i min?

— Ja, Frue, på min ære og min tro lover jeg at jeg vil gøre alt hvad De befaler mig.

— Så rejst Dem op og mærk Dem vel mine ord og husk dem.

Fruen opregner derpå sine krav til ham. De består i at overholde den katolske katekismus: at bede til Gud, Jomfru Maria og helgener, at holde de ti bud, at tro på de tolv trosartikler, Helligåndens gaver, de otte saligprisninger, de syv kardinaldyder, de syv sakramenter, at undgå de syv synder mod Helligånden samt at deltage i de påbudte kirkelige handlinger.

Endvidere formaner Fruen ham til hyppigt at overvære messen og gå til skrifte. Hun nævner også en række tilfælde hvor mænd skal vise respekt ved at tage hatten af. Når han bliver voksen og deltager i kamphandlinger, skal han ikke forsømme at bede Gud velsigne sig. Endvidere skal han vise barmhjertighed og ikke dræbe af hævngrerrighed eller vrede. Den daglige levevis skal være præget af fromhed, gode manerer, omhu med personlig hygiejne, mådehold med spise og drikke, ridderlig opførsel i alle livets forhold, ikke mindst over for damer.

24. — Og med hensyn til alt det andet som vedrører Deres person, så ønsker og befaler jeg at De hver morgen når De står op, og hver aften når De går i seng, signer Dem og gør korsets tegn meget omhyggeligt så det ikke gøres skævt eller skråt, som jeg har fortalt Dem at djævlens yngel bruger. Og De skal anbefale Dem til Gud, til Vor Frue, til Det hellige

kors, til Deres skytssengel og alle Deres andre helgener og hellige fortalere. De skal stå tidligt op og klæde Dem på, så kønt og skikkeligt De formår, uden at lave for meget støj. Og når De har snøret Deres trøje passende og har taget Deres hoser på så de sidder pænt stramt og snøret Deres sko, skal De rede Deres hår, vaske Deres ansigt og hænder grundigt, rense negle og klippe dem hvis de trænger til det. Så skal De tage bælte på og sørge for at tøjet sidder rigtigt. Og når De er fuldt påklædt og går ud af Deres kammer, skal De gøre korsets tegn og anbefale Dem til Vorherre, Vor Frue, Deres skytshelgen og alle Deres andre helgener og helgeninder og overholde Sankt Augustins påbud hvor han siger: *Primo querite regnum Dei*.⁵⁰ Det betyder at før De foretager Dem noget som helst, skal De gå i kirke, tage vievand, og hvis der er messe, skal De overvære den. Hvis ikke, skal De lægge Dem på knæ foran en afbildning af Vorherre og ligesådan foran Vor Frue og med foldede hænder uden at se til siden fremsige Deres bønner på frommeste vis. Og så skal De gå til slottets modtagelsesværelse og vente der sammen med de andre riddere og væbnere på at kongen og dronningen skal til messe og ledsage dem. Og hvis De ikke allerede har været til messe, skal De knæle ned uden at se til siden, og passe på at De ikke placerer Dem foran en ridder eller væbner som har forrang frem for Dem. Og De skal heller ikke stille Dem blandt tjenerskabet, for af alle tilstande er den mellemste den bedste som Filosoffen siger i sin *Ethica*, hvor det hedder: *Virtus consistit in medio*.⁵¹ Det betyder, min ven, at dyden ligger i midten. Og digteren siger: *Medium tenuere beati*.⁵² Det betyder, min ven, at de folk der ikke søger at stige for højt, men nøjes med en rimelig position, er lykkelige. Og når De kønt og fromt har påhørt messen, skal De bede Deres tidebønner. Og så skal de værdigt ledsage kongen og dronningen tilbage. Og hvis De er sulten eller tørstig, skal De roligt indtage et let morgenmåltid og afvente middagen. Og da skal De ikke være forslugen med at spise og drikke, men følge Filosoffen når han siger at man kun skal spise og drikke for at leve og ikke leve for at spise og drikke. Det gør kun mennesker der opfører sig som svin. De

50. „Søg først Guds rige“.

51. Aristoteles, *Etikken*, II, 6. Oversat og udgivet af Søren Porsborg, 2000.

52. „Lykkelige er de der går middelvejen“. (Ophavsmanden til denne sentens kendes ikke).

vise mestre har ret når de siger samstemmende at der er flere mennesker der dør på grund af deres mund end som offer for knive.

Endvidere forbyder jeg Dem at være trættekær, løgnagtig eller bagtalerisk og sprede falske rygter selvom disse måske ikke fører noget ondt med sig. Om den slags folk siger Cassiodorus⁵³ nemlig i bogen *Lovprisning af apostelen Paulus* at falskheden har den egenskab at den falder til jorden af sig selv og bliver åbenbar for alle når der ikke er nogen der gør indsigelse imod den. Helt anderledes er sandhedens væsen idet den er så bestandig og solid at jo flere der gør indsigelse mod den, jo mere rejser den sig og vokser. Herom hedder det i den hellige skrift: *Super omnia veritas*.⁵⁴ (*Esters Bog*, 3. kapitel). Derfor, vær altid fast og sanddru, min ven, og sky løgneres og bagtaleres selskab, for de er meget farlige. Og vær tjenstvillig med Deres hænder og gør tjenester efter evne og uden misgreb så man ikke har noget at bebrejde Dem. Søg gode menneskers selskab, lyt til dem og husk deres ord. Vær beskeden og høvisk hvor De end færdes, uden at gøre Dem til eller tale for meget. Men De skal heller ikke være tavs, for som ordsproget siger: „Den meget talende og den tavse vil begge blive anset for at være tåber“. Vogt Dem for at nogen frue eller frøken bliver kritiseret på grund af Dem, lige så lidt som nogen anden kvinde hvem hun end er. Og hvis De befinder Dem i et selskab hvor der tales nedsættende om en kvinde, skal De ved Deres venlige tale vise at De ikke synes om det, og gå Deres vej.

25. — Endvidere ønsker og befaler jeg at De viser medlidenhed med de fattige og ikke håner nogens fattigdom, men alt efter Deres evne deler ud til dem af det De ejer. Husk Albertus⁵⁵ ord, når han siger: *Non tua clauditur ad vocem pauperibus auris*.⁵⁶ Yderligere ønsker og befaler jeg at hvis Gud ved lykkens gunst har opløftet Dem til en høj stilling, så skal De passe på at De ikke glemmer himlens prægtige, varige rigdomme og kun tænker på

53. Cassiodorus, se note 47.

54. „Sandheden besejrer alt“.

55. Albertus Magnus (på fransk Albert le Grand), tysk filosof, naturvidenskabsmand og teolog (ca. 1193-1280).

56. „Dit øre må ikke være lukket for de fattiges røst“.

dem man finder i dette grå, forgængelige jordeliv. For jo rigere en mand er ved sin død, jo mere er hans sjæl i fare. Herom siger digteren:

*Quando dives moritur,
in tres partes dividitur:
caro datur vermibus,
pecuniam parentibus,
animam demonibus
nisi Deus miseretur.*

Det betyder, min ven, at når en rig mand dør, bliver han delt i tre dele: For det første får ormene hans kød; familien får hans guld, sølv, smykker og alt hvad han ejer; djævle hans sjæl, hvis ikke Gud i sin nåde forbarmer sig over ham. I den forbindelse, kære ven, husk den gode sentens hos Aristoteles, som siger *Vir bone, qui curas res viles et res perituras, nil profituras, damno quandoque futuras, nemo diu mansit in crimine, sed cito transit, et brevis atque levis in mundo quae vis*. Denne sætning betyder det samme som Aristoteles siger i *Doctrina generalis*: „O, menneske, du som ved dine kræfter drister dig til at bestige ærens og rigdommens højeste top, pas på at de samme kræfter ikke styrter dig ned igen, for en høj plads som er nået ved store anstrengelser, rummer mange farer, og hvad værre er, når alt er fuldført, kommer døden“.

26. Endvidere ønsker og befaler jeg, at De, når De har fået stor medgang, skal huske på Senecas ord i *De beneficiis*, 6. bog, kapitel 21, hvor han siger om dem der sidder i høje stillinger at de først og fremmest har behov for at man siger dem sandheden. Videre følger hans fremstilling om den misundelse og rivaliseren der præger høje herrers hof, hvor alle kappes om at behage og smigre mest. Herom hedder det i *Politica*, 3. bog, kapitel 9⁵⁷ at smigreren er al sandheds fjende, og at det er lige som om han hamrede en nagle ind i øjet på sin herre når denne hører på ham. Derfor er de høje herrer blændede og mister Guds kærlighed, deres ære og selverkendelse.

57. Passagen forekommer ikke i det nævnte værk af Aristoteles, men i det satiriske værk *Polycraticus* af Jean de Salisbury (ca. 1115-118), biskop i Chartres. (Se note 25 i Livre de Poche-udgaven af *Jehan de Saintré*).

De ved ikke hvilke ting de skal vælge eller vrage, og tror de bliver rost for noget som i virkeligheden regnes dem til last og lastes for noget som tjener dem til ros. Alle disse genvordigheder kommer af at man ikke siger dem sandheden. Derfor, min ven, blandt alle de ting jeg har sagt og senere siger til Dem, skal de følge dette råd: Vogt Dem for disse smigrere; undgå og sky deres farlige selskab når de flokkes om Dem hvis De er af høj stand og har formue.

Disse ting har jeg fortalt Dem for at De kan blive elsket af Gud og blive en af de berømteste mænd i kongeriget, ja i hele verden. Når De følger disse råd og tjener Deres hjertes dame og gud Amor, kan De ikke gå fejl, men De vil blive frelst ikke blot på legemet, men på både sjæl og legeme. Lad dette være nok for denne gang. Og når jeg ser at De retter Dem efter disse ting efter bedste evne, vil jeg holde af Dem og begunstige Dem med velgerninger, og De skal være min sande ven. Hvad siger De til det? Er De til sinds at adlyde mig?

Så lagde Lille Saintré sig på knæ og sagde:

— Frue, jeg takker Dem for alt dette, og jeg skal nok adlyde Dem, om Gud vil.

— Vil De det? sagde Fruen, så vil jeg holde øje med Deres gøren og laden. Se nu lidt glad ud hvad der end sker, og tag Dem ikke af hvad jeg siger. De må heller ikke tage for let på det, for mine damer må ikke opdage vore hensigter. Over for damerne skal De anstille Dem forskrækket som De tidligere har gjort. Og vent på mig her; jeg kommer snart tilbage.

Kapitel 8

Hvordan Fruen rejste sig op med en vred mine, og hvordan hun i smug gav Saintré en lille pung med 12 daler i.

27. Og Fruen, der havde siddet ned, rejste sig nu og sagde højt til sine damer:

— Hvad mener I om denne lumpne dreng? Nu har jeg haft ham i skrifte så længe, og det er mig ikke muligt at få ud af ham hvem hans dame er.

Derefter sagde hun med forstilt vrede:

— Gå din vej, knægt! Du bliver aldrig til noget.

Og på vej til sit garderobeværelse vendte hun sig mod ham og sagde halvt i vrede:

— Vent bare, unge mand, vent bare! Jeg har et regnskab at gøre op med Dem!

Saintré blev stående helt upåvirket, men tilsyneladende forskrækket som Fruen havde påbudt. Det varede ikke længe før Fruen kom tilbage, kaldte på ham og sagde så højt at alle damerne kunne høre det:

— Nå, unge mand, må jeg så få at vide hvem Deres dame er? Hvis jeg kan gætte det, vil De så bekræfte det ærligt og oprigtigt? Er det ikke den, den og den?

— Nej, Frue.

— Den, den og den?

— Nej, Frue.

— Oh, nu er vi ilde faren, Frue, sagde Isabel, for vi har stået inde for at nu ville han have valgt en dame, og De ser jo at det ikke er nogen af dem De har nævnt. Det tyder på at han har én. Eftersom det forholder sig sådan, skal De tage ham lidt afsides, og hvis han er oprigtig, som han bør være, vil han sige Dem det og har så holdt sit løfte.

Og mens Fruen lo og fortsatte sit spil, tog hun ham afsides og sagde roligt til ham:

— Min ven, jeg giver Dem denne pung med 12 daler i. Jeg ønsker at De for fremtiden af kærlighed til mig skal bære dens farver og dens monogram. Og de 12 daler skal De bruge til at købe en foret trøje af mørkerødt damask eller satin og to par fine hoser, det ene par af fint skarlagen og det andet af fint sortbrunt stof fra Saint-Lô, som alle skal broderes i siden i hele deres længde med de samme farver og samme våbenmærke som pungen. Og desuden fire stk. linned til skjorter og fire huer af fint stof, hverdagssko og kavalersko⁵⁸

58. Det franske ord er *patins* (nu= skøjter). Det brugtes især om udesko med tykke såler af træ eller læder, men forskellige franske leksikografer mener at det i denne roman refererer til en lettere sko til fint brug.

som er smukt forarbejdet, så jeg kan se Dem rigtig fin i tøjet på søndag. Og hvis De får ordnet dette klogt og godt, vil jeg snart gøre mere for Dem.

Lille Saintré, der er genert og naiv som en lille dreng, vil afslå at modtage pungen og siger:

— Frue, jeg siger mange tak, men De må ikke tage mig det ilde op; jeg kan ikke tage imod den, for jeg har ikke fortjent den.

— Fortjent? siger Fruen, jeg ved godt at De ikke har fortjent den, men det kommer De til om Gud vil. Jeg ønsker og befaler at De skal tage den.

Og mens hun siger det, stikker hun ganske roligt, så ingen ser det, pungen indsvøbt i et tørklæde op i hans ærme og siger:

— Gå nu og tænk vel på at vise god opførsel så jeg kan høre godt nyt om Dem. Gå med Gud! Og kom ikke tilbage her i buegangen før De er fin i tøjet. Andet vil jeg ikke sige for nærværende, og jeg beder til at Gud bifalder alt det jeg har anbefalet Dem at gøre eller størsteparten af det, og at han vil sørge for at De overholder det.

Så sagde Fruen idet hun lod som om hun var vred:

— Gå Deres vej, unge mand! Af sted med Dem! Men vi er ikke kvit endnu! Vi skal nok få gjort regnskabet op en anden gang!

Og da han var ude af kammeret, sagde hun til sine damer:

— Jeg tror vi spilder vor tid. Han har endnu ikke forstand til at finde sin udkårne dame, for han har aldrig tænkt på at blive forelsket. Men vi har i det mindste fået os en god latter og får det nok igen.

Så hjælper de Fruen med at tage kjolen af, og hun lægger sig til at sove. Det samme gør alle damerne, som for manges vedkommende havde kedet sig grundigt under Fruens lange snak med Saintré da de længtes efter at komme i seng.

Og her forlader vi en stund Fruen og hendes damer og vender tilbage til Lille Saintré.

Kapitel 9

Her fortælles om den store glæde Lille Saintré viste for den lille pung som han havde fået af fruén, og hvad der siden fulgte.

28. Da Lille Saintré var kommet et godt stykke væk fra Fruens gemak, gik han lidt til side og kiggede sig omkring for at se om nogen bemærkede ham. Så trak han sin pung frem fra ærmet og pakkede den ud. Og da han så hvor smuk den var og fandt de 12 daler deri, svulmede hans hjerte af glæde, og han syntes han var så rig som en konge. Men for at efterkomme Fruens ordrer og for at kunne være rigtig fin om søndagen, udtænkte han mange små planer. Han går straks hen til Perrin de Solle, som var kongens skrædder, og siger: — Perrin, min ven, hvad skal jeg give for at få syet en foret trøje af smukt mørkerødt damask til på søndag.

Perrin, som så at han var ret lille, tog mål af ham og sagde:

— Har De penge?

— Javist, Perrin, men det må ikke blive alt for dyrt!

Og Perrin sagde så da drengen var så afholdt af alle:

— Kære Saintré, jeg kan på ære ikke gøre det for under seks daler, men så bliver det også meget smukt.

Så stikker Saintré, ivrig som et barn, hånden ned i pungen og giver ham de seks daler. Og da han har betalt sin trøje, går han videre til Jean de Busse, som er kongens leverandør af hoser, og laver en aftale med ham om at de to par hoser tilsammen skal koste to daler. Og for at blive godt betjent betaler han dem på stedet. Så gik han ind hos François de Nantes, kongens brodermester, og viste ham pungen der skulle broderes som Fruen havde forklaret ham. Den handel kostede to daler. Nu havde han så kun to tilbage. Han går så til en sykone fra Paris, som Hr. de Saintré, hans far, havde anbefalet ham flere gange, og sagde:

— Marie de Lille, kære morlille, kan jeg få to skjorter af fint linned for en daler?

— Det ved jeg ikke rigtig, sønnike, siger hun, har De den daler?

— Ja, den har jeg her. Vil De også sørge for at jeg på søndag kan tage den ene på.

Og frem fra sit bryst tog han pungen, der var pakket ind, og viste hende de to daler.

— Men hvor har De fået de penge fra, sønnike?

— Min mor har sendt mig 12 daler, og hun har bedt om at den ene daler skal gå til skjorter, og at jeg skal beholde den anden sammen med pungen.

Og da Marie så den smukke pung, glædede hun sig på hans vegne og sagde:

— Gud give Deres mor et langt liv siden hun tænker så venligt på sin gode søn.

Så tilføjede hun:

— Men hvor er de andre 10 daler?

— Dem har jeg brugt.

— Ak! Sønnike, sagde hun. Jeg tror De har tabt dem eller ødslet dem bort.

— Det har jeg ikke; morlille, det får De at se på søndag.

29. Og så gik den uge indtil søndag morgen. Da kom der et optog til Jacques Martel, som var første staldmester ved kongens stalde, hvor Lille Saintré og de andre pager plejede at sove. Det var skrædderen Perrin de Solle, hosemageren Jean de Busse, brodérmeisteren François de Nantes og skomageren Guillaume Soldam, alle leverandører til hoffet, og de kom alle på én gang med den forede trøje, de broderede hoser, hverdagsskoene og kavalerskoene. Og da Jacques Martel så at de stod foran døren til hans værelse, åbnede han døren for dem. Da de alle var kommet ind, så han på trøjen, hoserne, hverdagsskoene og kavalerskoene som de kom med, og spurgte hvem de var til.

— Til vor herre, Lille Saintré, sagde de leende, vi arbejder alle for ham.

Så vendte Jacques sig leende mod Lille Saintré og sagde:

— Jeg tror De har betalt Deres leverandører godt.

— Kære mester, sagde Saintré, det er min mor der har betalt, for hun har sendt mig penge til lidt morskab og til nogle fornødenheder. Jeg synes ikke jeg har meget brug for penge, undtagen til at klæde mig pænt.

— Jeg må sige, sagde staldmesteren, jeg kunne godt lide Dem før, men nu holder jeg endnu mere af Dem.

I staldmesterens værelse. Hosemageren er ved at give Saintré de nye hoser på. Til højre i døren staldmesteren, der måske giver de to pager der står bag ved bordet, en roffel.

Så vendte han sig mod de andre adelige pager og sagde:

— Åh, I banditter! I kunne ikke finde på at gøre som ham. I ville hellere bruge pengene på terningspil, på værtshuse og kroer og andre skammelige ting. Og det til trods for at jeg har pryglet jer bravt for at ave jer.

Og så sagde han til mestrene:

— Kom så i gang! Klæd ham hurtigt på, og gør ham rigtig fin.

Og da Lille Saintré var fuldt påklædt, gav han svendene halvdelen af sin sidste daler skønt han allerede havde betalt, og den anden halvdel til staldmesterens karle, der holdt meget mere af ham end af de andre pager fordi han ofte gav dem noget af sit aflagte tøj.

Og da staldmesteren og hans folk havde klædt sig på, gik de bag ved Saintré til messe og siden til kongens forgemak for at vente på kongen. Men det skete ikke uden stor misundelse og megen diskussion fra de andre pager. Og da kongen kom ud fra sit sovegemak og så Lille Saintré så smukt klædt,

gav han sig til at le og spurgte staldmesteren hvordan det kunne være at han var så fin i tøjet.

— Herre konge, sagde han, jeg blev meget forundret i morges da Perrin de Solle, Jean de Busse, François de Nantes, Guillaume Soldam og deres svende kom ind i mit gemak for at aflevere Saintrés klæder. Jeg troede man ville holde mig for nar.

Nu begyndte kongen og alle de lensherrer der var sammen med ham, at rose Saintré i høje toner, og kongen sagde:

—Jeg ville ønske han havde været en tre-fire år længere i min tjeneste; så kunne han blive min forskærer ved bordet.

Med disse ord gik kongen ind i kapellet, og dronningen fulgte efter ham. Da messen var forbi, og de vendte tilbage, så Fruen lidt på afstand Lille Saintré i den smukke påklædning. Så gik hun hen til dronningen og sagde:

— Nå, Frue, se engang hvor køn han er, den lille Saintré.

—Åh ja, Belle Cousine, det er sande ord, det er virkelig dejligt at se på, sagde dronningen til Belle Cousine som ikke kunne lade være med at skotte til ham.

Så gik de ind i salen for at spise middag. Belle Cousine, hvis øjne ikke et øjeblik veg fra ham, og som ønskede at møde ham mere gedulgt for at kunne tale med ham, kaldte på de andre damer og sagde:

— Skal vi ikke se hvilket våbenmærke der står på Saintrés hoser? Vorherre har nok at bestille når et ungt menneske som han bærer en dames våbenmærke.

— Ja, det ved Gud, sagde en af damerne.

—Ak ja, Frue, sagde en anden, hvor er det sandt!

Kapitel 10

Her fortælles hvordan damerne greb fat i Lille Saintrés arme og ben for at se det våbenmærke han havde fået broderet på sine hoser.

30. Så trak de sig tilbage til et vindue og kaldte ham hen til sig. Og Fruen sagde som om hun intet kendte til sagen:

— Kom her, unge mand, vi vil se hvad det er for et våbenmærke De bærer på Deres hoser.

Saintré, som lå på knæ, gjorde sig en smule kostbar.

— Vær sikker på at vi skal nok få det at se, sagde de, og det skal være snart for kongen vil gerne spise middag nu.

Så tager en af damerne ham i armen, en anden ved skulderen og de andre holdt ham om livet og rejser ham op på benene. Så ser Belle Cousine og de andre damer og også nogle som man ikke havde kaldt på, hans våbenmærke, som alle roste ham for. Og den store glæde som Fruen følte herved, frydede ham af hjertet.

Og da bordene var båret ud, og der var bedt bordbøn, begyndte musikanterne at spille, og det glade selskab gav sig til at danse og synge indtil kongen ønskede at trække sig tilbage og bad om at få serveret krydret konfekt og godnatvin. Og mens man dansede, veg Belle Cousines øjne ikke fra Saintré, så smukt dansede og sang han. Og hun besluttede da at hun i ro og mag ville tale med ham og se lidt mere på hans våbenmærke, for jo mere hun betragtede ham, jo bedre syntes hun om ham. Og ved hoffet var der ikke nogen mand eller kvinde der ikke mente at han med tiden ville blive en hædersmand.

Mens han serverede et bæger godnatvin, sagde da Belle Cousine idet hun gik forbi:

— Kom samme sted som forleden dag, Lille Saintré.

Den tale forstod han godt. Nu varede det ikke længe før kongen trak sig tilbage, og dronningen gik for at lægge sig. Belle Cousine gik nu til sit

Fruen og hendes damer vender og drejer Lille Saintré for at undersøge monogrammerne på hans dragt.

gemak og mødte Lille Saintré i buegangen som hun havde aftalt. Så sagde hun og lod lidt forundret:

— Nej da, smukke ungersvend, er De her? Gå foran! Nu har De undgået mig fem-seks dage, jeg må tage Dem i skole.

Så gik hun tilbage til sine damer og sagde:

— Vi må se den drengs våbenmærke, og vi må prøve at få at vide hvor han har det fra og hvad det står for. Jeg kan ikke tro at han har evne eller forstand til at være forelsket.

31. Og efter disse bemærkninger gik hun ind i sit gemak. Så sendte hun alle herrerne ud undtagen Saintré, og døren blev lukket i. Og med alle damerne omkring sig vil Belle Cousine nu se nærmere på hans våbenmærke og siger til ham:

— Hør engang, unge mand, De siger at De ikke har nogen dame, og dog er De så elegant i tøjet!

— Frue, sagde han, det er takket være Gud og min mor at jeg er så fin.

— Hvadbehager? sagde Fruen. Hvordan har hun båret sig ad med at gøre Dem så fin? Hun bor jo i Touraine; jeg mener aldrig hun har været her.

— Frue, sagde han, tolv daler, som hun har sendt mig i en smuk guldbroderet silkepung, har gjort mig så fin.

— Er det sandt? sagde Fruen, vi må lige se den pung, og jeg vil gerne vide hvad de tolv daler er brugt til, og hvis de ikke er givet godt ud, vil jeg skrive til hende at hun ikke skal sende Dem flere.

Så tager Saintré frem fra sit bryst pungen, der er svøbt ind i et fint lille tørklæde, og Belle Cousine, der er sikker på at ingen af hendes damer kender pungen, tager den og kigger på den i alles nærværelse som om hun aldrig har set den før; og så kigger hun på våbenmærket på hoserne og ser at det er det samme begge steder. Hun siger da:

— Hør, unge mand, sig mig først, hvor meget har den trøje kostet?

— Frue, i alt har jeg betalt Perrin de Solles seks daler for den.

— Og hoserne? sagde Fruen. Hvem har syet dem, og hvad har de kostet?

— Frue, sagde han, disse skarlagens hoser og et andet par af fint sortbrunt stof fra Saint-Lô har jeg givet to daler for hos Jean de Busse; og broderierne på hoserne har kostet andre to daler hos François de Nantes.

— Vel, min unge herre, det bliver ti daler. Og hvad med de sidste to?

— For den ene plus tre sous har jeg fået to skjorter af fint linned, og for tyve sous har jeg fået tre par hverdagssko og tre par kavalersko, og resten har jeg givet i drikkepenge til mestrenes svende og til staldmesterens karle.

Fruen, som var velfornøjet med alt dette, og som indser at hans gode manerer har gavnet ham hos svendene og at hans ædelmodighed altså har været godt anvendt, sagde leende til sine damer:

— Han har nok nuppet halvdelen og beholdt dem for sig selv.

— På ære, Frue, med Deres tilladelse, jeg har ikke en skilling tilbage.

Så sagde Fruen:

— Nu må jeg altså have at vide hvem der er Deres dame. Kom herhen og sig mig det.

— Nej, Frue, sagde damerne, De piner ham alt for slemt når De vil have så mange ting at vide.

— Det skal De ikke bryde Dem om! sagde Fruen. Træk Dem lidt tilbage! Nu vil jeg nemlig vide det.

Og da alle damerne havde fjernet sig lidt, sagde Fruen:

— Ja, min ven, hidtil har jeg været godt tilfreds med Dem. Tænk altid på at handle ret, så vil det gå Dem bedre og bedre. Frem for alt forlanger jeg at ingen, det være sig nok så god en ven, får noget at vide om hvad vi har for.

— Det sker ikke Frue, på ære, jeg ville hellere dø.

— Nuvel, min ven, jeg ønsker De skal have endnu to kåber, den ene af fint sortbrunt stof fra Saint-Lô, foret med mårskind, den anden af fint gråværk fra Montivilliers foret med fint hvidt uldstof, til hverdagsbrug, undtagen når De skal ride med i kongens følge. Desuden skal De have to forede hatte, den ene skarlagensrød, den anden sort. Og endvidere skal De have en trøje af blåt satin og endnu to par fine hoser, huer, skjorter, hverdagssko og kavalersko, snører og hosebændler og andre nødvendige ting. For at kunne købe disse ting og betale de nødvendige udgifter får De her 60 daler. Og jeg skal nok holde øje med hvordan De opfører Dem. Og da De endnu ikke har egen kammertjener, ønsker jeg at De hver måned skal give et beløb på otte sous til Gilles de Corps, som er staldmesterens gode og tro tjener, og som skal passe Deres kåber, hoser og øvrige påklædning, og jeg vil som nævnt følge Deres opførsel meget nøje. Og hvis De opfører Dem smukt og hæderligt, skal De om kort tid få en halskæde, en skulderkæde, et bøhmisk bælte, en damaskeskåbe og en hel del andre ting; men så skal De også være loyal og diskret som en mand af ære.

— Frue, siger han, det skal jeg nok om Gud behager.

— Og desuden, min ven, hør her: Hvad jeg end siger til Dem, skal De ikke blive forskrækket over det.

32. Så foregiver Fruen at være vred på ham, går ind i sit kabinet, åbner sit pengeskrin og lægger 60 daler i en lille silkepung. Dernæst kommer hun tilbage og kalder på ham:

— Kom her, unge mand, er De kommet på bedre tanker? Vil De ikke betro

Dem til mig? Hvis De ikke vil sige det til mig, så sig det til fru Jeanne, eller fru Katherine eller Isabel, eller hvad De finder bedst.

— Men hvad skal jeg sige, Frue, når jeg ikke har nogen dame.

— Men De bærer jo særlige farver og våbenmærke på Deres tøj, hr. Snot-hvalp! Og De spiller forelsket!

— Jeg har jo fortalt, Frue, hvem jeg elsker højest i denne verden og for hvem jeg bærer farver og våbenmærke.

— Ha, mester, De tror at De kan narre os med at det er Deres mor. Jeg tror gerne at De elsker Deres mor og at det er hende der holder Dem med udstyr. Men det er ikke for hende De bærer Deres farver og Deres våbenmærke. Kom lige herhen; jeg er kommet i tanker om en anden dame som jeg ikke har nævnt.

Så tog hun ham til side og sagde:

— Tag denne lille pung; pas godt på De ikke taber den: Der er 60 daler i den. Nu skal jeg nok holde øje med hvordan De opfører Dem. Jeg vil have at De ikke længere skal komme ud i buegangen på det tidspunkt hvor jeg går forbi, og De skal heller ikke for ofte standse op foran mig; men når De ser mig rense tænder med en nål, er det tegn på at jeg vil tale med Dem. Så skal De gnide Dem i det højre øje, så ved jeg at De har forstået mig, og så skal De komme og møde mig. Har De forstået hvad jeg siger?

— Ja, Frue, fuldstændig.

— Sørg altså for at opføre Dem korrekt; så vil jeg holde af Dem. Og når jeg ser at De opfører Dem vel, så vil jeg have Dem som ven og sørge for at De bliver rigtig fin i tøjet.

— Frue, sagde han, jeg skal gøre som De siger, om Gud behager.

— Gå nu bort; jeg vil sove. Og når jeg skænder på Dem i folks påhør, som jeg har talt om, skal De ikke blive forskrækket.

Så siger hun til ham ligesom i vrede:

— Gå din vej, knægt, gå! Du bliver aldrig til noget.

— Ak, Frue, sagde alle damerne i kor, lad dette ikke blive den endelige afsked! Derfor, Saintré, er det bedst, at De siger Fruen sandheden.

Saintré, som var blevet instrueret af Fruen, lod som om han var ked af det, knælede ned og tager afsked uden at sige et ord. Så gav alle damerne

sig til at le ad den voldsomme overfusning som Fruen havde givet ham, og de sagde:

— Nu er han tabt for os, og vi får aldrig mere vor spas med ham.

De vidste nemlig ikke at Fruen fandt ham sød og tiltrækkende.

— Ti stille! sagde Fruen, endnu er han ikke kvit og fri; det bedste af spillet kommer først nu. I ved ikke noget om den dyst der foregår mellem ham og mig.

— Ak, den stakkels dreng, sagde Isabel, han lider frygteligt i vort selskab, og også når De tager ham afsides

Og her vil jeg ikke længere opholde mig ved damernes latter og skæmt, men vil i stedet fortælle om hvordan Saintré brugte sine 60 daler.

Kapitel II

*Hvordan Jean de Saintré begav sig hen til kongens
skrædder og bad ham sy tre kåber til sig.*

33. Da Lille Saintré havde forladt Belle Cousine, skulle han straks tælle sin skat. Og da han så den hoben dalere han havde i hånden, blev han så henrykt at han ikke vidste hvad han skulle gøre eller mene. Hele dagen spekulerede han på hvor han skulle gemme dem. For han turde ikke give dem til staldmesteren eller nogen anden til opbevaring fordi Belle Cousine udtrykkelig havde forbudt ham at nævne sagen for nogen. Han fandt da på at gemme dem i en inderlomme til næste dag, hvor han skulle bruge dem; og det gjorde han så. Den nat forekom ham den længste han nogensinde havde oplevet. Så snart han var stået op om morgenen og havde været til messe, gik han hen til kongens skrædder, Perrin de Solle og fik ham til at sy de tre kåber som Belle Cousine havde bestilt og som skulle være forede med pelsværk. Den ene af dem tog han på den følgende søndag sammen med trøjen af blåt damask. Penge havde han nok af til det hele, og han fik endda fire daler tilovers.

Og da Belle Cousine så Lille Saintré i den sorte kåbe, der var foret med mårskind, og hans trøje af blå damask, blev hun så lykkelig som aldrig før. Mens hun skottede til ham, gav hun med sin nål det aftalte signal, som han besvarede. Og da hun begav sig tilbage til sit gemak, så hun ham stå i buegangen. Og da hun så ham på afstand, sagde hun til sine damer:

— Nu skal I se løjer; jeg vil ordentlig tage ham i skole.

Og da han så hende, lod han som om han ville undvige og gå en anden vej. Fruen kaldte så på ham og sagde:

— Stop, min herre, hvad er det for en manér sådan at flygte bort fra damer? Det skal De ikke prøve på. Gå nu foran!

Og da Belle Cousine var kommet til sit gemak, sendte hun alle sine folk bort, med undtagelse af Jean de Soussy, dronningens staldmester, og Thibaut de Roussy, hendes egen staldmester, som begge havde det bedste snakketøj til at fortælle videre hvad de burde tie med. Og hun sagde til dem:

— Jeg har holdt Dem tilbage her for at De kan more Dem sammen med os.

Så indledte Fruen med at sige til Lille Saintré:

— Nå, min herre, nu har vi så mange gange bedt Dem fortælle os hvem Deres hjertes dame er, og vi har aldrig kunnet få det at vide hverken ved bønner, anmodninger, trusler eller udskældning. Og eftersom det forholder sig således at De ikke vil betro det til nogen af os, så sig det i det mindste til Jean de Soussi og Thibaut de Roussy eller til en af dem; de er jo Deres gode venner.

— Åh, Frue, sagde Jean de Soussy, hvorfor skulle han snarere sige det til os når han ikke har villet sige det til Dem.

Lille Saintré, der nu var helt rolig og forstod at tyde Fruens tale, lod som om han var forskrækket og sagde ikke et ord. Og da Fruen så, at han tav, sagde hun til Jean og Thibaut:

— Denne lille herre, som I ser gå med mårskindskåbe, silketrøje, broderede hoser og være så fin, vil bilde os ind at han ikke har nogen dame, og, hvad værre er, ikke er forelsket! Jeg må sige at for mig at se ville en dame være godt tjent med at have en sådan tilbeder!

Med disse ord påtog hun sig igen en streng mine og sagde:

— Nå, min herre, hvor har De fået denne mårskindskåbe og denne trøje

fra? De er jo endnu kun page. Selvom De er af god familie, behøver De vel ikke at bære dyre kåber.

— Jo, Frue, da min mor synes at jeg skal være fin, har hun givet mig besked på det.

— Hvor meget har hun sendt Dem?

— 60 daler, Frue,

— 60 daler? sagde Fruen. Så har De ødslet halvdelen bort?

— Nej, min tro om jeg har, Frue.

— Og kåben, hatten, trøjen og hoserne, har de kostet 60 daler; det vil jeg gerne vide.

— Nej, Frue, jeg har foruden det De ser mig i her, en anden kåbe i fin blå farve foret med fint rumænsk lammeskind og endnu en kåbe af fint gråværk fra Montivilliers foret med hvidt uldstof, to hatte, to par fine hoser, hvoraf det ene par er af skarlagen, og så har jeg fire daler til rest.

— Og hvem har været Deres vejleder ved købet af alle disse ting?

— Ingen andre, Frue, end Perrin de Solle og jeg selv.

— Perrin de Solle? sagde Fruen, han er en forstandig mand, ved jeg; og det har han vist ved disse handler, for Deres penge er efter min mening givet godt ud. Men sagde De ikke for nylig at Deres mor havde sendt Dem 10-12 daler til fint tøj?

— Jo, Frue.

— Gud bevare Deres mor, og Gud give at De må være hende en god søn! Men nu skal I alle gå, for vi skal sove.

Ved disse ord gik alle bort. Og da roste Jean de Soussy og Thibaut de Roussy i høje toner Lille Saintré og sagde at han ikke skulle være ked af det på grund af Fruens strenge tale.

— Sandt at sige, sagde han, hvem ville være glad for at høre så mange ubehagelige ord som hun siger til mig fordi jeg ikke fortæller hende eller hendes damer hvem der er min dame, og ikke vil tro mig når jeg siger at jeg ingen har og ikke vil have nogen? På ære, hvis jeg havde én, ville jeg aldrig sige det sådan som hun og hendes damer har plaget mig.

Det lo de hjerteligt ad, og så tog de af sted. De fortalte siden alt til Fruen og hendes damer, og de fik sig også en hjertelig latter. Og det varede ikke

længe før Fruens og damernes ordveksling med Lille Saintré blev spredt rundt i andre kredse således som Fruen netop havde tænkt sig, og de ville gerne have sagt mere hvis de havde vidst noget. Og der blev igen leet hjerteligt. På den måde forblev denne trofaste kærlighed hemmelig indtil Fortuna på grund af Fruens omskiftelige sind vendte dem ryggen, som det berettes i det følgende.

34. Denne trofaste, hemmelige kærlighed varede 16 år. I den tid, når Fruen ville tale med Lille Saintré og ønskede at det skulle være hemmeligt, havde hun indprentet ham:

— Min kære ven, det er ingen sag at træde ind i dansen, det gælder om at træde ud af den med ære. Da jeg nu mange gange har sat Dem stævne her i buegangen og skønt De siger at det er Deres mor, der udstyrer Dem så smukt, kan det godt være at nogle gør sig deres tanker, og der kan nemt ske det at en af damerne gennemskuer det hele og fortæller det videre. Derfor har jeg tænkt at jeg for fremtiden ikke vil møde Dem i buegangen, men når jeg ønsker at tale med Dem eller De med mig, så giver vi hver det aftalte signal. Og så skal De komme og åbne porten til min lysthave når De ser at jeg er gået tilbage til mit gemak for natten. Og her er nøglen til porten. Der kan vi tale og underholde os sammen af hjertens lyst.

Og da de var i deres kærligheds tredje år, og Saintré var blevet 16 år, mente Fruen, at han var gammel nok til at ophøre med at være page. Han var meget dygtig til at skære for ved bordet og var nu skikkaet til at være forskærer hos kongen eller dronningen, som det kunne passe bedst. Hun spekulerede da på hvordan hun bedst kunne ordne det og sagde til sig selv:

— Hvis du siger det til staldmesteren, som er hans overordnede, kunne han tro at de 12 daler og alle de andre ting kom fra dig. Hvis du siger det til den eller den eller den fornemme herre, kunne en af dem måske finde ud af årsagen. Trods alt er det nødvendigt at han bliver støttet og ophører med at være page.

Hun besluttede da at hun selv på hans vegne ville bønfalde dronningen, som så kunne lade anmodningen gå videre til kongen. Hun gav da signal med nålen, og Saintré svarede igen.

Kapitel 12

Hvordan Fruen anmodede kongen og dronningen om at Saintré skulle ophøre med at være page for at blive forskærer ved kongens bord, og hvordan nævnte anmodning blev imødekommet.

35. Og da de mødtes i haven, kyssede hun ham meget kærligt og sagde: — Min trofaste elskede, De er nu 16 år og for gammel til at være page. Jeg har tænkt mig at jeg for at bringe Dem frem i verden vil anmode vor høje dronning om at lade kongen forfremme Dem således at De bliver forskærer hos en af dem. Thi første gang kongen så Dem så fin i tøjet, sagde han spøgende at han ville ønske at De var fire-fem år ældre i tjenesten, så han kunne sætte Dem til at være forskærer hos ham. Derfor opfordrer jeg Dem til, hvis Dronningen skulle omtale denne sag på nogen måde, at De da ærbødigt takker hende så hun ikke skal tro at det er noget jeg har fundet på.

De ord var Lille Saintré meget glad for, og han takkede ærbødigt Fruen, som kyssede ham kærligt og sendte ham bort. Saintré tager da af sted, og Fruen lukkede sagte porten efter ham og gik ind for at sove.

Fruen, som var virksom nat og dag for at fremme sin ydmyge tilbeders sag, sagde leende til dronningen da hun stod op om morgenen:

— Kære frue, jeg må se at få ordnet en sag som jeg har glemt i nogle dage. Det er at forelægge Dem en anmodning fra en ung, genert væbner, som er så frygtsom at han ikke tør forelægge den selv.

— Hvem er det? sagde dronningen.

— Frue, det er Lille Saintré.

— Hvad vil han?

— Frue, han siger, at han skammer sig over stadig at være page da han snart fylder sytten år. Om De ville være så venlig at forelægge for kongen hans begæring om at blive forskærer ved kongens bord. Så vil han skrive til sin far og mor om at hjælpe ham med heste og udstyre ham.

— Hans begæring er bestemt rimelig og respektabel, sagde dronningen,

den vil jeg gerne give videre, for jeg ved at kongen holder meget af ham; han er sådan en behagelig ung mand; og jeg har det håb, kære kusine, at han en dag bliver en rigtig hædersmand.

36. Denne begæring fik dronningen inden længe givet videre til kongen. Kongen opfyldte med glæde begæringen på grund af Saintrés vindende væsen og de gode meldinger han havde om ham. For at undgå en udsættelse mindede dronningen kongen om sagen da hun så ham sammen med hushovmesteren.

Kongen gav da ordre til at Lille Saintré skulle gøre tjeneste som forskærer og begynde ved middagen samme dag og at han skulle få stillet tre heste og to kammertjenere til disposition. Hushovmesteren var bekendt med kongens gode vilje og dronningens anmodning, og da han så Lille Saintré blandt de andre unge adelsmænd, kaldte han på ham og sagde:

— Lille Saintré, min ven, hvad er Deres fornavn?

— Jeg hedder Jean, hr. hushovmester.

— Jean, sagde denne, fra nu af skal De ikke længere være page. Kongen har beordret at De skal være forskærer og have tre heste og to kammertjenere til Deres disposition. Og selvom De hidtil har klaret alt godt, så skal De nu gøre det endnu bedre. Mens De har gjort tjeneste hos kongen uden at forsømme Deres øvrige pligter, er kongen kommet til at holde af Dem. Det skal De ikke blive hovmodig over; jeg håber at han vil forfremme Dem yderligere. Sørg for altid så vidt muligt at have rene hænder og negle og også at være proper med resten af kroppen. Blandt alle opgaverne med at servere ved bordet kræver Deres tjeneste som forskærer især dette.

Og alle i salen, som hørte disse ord og fik kendskab til Lille Saintrés forfremmelse, var meget glade herover. Det er nemlig en meget smuk og nyttig opgave for enhver ung væbner at tjene uden at forsømme nogen, at være blid, ydmyg og tålmodig og vinde gunst hos Gud og mennesker. Herom hedder det i ordsproget: „Hvo godt og ondt ej tåle kan, han aldrig bliver en hædersmand“.

Underdanig og taknemmelig takkede Jean de Saintré da venligt både kongen for at have vist ham den store ære, som var ganske ufortjent, og hushovme-

Kongen, dronningen og Belle Cousine ved spisebordet. Til venstre nogle tjenere. Lille Saintré står over for kongen med servietten over skulderen og skal til at begynde i tjenesten som forskærer.

steren for den gode belæring han havde givet ham. Og han var ikke genert ved at sige det offentligt som mange andre ville have været. Derefter går han hen til kongen, falder på knæ og takker ham underdanigt. Som en klog, mild og god hersker sagde kongen:

— Saintré, vær altid påpasselig i tjenesten, så skal vi nok vise vor erkendtlighed.

Så går Saintré hen til dronningen og i alles påhør, uden at lade sig mærke med noget over for Belle Cousine, takkede han meget underdanigt dronningen mens han lå på knæ. Og dronningen sagde:

— Saintré, Deres tjenester og opmærksomhed over for alle, særlig over for damerne, har forfremmet Dem før tiden fra at være page til at være væbner for vor høje konge og os selv. Husk derfor, kære ven, altid at være samvittighedsfuld og at tage hensyn til alle, for en dag er der én der vil lønne Dem derfor på alles vegne.

Nu blev bordene stillet op, og hushovmesteren kom for at hente dronningen til middagen. Belle Cousine, der var sammen med de andre damer,

som alle talte godt om Saintré, lod uvidende om alt hvad der foregik, og sagde blot:

— Han er virkelig en dygtig tjenstgørende væbner.

Kapitel 13

*Hvordan Lille Saintré begyndte sit hverv som forskærer,
og hvordan Fruen skaffede ham heste.*

37. Da kongen og dronningen havde sat sig med Belle Cousine for den anden ende af bordet, tog hushovmesteren en serviet fra dugen der lå over brødet og lagde den over skulderen på Jean de Saintré. Så begyndte denne at udføre sin opvartning som forskærer, og det gjorde han så elegant at kongen, dronningen og alle andre fandt stort behag i det. Belle Cousine, som sad ved den nederste ende af bordet, betragtede ham ofte fra tid til anden og tænkte at det var meget passende at han fik de tre heste og de to kammertjenere som kongen havde bestemt. Så tog hun nålen fra sit bryst, og idet hun lod som om hun skulle bruge den som tandstikker, gav hun sit signal så mange gange at Jean de Saintré bemærkede det og svarede diskret med sit eget signal.

Og da det var blevet aften, åbnede han porten til haven og ventede der på Belle Cousine, som snart viste sig. Og deres glæde var så stor at ingen kan forestille sig det medmindre kærligheden har givet dem den erfaring. Så sagde hun:

— Min eneste ven og sødeste tanke, De kan ikke blive her ret længe, kys mig da kærligt. Se, her er en lille pung med 160 daler. Den giver jeg Dem til at købe en flot, frisk og fyrig ledsagehest, som skal være hurtig og en god springer; den må koste op til 80 daler; og en robust hverdagshest, op til 20 daler; og desuden en to ring til at bære Deres kuffert og Deres kammertjener, til 30 daler. Det bliver 130 daler. Af de 30 daler som resterer, skal De få syt hested kkener af smukt klæde og til Dem selv og Deres

tjenestefolk liberi af samme slags stof når De er ude at ride. Resten kan De bruge af så langt pengene rækker. Og når de slipper op, skal De bare give vores tegn.

Og efter disse ord sagde hun:

— Farvel! Mit hele håb, min hele lykke!

— Farvel, Frue! De som kan befale over mig mere end nogen anden i denne verden.

Og hermed går de bort.

Jean de Saintré går hen for at sove denne nat i staldmesterens gemak, og han siger da til ham:

— Min unge Saintré, jeg beklager meget at De skal forlade os, men jeg er så glad for at det går Dem godt.

Dernæst sagde han til de andre af kongens pager, der stod rundt om Saintré:

— Hør nu godt efter, kære børn, er det ikke dejligt at opføre sig korrekt og være høflig, blid, fredsommelig og opmærksom mod alle? Her er nu jeres fagfælle, som i den egenskab har erhvervet kongens, dronningens og alles gunst. Mens I kun er optaget af klammeri, kortspil og terningspil, kommer sammen med uhæderlige mennesker og går på beværtninger og kroer. Hvor meget jeg end prygl jer, kan jeg dog ikke få sat skik på jer. Skønt I er af god familie, ender det med, hvis I ikke forbedrer jer, at jo mere I vokser til, jo slettere bliver I.

Og efter denne tale klædte alle sig af og lagde sig til at sove.

38. Lille Saintré, som ikke turde røbe, at han havde skjult de 160 daler i sin inderlomme, lod dem blive der den nat af frygt for at de skulle blive stjålet. (Gud skal vide at den nat forekom ham meget lang da han længtes efter at få købt sine heste!). Men da det var blevet dag og han havde fået tøj på og gjort sig parat og havde været til messe, tager han hen til syersken Marie de Lille, som jeg tidligere har omtalt, og siger til hende:

— Mor Marie, jeg har nyt at fortælle Dem.

— Hvad er det, sønnike?

— Kongen har været så nådig at fritage mig for at være page og lod mig i går være forskærer ved hans bord. Han har bevilliget mig tre heste og

to kammertjenere, og endvidere har han i hemmelighed gennem én fra hofstjenerne givet mig 160 daler til rideudstyr og påklædning til mig og mine tjenere så jeg kan føre mig standsmæssigt. Og han har forbudt mig at omtale det for nogen da det kan skabe misundelse. Og nu beder jeg Dem, min gode Mor Marie, at ingen i verden får noget at vide herom og at De bevarer dette som en hemmelighed.

— Åh, min dejlige sønnike, sagde Marie, Gud være lovet! Bare De ikke selv siger det til nogen; af mig vil der ikke blive nævnt et ord om det. Men hvordan vil De bære Dem ad? De må have fat på en mand der forstår sig på heste, og som kan vejlede Dem med hensyn til at skaffe gode kammertjenere.

— Kæreste Mor Marie, jeg har tænkt at skrive til min far at han skal sende mig et par tjenere, og med hensyn til heste vil vor staldmester gerne hjælpe mig eller også andre når jeg beder dem om det. Men jeg vil ikke forhaste mig for ikke at vække folks mistanke.

39. Og hvad er der mere at fortælle? Før der var gået en måned, havde han fået kammertjenere og gode heste, og han og hans tjenere var blevet smukt klædt på. Kongen kunne godt lide ham og holdt stadig mere af ham; det samme gjorde dronningen, i den grad at der blev snakket om det. Og da Belle Cousine bemærkede at kongen gjorde stor stads af ham, tog hun sin nål og gav tegn så mange gange at Saintré opdagede det og svarede tilbage. Og da de var sammen om aftenen i haven, sagde hun:

— Min hjertens ven, jeg ser, at vor konge og også dronningen gudskelov synes godt om Dem. Vi må overveje hvordan det gode forhold kan holdes ved lige; hvilket er ret svært ved hoffet på grund af misundelige menneskers bagtalelse. Det gælder da om at vinde venner som omgås kongen og dronningen på nært hold. Det kan gøres dels med gaver, dels med løfter da De ikke kan give gaver til alle. Løfterne skal opfyldes på rette tid og sted, med en ridehest eller en pasgænger til én og en kåbe til en anden. Til de tjenstgørende ved hoffet kan man give liberikåber så de bliver vundet for én. Til dronningen én gang en smuk pasgænger, en anden gang en hest til hendes bærekarm,⁵⁹ eller en smuk kørehest til hendes vogn, til de andre damer efter

59. En bærekarm, også kaldet bærevogn, er en overdækket bære, der bliver ført af to heste, hvor den ene hest er spændt foran båret, den anden bagved.

deres stand. Til nogle elegant hovedtøj, til andre smukke bæltter af forgyldt sølv, til nogle blot fine stoffer, til andre små pynteting af guld eller sølv, til nogle fine diamanter og rubiner, til andre emaljerede guldringe. Og til frøkner af lavere rang punge, handsker, bændler og nåle alt efter deres rang. Og således vil De på grund af Deres gavmildhed blive æret, yndet og afholdt af alle. Og hvis De spørger mig, hvor alle disse ting skal komme fra, så vil jeg svare, at så længe De tjener mig trofast, vil jeg udstyre Dem med alt. Og når De bliver lidt kraftigere kropsligt, så ønsker jeg at De skal udføre herlige våbenbedrifter og deltage i turneringer og bære det våbenmærke som jeg tildeler Dem, og herved vil De yderligere vinde kongens, dronningens og alle andres gunst og yndest. Og for at De kan forberede disse foretagender, så er her en pung med 300 daler, hvoraf de 100 skal bruges til en smuk pasgænger eller en almindelig hest, som De skal give dronningen allerførst og takke hende for den ære kongen har vist Dem på hendes anmodning. Og de andre 100 daler skal bruges til at sy liberikåber til deres kammertjenere, alle af klæde i samme farve og med vort våbenmærke. Og for at gøre dragterne kendt skal De selv bære én på næste allehelgensdag. Og når det bliver juledag, skal hver af de øvrige tjenstgørende ved hoffet have fået deres kåbe med samme våbenmærke, men af klæde i en anden farve. Og de sidste 100 daler skal bruges til at købe alt det jeg har nævnt, til hofdamerne, frøknerne og andre. Det skal de have som nytårs gave på 1. nytårsdag. Desuden kåber, som De skal give til våbenkonger, herolder, trompetérer og musikanter. Men nu kan vi ikke længere være sammen, mit hjerte, min lykke og min trofaste tjener, kys mig, og Gud være med Dem!

Jean de Saintré, som har hørt hvor store velgerninger og æresbevisninger hans dame vil vise ham, selvom han endnu er så ung, falder allerunderdanigst på knæ og siger:

— Åh, min højagtede dame, den mest fuldkomne som findes i verden med hensyn til gode egenskaber og ærværdighed. Ak! Hvordan skal jeg nogensinde tjene Dem en tusindedel af hvad jeg skylder Dem? Min sande dame, jeg skal gøre det så godt jeg kan, og Gud, som kender mine oprigtige tanker og min stræben, må så kvitte mig for resten.

Fruen fik ham da til at rejse sig op, kyssede ham og sagde:

— Gud være med Dem!

Kapitel 14

Hvordan Jean de Saintré forærede dronningen en meget smuk pasgænger, som hun modtog med stor glæde og var meget taknemmelig for.

40. Så blev det den næste dag, og efter at have været til messe havde Jean de Saintré hverken rist eller ro før han fik fat på kongens og dronningens staldknægte og beslagsmede. Han beværtede dem først med et solidt morgenmåltid i sit værelse og sagde derpå:

— Jeg vil gerne afsætte en 80-100 daler til at købe en god, smuk pasgænger. Hvem kan skaffe sådan én?

Så sendte de bud efter de mest kompetente og pålidelige hestehandlere og søgte oplysninger om de smukkeste pasgængere i Paris, og de tog hen og besøgte dem. Og de købte én, som Saintré selv overbragte dronningen som gave, idet han sagde:

— Min ophøjede herskerinde, jeg takker Dem allerunderdanigst for de velgerninger og æresbevisninger som kongen, på Deres anmodning, og også De selv har ydet mig. Og til erindring herom vil jeg bede Dem komme hen til vinduet, så skal De se en lille pasgænger som jeg vil forære Dem idet jeg beder Dem indtrængende om at modtage den. Det er kun en ringe gave; for, som man siger: Lille købmand, lille kurv.

Dronningen undslog sig først vagt; men til sidst gik hun hen til vinduet og betragtede pasgængerens, som var smuk og stærk, dækket med et skaberak af silke med dronningens våbenmærke og farver. Dronningen glædede sig meget over gaven, og Saintré blev rost af alle, både kvinder og mænd. Og da han var gået, var dronningen ikke sen til at sige alt muligt godt om ham. Belle Cousine omtalte ham ret køligt, endskønt hun i sit hjerte frydede sig på grund af alt det gode damerne fortalte om ham.

Og da julen var kommet, blev alle hoffets folk iført det nye liberer, det være sig kammertjenerne, hoffets embedsmænd, våbenkongerne, herolderne, trompetéerne, musikanterne og sangerne, og damerne fik deres nytårsgave. Og Belle Cousine valgte også sin gave, som var den mindste af alle

rubinerne. Nu bredte rygten sig om Saintrés gavmildhed både ved hoffet og ud over hele kongeriget, men det skete ikke uden stor misundelse, således som det er sædvanligt ved alle hoffer. Dog blev han rost af de gode folk i den grad at hans yndest hos kongen og dronningen var større end nogensinde. Han opførte sig så godt at kongen dag for dag blev mere og mere glad for ham. Således fik han af kongen mange gunstbevisninger og vandt mange gode venner. Trods alt hvad kongen gjorde for ham, viste han ikke det mindste gran af hovmod; tværtimod bestræbte han sig på at komme godt ud af det med dem der i smug var hans fjender. Og den tilstand varede en tre-fire år.

Det varede ikke længe, før Belle Cousine, som fulgte med i alt hvad der skete, igen ønskede at tale med ham. Hun gav da sit tegn, som han besvarede. Og da de mødtes i haven, sagde hun:

41. — Min kæreste ven! Gud være lovet! Der findes ikke nogen konge, dronning, hertug, lensherre, dame eller frøken, ja selv folk af lavere rang som ikke taler godt om Dem fordi De har været og altid er så beskeden og opmærksom; og Deres ry vokser bestandig på grund af Deres gavmildhed. Nu vil jeg bede og formane Dem om ikke at kaste Dem ud i tåbelige og ødsle udgifter, som er mere til skam end til ære og mere til skade end til gavn for giveren. Jeg vil anbefale Dem at anvende gavmildheden fornuftigt, for den kan bringe mange fordele. For det første skaffer den en varig berømmelses krone til giveren, den vedligeholder et hjerteligt forhold og vinder én nye venner. Den skaber et blomstrende ry, den mildner det vrede sind, den giver tryghed, for den gør fjender til venner. Derfor, kære ven, anbefaler jeg den varmt. Og hvis med Guds vilje lykken skulle stå Dem bi, skal De anvende Deres tid på våbenbedrifter eller på at stå i høje herrers tjeneste eller have dem i Deres egen tjeneste. Deres ønske skal være at vinde Guds kærlighed og Deres venners kærlighed. Men stol ikke alt for meget på lykkens gunst; hvis den en tid har forundt Dem sine flygtige goder, så tænk på følgende ord af *Alanus*⁶⁰ i *Anticlaudianus*, hvor han siger:

60. Alanus, på fransk Alain de Lille, bl.a. forfatter til *Anticlaudianus* (ca.1183), et filosofisk hovedværk i latinsk middelalderlitteratur.

*Tempore felici
Multi numerantur amici.
Cum fortuna perit,
Nullus amicus erit.*

Det betyder, min ven, at i den tid lykken er et menneskes velynder og har bragt ham fremgang, finder han et utal af falske venner. Men når lykken vender ham ryggen, finder han ikke en eneste ven. Derfor er den der stoler på lykken, den største tåbe af alle.

Kapitel 15

Hvordan Fruen råder Lille Saintré til at læse skønne historier.

Endvidere ønsker og beder jeg om at De må få lyst til at læse skønne historier, f.eks. om de autentiske, vidunderlige bedrifter som romerne udførte mod kongeriger i hele verden. Læs herom Livius⁶¹ og Orosius.⁶² Hvis De vil vide noget om de tolv cæsarer eller cæsarianere, skal De læse Svetonius.⁶³ Og hvis De vil kende noget til Catilina og hans konspiration og sammensværgelse, skal De læse Sallust.⁶⁴ Og hvis De vil vide noget om den hårde krig mellem Julius Cæsar og Pompejus, og det afgørende slag som de udkæmpede i Thessalien om magten, og hvor nævnte Pompejus blev slået, skal De læse Lukan.⁶⁵ Og hvis De vil vide noget om kongerne i Egypten,

61. Livius, Titus (58 f.Kr.-17 e.Kr.), har skrevet *Ab urbe condita* (Fra byens grundlæggelse), der skildrer Roms historie fra grundlæggelsen i år 753 til år 9 f.Kr.).

62. Orosius, Paulus (efter år 400 f.Kr.), romersk historieskriver. Forfatter til en verdenshistorie fra verdens skabelse til år 417.

63. Svetonius, Gajus Tranquillus (o. 70-0. 140), har skrevet biografier af de tolv første romerske kejsere fra Cæsar til Domitian, *De vita caesarum libri* (Om cæsarernes liv).

64. Sallust (86 f.Kr.-0. 35 f.Kr.), på dansk: *Den catilinariske sammensværgelse. Den jugurthinske krig.* 1990.

65. Lucanus, Marcus Annaeus (39-65 e.Kr.), af hans værker er kun bevaret hans ufuldendte epos om borgerkrigen mellem Cæsar og Pompejus (*Pharsalia* el. *Bellum Civile*).

skal De læse Mathastrius.⁶⁶ Og hvis De vil vide noget om Trojanerne, skal De læse hos Dares Frygeren.⁶⁷ Og hvis De vil vide noget om Ptolemæus, skal De læse hos Polyb.⁶⁸ Og hvis de vil læse om sprogenes forskellighed, skal De læse Arnobius.⁶⁹ Og hvis De vil læse om jøderne og ødelæggelsen af Jerusalem, skal de læse Josefus.⁷⁰ Og hvis De vil vide noget om Africas historie, skal De læse Victor.⁷¹ Men ifølge Valerius Maximus er det Pompejus Trogus⁷² der går længst tilbage i tiden, for han har skrevet om alle regionernes oprindelse og landenes beliggenhed.

42. Og her vil jeg slutte min beretning om oldtidens historiske skrifter, som jeg beder og opfordrer Dem til at få lyst til at høre blive læst op eller selv læse. Når det drejer sig om at forfine ånden ved hjælp af berømte, ædle værker, kan De ikke anvende tiden bedre. Som det hedder hos digteren:

*Ut ver dat florem, flos fructum, fructus odorem,
sicut studium mores, mos sensum, sensus honorem.*

Det betyder, min ven: „Som foråret giver blomster, blomst giver frugt, frugt giver duft, således giver studier god moral, god moral giver ånd, og ånd giver ære“. Ved således at læse, høre og huske gode historiske beretninger med eksempler og belæringer kan De opnå evig glæde i paradisi, vinde hæder i kamp, ære i visdom og i rigdom og leve i agtelse, fryd og glæde. Og hvis Deres herre eller nogen anden tillidsfuldt beder Dem om råd, følg da digteren Claudianus⁷³ ord da han opfordrede kejseren til at ære sine undersåtter og

66. En historieforfatter af dette navn kendes ikke i dag.

67. Dares Phrygios, foregiven forfatter til et latinsk skrift, *De excidio Trojae* (Om Trojas fald) fra 5. årh. e.Kr.

68. Polybios (Polyb) (o. 200-o. 118 f. Kr.), oldgræsk historieskriver.

69. Arnobius (ca. 300 e.Kr.). Skrev forsvarsskrift for kristendommen, *Adversus nationes* (Mod folkeslagene [der er hedninger]).

70. Josefus, Flavius (37-o.100), jødisk historieskriver. På dansk: *Den jødiske krig*. 1999.

71. Aurelius Victor (slutningen af 4. årh. e.Kr.), forfatter til et historisk værk om de romerske kejsere. Kendes ikke i nutiden for at have skrevet om „Africa“, dvs. provinsen omkring Karthago, det nuværende Tunesien.

72. Pompejus Trogus (1. årh. e.Kr.), har skrevet *Historiae Philippicae*, en verdenshistorie koncentreret om Makedoniens historie. Kun bevaret i resumeer.

73. Claudianus, Claudius (o. 370-o. 420 e.Kr.), romersk hofpoet.

sagde: *Te patrem civemque geras; tu consule cunctis, non tibi nec tua removeant sed publica vota.* Det betyder: „Vær som en far og en god borger, støt alle med dine råd. Tænk ikke kun på dig selv, men på det almene vel“.

Således handlede nemlig de gode romere, og herved kom de til at beherske alle riger i verden og gav love som vi anvender den dag i dag. Herom siger Sankt Augustin i fjerde bog af *Gudsstaten*, hvor han citerer en passage hos Sallust, der gengiver følgende udtalelse af Cato: „Det der gjorde vore romere så mægtige var klogskab, arbejdsomhed og rigtige afgørelser ved hoffet og i rådsforsamlingerne“. Derfor, min ven, anbefaler jeg Dem disse forbilleder for at de råd De giver deres herre eller enhver anden der forlader sig på Dem, bliver behandlet loyalt og holdt hemmelige. Heraf afhænger nemlig i høj grad Deres ære og også andres ære når de handler på deres måde.

— Vel, min ven, jeg har sagt tilstrækkeligt for denne gang. Jeg beder Gud give at De må fuldføre alt dette eller størsteparten.

Og da Fruen havde sluttet sin tale, lagde Jean de Saintré sig på knæ. Han takkede hende meget underdanigt og sagde:

— Min højtærede Frue, De som kan befale over mig mere end nogen anden i verden, jeg takker Dem så ydmygt jeg formår.

Så kyssede hun ham da det var ved at blive sent, og sagde:

— Gå nu, jeg ved godt hvad De vil sige. Lad bare mig om resten.

Kapitel 16

Hvordan Belle Cousine forbereder Lille Saintrés udfordring til våbendyst.

43. Så snart det var blevet lyst den næste dag, stod Saintré op, og efter at have været til messe gik han straks derefter som den første til modtagelsesværelset, og det varede ikke længe før de andre riddere og væbnere også indfandt sig der. Så gik kongen til messe, og da han fik øje på Saintré i hans flotte dragt, vendte han sig mod Hr. d'Ivry og sagde:

— Jeg skal tage meget fejl hvis Saintré ikke en dag bliver til noget stort. Men hvordan går det til at han er så smukt klædt?

— Herre, siger Hr. d'Ivry, jeg har hørt at det er hans mor der udstyrer ham, og det er med hans fars gode vilje da han gerne vil vise ham ære.

Kongen sagde ikke noget, men tænkte ved sig selv at han ville hjælpe ham. Og da han var tilbage i sit sovegemak, sendte han bud efter sin skatmester og gav ham ordre til at give Saintré 500 daler. Og da dronningen hørte det, gav hun ham 300 daler og et stykke damask. Og Saintré stod højere i yndest hos kongen og dronningen end nogen anden væbner, alt dette på grund af Fruens gode råd gennem de syv år hun havde elsket ham. Han var en 20-21 år på den tid da han begyndte at nyde godt af kongens velgerninger. Med hensyn til Fruen vil jeg ikke nævne alle de gange hun ønskede at tale med ham da det ville blive alt for langtrukket.

Og da Saintré var nået den alder jeg lige har nævnt, var Belle Cousine, hvis hele stræben gik ud på at gøre ham til en stor og berømt mand, af den opfattelse at han nu var rustet på ånd og legeme til at udføre bedrifter som der ville gå frasagn om. Og da de mødtes og havde udvekslet forelskede erklæringer, sagde Fruen med fryd i stemmen:

— Min sande ven, mit hjertes udkårne, min lykkelige tanke! Eftersom det har behaget Gud at De står så højt i yndest hos kongen og dronningen og alle andre, har jeg tænkt at De nu er moden til at udmærke Dem i våbendyst således at der vil gå ry af Dem i dette rige og udenfor. Derfor ønsker jeg at De nu den 1. maj skal bære en arming af guld og emalje med vort våbenmærke. I kanten skal der sidde seks smukke diamanter, seks smukke rubiner og seks smukke, store perler, hver på 4-5 karat. Det hele skal puttes i en lille pung, som ligger her i denne pose, der desuden indeholder 2.000 gulddaler til Deres udstyr. Alle øvrige udgifter til udrejse, ophold og hjemrejse skal De ikke spekulere på, for jeg skal nok ordne det så De får hjælp fra kongen, dronningen og mine gode onkler, hertugerne af Anjou, af Berry og af Bourgogne, eller af andre lensherrer af vor slægt. Og hvis disse ikke yder hjælp, skal De ikke bekymre Dem, min kæreste ven, men bruge løs så langt 10.000 daler rækker.

44. Og da Saintré hører om alle de goder,  resbevisninger og den kærlighed, Belle Cousine har tiltænkt ham, mister han målet i sin gl desrus. Han falder på knæ og takker hende så godt han kan. Fruen, som forstår hvad han forsøger at sige, siger da:

— Min ven, jeg som har valgt Dem frem for alle andre til at tjene mig, beder Dem ikke gøre Dem nogen bekymringer, men kun være glad og lykkelig og se lyst på tilværelsen; for jeg vil forsyne Dem rigeligt med guld, sølv og smykker til Deres udstyr nu ved indledningen til Deres løbebane. Og når Deres armring er færdig, skal De komme til mig natten til den 1. maj, som er nært forestående, og jeg vil sætte ringen på Deres arm for første gang. Og den skal De bære fra den dag og et år frem hvis De ikke forinden har fundet en udadleg ridder eller væbner med adeligt navn og våbenskjold som er villig til at kæmpe i våbendyst mod Dem til hest og til fods, og som har modtaget udfordringen og taget ringen af Deres arm med løfte om at give den tilbage, medmindre han i en våbendyst til fods med Dem bliver sejrherre og således vinder ringen.

Disse v benkampe er følgende: For det første at ride mod hinanden i fuld harnisk og med kampsadel indtil en af de to kæmpende som den første har brudt tre lanser, idet lanseskafet skal rammes på stykket mellem en halv fod neden for jernmuffen på lansehovedet og en fod oven for br k-skiven ved lansegrebet. Og den der først har brudt tre lanser, ham skal hans modstander siddende på hesten give en diamant indfattet i guld til en værdi af 300 daler eller mere, som han kan give til sin hjertes dame. Og den følgende dag, hvis Gud har bevaret de to kæmpendes legemer uden s r der forhindrer dem i at kæmpe videre, eller i modsat fald på den ottende dag på det tidspunkt dommeren har bestemt, skal de to deltagere kæmpe til fods mod hinanden udelukkende med kampøkser; og de skal kæmpe indtil den ene bliver slået til jorden eller med begge hænder har sluppet grebet om  kseskafet. Hvis s  ved afslutningen af denne våbendyst Deres modstander har fået overtaget, s  ønsker og befaler jeg at De på stedet giver ham Deres armring til eje. Men hvis Gud skænker Dem sejren, kan Deres modstander slippe med på stedet at give Dem Deres kampøkse tilbage⁷⁴

74. Begge  kser tilhører Saintré.

og overlade sit harnisk til Dem, når han har taget det af, og det kan De beholde resten af dagen.

45. Og, kære ven, skønt De er ung af alder og ikke særlig høj og heller ikke kraftigt bygget, skal De intet frygte af den grund. For det er ofte hændt at den svageste har besejret den stærkeste, og i et slag har det mindre antal besejret det større antal når de har Gud med sig. For i den situation er det mennesket der kæmper, men Gud giver sejren til hvem han behager. Og derfor skal De af hele Deres hjerte søge råd, styrke og hjælp hos ham; så kan det ikke ende galt. Og hvis lykken skulle gå Dem imod, hvad jeg for Guds skyld ikke håber, skal De ikke bekymre Dem; for min gode vilje mod Dem vil ikke ændres af den grund, men jeg vil elske Dem des mere. For efter æresreglerne og forskrifterne for våbendyst bør De prises endnu mere. Og derfor kan De kun handle rigtigt hvad De end gør, men gid Gud må bevare Dem for legemsskade, hvilket han vil gøre hvis De af hele Deres hjerte lægger alt i hans hånd. Og jeg ville helst at De kom til at kæmpe mod en berømt mand i stedet for mod en ung knøs som Dem selv. Og derfor foreslår og ønsker jeg at De en måned før Deres afrejse sender en våbenkonge eller en herold til hoffet, først hos kongen af Aragonien, dernæst hos kongen af Navarra (hvilke er de to førende i Spanien), dernæst hos kongen af Castilien og endelig hos kongen af Portugal. Dette er de fire kristne konger, og til dem skal De lade forevise Deres skriftlige udfordring til en våbendyst. Og hvis der ved disse førende hoffer virkelig ikke findes nogen ridder eller væbner som tager Deres udfordring op, eller hvis der melder sig én, skal herolden bringe det med segl forsynede dokument tilbage til Dem på Deres færd. Og hvis Gud, hvad jeg håber, er helt eller delvis med Dem, min hjerteven, bliver De en vidt berømt væbner. Og Gud skal vide at kongen og dronningen og alle andre da vil elske og prise Dem. Alene den tanke vil være tilstrækkelig for Dem til at fælde en kæmpe. Og derfor, min ven, tænk altid på at være tapper og at søge råd og hjælp hos Gud; så kan det ikke gå galt. Men nu må vi skilles; derfor ikke mere denne gang.

Så falder Saintré på knæ og siger:

— Min højærværdige Frue, min gudinde, mit hjertes eneste! Så ydmygt som jeg kan og ved, takker jeg Dem for alt. Med hensyn til de våbendyster

De beordrer mig at udføre – ved Gud, ved Vor Frue og ved ærkeenglen Sankt Mikael – jeg har aldrig været så lykkelig over noget efter at De har vist mig Deres nåde. Og om Gud behager, vil De høre store nyheder om mig så De og mine høje herskere alle kan være godt tilfredse. Så tager han afsked med det allerkærligste kys, der bliver gengældt ti, femten, tyve gange og byder hende farvel.

Kapitel 17

Hvordan Saintré efter at have taget afsked med Fruen sendte bud efter kongens guldsmed, som han beordrede at lave sig en guldarmring.

46. Disse nye overvejelser optog Saintré hele natten. Og da det var blevet dag, og han havde været til messe, sendte han bud efter kongens guldsmed, Gilbert Lorin, som havde ry for at være en brav mand, og sagde til ham i fortrolighed:

— Gilbert, min ven, jeg vil gerne have lavet en guldarmring med mine farver og mit våbenmærke i emaljé, omgivet til begge sider af seks diamanter, seks rubiner og seks perler som jeg har her.

Så viste han ædelstenene og perlerne til Gilbert, der fandt dem meget smukke. Og kort fortalt, i løbet af få dage var armringen færdig. Og da Saintré mødte Fruen, gned han sig i det højre øje, som var det tegn de havde aftalt, og Fruen svarede straks med sin nål. Og da de om aftenen mødtes i haven for at tale sammen, viste Saintré hende armringen i måneskinnet, men da man ikke rigtig kunne se den, sagde Fruen:

— Jeg vil se den ved fakkellys, og i morgen får De den tilbage når vi mødes her igen for at snakke sammen.

Og så tog Fruen afsked med ham på sædvanlig vis.

Og da hun næste dag havde set den pragtfulde, kostbare armring, blev hun meget glad. Så gav hun sit signal, som Saintré besvarede. Og da de mødtes, sagde Fruen:

— Min ven, værsgo, her har De Deres armring. Den er så smuk at man ikke kan tænke sig noget smukkere. Jeg fik den tanke da man dækkede bord, at næste dag, som er dagen før den første maj, skal De give en fin souper for nogle lensherrer, riddere, fruer og frøkener her fra hoffet og enkelte udefra. De skal også invitere mig, men jeg ønsker ikke at være med. Og for at Deres plan om at dyste kan blive bekendtgjort mere ærefuldt, skal De lade våbenkongen eller en herold udråbe at den frue eller frøken, ridder eller væbner som synger bedst til dansen ved denne fest skal få en belønning. For damernes vedkommende en smuk diamant og for herrernes vedkommende en smuk rubin, og det samme skal gives til den frue eller frøken, ridder eller væbner der danser bedst. Og efter at der er blevet danset og sunget, skal De have et udsøgt banketmåltid parat, hvor der efter forretter og mange nye retter skal serveres stegt påfugl. Og når påfuglen er båret ind, skal de tilstedeværende lensherrer, riddere, væbnere, fruer og frøkner afgive højtidelige løfter,⁷⁵ og når det er sket, skal De selv afgive det løfte til alle damerne, påfuglen og den dame De har udvalgt eller vil udvælge, at De den 1. maj, som er i morgen, vil sætte en bestemt armring på Deres venstre arm og bære den et helt år hvis De ikke inden for det år har fundet en udadlegelig ridder eller væbner med adeligt navn og våben, og som i øvrigt opfylder alle de tidligere nævnte betingelser for at dyste, alt sammen under forbehold af kongens vilje og billigelse. Og når De har udført dette og ledsaget damerne ud, skal De tage Deres armring med, gemt inde på brystet således at jeg i aften kan give Dem den på for første gang.

— Frue, sagde Saintré, gid den sande Gud, som gengælder alle velgerninger, må gengælde Dem Deres godhed og vise mig den nåde at gøre mig fortjent til den. Mit hjerte og sind har ikke noget højere ønske. Med disse ord tog Fruen afsked med ham på vanlig vis.

75. Denne ceremoni omtales ofte i tidens litteratur. Når en bestemt ret bæres rundt, skal deltagerne i banketten love at udføre en bedrift inden en bestemt frist. En af de berømteste banketter hvor denne skik blev praktiseret, var en banket med stegt fasan, hvor Philippe le Bon af Bourgogne og andre riddere forpligtede sig til at tage på korstog. Se afsnittet „Den historiske virkelighed“, s. 46.

Kapitel 18

Hvordan Saintré mødte Fruen i haven, hvor hun for første gang satte armringsen på hans arm.

47. Næste dag, som var den sidste dag i april, gav Saintré sig fra tidlig morgen til at skaffe kokke og forskellige slags madvarer for at forberede souperen og banketten således som Fruen havde pålagt ham. Dernæst inviterede han lensherrer, damer og frøkner, riddere og væbnere, borgermænd og borgerkoner fra Paris og mange andre. Og da souperen, banketten og dansen var forbi, og de højtidelige løfter var aflagt, og Saintré og andre herrer havde fulgt damerne hjem, og kongen og dronningen havde fået deres godnatvin, og alle var taget af sted, gik Saintré ud i haven således som Fruen havde befaleet. Og det varede ikke længe før Fruen også kom derud. Her satte hun for første gang armringsen på hans arm idet hun kysede ham, men da det var blevet sent, måtte de snart skilles, og hun sagde mens hun gav ham ringen:

— Min ven, min eneste attrå, jeg beder til at Gud og Vor Frue vil velsigne det øjeblik hvor jeg nu sætter ringen på Deres arm så De kan vende tilbage hædret med den største ære. Hvis Gud bønhører mig, lover jeg at jeg hver fredag og lørdag så længe De er borte, ikke vil bære linned på min nøgne krop.

— Åh! Frue, sagde han, hvormed har jeg gjort mig fortjent til, eller hvordan kan jeg for fremtiden gøre mig fortjent til at en så fornem dame som De afgiver så dyre løfter?

— Jo, min ven, når jeg gør det, er det fordi De er som jeg ønsker De skal være. Jeg mener at De hurtigst muligt så snart De har kongens tilladelse, skal sende Deres udfordringsbrev til de fire ovennævnte kongers hof ved en herold eller underherold som kan bringe dem deres svar mens De er undervejs.

Med disse ord tog Fruen afsked med ham. Og de skiltes under hjertesuk og med tårer i øjnene.

Kapitel 19

Hvordan Saintré faldt på knæ for kongen da denne kom ud af sit sovegemak, og hvilken anmodning han fremsatte.

48. Den næste dag, som var den 1. maj, var Saintré iført nyt tøj ligesom sine folk. Han tager sin armrings på og går til messe, som bliver holdt til ære for Helligånden, og der samlede han alle sine venner som Fruen havde sagt han skulle. Og alle viste deres velvilje ved at ledsage ham hen til kongen, og der var adskillige der tilbød at gå ham til hånd på hans rejse. Og da kongen kom ud fra sit sovegemak, hvor også hans brødre og andre af hans slægt var til stede den dag, lagde Saintré og alle hans venner sig på knæ. Så begyndte Saintré frejddigt at tale og sagde:

— Vor ophøjede hersker! Det er skik for alle adelsmænd at vinde ære ved ædel våbendyst eller på lignende vis. Som adelsmand ønsker jeg også dette, og jeg håber derfor at få Deres samtykke og tilladelse hertil (ellers vil jeg ikke gøre det). I nærværelse af de højagtede herrer og damer, frøkner, ridere og væbnere – den og den og den – og flere andre lovede jeg i aftes ved min lille banket at udfordre til en dyst ved på min venstre arm at bære den guldring man kan se her. Det øvrige vedrørende dysten kan De se i dette udfordringsbrev hvis De har lyst.

Så tog kongen udfordringsbrevet og gav ordre til at få det læst op i fuld offentlighed. Men han tøvede med at afgive sit svar idet han tænkte på den farlige våbendyst og Saintrés unge alder. Han holdt nemlig meget af ham. Og da Saintré så at det trak ud med kongens svar, frygtede han stærkt et afslag og sagde da:

— Herre konge! Dette er den første anmodning jeg retter til Dem om at deltage i en våbendyst. Jeg beder Dem for Guds skyld give mig lov.

Kongens hertugbrødre og alle de tilstedeværende, der så hvor ivrig Saintré var for sagen, bad og bønfuldt kongen så indtrængende at denne gav sig og derpå gik til messe. Dronningen, der stod bag ved Saintré, gik nu frem, og hele hans følge faldt på knæ for hende, og Saintré sagde:

— Vor herskerinde! Det har behaget kongen at give mig lov til med Guds, Vor Frues og ærkeenglen Sankt Mikael's hjælp at gennemføre den våbendyst som armringen her er et tegn på, og som dette udfordringsbrev beskriver. Derfor bønfalder jeg også Dem, min høje herskerinde, om at vise mig Deres gode vilje.

— Jamen, kære ven, sagde dronningen, vil De allerede kæmpe i en dyst? Hvem har rådet Dem til det?

— Det har Gud og min ære rådet mig til, Frue.

— Jeg beder til at Deres ønske bliver opfyldt.

— Hør, Frue, sagde nogle af hofdamerne, lad brevet læse op så vi kan høre hvordan det lyder.

— Det kan vi gøre når vi kommer tilbage fra messe.

Ved disse ord rykkede Fruen, der betragtede ham med et ømt blik, nærmere lige som de andre damer for bedre at høre hvad han sagde. Dronningen sagde da:

— Saintré, siden kongen går med til det, bør jeg også gøre det. Jeg beder da Gud, Vor Frue og Saint Julien⁷⁶ give Dem al den glædelige medgang som De kan ønske.

Og så går dronningen til messe. Efter messen beder hun om at få udfordringsbrevet læst op og siger derefter:

— Ak! Hvordan har denne unge mand, som endnu kun er et barn, haft mod til engagere sig i en våbendyst? Man må sige at det bunder i en fast vilje, og hvis Gud bringer ham tilbage i god behold, tror jeg han aldrig vil foretage sig andet end at dyste siden han i så ung en alder giver sig i lag med det.

Med disse ord går dronningen til bords for at spise til middag.

76. Saint Julien l'Hospitalier, fransk helgen der ifølge en legende fra det 12. århundrede ved en fejltagelse dræbte sin far og mor. For at sone sin brøde opførte han et hospital. Han optræder bl.a. som de vejfarendes skytshelgen.

Kapitel 20

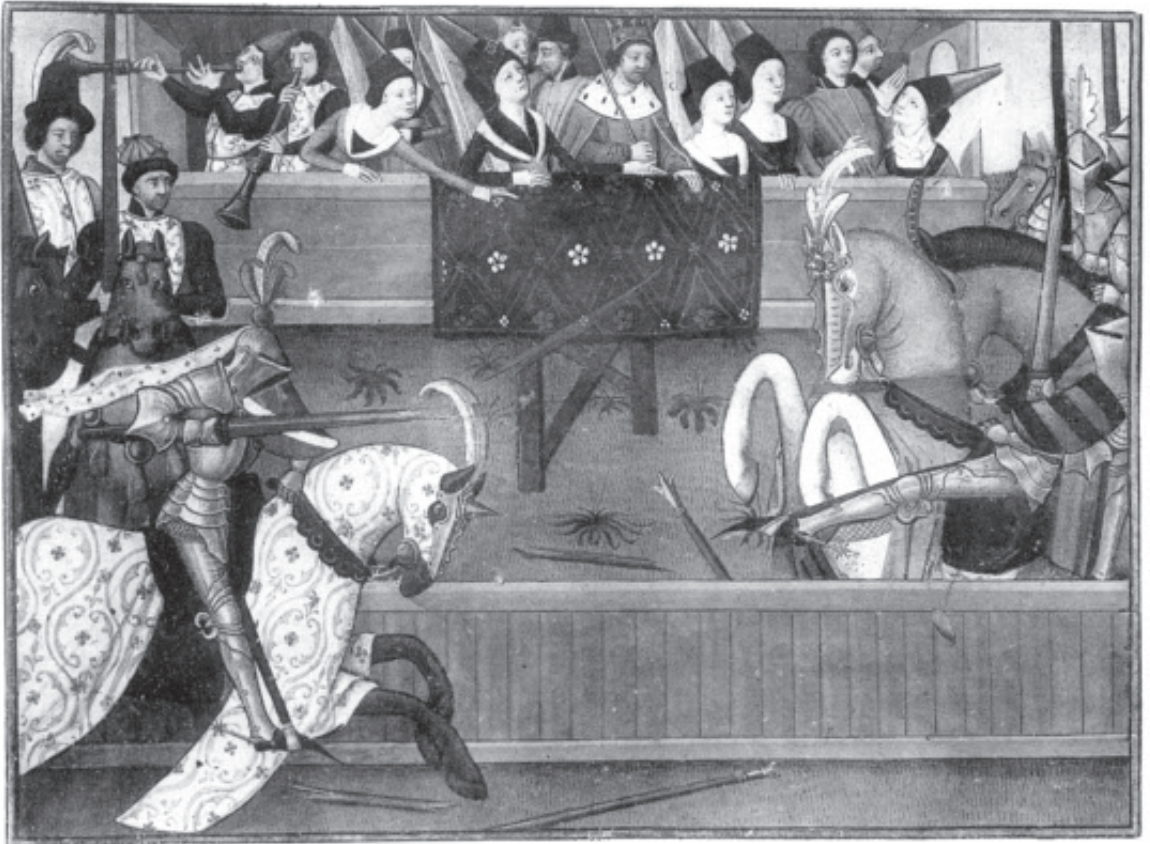
Hvordan der blev afholdt dyster for kongen og dronningen, fruene og frøknerne, og hvordan Jean de Saintré her brillerede på ypperste vis.

49. Og da bordene var taget ud, gik kongen, dronningen, hofdamerne og alle de andre ud på tribunerne for at se på dysterne der skulle til at begynde. Så red Saintré ind, han selv og hesten iklædt hvidt damask, hvorpå der var broderet forglemmigejer. Og så stillede det fremmede hold og hjemmeholdet op til dysten. For at afkorte skal der ikke berettes om deltagerne, undtagen om Saintré, der brød flere lanser, stødte en modstander af sadlen og fik to andre til at styrte med deres heste, og hele tiden beholdt sin hjelm på hovedet således at han var både den første og den sidste på banen. At Fruen var fornøjet, siger sig selv, og det var kongen og dronningen og alle hoffolkene sandelig også. De var fulde af beundring over hans heldige optræden. Og for første gang fik han en pris som alle deltagerne fra udeholdet havde givet deres bidrag til, nemlig en smuk diamanttring, som han straks gav videre til Fruen.

Næste dag red han igen ind på kamppladsen, klædt ligesom hesten i en ny festdragt af blåt satin dekoreret med stedmoderblomster. Hvad er der mere at fortælle? Igen optrådte han så fremragende at alle beundrede det. Men hvad angår selve dysten, holdt kongen ham tilbage da han var bange for at han skulle blive skadet, og derfor dystede han ikke mere ved denne turnering.

Og da de første festdage var gået, var Saintré ihærdig med at skaffe kraftige stridsheste og hverve riddere og væbnere, slægtninge og venner, våbenkonger, herolder, trompetérer, sangere og en tamburinslager.⁷⁷ Han fik også fremstillet kåber, smykker, rustninger, skaberakker, strudsfer og andet tilbehør som krævedes for at foretage rejsen og gennemføre dysten. Og da

77. Tamburin (*tambourin*) er en lille aflang tromme, som der blev slået på med én trommestik så den ledige hånd kunne bruges til at spille på fløjte.

Scene fra en lansedyst. De to kombattanter har brudt lanser. Til venstre Saintré i fuld fart siddende ret i sadlen. Hans modstander, hvis lanse er splintret, har sluppet stiggøjlerne og er ved at glide af sadlen. Til hver side riddere som sekundanter. Midtfor i baggrunden på tribunen kongen og dronningen omgivet af herrer og damer fra hoffet. Belle Cousine peger triumferende på den besejrede ridder. Foroven til venstre to herolde, der blæser i trompet.

alt var i orden, gav han signal til Fruen. Og om aftenen i haven fortalte han hvad han havde fået ordnet, og hvad han nu havde, nemlig: „Tre riddere (den, den og den) med fireogtyve heste, ni væbnere med treogtyve heste, en feltpræst med to heste, Anjous våbenkonge med to heste, herolde af Touraine og Lusignan med fire heste, fire trompetérer med seks heste, en tamburinslager med en hest og fire smukke, kraftige stridsheste, som fire smukke, små pager skal ride på i skridtgang, mens de bliver ført af to karle til hest som også skal passe dem, to kokke med tre heste, en fourer,

en beslagsmed og en våbensmed med tilsammen fire heste, otte pakheste, fire til mig og fire til mit følge og yderligere tolv mænd til hest, hvoraf nogle skal være mine kammertjenere, andre skal være medhjælpere i husholdningen, i alt niogfirs heste, som alle skal bære Deres farver, Frue, og Deres våbenmærke“.

50. Antallet af mænd og heste nævnte han med meget lav stemme som om det forekom ham et for stort antal til at han selv kunne disponere som han fandt for godt.

Og da Fruen, der frydede sig ved at høre hans tal, syntes at spore en vis frygt i hans stemme på grund af de voldsomme udgifter, sagde hun:

— Min ven, jeg synes De har planlagt det på bedste vis. Og med hensyn til udgifterne, vil jeg sige at for dem skal De ikke have nogen bekymringer, for jeg håber at kongen, dronningen og især mine svigeronkler, hertugerne, vil hjælpe Dem, og hvis det ikke skulle være tilfældet, når det drejer sig om dækning af et helt års udgifter, skal jeg nok sørge for at Deres ære ikke lider skade. Men, kære ven, hvordan er Deres skaberækker udstyret?

— Jeg har tre forskellige, Frue, som er prægtigt udført. Det ene er af højrrødt damask, rigt broderet med sølv, kantet og foret med zobelskind. Og så har jeg et andet af blå satin med rudemønster i guld, forsynet med små vedhæng⁷⁸ med vort våbenmærke og kantet med hermelin. Og så har jeg et tredje af sort damask besat med sølvsnore og med Deres farver som bundfarve, helt fyldt med kvaster af strudsfejer, grønne, violette og grå, kantet med hvide kvaster af strudsfejer og spættet med sorte kvaster i hermelinmønster.⁷⁹ Med dette sidste skaberæk agter jeg at dyste til hest under forudsætning af Deres godkendelse. Alle siger at disse skaberækker er meget smukke at skue og særdeles elegante. Så har jeg endnu et skaberæk og en våbenkappe helt magen til, som jeg tager på når jeg gør mit indtog på kamppladsen for at dyste til fods. Den er af højrrødt satin, oversået med

78. Det franske udtryk er *branlant*, som ordret betyder „dinglende“. Det drejer sig om små metalstykker, især af guld og sølv, som var hæftet løst til forskellige klædningsstykker eller til hestens skaberæk. En særlig form for hængesmykker havde form af bjælder således som man kender det fra tidens narredragt.

79. I afsnittet *Heraldiske kendetegn* (s. 34-35) forklares de fagudtryk der anvendes om Saintrés adelsvåben.

guldvedhæng indfattet i lyserød emalje, med en stor skråbjælke af hvidt satin oversået med sølvvedhæng og med tre turnerkraver af gult satin oversået med vedhæng af skinnende bladguld. Dette er mit adelsvåben.

— Kære ven, vær venlig at blasonere⁸⁰ det.

— Frue, mit våben er en hvid skråbjælke med fire gule turnerkraver på rød bund.

— Åh Gud! Hvor er det smukt! sagde Fruen. Jeg ville sandelig gerne se det rigtigt hvis det ikke var for folks sladder. Men jeg finder en udvej; jeg vil omtale det ret diskret for dronningen, og så vil hun bede Dem om at få lov at se det

— Udmærket, Frue, sagde Saintré, jeg er nu klar til at tage af sted så snart det behager Dem. Jeg synes selv: Jo før jo bedre. Jeg tror at Lusignan, herolden, nu er nået frem, og med lidt held kan jeg møde ham på udturen så han kan meddele mig svaret på min udfordring.

Så valgte de som afrejsedag den 15. juli. Derpå skiltes de med dybe suk og mange kærlige kys.

Kapitel 21

*Hvordan Saintré af dronningen blev bedt om at vise hende
det prægtige udstyr han havde ladet fremstille.*

51. Tidlig næste morgen i forbindelse med dronningens påklædning kom Fruen i tanker om at de skulle se det smukke udstyr, og hun sagde ganske naturligt:

— Jeg har hørt at den unge Saintré har fået lavet noget pragtfuldt udstyr. Jeg kan ikke tro det er rigtigt. Men hvis De har lyst til at se det sammen med os

80. Se note 9.

andre damer og ingen andre – jeg har nemlig forstået at han holder det godt skjult – så vil han nok vise det frem, især når De beder ham om det.

— Siger De, Belle Cousine, at det er så enestående smukt?

— Ja, Frue, langt smukkere, end De kan forestille Dem.

— Nå ja, sagde dronningen, hvis vi ikke bliver afvist, får vi nok det hele at se.

— Frue, sagde Belle Cousine til dronningen, eftersom han vil holde sagen hemmelig, så sig til ham at han skal komme med sine fire stridsheste hernede i den lille gård, og skaberakkerne skal være pakket ind, men derefter lægges på hestene, og portene skal lukkes og bevogtes sikkert.

— Ja, det er en god ide, sagde dronningen, mind mig om det når han kommer.

Derefter går Fruen til messe, og i modtagelsesværelset så hun Saintré, som stod der. Så gik Fruen hen og sagde helt naturligt til dronningen:

— Frue, der kommer Saintré.

Så kaldte dronningen på Guillaume de Lurs, sin ceremonimester, der hidkaldte Saintré.

— Saintré, sagde dronningen, gid Gud må opfylde Deres højeste ønske! Vi beder Dem om at få lov at se Deres heste iklædt udstyr. Man siger det er noget så smukt.

— Ja, Frue, sagde han, ikke et ondt ord om de folk der siger det, men det er kun almindeligt væbnerudstyr. Jeg ville skamme mig over at lade Dem se så tarveligt et udstyr.

— Vel, kære herre, vi beder Dem fremvise det som det er, hernede i gården efter middagen. Vi vil sørge for at få dørene lukket og bevogtet. Og for at gøre det mere skjult, vil De så ikke nok dække skaberakkerne til når Deres folk bærer dem ind. Derefter kan De hente stridshestene, og når de har fået skaberak på, kan De tilkalde os i al hemmelighed.

— Ja, Frue, sagde Saintré, siden De ønsker det. Deres anmodning er for mig lig med en ordre.

52. Efter at kongen og dronningen havde spist middag, og bordene var taget ud, sendte Saintré bud efter sit udstyr, og derefter førte han de fire heste ind, den ene efter den anden. Portene blev lukket som der var givet ordre til, og skaberakkerne lagt på hestene. Så går Saintré hen til dron-

Kongen og dronningen står ved vinduet og beundrer de skaberakkledte stridsheste som Saintré har ført ind i slotsgården. En kvinde betragter scenen gennem en taglug. Til højre ses en mand og en kvinde til med et nysgerrigt blik.

ningen som aftalt. Nu kunne dronningen, tilskyndet af Belle Cousine og sit eget ønske, ikke dy sig for at give kongen meddelelse om stridshestenes ankomst iført skaberak.

— Hvadbehager, sagde kongen, er De virkelig så smukke?

— Herre, det får De straks at se hvis det behager Dem.

— Det gør det i høj grad! sagde kongen. Men lad os først få afskedsdrikken bragt ind.

— Herre, der skal ikke være for mange folk til stede, sagde dronningen.

Efter afskedsdrikken går kongen og dronningen ud, og fra buegangen ser de hestene med skaberak på, og de finder dem elegante og usædvanligt smukke. Så gav alle fruene og frøknerne sig til at rose Saintré og at aflægge hellige løfter og bede til at Gud vil lade ham vende hjem med stor ære. Og da kongen ville trække sig tilbage, kaldte han på Saintré, og mens de samtalede om forskellige ting, gik han ind i sit sovegemak og videre ind

i sit påklædningsværelse, og kort efter fik Saintré gennem kongens kamertjener, Jean de Suffle, tre poser med tre tusind daler til anskaffelser i forbindelse med våbendysten. Og da dronningen hører at kongen har givet ham tre tusind daler, blev hun ovenud glad. Så kaldte hun på Belle Cousine og sagde:

— Belle Cousine, jeg er meget glad for at kongen har givet Saintré tre tusind daler til rejseudgifter. Nu kan jeg virkelig ikke give ham mindre end tusind, og jeg vil bede Dem give ham en to-tre hundrede.

— Nåda, Frue, sagde Belle Cousine, De skærer brede remme af andres ryg.

Og hun måtte nødes længe før hun indvilligede. Og da hertugerne af Anjou, af Berry og af Bourgogne fik at vide hvad kongen og dronningen havde givet, gav hver af dem et tusind daler. Således fik han syv tusind daler, for ikke tale om de andre gaver som adskillige andre lensherrer gav ham. Og dem havde han endda ikke bedt om støtte, og han havde heller ikke fået andre til at bede herom. Det blev han rost for i høje toner, og man sagde: „Bør vi ikke støtte en så ung væbner, som endnu kun er et barn, men som med modigt hjerte engagerer sig i tapre handlinger. Man kan virkelig ikke andet end holde af ham“.

Kapitel 22

*Hvordan Jean de Saintré ledsaget af tre riddere og
ni væbnere tog afsked med kongen før han tog af sted
den femtende juli for at øve våbenbedrifter.*

53. Og da tiden for afrejsen nærmede sig, samlede Saintré en otte-ti dage før sine tre riddere, sine ni væbnere, sine våbenkonger, herolder og sit øvrige mandskab, alle klædt i kåber med hans våbenmærke. Ledsaget af andre adelige herrer, riddere og væbnere og sine venner fik han foretræde for kongen i nærværelse af kongens brødre, hertugerne af Anjou, af Berry og af Bourgogne. Og Saintré sagde da meget underdanigt:

— Vor ophøjede hersker! Det har behaget Dem i Deres store nåde at give mig tilladelse til at bære denne arming som en udfordring til at dyste til hest og til fods i overensstemmelse med de bestemmelser som De har set på skrift. Derfor kommer jeg nu og bønfaller Dem allerunderdanigst om velvilligst at give mig lov til med Guds, Vor Frues og Sankt Mikhaels hjælp at rejse af sted den femtende juli dette år idet mine brødre og mine venner som er her til stede, vil følge mig på vej.

Kongen, der som tidligere nævnt allerede havde givet sin tilladelse, sagde:

— Nå, Saintré, er De allerede klar?

— Javist, Herre, sagde han.

Så sagde kongen:

— Saintré, De er en sand adelsmand. I Deres slægt har der været tapre mænd. Gud give at De må slægte dem på, hvad jeg håber De vil. De begynder jo i en meget ung alder. Hvad der end sker, skal De ikke være bekymret, for De er endnu kun en lærling i våbendyst, men jeg håber at De med tiden og med Guds hjælp vil drive det til at blive en mester. Men én ting skal De huske på: I hvad slags kamp De end kæmper, hvad enten De vinder eller taber, skal det ske med glad sind og med æren i behold. Kongen gav ham altså tilladelse til at rejse, hvilket Saintré, der var meget glad, takkede ham for allerunderdanigst. Og så gik Kongen bort, og Saintré takkede også underdanigt de adelige herrer for de gaver De havde givet ham.

54. Og så blev det den tiende, den tolvte og den fjortende dag i måneden, og da Fruen følte stor angst og bekymring ved tanken om hans afrejse, havde hun ikke ladet nogen dag gå uden at give sit signal, som han besvarede. Og da de mødtes i haven, blev der udstødt mange suk og fældet mange tårer på grund af den snarlige adskillelse. Fruen sagde da til ham:

— Min elskede, min eneste tanke, kongen har givet Dem tre tusind daler, dronningen et tusind, mine svigeronkler hver tusind, det bliver syv tusind, uden at medregne tilskuddet fra de andre adelige herrer. Og da man aldrig ved hvad der kan ske, vil jeg give Dem tre tusind, det bliver i alt mindst ti tusind, og hvis De ikke kaster Dem ud i et ødselt forbrug, vil De kunne

klare de nødvendige udgifter i lang tid. En sidste ting vil jeg bede Dem om: At De hver dag ved slutningen af messen mens De ligger på knæ, efter at præsten har uddelt den almindelige velsignelse, får ham til at give Dem personlig den velsignelse som Vor Herre udtalte af egen mund til Moses. Den står i Biblen, og jeg har tidligere fremsagt den for Dem, men gentager den nu for at indprente Dem den: *Benedicat tibi Dominus et custodiat te. Ostendat faciem suam tibi, et misereatur tui. Convertat Dominus vultum suum ad te et det tibi pacem.* Denne velsignelse beder jeg Dem selv fremsige lige før De skal angribe i en dyst til hest eller til fods. De skal da gøre korsets tegn og af hjertet sige: *Benedicat mihi Dominus et custodiat me. Ostendat faciem suam mihi, et misereatur mei. Convertat Dominus vultum suum ad me et det mihi pacem.*⁸¹

Derefter kan De trygt angribe og modigt gøre Deres pligt. Således vil alt hvad de udretter, hvad enten De vinder eller taber, tjene Dem til ære, og jeg vil aldrig svigte Dem, ske hvad der vil.

55. Ved disse ord vældede hendes hjertes tårer frem i så kraftig en strøm at hun ikke kunne tale, men måtte give frit løb for øjnenes tåreflod. Saintré tænkte på Fruens mange velgerninger og hædersbevisninger mod ham og anså sig for den mest begunstigede af alle elskere i verden så meget mere som hver eneste dag fremviste nye eksempler på hendes velgerninger, hædersbevisninger og påmindelser om ridderlig optræden. I sin hjertes kvide udbød han da:

— Høje, ophøjede gudinde uden lige! De som skulle trøste mig i den smertelige sorg som mit hjerte føler ved tanken om at skulle skilles fra Dem. De er min eneste attrå, min dyrebareste skat. Jeg føler nu at Deres sorg i forbindelse med min egen har angrebet mit hjerte så kraftigt at det har måttet bukke under og er blevet såret til døde. Jeg tager nu af sted for at finde døden. Farvel, Fru!

Og med disse ord vendte han sig omkring for at tage af sted.

81. „Herren velsigne mig og bevare mig. Herren lade sit ansigt lyse over mig og være mig nådig. Herren løfte sit åsyn på mig og give mig fred!“.

Da Fruen, hvis tårestrøm næsten var udtømt, havde hørt Saintrés klage, sagde hun idet hun blandede sin tale med hjerteskrærende suk:

— Min kære ven, jeg beder Dem, tag ikke af sted på den måde. De ved at vi kvinder har ømme, medlidende følelser over for dem vi holder af. De skal ikke være så bedrøvet, for jeg er nu helt fortrøstningsfuld. Jeg har det bedste håb om at Gud nok skal bringe Dem tilbage. Oh, min trofaste ven, mit største gode, min eneste tanke, min største skat i liv og død, fat mod, vær glad, jeg sværger at jeg på grund af min store kærlighed til Dem vil leve i lykkelig og glad forventning. Og De skal ikke skrive til mig om hvordan det går Dem hvis De virkelig holder af mig, men skriv meget udførligt til dronningen, og gennem hende vil jeg kunne følge med i alt uden at løbe nogen risiko. Og nu, min ven, lad os kysse hinanden til afsked.

Og så blev der givet kys frem og tilbage i talløs mængde og uden mådehold, alle ledsaget af bedrøvede suk. I denne smerteblandede lyst og sørgmodige glæde befandt de sig stadig da midnatsklokken til deres store overraskelse slog sine slag. Nu måtte den smertelige afsked tages, og da Fruen kyskede ham til afsked, satte hun en smuk, kostelig diamantring på hans finger og sagde: „Gå med Gud!“.

Kapitel 23

Her berettes hvordan Saintré tog afsked med kongen og dronningen, og hvordan han red af sted sammen med sit følge.

56. Næste morgen, den 15. juli, som var dagen for deres afrejse, gik de til messe, og da præsten havde givet Saintré sin velsignelse, begav denne sig med sit følge til kongen iført sin hofdragt for at tage afsked med ham. Kongen sagde da:

— Saintré, Gud give Dem lykke på rejsen, held med Deres våbendyster og en ærefuld hjemkomst! Én ting har jeg allerede bedt Dem om, og jeg beder Dem nu igen: Husk at vinde eller tabe med ære.

— Herre, sagde Saintré, om Gud vil, skal De ikke høre andet udsagn om mig.

Kongen rørte da ved hans hånd.⁸² Og så tager Saintré videre til dronningen, der siger:

— Nå, Saintré, siden De nu vil af sted, ønsker vi alle at Gud må skænke Dem sejrsprisen og lykke i kærlighed.

— Frue, svarede han, med hensyn til sejrsprisen håber jeg det går som De ønsker. Men min kærlighed, den går kun ud på at tjene min konge og min dronning.

Med disse ord tager han afsked med hende og også med Belle Cousine, ganske kort, idet han siger:

— Jeg har jo allerede taget afsked med Dem.

Så går han videre til de andre fruer og frøkner og giver hver af dem en lille guldring med forglemmigejer af emalje, og der var ingen af dem der kunne holde tårerne tilbage, så højt havde de elsket ham og elskede ham stadig. Og da dronningen hørte om disse ringe som han havde foræret dem, kaldte hun på ham og sagde leende:

— Nå, kære Hr. Saintré, er vi ikke, Belle Cousine og jeg, damer lige som de andre? Hvorfor skal vi ikke have en ting fra Deres gavebeholdning?

— Åh, Frue, Gud bevare mig! Om forladelse! Jeg havde ikke den dristighed at tro at damer af Deres rang ville bære en så ringe ting for min skyld.

— Jo, vi vil gerne bære den, sagde dronningen. Det ville vi ikke gøre for alle og enhver.

Så lod han dem vælge blandt alle de ringe han havde skønt de alle var ens. Og de sagde:

— Mange tak, Saintré!

Og ved disse ord tager Saintré igen afsked, og ved afrejsen kan Belle Cousine ikke holde tårerne tilbage. Til sin undskyldning siger hun da til dronningen:

— Jeg ville aldrig græde på grund af sorger og bekymringer jeg selv har, men når jeg ser andre græde, må jeg også græde.

82. Der er ikke tale om et egentligt håndtryk, men en let berøring, hvorved en person af høj rang hædrer en person af lavere rang. (Joël Blanchards kommentar i *Jehan de Saintré* 1995, s. 192).

— Ja, Frue, sagde de andre damer til dronningen, hvor er det kvindehjerte som kan afholde sig fra at græde når man ser dette barn drage ud i så store farer, han som er vokset op iblandt os, og som har givet os så mange glæder.

57. Og da Saintré havde taget afsked med hoffets damer, tager han også afsked med hoffets herrer, som alle sagde ham nogle venlige ord. Og så tager han med hele sit følge tilbage til sit logi for at spise til middag. Og mens de spiste, sendte dronningen ham et stykke fint sølvvindvirket klæde, hertugen af Anjou sendte ham en velskabt, smuk ridehest, og hertugen af Berry sendte ham en stor kåbe af 600 zobelskind; og hertugen af Bourgogne sølvtoj for 50 mark. Og der var ingen af dem der gav ham gaver som han ikke forærede 100 daler for herved at vise dronningen og lensherrerne ære og hengivenhed. Og da de alle havde spist, og hestene havde fået bidsel og sadel på, kom ridderne fra kongens og dronningens hof, fra hertugernes hof og flere andre, således at der var omkring et tusind hoffolk til hest, som var kommet for at følge ham på vej. Så sender han sit følge af sted, først sine to fourerer, sine kokke og sin feltpræst, fire trompetérer, der bærer bannere med hans våben, og derefter hans tre herolder; og dernæst hans tre riddere og ni væbnere, to og to og alle deres folk. Dernæst, iklædt hans liberi, hans fem pakheste, iført dækkener med hans våben og ført af to svende til fods og dernæst hans tamburinlagere. Derefter hans fire stridsheste, iført dækkener af fint taft fra Firenze, i gråt, grønt og violet, med hans devise i store sølvbogstaver og på hovedet et smukt pandeharnisk af stål forsynet med smukke strudsfer med broderier og fyldt med små dinglende sølvsmykker som vedhæng. Og på stridshestene fire nydelige pager med hans våbenmærke og med små sølvsmykker hængende fra ærmerne. Og på hovedet havde de hver en smuk hat med fjer i hans farver. Og efter stridshestene kom de to staldknægte og dernæst staldmesteren. Dernæst fulgte adskillige tamburinlagere og derefter musikanterne, der fulgte med ham, derefter underherolderne, derefter hertugernes og kongens herolder og de kongelige våbenkonger; dernæst kom trompetéerne og hornblæserne, først hertugernes, dernæst kongens. Og efter trompetéerne kom Saintré med sit våbenmærke på dragten lige som pagerne og med smykkevedhæng på ærmerne og på hovedet en fjerprydet hat. Han

red på den smukke ridehest, som hertugen af Anjou havde foræret ham ved afrejsen. Han var omgivet af fire lensherrer, to foran og to bagved, og dernæst kom resten af herrerne, riddere og væbnere i spredt orden. Og de ledsagede ham fra hoffet i staden Paris i et æresoptog en mils vej. Og ved afrejsen inviterede han hele følget af våbenkonger, herolder, underherolder, trompetérer, musikanter, tamburinslagere og gøglere til at spise aftensmad i Bourg-la-Reine, hvor han indlogerede sig for natten. Og han sørgede for at alle havde det behageligt, og om morgenen gav han dem 50 daler. Og her vil jeg ikke fortælle mere om afrejsen, men berette om hans videre færd og herolden Lusignans ankomst.

Kapitel 24

Hvordan Jean de Saintré, mens han var i Avignon og lige havde været til messe, af sin herold Lusignan fik bragt et forseglede brev fra Hr. Enguerrand de Cervillon, der tog hans udfordring op.

58. Og da Saintré var kommet til Avignon, bredte rygtet sig om hans ankomst, og hertugen af Anjous våbenkonge, som bar et med segl forsynet brev med svaret på hans udfordring, viste Saintré dette brev da han kom fra messe. Og da Saintré i fuld offentlighed havde læst brevet og mærket sig indholdet, vendte han straks tilbage til kirken for fromt at takke Gud. Og han forhørte sig offentligt hos nævnte våbenkonge om modtagelsen af udfordringen og hvem det var der havde besluttet at besvare den.

Lusignan svarede da:

— Jeg ankom til Barcelona den 3. juni sent på dagen og hvilede så den nat. Tidligt næste morgen, efter at have været til messe, vendte jeg tilbage til mit logi og iførte mig heroldkappen med Deres farver, således som mit embede medfører, og stak æsken, hvor brevet med Deres udfordring lå, ind på brystet. Derpå førte en tjener fra mit logi mig hen til kongens palads, Gud befalet! Og ved indgangen mødte jeg en ridder ved navn Hr. Enguerrand de Cervillon, af smuk statur og med standsmæssigt følge. Jeg hilste

høfligt da jeg gik forbi ham. Og da han så mig iført Deres våbenkappe, kaldte han straks på mig og sagde:

— De er herold at dømme efter den våbenkappe De er iført. De synes at være udlænding og er kommet her til kongens hof for at udkæmpe en våbendyst. Hvis det forholder sig således, beder jeg Dem bekræfte det.

— Høje herre, sagde jeg, for det første er jeg kun underherold hos min herre og hersker, kongen af Frankrig, hvad De kan se af den måde jeg bærer kappen så de lange skøder er trukket til siden.⁸³ Jeg hedder underherolden Lusignan. Og hvad resten angår, høje herre, er det rigtigt at jeg er udsendt af en ung, berømt adelig væbner fra kongeriget Frankrig ved navn Jean de Saintré. Denne lovede den 1. maj dette år ifølge højtideligt afgivet løfte i nærværelse af adskillige høje adelige damer, frøkner, fornemme herrer, riddere såvel som væbnere i stort antal at bære på sin venstre arm en rigt udsmykket armring af guld og ædelstene i et tidsrum af et år hvis han ikke forinden havde fundet en udadelig ridder eller væbner med adeligt navn og våbenskjold som tager imod udfordringen til våbendyst til hest og til fods således som det står skrevet i dette brev, der også nævner at jeg vil aflevere til ham det med segl bekræftede svar fra den der tager udfordringen op. Med dette formål kommer han først til dette kongerige til den højædle konges hof, hvor han vil opholde sig en hel måned idet han venter besvarelse af udfordringen fra en ridder eller væbner således som jeg har nævnt. Og hvis han ikke finder en sådan her, vil han tage videre til kongen af Navarra, kongen af Castiliens eller kongen af Portugals hof og blive en måned ved hvert hof hvis han ikke forinden finder en modstander som beskrevet.

— Og da jeg havde endt min tale, sagde han til mig på sit eget sprog:

— Herold, hvad er Deres navn?

— Høje herre, sagde jeg, man kalder mig Lusignan.

— Lusignan, sagde han, De skal være hjertelig velkommen. Må jeg bede om at se udfordringsbrevet idet jeg lover Dem på mit ord og under forud-

83. Underherold og herold har ens heroldkappe, men de bærer den forskelligt. Kappen har to lange og to korte skøder, og mens herolden bærer kappen med det ene lange skøde fortil og det andet bagtil, har underherolden de korte skøder foran og bagtil og de lange skøder med et på hver side af kroppen. (Joël Blanchard i *Jehan de Saintré*, 1995, s. 198).

sætning af kongens billigelse at hvis det er en hæderlig og lovlig våbendyst, som det kræves blandt adelsmænd, så vil jeg være den der efter evne vil tage udfordringen op, med Guds, Vor Frues og Sankt Georgs hjælp.

Af hans statelige udseende, hans fornemme følge, hans legemsbygning, hans belevne tale og hans afgivne æresord blev jeg klar over at han var adelsmand. Så tog jeg frem fra brystet Deres brev og rakte ham det; og da han med stor glæde havde læst det, sagde han:

— Lusignan, kom med mig.

Så vendte han sig om og talte med nogle riddere og folk fra hoffet, til hvem han viste brevet. Så sagde han:

— Lusignan, kom herhen.

— Så tog han mig i hånden og førte mig hen til kongen, som kom fra messe. Mens han holdt mig i hånden, knælede vi ned og alle andre ligeså.

Og så sagde han på sit eget sprog:

— Herre konge, da jeg gik ud fra Deres palads, mødte jeg ved et heldigt tilfælde herolden Lusignan, som står der; og af våbenkappen som han var iført, forstod jeg at han ikke bar den af anden grund end for at udfordre til våbendyst, især ved hoffet hos en så højbåren fyrste som Dem. Jeg kaldte da på ham og spurgte hvorfra han kom og om årsagen til at han bar denne heroldkappe ved Deres hof eftersom De lever i fred med alle kristne fyrster. Han svarede mig da således som han nu vil berette hvis det vil behage Dem at høre det.

— Under denne tale havde kongen betragtet mig indgående og sagde dernæst idet han rørte ved min hånd at jeg skulle være velkommen. Så sagde han at jeg skulle fortælle alt hvad jeg havde sagt til Hr. Enguerrand de Cervillon. Og så fortalte jeg ord til andet alt hvad jeg havde sagt til ham.

— Og hvor er brevet? sagde kongen.

— Høje Herre, sagde Hr. Enguerrand, det er her.

59. Så lod kongen det læse højt. Og da det var læst op, sagde Enguerrand:

— Herre, eftersom de ædle privilegier der er knyttet til høj status i denne verden, kræver at et ridderligt hjerte efter evne stadig mere og mere stræber efter at vinde ærens gunst, enten ved våbendyst mand til mand eller i regulær krig eller på anden hæderlig vis, og fordi det gunstige tilbud om

en sådan dyst først er blevet rettet til mig, skønt der er adskillige andre her ved Deres hof som er en hel del bedre, stærkere og dygtigere end jeg er, så vil jeg dog, høje Herre, da jeg er den første der har modtaget udfordringen så underdanigt som jeg kan og bør, anmode og bønfalde om at, hvis De tilsteder at denne våbendyst skal kæmpes af nogen ved Deres hof, at det så bliver af mig.

Og da kongen hører hans anmodning, optrådte han som en klog fyrste idet han, før han ville svare, gik afsides og til rådslagning tilkaldte adskillige lensherrer og andre riddere og nogle ældre væbnere, som var der til stede. Det varede ikke længe før han kaldte på ridderen og sagde:

— Hr. Enguerrand, vi har hørt Deres høflige, ærede anmodning. Den vil vi imødekomme for at vise Dem vor ære og gunst og også af hensyn til den ædle væbner der har fremsat udfordringen. Og vi fastsætter dysten til fjorten dage efter udfordrerens ankomst og ønsker at Gud må bevare Dem begge ved godt helbred. På den måde vil vi skaffe hoffets damer lidt adspredelse.

— For dette velvillige svar fra kongen takkede Hr. Enguerrand og alle hans venner allerunderdanigst; og det gjorde jeg også på Deres vegne. Så går kongen bort for at spise middag. Og Hr. Enguerrand førte mig til sit logi og lod mine heste hente og føre med sammen med sine egne. Og så spiste vi et udmærket middagsmåltid, og jeg tog heroldkappen af og sad i bar trøje. Derpå forærede han mig en prægtig, blå fløjlskåbe med mønstre og rigt broderet med guld og foret med zobelskind; den har jeg her i min rejsetaske. Og han lod mig blive der den dag og næste dag, og jeg kunne være blevet endnu længere hvis jeg havde haft lyst til det. Og mens han udarbejdede sit svar, kom kongens herolder for at fejre mig ved at føre mig en tur gennem byen. Og da svarbrevet var affattet, førte han mig hen for at tage afsked med kongen, som var meget venlig mod mig. Og for at vise sine varme følelser over for vor høje konge og over for Dem forærede han mig hundrede aragonske gylden. Og da jeg tog afsked, bad han mig meget elskværdigt om at hilse Dem fra ham. Om nævnte våbendyst har jeg hørt mange gange at den vakte så stor glæde hos dronningen, hendes fruer og frøkner og også ridderne og væbnerne, ja i hele byen og hele riget at man ikke talte om andet. Og da jeg tog afsked med Hr. Enguerrand, sagde han til mig:

— Lusignan, vil De anbefale mig på det bedste til min medbroder Jean de Saintré og sige ham at, om Gud behager, vil jeg være klar den dag kongen har fastsat; anbefal mig også til hele hans følge, og gå med Gud!“.

Da Saintré og hele hans følge hørte beretningen og de gode nyheder om en snarlig afgørelse med hensyn til udfordringen, kendte deres glæde ingen grænser. Nyheden herom blev spredt overalt og nåede også kongen og dronningen. Derved fik Belle Cousine og også hele hoffet nys om sagen, ligesom hele riget. Nu begyndte fruene og frøknerne at faste og bede og aflægge løfte om pilgrimsfærd for at vise deres velvilje mod Saintré. Og ved disse gode nyheder vendte Saintré tilbage til klostret for som god kristen at vise at al ære og hjælp kommer fra Gud. Der fremsagde han knælende, med blottet hoved og foldede hænder fromt sine offerbønner⁸⁴ og de sædvanlige bønner; og derpå drog de derfra for at spise middag.

Kapitel 25

Hvordan Jean de Saintré gjorde sit indtog i Barcelona, og hvordan Hr. Enguerrand de Cervillon red ham i møde.

60. Mens disse ting skete, og mens Hr. Enguerrand gjorde sig klar, varede det ikke længe, før Saintré ankom til byen Perpignan. Derefter blev hans ankomst meddelt kongen af Aragonien, og hans statelige færd og prægtige følge blev fremhævet. Nu var kongen og alle andre overbevist om at han var en person af stand, og kongen gav straks ordre til at der skulle skaffes ham et værdigt logi i Barcelona. Dette logi blev overdraget til hans fourerer to dage før hans ankomst. Og ved hans indtog i staden var Hr. Enguerrand med stort følge draget ham en hel mil i møde, og adskillige andre høje herrer var også draget ham i møde, og da de så ham, var de meget betaget

84. I en offerbøn (*oblation*) afgives der et løfte om at hengive sig helt og fuldt (ofre sig) til Gud.

af to ting: Den ene var hans unge alder, den anden den smukke formation han og hans folk kom ridende i, som var den samme som ved afrejsen fra Paris. Og da Hr. Enguerrand bemærkede Saintrés unge alder, blev han noget overrasket ved at skulle dyste med en der kunne være hans søn. Han betragtede ham nøje flere gange og beundrede meget at en så ung mand kunne engagere sig i så dristigt et foretagende. Og da de var kommet til Saintrés logi, og Hr. Enguerrand skammede sig lidt over at skulle kæmpe med ham, tog han ham afsides og sagde:

— Jean de Saintré, kære medbroder, De er en ung adelsmand som er væbner, og jeg er en gammel adelsmand som er ridder. Hvis det skulle behage Dem at fritage mig for det løfte jeg har afgivet under segl, så vil jeg gerne, for at få gennemført dysten, i stedet indsætte min egen nevø, som er på Deres alder, og som er ridder ligesom jeg. Det vil jeg gerne bede Dem overveje.

Saintré svarede uden tøven klogt og høvisk:

— Ædle Hr. Enguerrand, takket være Gud og min gode lykke er De den første der har fået min udfordring i hænde. Det takker jeg allerydmygest for; og ved en særlig gunst har De som en værdig ridder valgt mig og med Deres segl lovet at tage udfordringen op. Og skønt Deres nevø er en fuldendt ridder, som er værdig til at dyste med den bedste ridder i kongeriget Frankrig, så vil jeg dog, eftersom tilfældet har ført mig til Dem, også holde mig til Dem og håber at De ikke vil tage mig det ilde op. Og hvis De ved en eller foranledning, som jeg ikke kan forestille mig, skulle ønske at fragå Deres løfte, anser jeg mig også på hæderlig vis og med æren i behold løst fra min forpligtelse.

61. Og da Hr. Enguerrand hørte en så ung mand føre så ridderlig tale, var han fuld af beundring og opfattede det som om denne måske mente at han selv ikke turde dyste og at væbneren derfor ville være løst for sin forpligtelse. Han besluttede da at gennemføre dysten og sagde:

— Saintré, min medbroder, jeg har lyttet til Deres fornemme svar. Hvad jeg har lovet ved mit segl, vil jeg gennemføre på den dag og den time som den høje konge har fastsat, om det behager Gud, Vor Frue og Sankt Georg. Og for hurtigst muligt at få afsluttet sagen ærefuldt, vil jeg komme at hente Dem når kongen kommer fra aftenmesse. Hold Dem parat og kom med

for at gøre reverens for kongen og dronningen, som gerne vil møde Dem. Der vil jeg i kongens nærværelse tage ringen af Deres arm. Og i morgen vil jeg give Dem den tilbage således som det står skrevet i udfordringsbrevet. Og jeg håber ved Sankt Georg at min frue får sin del af æren.

Derefter tager han afsked. Og han vil ikke blive at spise til middag, hvor meget man end beder ham. Men for at kunne iagttage hans optræden og hans manerer, får Saintré ham dog til at blive.

Så går Hr. Enguerrand til kongen for at fortælle ham om Saintrés usædvanlige venlighed og belevne tale, som kongen, der allerede havde hørt en del om ham, priste ham for i høje toner, og han var meget opsat på at se ham; ligeså dronningen og alle hoffets damer. Og efter aftenmessen sendte kongen bud efter ham. Hr. Enguerrand, der kom tilbage med Saintré under armen og med standsmæssigt følge, præsenterede ham for kongen, og alle faldt på knæ. Da kongen så ham, gik han et par skridt frem og sagde:

— Velkommen til den lovende unge væbner!

Og han bad ham rejse sig. Og da alle havde rejst sig, præsenterede Hr. Enguerrand ham for dronningen, som sagde:

— Jean, De skal være meget velkommen!

Derpå beder hun ham rejse sig op. Hr. Enguerrand fører ham hen til damerne, og skønt det ikke var skik og brug, får han ham til at kysse dem alle, for det havde han fået ordre til. Så vendte de tilbage til kongen og lagde sig begge på knæ. Hr. Enguerrand sagde til kongen:

— Høje Herre, De har set min broder Saintrés brev med ordlyden af hans udfordring til våbendyst. Og De har været så nådig at give mig lov til at gennemføre denne dyst og fastsat tid og sted herfor. Lad mig derfor med Deres tilladelse udføre hvad mit løfte indebærer. For det første at tage den armring af som han bærer på venstre arm.

Som den kloge fyrste vil kongen høre af Saintrés egen mund om han kan tiltræde dette. Han lod da brevet læse højt offentligt for at høre om Saintré vedgår ordlyden, og siger:

— Jean de Saintré, bærer De den armring som udfordringstegn med det formål som det står skrevet i Deres brev?

— Javist, høje konge, siger Saintré.

— Nuvel, siger kongen til Hr. Enguerrand, da giver jeg Dem tilladelse til at udlevere ringen.

Så tager Hr. Enguerrand armringen af, og da den var taget af, bar han den hele dagen om halsen i en smuk snor af guld og silke, og næste morgen leverede han den tilbage igen.

Og derefter går de til dronningen og de andre damer, som viser dem stor ære og opmærksomhed. Derpå går de til modtagelsesværelset. Og der spillede de forskellige spil indtil det blev tid til at få aftensmad. Saintré tog da afsked med kongen, og denne lod Hr. Enguerrand og adskillige riddere og væbnere blive til aftensmad. Og hele aftenen og flere dage efter blev man ved med at tale om hvor smukke og charmerende Saintré og alle hans folk var. Og på fjerdedagen ønskede kongen at dronningen skulle indbyde Saintré og adelsmændene i hans følge til middag. Efter middagen var der dans og sang, hvor Saintré, som sang fortrinligt ligesom nogle fra hans følge, vakte stort behag hos kongen, dronningen og alle andre. Og således blev de fejret hver eneste dag ved hoffet. Angående resten melder historien intet, og for at forkorte beretningen vil vi vende tilbage til sagen.

Kapitel 26

Hvordan Jean de Saintré med fornemt følge red ind på kampladsen, hvor kongen og dronningen af Aragonien sad på tribunen for at se på dysten.

62. Og da det var blevet den femtende dag efter Saintrés ankomst, den dag der var afsat til at begynde turneringen, var begge de kæmpende iklædt og udrustet. Og på nævnte dag ved titiden om morgenen sendte kongen, den kloge, værdige fyrste, fornemme herrer af sted for at hædre de fremmede og ledsage dem. Det var greven af Cardonne, Don Federich de Lune, Hr. Arnauld de Pereillos og Hr. François de Moncade, fire højadelige herrer og riddere fra hoffet, der kom med standsmæssigt følge

for at hædre Saintré ved hans indtog på pladsen. Og efter at have befalet dette begiver kongen sig til tilskuertribunen, som lå ved den ene side af kamppladsen, rigt behængt med tæpper på alle sider. Og sammen med ham kom prinserne, lensherrerne og adskillige andre riddere og væbnere fra kongens råd. Og til venstre sad dronningen i sin loge sammen med adskillige prinsesser, fruer og frøkner fra hoffet og hele riget, der var kommet for at se på dysten. Og da kongen og dronningen havde sat sig i deres loger, gav våbenkongerne og herolderne på kongens befaling ordre til de to parter om at udføre deres opgaver. Saintré, der var fuldt parat som den der havde foranstaltet dysten, steg så til hest og rider af sted med hele sit følge i velordnet formation.

Her følger en længere opremsning af sammensætningen af det brogede optog af musikanter, herolder, riddere og pager der ledsager Saintré. Deres dragt og udrustning beskrives med detaljer der giver indtryk af stor rigdom og pragt. På samme måde gives en detaljeret fremstilling af Enguerrands indtog med fornemt følge. I spidsen af optoget rider hans våbenkonge efterfulgt af en greve som på et stykke lanceskaft bærer ridderens halvhjelm, der som hjelmmerke har en hjort.

Kapitel 27

Hvordan Hr. Enguerrand de Cervillon red ind på kamppladsen, hvor Jean de Saintré ventede på ham for at gennemføre dysten.

64. Efter ridderen der bar halvhjelm, kom Hr. Enguerrand iført fuld udrustning undtagen på hovedet, hvor han havde en prægtig krans bestående af forskellige slags blomster og løv. Han red på en smuk, stærk stridshest, og han og hesten var klædt i mønstret fløj indvævet med guld i guld og kantet med brede bånd af hermelin. I højre hånd havde han et stykke lanceskaft som armen hvilede på. Efter Hr. Enguerrand kom hans sekundanter, grev de Prades og grev de Cardonne, og derefter kom der et utal af høje herrer, riddere og væbnere der var kommet for at ledsage ham. Han stod af ved sit telt, og der fik han halvhjelm på hovedet og blev udstyret med den nødvendige udrustning.

Så gav kongen besked til Saintré om at han skulle ride først ind, hvilket han gjorde. Og da han var steget til hest, bad han om sin lansefane og gjorde over den et stort korsets tegn og fremsagde velsignelsen således som hans dame havde lært ham. Dernæst gjorde han korsets tegn for sig og red i skridtgang ind på den foreskrevne bane på turneringspladsen. Og sammen med ham kom de fire lensherrer, hans sekundanter, hans folk til hest og til fods i det antal som det var påbudt. Og så red han turen frem og tilbage langs med kl destykket, der var hængt op for at indhegne pladsen og som var af fint højrødt stof. Og på både henturen og tilbageturen bukkede han så dybt han kunne når han var ud for logerne hvor kongen og dronningen sad, og gjorde reverens. Kongen sagde da til sine folk:

— Sandelig, denne væbner viser i ord og gerning at han er af ædel byrd og at han er opfostret ved hoffet og har modtaget en h derv rdig belæring. Dronningen og de andre damer roste ham ikke mindre; og alle og enhver talte godt om ham og mere end det, og størsteparten bad Gud om at stå ham bi. Og da han var kommet til enden af sin bane, lod kongen foretage godkendelse af målene på lanserne, der skulle være 13 fod fra lansehovedet til neden for lansernes st ttemuffe. S  gav han ordre til at de skulle gå i lag med deres opgave. Saintré, der stadig holdt sin fane op, gjorde igen et stort korsets tegn over den og sagde velsignelsen tre gange. Så holdt han lansens til låret, lagde den fast til rette og gav hesten af sporerne. Det samme gjorde Hr. Enguerrand, men i dette første løb ramte ingen af dem modstanderen.

Kapitel 28

Hvordan de to k mpere red frem mod hinanden med fældede lanser.

65. I det andet løb strejfede Hr. Enguerrands lansespids Saintré lige under visiret på hans hjelm, men Saintré ramte sin modstander forneden ved den store armskinne, og idet han brød lanse med ham fik han ham til at vakle. Og ved dette lansestød blev der blæst voldsomt i trompet.

I det tredje løb sænkede Hr. Enguerrand sin lanse for meget så den ramte modstanderens sadelbom; men Saintré ramte hjorten, hjelmfiguren på sin modstanders halvhjelm, og rev den af. Og så blev der blæst i trompet; men kongen befalede dem at holde inde da lansens ikke var ført på reglementeret vis.

I det fjerde løb stødte Hr. d'Enguerrand mod midten af modstanderens brystplade og førte sin lanse godt; men Saintré rammer ham forneden på halvhjelmen, og hans lanse glider ind mellem rustningen og skiven på Hr. d'Enguerrands lanse. Lansespidsen går ind mellem hans hånd og handsken, og handsken bliver revet af, dog uden at kødet blev beskadiget. Men hånden var lammet således at de først kunne afslutte dysten fjerdedagen derefter. Da de passerede hinanden, ramte Saintré brækskiven på modstanderens lanse, men det talte ikke med. Så lod kongen udfordringen læse højt, hvor der stod at de skulle vente med kampen i otte dage. Kongen befalede derfor at de skulle forlade banen hver ad sin port og vende tilbage til deres logi. Og således red de ud fra banen i fuldt harnisk, men uden hjelm på hovedet. Men kongen ønskede at hædre Saintré i særlig grad i hans egenskab af udlænding og sendte sine trompetérer og resten af sit følge til at ledsage ham som de havde gjort ved hans ankomst.

Og da de havde fået rustningerne af og havde hvilet sig lidt, og Hr. Enguerrands hånd var blevet forbundet, sendte kongen bud til dem om at komme og spise aftensmad hos ham; og han lod Saintré sidde ved sin højre side da han var udlænding, og Hr. Enguerrand ved sin venstre side da han var undersåt og hørte til huset. Og han bar armen i bind. Og da bordene var taget ud, lod kongen dronningen med alle sine damer komme ind. Og så begyndte dansen. Dronningen bød Saintré op, og de andre fruer og frøkner bød op blandt de riddere og væbnere der var med i Saintrés følge. Og Saintré blev meget rost af alle, både mænd og kvinder. Hr. Enguerrand på sin side gjorde også alt for at hædre og fetere Saintré, der således blev fejret hele tiden indtil Hr. Enguerrands hånd var helt kureret.

Og på turneringens fjerde dag beordrede kongen at de skulle begive sig ind på banen i fuld rustning for at dyste videre. Og de red ind som de havde gjort de andre gange. Og Saintré havde endnu ikke taget hjelmen

på. Og både de to kampdeltagere og deres stridsheste bar nye kapper og skaberakker.

Og da begge var parate, gav kongen ordre til at de skulle udføre deres opgave. Så sporede de deres gangere og red mod hinanden med lanserne lagt an.

Ved dette femte løb ramte Hr. Enguerrand med lansespidsen albueskinnen på modstanderens rustning. Og Saintré stødte forneden på modstanderens hjelm; og begge brød lanse så godt at splinterne fløj rundt i luften. Og deres heste vaklede og var lige ved at falde. Og så blev der blæst i trompet, og forsamlingen kom med hyldestråb, som ikke ville holde op. Og således havde begge brudt to lanser med godt resultat.

I det sjette løb ramte Hr. Enguerrand igen midt på armskinnen; og Saintré forneden på hagestykket på hjelmen. Og begge førte deres lanser godt. Og således har de nu hver brudt tre lanser.

I det syvende løb veg Hr. Enguerrands hest ud i venstre side da deres lanser mødtes, og der blev således ikke nogen dyst.

I det ottende løb vendte Hr. Enguerrands hest omkring da den så Saintré ride frem; og hvis Saintré ikke i det samme havde løftet lansen, ville han have ramt Hr. Enguerrand i ryggen. Den manøvre fik han megen ros for af kongen, dronningen, lensherrerne og damerne og hele forsamlingen. Derpå red Hr. Enguerrand tilbage til sit telt for at skifte hest. Og da han var tilbage, lagde de deres lanser an og sporede deres heste, men i forbifarten ramte de ikke hinanden.

I det niende løb holdt Hr. Enguerrand sin lanse for højt da hans nye hest var uregerlig, og Saintré rammer ham forneden på bræskkiven, og hans lanse glider af mod brystpladen og støder mod lansehagen, som blev revet løs. Og da den gik løs, svajede Hr. Enguerrand voldsomt i sadlen.

Og således havde Saintré brudt fire lanser. Og Hr. Enguerrand måtte ride ud af banen for at udskifte lansehagen. Og da han var vendt tilbage til banen, og begge havde lagt lansen an på låret, sporer de hestene det bedste de har lært, men støder ikke sammen.

Kapitel 29

*Hvordan Hr. Enguerrands hest faldt til jorden, og
hvordan Saintrés hest blev ramt i skulderen.*

66. I det tiende løb ville skæbnen at de begge krydsede lanser, og i hestens voldsomme fart stødte de mod hinanden så Hr. Enguerrands stridshest faldt, og Saintrés fik en skade i skulderen. Så steg Saintré af stridshesten og

Den spanske konge og dronning overvårer dysten i Barcelona. Enguerrands hest er faldet, og rytteren, hvis lanse er knækket, drages med i faldet. Til højre Saintré, hvis lanse er hel.

satte sig op på en svær arbejdshest og red tilbage til sit logi for at skifte til en anden stridshest; men trods manges råd ville han ikke tage hjelmen af og opgive dysten. Og da Hr. Enguerrand var kommet på benene, red han tilbage til sin side af banen, hvor han ventede på Saintré.

I det ellefte løb holdt Hr.Enguerrand sin lanse lavt og ramte forneden på modstanderens brystlameller; og Saintré stødte mod modstanderens brækskive og bøjede den skæv. Og Hr. Enguerrand, der havde ramt lavt, vaklede i sadlen. Men begge brød lanserne godt. Og således havde Hr. Enguerrand kæmpet godt ved fire lanseangreb og Saintré ved fem og det i en sådan grad at splinter af lanserne fløj rundt på banen i mange stykker. Så blev der blæst i trompet, og forsamlingen brød ud i jubelskrig så kraftige at det varede længe før de holdt op. Og da Saintré nu havde vundet fem lanseangreb som det krævedes i udfordringen, forbød kongen at fortsætte dysten af hensyn til den farlige tvekamp til fods. Og han gav ordre til at de skulle komme hen til ham som de gik og stod. Og da de begge stod foran ham, befalede han dem at tage hjelmen af; og gennem sin våbenkonge, som han havde kaldt op i sin loge, lod han fremsige følgende:

— Mine to ædle herrer som er her til stede, og som ikke behøver at nævnes ved navn! Vor høje konge har sammen med sine rådgivere iagttaget Deres ridderlige dystløb, der blev så glimrende gennemført og afsluttet af Dem begge at ingen i verden kunne gøre det bedre, hvilket her er nedskrevet. Derpå læste han i alles nærværelse bedømmelsen højt, løb for løb og punkt for punkt, og sagde til slut følgende:

— Eftersom lansekampen med den ædle væbner Jean de Saintré er blevet godt udkæmpet fra begge sider, således at det har stået lige indtil sidste løb, men da De, Jean de Saintré, i det femte løb har kæmpet fremragende og afsluttet dysten, tilkender vor høje konge Dem prisen.

Og da red Hr. Enguerrand over mod Saintré for at overrække ham rubinen. Men da Saintré ser ham komme nærmere, sporer han sin hest af al kraft og rider ham i møde. Og idet han bukkede dybt og berørte hans hånd, omfavnede han ham hjerteligt og sagde:

— Ædle herre og medbroder! Af varmeste hjerte takker jeg Dem for den store ære som De har vist mig.

Så sagde Hr. Enguerrand klogt og elskværdigt:

— Hvad er det De siger, kære medbroder? Der er mig der skal takke Dem fordi De så klart har besejret mig. Jeg beder nu Gud og Sankt Georg at de vil lade Dem fortsætte med at kæmpe stadig bedre; og at Deres smukke tilbudte dame vil belønne Dem. Jeg anbefaler mig allerunderdanigst til hendes velvilje, og for at bevidne mine ord overlader jeg hende denne rubin som De har vundet i hengivenhed for hende idet jeg beder hende allernådigst tage imod den.

Så bukkede Saintré, tog den smukke rubin, takkede høfligst og sagde:

— Men det er jo med Deres hjælp, kære medbroder, at jeg har vundet den da De kæmpede på skrømt, men for at Deres tilbudte dame ikke skal miste sin ret, beder jeg at det må behage Dem at forære hende denne lille diamantring, idet jeg høfligst anbefaler mig til hendes velvilje.

Og da Hr. Enguerrand så den smukke, store diamantring og bemærkede Saintrés høviske optræden, vendte han sig mod de nærmeststående lensherer og sagde til dem på sit spanske sprog:

— Her har vi til visse blomsten af adelig ungdom.

Derpå sagde han til Saintré:

— Kære medbroder, jeg takker Dem højlgt på min señoras og egne vegne; og vi er lige så taknemmelige som hvis jeg havde vundet prisen og overdraget den til hende. Men jeg beder Dem have mig undskyldt denne ene gang: for jeg kan ikke modtage den. De skal i stedet give den til den dame som har fortjent den så vel.

67. Saintré beder ham indtrængende, og Hr. Enguerrand vægrer sig så kraftigt at kongen spørger hvad der er i vejen. Og da han fik det at vide, kan det ikke undre at Saintré fik stor ros af kongen, dronningen, de fornemme herrer, damerne, ridderne, frøknerne, væbnerne og almindelige folk. Dog pålagde kongen, da han hørte Saintrés indtrængende bønner, Hr. Enguerrand at tage imod diamantringen da han, for at vise høviskhed over for den unge mand, ikke burde afslå den. Så tog han den da. Og så satte trompetérerne og musikanterne i med fuld musik. Og kongen gav ordre til at de skulle ride bort og tage rustningen af. Hr. Enguerrand og Saintré ville begge følge den anden på vej for at vise deres høviske manerer. Og hver af

dem bad og tryglede den anden om lov; men til sidst fik Hr. Enguerrand overtaget. Og for rigtigt at vise sin høviskhed, fik han Saintré, mod dennes vilje, til at ride på sin højre side for at vise at de var ligemænd. Og da de var kommet til Saintrés logi, ville Saintré absolut ledsage ham tilbage. Og det havde han også gjort, hvis ikke de fornemme herrer fra både det ene og det andet hof havde holdt ham tilbage med magt.

Saintré bad indtrængende de høje herrer tillige med hans sekundanter og andre blive og spise aftensmad med sig, men trods alle hans bønner var der ingen der ønskede at blive. De ville have at han skulle hvile sig den nat. Det samme gjaldt Hr. Enguerrand, der tænkte på at han næste dag skulle kæmpe til fods. Men kongen, der var en vis, mild og venlig hersker, tog hensyn til de anstrengelser de havde haft den dag, og udsatte deres dyst en dag så de hver fik god tid til at hvile sig.

På andendagen for dysten overværede Saintré, før han foretog sig noget andet, Helligåndsmessen og modtog velsignelsen. Dernæst lod han to herolder og en tjener bringe to sløvede kampøkser til Hr. Enguerrand for at han skulle vælge en af dem, således som det stod skrevet i udfordringen. Efter at der var valgt økse, opsøgte herolderne Aragoniens våbenkonge, og han red hjem til Saintré, der som den første fik opgivet tidspunktet klokken to om eftermiddagen til at gå på banen og afslutte dysten ved en tvekamp til fods. Saintré bad våbenkongen takke kongen allerunderdanigst, og han forærede ham, fordi han havde overbragt ham den gode nyhed, en meget smuk kåbe af mørkerød damask, indvirket med sølv og foret med fint zobelskind. Våbenkongen aflagde derefter sin beretning til kongen.

Og da klokken var blevet ét om eftermiddagen, var kongen og dronningen allerede i deres loger. Så sendte kongen bud til de to parter om at de skulle ride ind på banen. Som ophavsmand, men ikke som udfordrer, for han havde ikke udfordret nogen mere end nogen anden, steg Saintré først til hest og gjorde det hellige korsets tegn over sin lansefane og fremsagde velsignelsen.

Herefter følger en beskrivelse af Saintrés indtog med en systematisk omtale af rækkefølgen af deltagerne i optoget og en kort beskrivelse af deres prægtige dragter. Beretningen følger mønstret fra indtoget til dystløbene og er i lange passager identisk med den første tekst. Ceremoniellet i forbindelse med edsafleggelsen beskrives indgående.

Kapitel 30

Hvordan de to kæmpende går ud af deres telte for at kæmpe til fods.

71. Da de to kæmpende begge var rede – for kortheds skyld forbigås de kampråb og de bestemmelser om forbudte manøvrer som hører sig til ved den slags lejligheder – befalede kongen dem at komme ud af deres telte. Og da Saintré gik ud med løftet visir, kyssede han sin lansefanen, fremsagde Herrens velsignelse, som Fruen havde lært ham, og gjorde et stort korsets tegn. Så kyssede han igen fanen og gav den til en af sine sekundanter. Derefter slog han visiret ned og gav sig til at lave øvelser i fuldt harnisk, løftede armene i vejret og bevægede skuldrene, knælede ned først på det ene knæ, så på det andet, lige så ubesværet som om han kun havde været iført trøje, alt sammen mens han holdt kampøkse med begge hænder. Og da begge var kommet ud af teltene, og teltene var flyttet uden for kamppladsen, gav kongen ordre til marskallen, der stod midt på kamppladsen, og han råbte da med høj røst:
— Fald an! Fald an!

Kapitel 31

Hvordan de rykker frem mod hinanden og kæmper meget tappert.

72. Og da marskallen havde udstødt dette råb, farer de frem mod hinanden som to vilde løver. Og da Saintré gik frem, råbte han med høj røst:

— For den højtærede dame som jeg er undergivet!

Og så begyndte de at hugge løs på hinanden. Hr. Enguerrand, som var en meget tapper ridder, stærk og kraftig, noget højere af statur end Saintré, hævdede øksen, hugger til og rammer sin modstander så kraftigt på hængslet foroven på hans hjelm at han vakler. Og Saintré rammer med spidsen af sin økse i åbningen på visiret hos sin modstander så denne må træde et langt skridt tilbage. Så hæver Hr. Enguerrand igen sin økse og hugger til af al kraft ligesom før. Men Saintré, som stadig kunne mærke virkningen af det første hug, dækkede sig så godt med øksen at han ikke blev ramt. Så løfter Hr. Enguerrand igen sin økse for at slå til. Men ved det udfald han gjorde, rammer Saintré ham med øksens æg på hans fingre på højre hånd, og hvis det ikke havde været for brækskiven på økseskaftet, ville alle hans fingre være blevet kvæstet og lammet. Hr. Enguerrand, der i kampens hede ikke følte den skade han havde lidt, skulle til at løfte øksen igen, men kunne ikke. Da han snart føler smerten og ikke kan løfte øksen, holder han dristigt og tappert øksen fast i sin venstre hånd og breder armene ud for at gå i nærkamp med Saintré. Da Saintré blev klar over hans hensigt, men ikke vidste noget om den lidte skade, støder han flere gange med øksespidsen fremadvent og lader ham ikke komme nær på sig. Efter at have betænkt sig lidt rettede han pludselig sit hug mod Hr. Enguerrands venstre hånd, som holdt øksen, og ramte den så øksen faldt ud af hånden på ham. Og da Hr. Enguerrand nu står uden økse, går han frem aldeles fortvivlet og tager Saintré om livet, og Saintré tager også ham om livet med den ene hånd da han holdt øksen i den anden. Og da kongen ser Hr. Enguerrands økse ligge på jorden, mens de tager livtag, optræder han som en retsindig fyrste og dommer, kaster straks sin stav ind på banen og råber: „Holdt! Holdt!“. Så blev de stridende skilt ad af vagterne.

Franskmændene siger farvel til deres spanske værter. Til venstre Barcelonas volde. I baggrunden til højre selve byen, der gennemstrømmes af en flod. Inden for voldene en lille gruppe med Saintré der tager afsked med kongen og dronningen. Uden for voldene i forgrunden en større gruppe med Saintré til hest med fire ledsagere, der tager afsked med Enguerrand og tre andre personer, heriblandt en dame der græder.

Og kongen fik marskallen til at hente dem, og denne sagde til dem:
 — Hr. Enguerrand og Jean de Saintré! Kongen har befalet mig at sige, at I begge har kæmpet jeres dyst så fornemt og tappert efter pligtens og ærens bud at ingen ville have kunnet gøre det bedre. Men ifølge ordlyden af Deres udfordring, Jean de Saintré, som går ud på at I skal kæmpe så længe med jeres økser at en af de kæmpende er slået til jorden eller har tabt øksen

ud af begge hænder, har vor her tilstedeværende høje konge tilkendt Dem prisen, Jean de Saintré.

Så befalede kongen, at de begge, som var knælet ned, skulle rejse sig op og tage deres hjelm af. Og da Saintré hører kongens dom og kendelse, takker han ham så høfligt han kan, idet han siger:

— Oh, ædle, mægtige fyrste! For den ære som det har behaget Dem at vise mig, og for kendelsen i vor våbendyst, som går til min fordel, takker jeg allerunderdanigst. Men med hensyn til prisen som De tildeler mig, bønfalder jeg Dem underdanigst om at overveje sagen på ny og betænke hvordan min medbroder, som er her til stede, har trakteret mig med sin økse. Hvad jeg har udrettet, er sket ved et heldigt tilfælde; det bør De tænke nærmere over.

73. Efter at Saintré havde udtalt disse ord, var alle tilhørernes hjerter fulde af beundring, hvilket fik deres tunge på gled så de kappedes om at rose ham. Og hvor meget de end holdt af Hr. Enguerrand, kunne de ikke undlade at sige om Saintré at han var det ypperste forbillede og eksempel på ære og ydmyghed. Kongen i sin loge og alle de fornemme herrer der var sammen med ham, var fulde af beundring. Dronningen og fru Alienor de Cardonne, Hr. Enguerrands hustru, og alle de andre fyrstinder, grevinder, baronesser og adelige damer som sad i dronningens store loge, gav sig til at rose ham i høje toner. Ligeså Hr. Enguerrand, der ikke kunne afholde sig fra at sige til dem der stod omkring ham:

— Hør hvilken ædel tale denne unge mand fører! Hvor finder man, eller hvor har man nogensinde set nogen der ville fralægge sig så stor en ære for at overdrage den til sin modpart!

Kongen, der fandt stort behag i at høre alle lovtalerne om Saintré, som ikke tænkte på sig selv og stadig lå på knæ, befalede ham straks at rejse sig og sagde så til ham:

— Jean de Saintré! Når De beder mig overveje sagen, vil jeg svare at jeg har overvejet alt. Min konklusion er at alle skal vide at den yndest og ære som Gud i dag har skænket Dem, den vil jeg at De skal beholde.

Så befalede kongen at Hr. Enguerrand på høvisk maner skulle aflevere sin

økse til Saintré og fuldføre sin opgave når han havde taget rustningen af. Så rækker man Hr. Enguerrand hans økse og med sin sårede hånd og med hjælp af den venstre, så godt han nu kan, giver han høvisk øksen tilbage til Saintré og siger:

— Kære broder, jeg giver Dem Deres økse tilbage, og det øvrige vil jeg udføre således som det er beskrevet i udfordringen idet jeg beder Gud og Sankt Georg om stadig at lade Dem vokse i hæder.

Og da Saintré hører kongens ordre og Hr. Enguerrands elskværdige tale, får han overrakt armingen, som en af hans mænd holdt. Og efter at have fået sin økse tilbage bukkede han for Hr. Enguerrand og sagde:

— Kære broder, eftersom det er kongens ønske, vil jeg adlyde ham; men over for Dem vil jeg gøre min pligt og skænke Dem min arming, som De rigeligt har fortjent, og jeg håber at De vil tage imod den.

Efter udveksling af utallige høflighedsfraser ender det med, at Saintré forærer armingen til sin modstanders hustru, fru Alienor, der giver ham en ring til gengæld. Ved hjemturen kappes de to kombattanter om at afgive den fornemste plads til den anden indtil kongen bestemmer at de skal ride side om side. Dysten afsluttes med et festmåltid. Der festes videre de følgende dage, og før hjemrejsen fra Barcelona udveksles der igen rige gaver. Afskeden finder sted med pomp og pragt, der fældes mange tårer og omfavnes og kyskes til alle sider.

Modtagelsen hjemme ved det franske hof er ikke mindre pompøs. Saintré bliver udnævnt til 1. kammerherre hos kongen. Han og den historisk berømte ridder Boucicaud bliver uadskillelige venner. En polsk ridder Loisselench dukker op ved det franske hof med en udfordring til at dyste til hest med lanse og til fods med spyd, økse, sværd og dolk. Belle Cousine får Saintré til med kongens tilladelse at tage udfordringen op.

Saintré vender tilbage til det franske hof. Billedet indeholder en række scener i stadig mindre format. I forgrunden Saintré, der er stået af hesten foran paladset og modtages med jubel af tre riddere. Derefter ser man ham gå ind i paladset med huen på hovedet. Dernæst i baggrunden til højre, knælende og barhovedet foran kongeparret og to hofdamer. Endelig i meget lille størrelse helt i baggrunden i haven de elskende forenet i et gensynskys.

Kapitel 32

*Hvordan Hr. de Loisselench og Saintré red ind på
kamppladsen for at dyste til hest i overværelse af
kongen, dronningen og hoffets herrer og damer.*

86. Da det var blevet tredivte dagen, efter at Saintré havde taget Hr. de Loisselenchs udfordring op, den dag der var fastsat for deres dyst, sørgede Hr. de Loisselench for at der om morgenen blev bragt frem foran konge-

tribunen tyve lange lanser, der var fuldt monterede bortset fra lansespidsen, alt efter reglerne, således som det er påbudt. Og da kongen og dronningen og hoffets herrer og damer havde taget plads på tribunerne og ved vinduerne i hovedgaden Rue Saint-Antoine i Paris, sendte Hr. de Loisselench ved en herold en læderkuffert fyldt med prægtige lansespidses til de lanser de skulle dyste med, og som kongen skulle bestemme længden på. Og mens lansespidserne blev monteret, ankom førnævnte Hr. de Loisselench med et stort, prægtigt følge af franske lensherrer, riddere og væbnere som kongen havde udkommanderet, og desuden riddere og væbnere fra hans egen eskorte. Der var mere end 150 ryttere, alle klædt i nye, ens kåber. Foran red fem ryttere på smukke stridsheste, hvoraf de fire bar skaberak af fløj i forskellige farver prydet med forskelligt slags sølvsmedearbejde. Den femte hest bar et skaberak af mønstret fløj med sølvprydelser omkring hans adelige våben, som i et hvidt felt viste en oprejst okse i rød farve med horn og klove i sort. På hver hest sad en nydelig page iført en rigt udsmykket dragt. Efter den sidste hest red greven af Étampes, som på et stykke af et lanseskæft bar udfordrerens hjelm, hvorpå der var en halv okse i rødt mellem et par fuglevinger i sølvfarve, som stak op fra en polstret kant af samme farve og rødt. Og efter ham red Hr. de Loisselench på sin kraftige stridshest i fuld udrustning bortset fra hovedet, hvor han bar en smuk hat i forskellige afskygninger af violet. Han selv og hesten var klædt i kostbart, mørkerødt silkefløj med broderier guld i guld, det hele med for af zobelskind. Ved hans højre side red hertugen af Berry som hædersbevisning mod den udenlandske ridder efter kongens befaling mens hertugen af Anjou og Touraine ville ledsage Saintré, der var hans undergivne. Og da Loisselench var nået frem til indgangen til kamppladsen, lod kongen ham uden yderligere ceremoni ride ind og bringe sig i skygge under et baldakinformedt telt af tæppestof med et forhæng hele vejen rundt ophængt i små ringe. Indenfor stod et bord med hans våben og desuden vin, frugt og krydret konfekt i rigelig mængde som forfriskning til alle.

Og mens han var i skygge i dette telt, ankom Saintré, der ligeledes var fuldt rustet bortset fra hovedet, hvor han bar en smuk bæverskindshat med et flot bånd blafrende i vinden, lavet af stof fra Piacenza med broderier og frynser af fint guld. Og fortil var der et prægtigt smykke bestående af en

stor diamant omsluttet af tre store rubiner og tre store perler på fire karat, som Fruen havde givet ham. Både han selv og hesten var klædt i fint hermelin foret med zobelskind, hvilket så prægtigt ud. Hans seks andre stridsheste og de tilhørende pager som red foran ham, vil jeg forbigå da enhver kan forestille sig deres flotte udstyr. Efter de seks stridsheste red greven af Alençon, som satte så stor pris på ham at han ville bære hans hovedharnisk på et stykke af et lanseskæft. Derefter kom Saintré, og ved hans højre side red hertugen af Anjou og Touraine, som ønskede at hædre ham i særlig grad, og bagefter kom et utal af lensherrer, riddere og væbnere, som ønskede at ledsage ham. Og da han kom til indgangen til kamppladsen, gjorde han som god kristen et stort korsets tegn over sin lansefanen, der havde en afbildning af Vor Frue, og fremsagde velsignelsen som Fruen havde lært ham, som tidligere nævnt. Og da Fruen så ham, syntes hun at han var smukkere end nogensinde. Og den store kærlighed som hun følte for ham, såvel som den store fare som hun syntes hun havde bragt ham i, fik en så heftig anger frem hos hende at hun, midt i logen, hvor hun sad sammen med dronningen, lidt efter lidt faldt i afmagt. Og da dronningen og de andre damer så at hun sank sammen som om hun var død, og ikke kendte årsagen til hendes ildebefindende, ville de ikke forstyrre kongen og hans mænd, men vædede ganske stille hendes ansigt, hendes næse, hendes håndled og hendes hænder med vineddike og med alle andre midler som fandtes der, og hun blev gnedet og hjulpet så godt at hun lidt efter lidt kom til sig selv igen. Så åbnede hun øjnene og så sig omkring, snart til den ene, snart til den anden side, kiggede snart på én, snart på en anden, og begyndte at tale og sagde:

— Åh! Velsignede frue! Hjælp mig med at komme til kræfter!

Så blev hun hjulpet det bedste man havde lært, men hvor meget dronningen end bad hende, ville hun ikke rejse sig op for at se på våbendysten.

Kapitel 33

*Her fortælles om hvordan Saintré red ind på
kamppladsen og om det første løb.*

87. Saintré red smilende ind på kamppladsen og så op til kongens tribune og til damernes tribune, og da han havde taget hatten af, bukkede han så ydmygt og så dybt han kunne. Men han var lidt overrasket over at han ikke så noget til Fruen på tribunen. Han havde nok en anelse om hvad årsagen var, og frygtede at Fruen ikke havde haft tilstrækkeligt mod til at se på dysten, hvad hun tidligere havde nævnt. Stadig til hest red han ind i det store telt, der havde samme forhæng, samme udstyr og de samme forfriskninger som det andet telt. Han var ledsaget af hertugen af Anjou og greven af Alençon og de folk der var udkommanderet til at stå til hans tjeneste.

Og da de begge var ankommet på den måde som jeg har fortalt, og kongen havde beordret måling af lanserne og montering af jerntøjet, gav han ordre til at de skulle gå i gang med dysten, og at Hr. de Loisselench som initiativtager skulle ride først ind på banen, og således skete det. Og så gav han ordre til at Saintré skulle ride frem, og han bar oven på hjelmen sin bæverhat, der var pyntet ligesom da han bar den på hovedet. Og da de begge var kommet på plads, lod kongen ti riddere bringe Hr. de Loisselench ti lige store lanser, blandt hvilke denne skulle vælge fem. Som den kloge og høflige ridder han var, takkede Hr. de Loisselench kongen hjerteligt og sendte derefter lanserne videre til Saintré for at han skulle vælge først, således som det stod i udfordringsbrevet. For at gøre fortællingen kort, Saintré takkede og sagde at man skulle beholde de fem længste. Så tog den førnævnte hertug, som skulle gå ham til hånde, en lanse og lagde den til rette på hans lår så dysten kunne begynde. Og da de to lanser var uddelt, gav kongen ordre til at dysten skulle begynde. Herefter satte de to kæmpende sporerne i og for frem mod hinanden, og det kunne ikke gå hurtigt nok med at mødes. Og i dette løb ramte Hr. de Loisselench modstanderens venstre albueskinne, som revnede, mens Saintré ramte sin modstander i taljen på brystpladen,

men da stødet var lidt for lavt, blev hans lanse splintret, hvilket fik ham til at falde forover i sadlen. Og folks råben og trompeternes trutten var nu så kraftig at det varede længe før den holdt op. I 2. løb ramte Hr. de Loisselench modstanderen på kindstykket af hans hjelm, og stødet var så kraftigt at Saintré var lige ved at besvime, men Saintré ramte den anden på pandestykket af hjelmen og gennemborede hans hjelmfigur, en sølvokse, og da hestene passerede hinanden, svingede Loisselenchs hest rundt så bagenden kom i den forkerte retning. Efter dette løb hvilede Saintré sig lidt. I 3. løb ramte Hr. de Loisselench Saintré nøjagtig som denne havde ramt ham selv, nemlig i panden, og rev herved med spidsen af lansens bæverhat af med al dens udsmykning. Og Saintré rammer den anden foroven på hans armskinne, som han laver buler i, og han ødelægger albuebeskytteren og river remmene over, og armskinnen fløj ned på jorden. Og så satte det i med råb og larm fra mængden, og trompeterne gjaldede, og begejstringen ville ingen ende tage. Og da Hr. de Loisselenchs rustning nu var beskadiget, ønsker kongen at se nærmere i udfordringsbrevet for at undersøge hvad der står der. Og han fandt der tre paragraffer, hvor der i den ene stod at „hvis det skulle ske – hvad Gud forbyde! – at en af deltagerne under afviklingen af dysten til hest eller til fods bliver så skadet at han ikke kan fortsætte dysten den dag, eller han bliver kastet af sadlen eller strakt til jorden i kampen til fods, eller rustningen der skal beskytte hans hoved, krop eller arme, bliver så kraftigt beskadiget at han er ude af stand til at fortsætte dysten i denne tilstand, skal de omgange af dysten som mangler, anses for at være gennemført, og taberen skal være forpligtet til at udrede priserne for disse dele, akkurat som hvis han havde tabt dem den ene efter den anden“. Det var grunden til at kongen standsede kampen. Over for Hr. de Loisselench lod han meddele og udlægge indholdet af denne tekst gennem fire polske baroner, som, efter hvad der er oplyst, var med i hans følge, nemlig Hr. d'Endach, Hr. de Nulz, Hr. de Morg og Hr. de Terg. I deres nærværelse blev teksten læst op idet man bad dem på kongens vegne tilkendegive over for ham at han ikke skulle bringe sin sjæl, sin ære og måske sit liv i så stor en fare. Hr. de Loisselench påhørte denne redegørelse og takkede kongen meget underdanigt, men var misfornøjet med det uheldige udfald og sagde at han ville sandelig fuldføre dysten, ske hvad der ville! De franske lensherer, som kongen havde stillet til hans tjeneste, kunne ikke få ham fra det.

Men så sagde de polske herrer rent ud at de ikke længere ville betjene ham i den tilstand. Så sagde Hr. de Loisselench:

— I kan bedre end jeg se hvad der tjener mig til ære eller til skam. Jeg lægger det hele i jeres hænder.

De svarede at de påtog sig ansvaret da de så den truende fare, og trøstede ham med at han i våbendysten til fods havde mulighed for at rette op på situationen. Han indvilligede da, om end med blødende hjerte.

Da dette var blevet meddelt kongen, bød han dem ride ud af banen, tage hjelmen af og ride hen til ham, hver af dem medbringende den pris som han skulle uddele. Da dronningen og de andre damer så at Hr. de Loisselench således var ukampdygtig, skyndte de sig hen til Fruen, der lå på guldindvirkede silkepuder og bad til Gud og Vor Frue fra Liesse⁸⁵, til hvis beskyttelse hun havde overgivet Saintré. Dronningen sagde til Fruen:

— Hør! Belle Cousine, rejs Dem op! Kom og se et dejligt syn, hvordan vor kære Saintré har gjort den store polske ridder ukampdygtig. Kongen har kaldt dem hen til sig, jeg ved ikke hvorfor, men det er nok til prisuddelingen!

Kapitel 34

*Hvordan dronningen og Fruen sammen drøftede dysten til hest,
og hvordan kongen tildelte Saintré prisen for denne dyst.*

88. Belle Cousine, som var henrykt over denne glædelige meddelelse, lod imidlertid som om hun var ganske upåvirket. Dronningen sagde da til hende:

85. Liesse, valfartsby i Nordfrankrig, Notre Dame kirke med madonna hjemført fra Det hellige land.

— Åh! Belle Cousine, vi ser tydeligt at De ikke er særlig fornøjet med den hæder som den tapre væbner i dag har vundet, og som kongen og jeg har en vis andel i. Op med humøret, kom nu straks på benene!

Så tager hun hende i den ene hånd og de andre damer i den anden og rejste hende op så hun kunne se ud over kamppladsen. Fruen, som havde kunnet skjule sin genvundne glæde under dronningens opmuntrende ord, røbede ikke at hun var kommet til hægterne og sagde til dronningen:

— Ih! Frue, hvordan kan det være at den smukke polske ridder mangler skulderstykket på sin rustning?

Så fortalte dronningen hende hele dystens forløb: hvordan Saintré brød sin første lanse, hvordan han gennemborede ridderens sølvokse, og hvordan han havde fået ham til at dreje rundt, så det forreste kom bagest, og hvordan han havde gjort ham ukampdygtig. Mens de talte sammen, kunne Belle Cousine ikke få sine øjne fra Saintré, og Saintré så snart til den ene side, snart til den anden side, og pludselig faldt hans blik på Fruen, og hun afgav sit signal, som han elskværdigt besvarede. Og da de to kæmpende stod foran kongen, lod denne de franskes våbenkonge, Montjoie,⁸⁶ fremsige følgende:

— Hr. de Loisselench og De, Hr. de Saintré! Kongen, min høje hersker, som er her til stede, har befalet mig at meddele Dem at De i dag begge har dystet så fornemt og så ærefuldt at ingen ville have kunnet gøre det bedre. Men da De, Hr. de Loisselench, mistede Deres armskinne ved et lansestød, har kongen i kraft af udfordringsbrevet tilkendt Dem, Jean de Saintré, prisen for denne dyst og bestemt at De, Hr. de Loisselench, skal erlægge prisen, som De ser her.

Og så overrakte han ham prisen, den smukke, kostbare diamantring som kongen sad med. Da han havde fremsagt disse ord, blev de af Brunswick, herolden, der var kommet sammen med Hr. de Loisselench, oversat ordret for ham. Ridderen bukkede da for kongen og på sit polske sprog takkede

86. Våbenkongens navn er det samme som navnet på den franske hærs banner. Ordet indgår i det franske krigsråb „Montjoie Saint Denis“, der benyttes i korstoget som signal til angreb på saracenernes hær (s. 180).

han ham underdanigt for den hæder han havde vist ham, og erklærede at Saintré ærligt havde fortjent prisen. Og med disse ord tog han diamanten, gik frem mod Saintré, takkede ham hjerteligt på sit eget sprog og satte diamantringen på hans finger. Så befalede kongen at de begge skulle gå og tage rustningen af. Og således skete det. Men da de skulle skilles, ville Saintré for enhver pris ledsage ham og ride sammen med ham på hans højre side. Så gav trompetéerne, hornblæserne og musikanterne sig til at blæse og spille, hvorved der blev en sådan jubel i byen at det ikke kan beskrives. Og her vil jeg ikke længere fortælle om disse to, som rider bort for at tage rustningen af for senere at spise aftensmad sammen med kongen, der ønskede at hædre ridderen og hans følge. Jeg vil gå videre med at fortælle om Saintré, som dronningen ville have til at blive og spise aftensmad med hende.

89. Da maden var parat, ville kongen sende bud efter Hr. de Loisselench og hans fire polske baroner og de andre riddere og væbnere. Så tog Saintré af sted for at hente dem med fornemt følge. Og da gæsterne ankom, gav ham dem en hjertelig modtagelse og viste dem stor ære. Så blev bordene bragt ind, og aftensmaden blev rettet an. Kongen anbragte Hr. de Loisselench ved sin højre side og de fire baroner ved sin venstre side og resten ved et andet hovedbord ved siden af kongens. Om vinene og de forskellige slags mad behøver jeg ikke at berette da enhver kan forestille sig hvor udsøgt det hele var. Da alle var bænket, og maden var serveret, tog Saintré af sted for at spise aftensmad hos dronningen, som havde indbudt ham. At dronningen, Belle Cousine og de andre fruer og frøkner tog meget hjerteligt imod ham, siger sig selv. Deres beundring ville ingen ende tage. Belle Cousine, som af dem alle viste sig mindst optaget af ham, kunne trods alt ikke dy sig for at kigge på sejrspisen, den smukke diamantring, som han bar i en guldkæde om halsen. Dronningen ville nu også kigge på den ligesom adskillige af de andre damer. Så sagde Belle Cousine:

— Man må sige, Saintré, den dame er heldig som har vundet den.

Dronningen, som hørte disse ord, sagde:

—Jeg beder til Gud at han vil gøre Dem stadig dygtigere så De kan vinde alle de andre priser.

Så knælede han og sagde:

— Åh! Mange tak, mine damer! Men det er ikke mig der har gjort mig

fortjent til sejren hos Gud. Når han har skænket mig den, er det på grund af Deres venlige bønner.

Ved disse ord kom hushovmesteren med vand så dronningen kunne vaske hænder, og du hun havde sat sig, placerede hun Saintré ved sin højre side trods hans vægren. Hvad er der mere at fortælle? Glæden var så stor både ved kongens og ved dronningens selskab at det ikke kan beskrives. Men da bordene var taget ud, går både kongen og dronningen ind i riddersalen for at danse. Og så blev der danset, især mauriske danse af forskellige slags, men på grund af den anstrengende dag, som Hr. de Loisselench og også Saintré havde haft, fremskyndede kongen serveringen af den krydrede konfekt og godnatvinen og trak sig tilbage til sit sovegemak, og alle tog afsked. Saintré og de andre franskmænd tager hver en polsk ridder eller væbner under armen og førte i stort optog Hr. de Loisselench og hans folk til deres logi. Og jeg vil her forbigå de æresbevisninger og de vine og fine retter som kongen hver dag sendte dem, og desuden forberedelserne til næste dags kampe til fods. I stedet vil jeg fortælle om Fruen og Saintré og den fryd og glæde de følte den nat i lysthaven.

Den nat mødtes de nemlig i haven efter at Fruen havde givet sit signal. Og så blev der givet kys frem og tilbage – ja, hvordan skal man beskrive det – så ømme kys at de syntes at de aldrig havde oplevet en så fuldkommen nydelse. Og Fruen sagde:

— Ak! min hjerte ven! Ak! min fryd! Ak! min eneste og højeste attrå! Jeg troede i dag at jeg skulle dø og aldrig se Dem igen. Da jeg så Dem ride ind på banen, var jeg så bange at mit hjerte var lige ved at briste, og jeg faldt som død til jorden. Og hvis jeg ikke straks havde fået hjælp, ville jeg bestemt have opgivet ånden. Men da jeg hørte om Deres sejr, blev mit hjerte straks vakt til live, og dronningen og de andre kom og rejste mig op så jeg kunne se på dysten sammen med dem.

— Ak! min ophøjede, inderligste, eneste elskede, hvad er det, De siger? Ak! hvis jeg havde vidst det, hvad ville der da ikke være sket med mit lidende hjerte? Døden ville have været at foretrække frem for livet. Men lovet og takket være Gud. Ak, da jeg red ind på kamppladsen, så jeg Dem sidde ved siden af dronningen, men da jeg i fuld rustning stillede op på banen,

og så dronningen og alle damerne, undtagen Dem, troede jeg at De ikke havde kræfter til at se på dysten, hvad De havde nævnt for mig, og tænkte ikke på et ildebefindende. Men hvor er det godt, højagtede Frue, at man kan komme over et ildebefindende! Lovet være Gud, Vor Frue og De selv for den hæder jeg i dag har vundet takket være Dem, Frue! Jeg håber jeg stadig vil blive bedre og bedre! Jeg beder Dem indtrængende, fat mod, gør Dem ingen bekymringer, for den Gud som stod mig bi ved dysten i dag, vil også hjælpe mig ved de andre prøver i overmorgen.

Og med disse ord tog de hjerteligt afsked med hinanden. Og her vil jeg ikke opholde mig ved hvad de foretog sig næste dag, men vil fortælle om dysten til fods og hvad der skete her.

Kapitel 35

*Hvordan Hr. de Loisselench og Saintré red ind på
kamppladsen, og hvordan de dystede til fods.*

90. Den dag da dysten skulle foregå, på det tidspunkt der var fastsat, havde kongen og dronningen og hoffets herrer og damer taget plads i deres loger. Hr. de Loisselench lod Hr. d'Endach og Hr. de Morg overbringe til kongen to ens spyd, rødmaledede med beslag i form af spydspids og brækskive til at beskytte hånden. Desuden to kampøkser, to sværd og to daggertter, der også var ens og i overensstemmelse med turneringsreglerne. Dem fik kongen overrakt til videre disposition efter behag. Kort fortalt, kongen tog fire af disse våben, som han lod bringe til Saintré, og de fire andre gav han til Hr. d'Endach og Hr. de Morg så de kunne bringe dem til Hr. de Loisselench. Derefter drog Hr. de Loisselench i fuld rustning, men uden hjelm på hovedet, af sted fra sit logi i samme formation som ved ridedysten, dog med den tilføjelse at grev de Nevers, grev de Boulogne, grev de Tancarville og grev de Rethel red foran bærende de fire våben, og efter dem kom hertugen af Berry, som bar hans hovedharnisk, og derefter han selv, i fuld rustning,

med kappe af fint fløj i samme farver som hans våbenskjold og ligeså skaberrakket på hans stridshest. Han blev ledsaget af et stort antal baroner og andre adelsmænd i samme orden som ved den første dyst. Således red han ind på kamppladsen og steg af hesten ved det nye telt som kongen havde opført til ham selv og til de folk der var udkommanderet til at assistere ham. Og kort efter at han var stået af hesten, varede det ikke længe før Saintré gjorde sit indtog med et stort, smukt følge. Foran ham red grev du Perche, grev de Clermont, grev de Saint-Pol og grev de la Marche, der bar hans fire våben. Efter dem kom hertugen af Anjou, der bar hans hovedharnisk. Med dette store, smukke følge steg han af hesten og gik ind i det andet telt, som kongen havde opført til ham. Om våbenkongerne, herolderne, underherolderne, trompetéerne, hornblæserne og de forskellige musikanter som red foran dem, vil jeg ikke berette, for ikke at gøre historien for lang. Og da alle var på plads, gav kongen ordre til at de skulle gå til angreb. Så udleverede de to hertuger spydene til de kæmpende. Og da Saintré modtog sit spyd, kyssede han fanen og gjorde korsets tegn over den. Derefter gik han som den første frem med lange skridt og mødte Hr. de Loisselench da denne skulle til at rykke frem, og ved det første stød med spydet råbte han med høj røst: „For Gud og min højjagede dame!“

91. Ved dette stød var Hr. de Loisselench overbevist om at han nok skulle strække sin modstander til jorden eller fuldstændig knuse ham, og det ville sandsynligvis være lykkedes ham på grund af hans større styrke, eller i hvert fald kunne han have trængt ham kraftigt tilbage. Men Gud, med Vor Frues forbøn, er de svageres styrke når disse oprigtigt hengiver sig i deres varetægt. Hvordan der end kæmpes, giver de sejren til den de synes bedst om. Hr. de Loisselench rammer med fuld kraft Saintré lige over livet, men i stedet for at sætte sig fast gled spydet næsten et par meter forbi ham. Saintrés spyd gled også af ved hans første stød, men under denne manøvre ramte det ridderens højre hånd mellem spydskaftet og selve hånden midt på handsken og kvæstede tre fingre. Og da de skulle støde for anden gang, kunne Hr. de Loisselench ikke trække sin hånd tilbage, og Saintré heller ikke sit spyd da det sad fast. Så gav Hr. de Loisselench slip på sit spyd for at gå ind på livet af Saintré. Men han kunne ikke gribe fat om sin modstander, for Saintré, som blev klar over at hans spyd sad fast, skubbede

modstanderen tilbage så kraftigt han kunne. Men da kongen bemærkede at Loisselenchs spyd lå på jorden, erklærede han at dysten var slut, og at Gud havde været på den yngste deltagers side. Så lod han dem ledsage til deres telte, hvor de fik hjelmen af, og Loisselench blev forbundet, og dernæst blev de ført frem for kongen. Jeg kan ikke nær beskrive den overvældende sorg som Hr. de Loisselench følte, både over det uheldige udfald og over at en så ung mand havde fået bugt med ham, både i ridedysten og dysten til fods. Trods den tilstand han befandt sig i, med den beskadigede hånd der ikke ville holde op at bløde på grund af hans ophidselse og ærgrelse, ville han absolut gennemføre de resterende våbenprøver. Men så kraftig var blødningen fra hånden at han blev nødt til at opgive det. Men da såret var blevet behandlet, hånden lagt i bind, og armrustningen taget af, kom Saintré og trøstede ham da han var ved at gå ud af teltet. Hr. de Loisselench, der efterhånden havde genvundet fatningen, omfavnede ham hjerteligt og sagde på polsk:

92. — Kære broder Saintré, hvis De fortsætter med at kæmpe som De er begyndt, vil der ikke være nogen der kan modstå Dem.

Saintré svarede smilende da han havde fået at vide hvad han havde sagt:

— Åh, kære broder, hvad De her siger, tjener Dem til ære. Hvis jeg på nogen måde har gjort en indsats, så er det kun at holde på spydskافتet. Resten har min højastede dame udrettet.

Ved disse ord førte hertugerne dem frem foran kongen. Og her vil jeg undlade at berette om hvordan priserne blev uddelt, og i stedet fortælle om den store glæde som dronningen, Belle Cousine og de andre fruer og frøkner følte, og hvordan Belle Cousine senere hengav sig til hellig andagt.

Dronningen, Belle Cousine og de andre damer blev længe ved at le og glæde sig over at Saintré var blevet sejrherre. Belle Cousine, som ikke kunne få øjnene fra Saintré, fik den tanke at hun, i betragtning af den store nåde som Vorherre, på Vor Frues forbøn, havde vist Saintré, ville takke dem begge. Hun lod da som om hun havde fået hovedpine, og sagde til dronningen:

— Frue, tilgiv mig, jeg bliver nødt til at lægge mig lidt.

— Det må De gerne, Belle Cousine, gør bare som De har lyst til, sagde dronningen.

Og da Fruen havde lagt sig i et lille kammer ved tilskuertribunen, sendte hun alle sine damer ud. Så stod hun op og knælede ned på gulvet på sine bare knæ, og med foldede hænder og blikket rettet mod himlen takkede hun fromt Gud og Vor Frue for den nåde de havde vist Saintré. Sådan lå hun længe. Og da hun var færdig med at holde andagt, vendte hun opløftet tilbage til dronningen, fuldstændig kureret for sin hovedpine. Saintré, som fra tid til anden og endda ret ofte så hen på damerne og ikke kunne få øje på Fruen, tænkte at det var gået hende ligesom tidligere under dysten, men da han så bemærkede at Fruen var vendt tilbage, kendte hans glæde ingen grænser. Og nu vil jeg ikke længere opholde mig ved dette oprin, men fortælle om hvordan priserne blev uddelt.

Kapitel 36

Hvordan kongen gav ordre til at priserne skulle uddeles.

93. Kongen, der opbevarede de otte smykker som var sejrpriserne, idet fire kom fra den ene part, fire fra den anden part, gav ordre til at disse priser skulle uddeles til rette vedkommende. Han befalede Montjoie, fransk-mændenes våbenkonge, der befandt sig på tilskuertribunen, at han skulle bekendtgøre prisvinderne. For at alle kunne høre hvad der blev sagt, lod han da en herold udråbe med høj røst: „Ro på pladsen, i kongens navn!“ Så forkyndte våbenkongen:

— Hr. de Loisselench og Hr. de Saintré! Kongen, vor høje hersker, som er her til stede, har befalet mig at sige at i denne sidste våbendyst har De begge kæmpet så ihærdigt og så tappert at ingen ville have kunnet gøre det bedre. Men eftersom De, Hr. de Loisselench, ikke føler Dem i stand til at fuldføre dysten, befaler kongen i sin egenskab af kompetent enedommer og i overensstemmelse med indholdet af Deres udfordringsbrev at De skal erlægge de fire priser, som jeg efter hans ordre og med hans tilladelse overgiver til Dem. Og da Hr. de Loisselench så at Montjoie var færdig med at

tale, spurgte han hvad han havde sagt, og da han havde fået det forklaret og fået kendskab til kongens dom, som han var belavet på, faldt han på knæ og takkede underdanigt kongen. Han var meget nedslået over sin uheldige indsats og over at han til underholdning for damerne ikke havde formået at lade dysten vare længere, men da skæbnen havde villet det således, var han villig til at aflevere priserne, således som kongen havde befaleet, og ret og rimelighed krævede. Og efter disse ord steg Montjoie ned fra tribunen og gav Loisselench de fire sejrpriser så han kunne aflevere dem. Og da han havde modtaget dem, gik han frem mod Saintré for at overrække ham priserne. Men hans hjerte var så sønderknust at han ikke kunne få et ord over sine læber. De fire polske baroner så hvilke kvaler han led, og søgte at undskylde ham det bedste de havde lært. Så gik Saintré frem, ført af hertugen af Anjou, bukkede, tog de fire smykker og sagde smilende:

— Kære broder, jeg takker Dem af hele mit hjerte for den store ære De viser mig.

Så gjaldede trompeterne og hornene så kraftigt og så længe at det var svært at få dem til at holde op. Derefter befalede kongen at de skulle trække sig tilbage til deres telte og dernæst ride til deres logi og få rustningen af. Og da Saintré var steget op på sin stridshest, sagde hertugen af Anjou:

— Vi vil gerne have at De behandler deres modstander værdigt og stor-sindet.

Så førte han ham til Hr. de Loisselench, der allerede havde sat sig i sadlen på sin stridshest. Han lod så de to der havde dystet, ride ved siden af hinanden og red selv foran sammen med hertugen af Berry og førte dem til deres logi. Jeg forbigår alle de æresbevisninger og høflighedsfraser der blev udvekslet, og hvordan de tilbragte tiden indtil spisetid, og vil i stedet fortælle om den glade stemning med munter samtale der herskede hos dronningen og hendes fruer og frøkner og også hos kongen og hans hof, ja, i hele byen. Hele dagen og natten med ville lovordene om Saintré ingen ende tage.

Kapitel 37

Hvordan Loisselench spiste til aften sammen med dronningen.

94. Da kongen og dronningen var vendt tilbage til deres slot Hôtel de Saint-Pol, befaler kongen at dronningen gennem sine hovmestre skal indbyde Hr. de Loisselench og hans følge til aftensmad og også invitere Saintré. Og da det var blevet spisetid, tog Saintré med fornemt følge af sted for at hente Hr. de Loisselench. Og da de var kommet tilbage til dronningen og konverserede damerne, kom hovmesteren og bad dem gå til bords. Så satte dronningen Hr. de Loisselench ved sin højre side og sagde til Saintré:

— Eftersom det i dag er en festdag for begge, vil jeg sidde i midten. Trods mange protester og høflige fraser måtte Saintré adlyde. Belle Cousine, som var henrykt over den store ære som dronningen viste ham, sagde idet hun satte sig:

— Saintré, kære herre, gid Gud må skænke Dem stadig større hæder!

— Frue, sagde han, det er ikke fordi jeg har fortjent hæderspladsen, men det er dronningens befaling.

Så tilkaldte dronningen Hr. de Morg fordi han talte fransk, og placerede ham overfor Hr. de Loisselench så de bedre kunne føre en samtale. De andre polske baroner, riddere og væbnere satte hun mellem damerne, som gjorde stor stads af dem. Det er overflødigt at nævne at der blev serveret vine og fornemme retter af enhver slags. Og da bordene var taget ud, spillede musikanterne op til dans. Kongen sluttede sig snart til dem sammen med sine brødre og andre af kongeligt blod. Efter at der var blevet danset og sunget mange sange, sendte kongen tidligt bud efter vin og krydret konfekt af hensyn til den anstrengende dag Hr. de Loisselench havde haft, og også fordi han var skadet, og skønt han bestræbte sig på at virke sund og frisk, sagde lægerne at han havde store smerter. Saintré brød da op for at ledsage Hr. de Loisselench med stort og fornemt følge, og da de tog afsked med hinanden, inviterede han ham med hele hans stab til middag næste dag. Hvad er der mere at fortælle? I middagen deltog lensherrer, fruer og frøkner, riddere og væbnere og andre folk af stand, og i lange tider havde der ikke været afholdt så fin en middag. Kort og godt, da bordene var taget

ud, spillede musikanterne op til dans. Først blev der danset langsomme danse og sunget sange, dernæst fulgte nyere danse og kunstfærdige mauriske danse. Ingen kunne mindes at der havde været nogen smukkere, gladere og mere veltilrettelagt fest. Men på grund af Hr. de Loisselenchs smerter i hånden måtte man afkorte festen, og alle gik da hver til sit.

Fem dage senere, da Hr. de Loisselench følte han havde det lidt bedre, indbød han Saintré og nogle lensherrer og fruer til at komme at spise middag hos ham efter polsk skik. Der blev her serveret vine og forskellige prægtige retter der er uvante for os. Så blev bordene taget ud, og der blev danset og sunget mange sange. Efter den overdådige banket, hvor man blev rigeligt beværtet, og da man havde rejst sig fra bordet, lod Hr. de Loisselench et stort sølvfad gå rundt, hvori der lå en hel mængde guldindfattede diamanter og rubiner i en skøn blanding. Og rundt ved bordene var der ikke nogen frue eller frøken som ikke fik en af dem. Så tog man afsked og bød hinanden godnat.

Kapitel 38

Hvordan Hr. de Loisselench tog afsked.

95. Næste dag tog Hr. de Loisselench sammen med sit følge afsked med kongen, dronningen, kongens brødre og andre af kongeligt blod, desuden de fornemste af damerne, for at tage af sted og rejse videre næste dag på deres pilgrimsfærd til Santiago de Compostela.⁸⁷

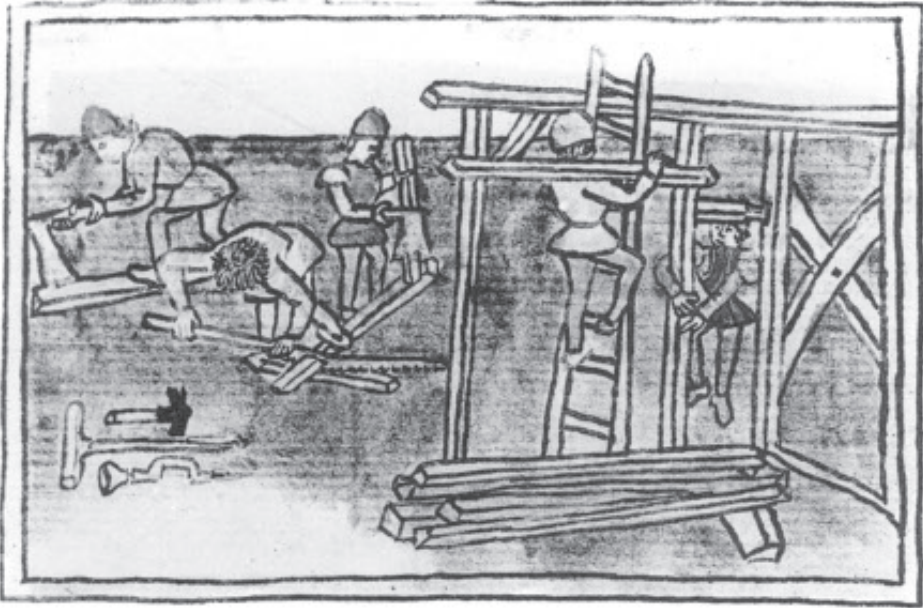
Og den aften sendte kongen penge til gæsterne for at betale alle deres udgifter. Næste morgen sendte han til Hr. de Loisselench et stykke silkefløj i høj rød purpurfarve og rigt indvirket med guld i guld, for tyve

87. Santiago de Compostela i det nordvestlige Spanien var et vigtigt valfartssted for pilgrimme i middelalderen.

mark guldservice og for to hundrede mark sølvservice og desuden en smuk ridehest fra Apulien. Til hver af fire andre baroner forærede kongen et stykke mønstret fløj i høj rød farve og en smuk ridehest og til alle de andre riddere et stykke ensfarvet fløj og til væbnerne et stykke mørkerødt satin; til Brunswick, herolden, en meget kostbar kåbe og hundrede francs med afbildning af kongen til hest. Og dronningen forærede til Hr. de Loisse-lench et stykke kostbart silkefløj i azurblå farve indvirket med guld og desuden et rigt smykke med en fladsleben diamant indrammet af tre store perler og tre fine rubiner. Og til hver af fire andre baroner et stykke azurblåt, mønstret satin indvirket med guld. Og til hver af ridderne et stykke azurblåt, mønstret satin. Og til væbnerne et stykke ensfarvet blå satin. Og Belle Cousine sendte ham en meget kostbar diamantring til en værdi af femhundrede francs. Og hver af kongens fire brødre gav også rige gaver, til nogen en ridehest, til andre guldindvirket silkestof eller service af guld eller sølv i stor mængde. Og da de fremmede så alle disse æresbevisninger og de kostbare gaver fra kongen, dronningen og lensherrerne og også fra Belle Cousine, vendte de om for at takke dem allerunderdanigst skønt de allerede havde taget afsked.

Da de havde forladt deres logi, kom Saintré, der fulgte dem overalt, og forærede Hr. de Loisselench en stor og stærk stridshest udstyret med sadel og pandeharnisk med fjerprydelse og skinnende brystplader af fint, forgyldt sølv, frynser af silkefløj indvirket med guld og silke, alt sammen smukt at skue⁸⁸. Til gengæld forærede Hr. de Loisselench Saintré sin egen smukke stridshest med guldbroderet skaberak foret med zobel, netop den hest han havde redet på ved dysten, og som nu var blevet gjort i stand til at blive foræret bort. Så steg de begge op på de heste som de lige havde fået foræret, og i dette smukke selskab fulgte Saintré dem på vej en hel mil. Men nu vil jeg ikke fortælle mere om Hr. de Loisselench og hans følge, som drager videre til Santiago de Compostela under høje lovord om kongen, dronningen, lensherrerne, Belle Cousine og hele det franske hof som tak for de gaver og hædersbevisninger, de havde modtaget. De sagde overalt

88. En turneringshests udrustning er vist på illustrationen s. 128.

Opførelse af indkvarteringshuse ved Calais med henblik på den store turnering mod englenderne.

at det franske hof i sandhed var et mønster på gavmildhed og et sted hvor man var skolet i at vise gæsterne al mulig hæder.

Efter et års forløb ønsker Belle Cousine at Saintré skal drage ud på en ny våbenfærd, denne gang mod engelske riddere. Han skal dyste mod forskellige modstandere, og som sted for turneringen vælges Gravelines i nærheden af Calais. Her opføres to store, luksuøst udstyrede træhuse, hvor kombattanter fra fransk og engelsk side skal indlogeres. Der dystes tre dage om ugen i fire uger med fornemme deltagere fra engelsk side, bl.a. greven af Boucquincan (Buckingham) og greven af Vuarvich (Warwick). Saintré vinder de fleste af løbene, men dommerne vedtager at der er kæmpet fremragende på begge sider, og begge parter har høstet hæder uden at forårsage drab eller blodsudgydelse.

Efter at have tilbragt femten måneder uden dyster får Saintré chancen for at svare på en udenlandsk udfordring. En ridder og en væbner fra Lombardiet er kommet til det franske hof for at søge modstandere til en dyst, og Saintré og Boucicaud, tidens ideal af en kampridder, melder sig som deltagere i en tvekamp til fods. De kæmper „som vilde løver“, og da Saintré får slået øksen ud af hånden, kæmper han videre med

Franskmændenes afrejse til korstoget. I baggrunden Paris' tårne.

sværdet i i begge hænder, og med det støder han sin modstander tilbage så denne falder fladt ned på jorden og taber sin økse ud af hånden. Der er nu to kombattanter mod den anden italiener, som opgiver og overgiver sig. Herefter gælder Saintré for at være „den mest afholdte og mest ærede væbner i Frankrig“.

Belle Cousine finder at det er på tide at Saintré bliver udnævnt til ridder. Hans bedrifter kunne for længst have skaffet ham denne titel, men han har hidtil afslået da han ønsker at det skal ske i forbindelse med et slag under kongens ledelse eller i en kamp mod saracenerne. Han er parat til at samle en hær til et togt til Prusse (Prøjsen) for at bekæmpe de vantro saracener. Det bliver et veritabelt korstog med deltagelse af de fornemste adelsmænd fra alle dele af Frankrig. Saintré får kommandoen over den hærskvadron der fører kongens banner. Senere slutter utallige riddere sig til, fra England, Holland og Tyskland og endog Ungarn og Letland. Alle de deltagende adelsmænds navne remses op med angivelse af deres våbenskjold og krigsråb, en veritabel adelskalender med slægtsnavne på riddere fra de franske provinser og de deltagende fremmede lande. Før det indledende slag bliver Saintré slået til ridder af kongen af Bøhmen. Det foregår på følgende måde:

Kapitel 39

Hvordan Jean de Saintré blev slået til ridder af kongen af Bøhmen.

120. Og da man nåede frem til dagen der var fastsat for slaget, begav alle de kristne adelsmænd sig ud på slagmarken, efter at de i den tidlige morgen havde overværet højmessen som ærkebispens af Køl'n celebrerede. Alle befandt sig i nådens stand⁸⁹ som gode kristne efter at de havde fået syndsforladelse af den pavelige legat, kardinalen af Ostia. Og efter at alle havde bedt hinanden om tilgivelse, blev de der ønskede det, beværtet med morgenmad. Derpå steg alle til hest og stillede op i deres respektive hær-afdelinger. Saintré stiger også til hest og rider hen til kongen af Bøhmen. Her drog han sit sværd og i Guds, Vor Frues og Sankt Denis' navn bad han om at få tildelt ridderordenen. Den tapre konge, som holdt meget af kong Jean og alle franskmænd, gav ham med stor glæde ridderslaget og ridderordenen idet han bad Gud skænke ham al den ære og lykke han kunne ønske sig. Og fra da af blev han overalt kaldt seigneur de Saintré. Og alle de der ønskede at blive riddere, gik frem den ene efter den anden. Da blev der rejst mange bannere og den yderste spids klippet af mange lansefaner.⁹⁰ Og herefter vendte alle tilbage til deres hær-afdelinger, og efter at alle havde gjort korsets tegn, gav de sig til at ride frem.

Saracenernes hær er „den største siden Muhammeds lov blev indstiftet“. Den anføres af konger og kejsere fra Indien, Persien, Egypten, Mesopotamien, Arabien, Tyrkiet og hvad der ellers kan nævnes af lande og provinser under muhamedansk styre.⁹¹ De kristne og saracenske hær-afdelingens opstilling, bemanning og ledelse angives

89. I den katolske lære udtryk for den tilstand den kristne befinder sig i når han har skriftet og fået syndsforladelse.

90. Afklipningen af den yderste spids af lansefanen symboliserer den almindelige ridders overgang til bannerførende ridder (*chevalier banneret*). Herved kommer lansefanen til at minde om det rektangulære banner (*bannière*), der kun måtte føres af en ridder der kan samle 50 vasaller under sig.

91. Se tekstuddrag i Indledning, afsnit 9 „Den historiske virkelighed“, med en opremsning af de lande der har leveret tropper til saracenernes hær.

detaljeret. Hovedanførerne for de to hære er henholdsvis „Stortyrken af Persien“ og Jean de Saintré. Af selve slagets gang gives der følgende beskrivelse.

Kapitel 40

Her begynder slaget.

122. Da de to h re kun var et bueskuds afstand fra hinanden, lod Stortyrken sin h r gøre holdt for at iagttage de kristnes slagorden og for at holde sine folk og heste parat. Men da han så at den franske fortrop ikke rørte sig ud af stedet, og da skytset fra kanonerne og feltslangerne⁹² og pilene fra buerne og armbr sterne på begge fløje voldte stor skade i tyrkernes rækker, besluttede han at skifte taktik og befalede at hans fodfolk, der stod bag ham, skulle dele sig i to afdelinger, og at hver afdeling skulle angribe hver sin fløj af bueskytter. Men de led så stor skade da de blev ramt af en regn af pile, at ingen turde rykke frem. Så lod Stortyrken i sin fortvivelse sine rytterafdelinger avancere, og så hurtigt hestene kunne løbe, rider de under høje skrig frem mod den franske fortrop. S  råbte franskmændene s  højt de kunne: „Jesus! Vor Frue! Montjoie! Sankt Denis!“. Kongens rytterafdelinger rykker frem til angreb, de andre afdelinger følger efter, de styrter af sted alt hvad remmer og tøj kan holde, blander sig med tyrkerne i nærkamp og uddeler drabelige hug. Saintré red frem på sin kraftige stridshest i fuld udrustning, iført en kappe, der ligesom hestens skaberak var prydet med emaljeret guldsmedearbejde der viste hans adelige våben, og med en prægtig fjerbusk på hjelmen, hvilket gjorde ham let genkendelig. Takket være Guds gode vilje rammer han da med sin lanse Stortyrken i sprækken ved hagestykket på hans hjelm og stak hele lansespidsen ind. Ved det kraftige stød væltede han Stortyrken af sadlen, og denne faldt død til jorden med lanseskafet ragende frem. Så udkæmpedes der et vildt og voldsomt slag, for kun få af tyrkerne havde fået kendskab til deres anf rers død. Det var et frygteligt syn: Heste der faldt over hinanden, og råben og skrigen fra

92. En feltslange er en lettere kanon med et langt løb.

Slaget mod saracenerne. I forgrunden kæmper fodfolket. Bagved tårner rytterne sammen. De vantro, hvoraf de fleste har skæg, synes at være ved at give op. Midt i mylderet retter Saintré, der rider på en hest med et prægtigt skaberak, et kraftigt lansestød mod en fjende i rustning – antagelig Stortyrken.

alle sider. Da Saintré ser at han har mistet sin lanse, trækker han straks sit sværd og hugger løs til højre og venstre, og der var ikke en af tyrkerne der kunne stå sig mod ham. Og da han søger frem mod fjendens banner, blev

han angrebet fra alle sider, og hvis ikke Gud havde stået ham bi, og der hurtigt var kommet forstærkning fra hans folk, ville han uvægerligt være blevet dræbt. Men kongens rytteri, der fulgte ham overalt, stødte hurtigt til, og han fik undsætning fra franskmænd og deres allierede. Det vil føre for vidt at nævne alle der udførte store bedrifter, og hvis jeg nævner nogle og ikke andre, kan jeg virke forudindtaget. Jeg beder derfor deres efterkomere undskylde sådanne udeladelser. Men Hr. de Saintré må jeg opholde mig længere ved da det er ham historien handler om. Da Hr. de Saintré således var blevet reddet fri, sporede han sin hest og farer frem mod den tyrk der holdt deres banner. Han gav ham med sværdet så kraftigt et slag over hånden at banneret faldt til jorden. De andre tyrker, som ventede på undsætning mens de kæmpede videre, forsvarede sig som de tapreste af alle i den tyrkiske hær.

123. Mens dette grusomme slag stod på, rykkede de to sultaner nærmere, men da de så Stortyrkens banner på jorden, standsede de og lagde råd op om hvilken plan de skulle følge for at angribe de kristne. Tyrkerne, som ikke kunne tilbagevise angrebet, trak sig tilbage, både til hest og til fods. Så red de to sultaner og deres mænd så hurtigt hestene kunne strække ud, og bad den tredje hær hurtigt komme dem til undsætning. De kom i nærkamp med de kristne, men for at bringe undsætning til fortroppen, som var meget udmattet, traf det sig så heldigt at kongen af Bøhmen og hans hær, som dannede fløjen til den ene side, og hertugen af Letland, som udgjorde den anden fløj, og som var anfører for de polske tropper, stødte så kraftigt ind i de fjendtlige linjer at de gennembrød dem og nåede frem til bannerne, hvoraf et blev slået til jorden. Da fodfolkshæren, der fulgte efter, så at deres anførers banner lå på jorden, var der ingen der turde rykke videre frem. Anførerne for den tredje hær, der var under kommando af kongen af Storarmenien, kongen af Fez, kongen af Marokko, kongen af Aleppo og hertugen af Valakiet,⁹³ opdagede at deres to andre hære var opløst, og at de kristne endnu ikke havde sat hovedhæren ind, ej heller bagtroppen eller de to fløje med fodfolk, og blev da aldeles forfærdede. Ikke desto mindre,

93. Provins i det nuværende Rumænien.

da de nu engang var kommet for at kæmpe, og kunne disponere over store styrker af ryttere og fodfolk, besluttede de at de hurtigst muligt ville angribe. Og da de kristnes hovedhær så den sidste af fjendens hære nærme sig, gav de fyrster som havde kommandoen og endnu ikke havde fundet anledning til at angribe, besked til bagtroppen om at rykke nærmere. Når hovedhæren gik til angreb, skulle bagtroppen støde ind i fjendens flanke, og de to franske fløje med fodfolk skulle rykke frem i samme slagorden som før, for på den store slette var der hverken skove eller dale hvor de kunne skjule sig. Denne instruks blev fulgt, og straks derefter gik alle til angreb. Således indledtes et vildt og grusomt slag, som ville have kunnet ende dårligt for de kristne. Men så blev bagtroppen sat ind under kampråb som „Vor Frue!“ fra franskmændene og „Sankt Lancelot!“ fra kongen af Ungarn. Rytterne satte sporerne i og med fældede lanser angreb de fra siden, og fra de to fløje faldt der en regn af pile ned over denne hob af vantro hunde og fordømt kryb. Så snart de mærkede det kraftige skyts, opløstes de og tog flugten.

Slaget mod saracenerne i „Prøjsen“. Franskmændene til venstre. Saintré gennemborer Stortyrkens skjold.

Myrderiet var enormt, og da de var forsvarsløse, blev de slagtet som får. Kampen mellem de to rytterhære varede meget længe og ville have varet længere endnu på grund af det store antal kæmpende hvis ikke den franske bagtrop var rykket frem, hvilket fremskyndede fjendens nederlag. Deres bannere blev slået til jorden og ødelagt, og de selv blev ved Guds nådige indgriben jaget på flugt.

124. Massakren på de vantro var så voldsom at der hverken før eller siden, i hvert fald ikke siden slaget i Thessalien hvor Pompejus blev besejret, er set noget lignende. Her faldt kejseren af Kartago, de to sultaner henholdsvis af Babylonien og af Mabaloch, Stortyrken Bagazul, hertugen af Valakiet, mens kongen af Marokko og kongen af Aleppo blev taget til fange. Mange andre fyrstelige herrer blev taget til fange eller dræbt, så mange at jeg springer dem over for ikke at gøre historien for lang. Forfølgelsen af dem strakte sig over seks mil, indtil natten faldt på, og de kristne blev nødt til at trække sig tilbage. De slog lejr i et skovbryn i sumpene ved Lascan for at folkene og deres heste, der var meget trætte og udasede, kunne komme til kræfter og få deres sår plejet.

Tidligt den næste morgen tog de ud for at gøre antallet af døde op idet nogle havde fortsat forfølgelsen om natten så man ikke vidste hvor mange der savnedes. Om natten var mange vendt tilbage da de kunne gå efter bålene. Tidligt om morgenen gik alle der ikke havde det fulde antal i deres trop, ud på kamppladsen og fandt der mange saracenerne, der lå under deres heste og var hårdt såret, men endnu ikke døde. De rakte hænderne op for at overgive sig, men det var til døden de blev overgivet. Og alle de døde kristne trak de til side. De bar alle kors i forskellige farver således som anførerne havde givet ordre til. Også de sårede kristne blev trukket til side, og mange var i live lang tid efter. Alle blev båret tilbage til lejren eller til købstæderne for at blive plejet. De døde blev begravet med fuld honnør og under stor gråd og klage, efter at der var holdt højtidelige messer. Og de franske riddere var et forbillede for alle andre, for de klædte sig alle i sort, og for denne hengivenhed over for deres kammerater fik de mange lovord.

Nyheden om denne hellige sejr bredte sig overalt, akkurat som Perseus' sejr blev spredt ved Pegasus,⁹⁴ den bevingede hest. Alle sendte meddelelse om sejren og om hvordan det var foregået, hjem til deres lande. Blandt alle de tapre bedrifter som hver enkelt havde udført, berettede man især om en ung, nyudnævnt ridder fra Frankrig, som hed Jean de Saintré. Hvordan han ved hærenes første sammenstød med sin lanse havde strakt Stortyrken død til jorden og siden med usædvanligt heltemod kæmpede så tappert at han nåede frem til tyrkernes banner, som han havde ramt så det faldt til jorden, foruden alle hans øvrige bedrifter, som det ville føre for vidt at opremse.

Kapitel 41

Hvordan Anjous våbenkonge fortalte den franske konge nyheden om ovennævnte slag.

125. Og da denne hellige nyhed var blevet kendt overalt, strømmede alle sande kristne fra alle kanter under kraftig klokkeringning til kirkerne for at takke Gud. Som de andre kristne fyrster steg kongen af Frankrig straks til hest og begav sig til den store Notre Dame kirke for at takke Gud og Vor Frue, og siden drog han til kirken i Saint-Denis. Kort efter fik Anjous våbenkonge, som havde været med i slaget, foretræde for kongen og berettede med egen mund om begivenheden. Han fortalte hvordan det hele var gået til, og han fremhævede de tapre bedrifter adelsmændene i hans kongerige havde udført, både de levende og de døde, især Hr. Jean de Saintrés bedrifter, som også var nævnt i alle brevene. Og da kongen erfarede at rygten havde talt sandt, sagde han:

— Oh, kære Gud, vær evig lovet! Forbarm dig over dem der er døde i din tjeneste!

94. Den græske mytologiske figur Pegasus, gudernes budbringer, var opstået af det blod der fremkom da helten Perseus havde hugget det skrækindjagende hoved af uhyret Medusa.

Og som tak for den gode nyhed forærede han våbenkongen sin kåbe og tre hundrede daler. Nu blev der stor glæde ved hoffet og i byen, som man nok kan tænke sig, undtagen hos fruene og frøknerne og alle dem, der havde mistet en kær ven. Og nu vil jeg ikke fortælle mere om dette emne, men vende tilbage til Hr. de Saintré.

Kapitel 42

Hvordan Hr. de Saintré kom til Paris med talrige riddere og fik foretræde for kongen, og hvordan kongen gav ham og hans følge en hjertelig modtagelse og viste dem stor ære.

126. Da Hr. de Saintré og hans ædle ridderfølge var kommet til Saint-Denis og havde holdt andagt i kirken, blev de mødt af de tre førnævnte hertuger og en stor mængde andre adelsmænd så at der næppe var nogen tilbage i Paris. De holdt nu deres indtog i Paris i samme orden som de var draget af sted. De tog opstilling på den store plads foran Saint-Pol slottet, uden de dødes bannere og uden de bannere der førtes af Hr. de Châtel-Frémont og andre riddere som var efterladt med svære sår. I deres sted førte Hr. de Maulévrier kongens banner efter enstemmigt valg. De blev modtaget med æresbevisninger og fik en hjertelig velkomst af de høje herrer og de andre riddere. Og da de havde fået foretræde for kongen og dronningen, Belle Cousine og hoffets herrer og damer, som opholdt sig i riddersalen, gjorde de ved indgangen en første reverens. Kongen, der sad ned, rejste sig op for at hædre dem og vise sin store glæde, gik dem et par skridt i møde og i sin store glæde berørte han hver enkelts hænder, og alle rørte ved ham. Alt imens går Hr. de Saintré og andre frem og gør reverens for dronningen, Belle Cousine og alle de tilstedeværende damer, som viste deres store glæde over deres tilbagekomst, med undtagelse af enkelte damer hvis gode venner eller nære familiemedlemmer var blevet derude på slagmarken. Og da de alle havde gjort reverens og kysset og omfavnet fruene og frøknerne, sagde kongen, der igen havde sat sig på sin trone:

— Kære venner! Lovet være Vorherre og hans velsignede moder fordi I er vendt tilbage i så stor ære og glæde. Gid de må tilgive de arme sjæle som blev derude. Ifølge vor hellige tro bør vi stole på at de nu er frelste. Men for at Vorherre skal fri deres sjæle for skærsildens pine og skænke dem hvile i sit herlige himmerigs paradís ønsker og befaler vi at alle skal komme til aftenmesse og morgensang for de døde og i morgen til bøn for de døde og en højtidelig messe, som vor biskop skal forestå. Og ved alle kirkens altre skal der holdes rekviemmesser, forudsat der kan skaffes præster nok. Jeg beder alle deltage i disse ceremonier, som efter vort ønske og vor befaling skal fortsætte i tredive dage. Desuden befaler vi at der skal holdes en daglig mindemesse og en årlig sjælemesse på den selv samme dag hvor vore krigere som sande martyrer endte deres dage i Guds tjeneste.

127. Og således skete det. Og nu vil jeg ikke berette mere om dette emne, men fortælle om Fruen, der brændte efter at tale med Hr. de Saintré og gav ham sit signal, som han straks besvarede.

Om aftenen efter disse begivenheder kappedes kongen, dronningen og alle hoffets herrer og damer om at fejre de hjemvendte riddere, især Hr. de Saintré. Fruen gjorde ikke så meget ud af det som de andre, men i sit hjertes overstrømmende glæde kunne hun dog ikke afholde sig fra at nærme sig ham og sige:

— Hr. de Saintré, når damerne er færdige med at fejre Dem, kan det måske blive vores tur til at tale med Dem! Vi husker den tid hvor man anså Dem for en meget elskværdig væbner. Har De ændret Dem nu da de på grund af Deres tapre bedrifter kan kalde Dem monseigneur og er udnævnt til ridder?

Efter disse ord tog hun sin nål og gav sit signal, som Saintré straks besvarede mens han smilende sagde:

— Frue, hvad jeg end har udrettet, og hvad jeg end er blevet til siden De sidst så mig, er jeg helt den samme som før.

128. Derefter gav de sig i alles nærværelse til at tale om mange andre ting indtil der blev tid til at spise til aften. Da bordene var taget ud, var der

nogle der talte om at danse, men da kongen og dronningen hørte det, sagde de at af hensyn til de faldne skulle der hverken synges eller danses, og for at alle tidlig næste morgen kunne gå til messe, bad han snart om at få serveret konfekt og godnatvin.

Og da kongen var gået ind i sit sovegemak, sagde Hr. de Saintré smilende til ham:

— Herre konge, i anledning af vor hjemkomst beder jeg Dem i nat sove hos dronningen.

Kongen, som var en meget elskværdig fyrste og holdt meget af Saintré, sagde leende:

— De har altid været et behageligt menneske og helt på damernes side! For at vise min venlighed mod Dem vil jeg gøre som De siger.

Så gik Saintré leende hen til dronningen og sagde:

— De skylder mig stor tak, Frue.

Og da dronningen så ham le højt, spurgte hun:

— Hvad skylder jeg Dem stor tak for, Saintré?

— Sig bare tak, Frue, så skal jeg nok fortælle Dem det.

— Det vil jeg ikke, sagde dronningen, De vil drive gæk med mig.

— Frue, det er noget, kongen, De selv og også jeg vil have stor fornøjelse af. Stoler De ikke på mig?

— Jo, det gør jeg da! sagde hun. Derfor siger jeg Dem nu stor tak.

Så sagde Hr. de Saintré:

— Frue, De kan glæde Dem. Jeg håber at De i nat, hvis det ikke allerede er sket, vil få lavet en smuk søn, for i anledning af vor hjemkomst har kongen på min anmodning indvilliget i at sove hos Dem.

— Ih! sagde dronningen. Hvor er De flink! Det er ikke længere siden end i forgårs at jeg sov hos ham. Men sig mig lige, hvad er det der har fået Dem til at rette denne anmodning til kongen?

— Frue, sagde han, det skal jeg sige Dem. De ved nok at når en fornem herre eller dame besøger et sted hvor der er børn i skole, så får børnene en fridag.

— Åh, Saintré, Saintré, sagde hun, De går krogveje! Jeg beder dem indtrængende være tro over for Deres våbenskjold og Deres ære og sige mig sandheden.

Så tager hun ham i ærmet og siger:
— De slipper ikke før jeg får det at vide.

Så tilkaldte Saintré leende Belle Cousine og sagde:

— Kære Frue, hjælp mig, dronningen vil lægge pres på mig.

Så fortalte han fra ende til anden om den anmodning han havde rettet til kongen, og hvad han havde sagt til dronningen. Så sagde Fruen til dronningen:

— Åh jo, høje Frue, lad ham slippe, han har sagt sandheden.

— Nej, svarede dronningen, her stikker noget under, for kongen sagde i går at han gerne ville have at de kunne tale sammen i ro og mag, og Saintré har fundet et påskud for at være et andet sted.

Fruen, der var bange for – og man er ofte bange for sandheden – at deres latter og signaler vakte dronningens mistanke, ville for enhver pris skjule deres forehavende og sagde til Saintré:

— Hov, min herre, er De sådan en filur? Tro mig på mit ord, De skal ikke slippe herfra før De har sagt sandheden

Så sagde han til dem:

— Sig mig ærligt, mine damer, hvis jeg siger det, vil De så lade mig gå?

— Naturligvis, sagde dronningen.

— Og De, Frue, vil De love det ligesom dronningen?

— Javist, sagde hun.

Så sagde han:

— Vi har nu ikke bestilt andet end at ride i en måneds tid eller halvanden, og fordi kongen gerne ville udspørge mig hele natten mens jeg hellere ville hvile mig og sove, prøvede jeg at slippe fra ham på denne måde.

— Åh, sagde dronningen, nu tror jeg Dem.

Så sagde Fruen, idet hun gentog sit signal:

— Det må man sige, det var godt fundet på.

Og da det længe ventede øjeblik kom hvor Fruen og hendes ven rigtig kunne tale sammen, ja, hvad skete der så? Der blev givet kys den ene vej og den anden vej, og de kunne slet ikke få nok, og der blev stillet spørgsmål og givet svar som deres kærlighed gav anledning til. Og i denne frydefulde lykke svævede de indtil de måtte skilles igen. Denne lykke kunne de kun opleve når dronningen sov hos kongen, men det lykkedes dem hver gang

dette behagede kongen. Hvad er der mere at fortælle? Således gik der femten måneder. Og nu vil jeg ikke berette længere om deres kærlighed, som var så trofast og hemmelig at det var den sandeste kærlighed man har kendt i denne verden.

Efter korstoget nyder Saintré samværet med sin dame, men finder det efterhånden utilfredsstillende at han hidtil altid har foretaget våbenbedrifter på hendes opfordring. Tiden må være inde til at han selv tager initiativ til at forberede og gennemføre en turnering. Han beslutter at danne et hold af udfordrere, bestående af seks væbnere og seks riddere, med ham selv som anfører. Han finder det ønskede antal medkombattanter, som er henrykte for at få lejlighed til at dyste i selskab med en så berømt ridder. Men de skal naturligvis alle have deres dames tilladelse, og da Saintré meget ydmygt forelægger sin idé for Belle Cousine, bliver hun mod hans forventning aldeles fortørnet over at han ikke fra begyndelsen har spurgt hende om lov. Han forsvarer sig med at han har gjort det for at skaffe hende uventet hæder, og beder om forladelse for sin ubesindighed. Belle Cousine vil have ham til at tilbagekalde aftalen med sine kampfæller, men det mener han vanskeligt at kunne gøre da de allerede af deres damer og deres lensherrer har fået lov til at dyste. Med sur mine indvilliger Belle Cousine langt om længe i at fæstne udfordringstegnet på hans venstre skulder. Saintré har også forsømt på forhånd at anmode om kongens tilladelse, og han og dronningen viser ligeledes stor utilfredshed med Saintrés egenrådige forehavende. Kongen overvejer at straffe Saintré, men efter rådslagning med sine hertugbrødre – i betragtning af at rygtet om udfordringen allerede har bredt sig – lader han nåde gå for ret og godkender planen.

Det er Saintrés hensigt at bekendtgøre udfordringen i Tyskland, og hvis der ikke dér findes passende modstandere, da at forsøge i England. Ved den tyske kejsers hof er mange riddere opsatte på at kæmpe mod franskmændene, og ved lodtrækningen finder man det krævede antal kombattanter. I nærheden af Köln rider de med stort følge franskmændene i møde, for at give dem en festlig modtagelse ved deres indtog i byen.

Kapitel 43

Om Belle Cousines store sorg og hvilken beslutning hun tager.

136. Belle Cousine, som således er berøvet sin ven, overværer hverken turneringer eller dystløb, ej heller deltager hun i dans og jagt og andre adspredelser som hendes hjerte kunne finde behag i. Og når hun ser elskende gå og snakke sammen side om side, bryder hendes sorg frem på ny. Knuget af længsel mister hun appetitten, har hverken lyst til at spise eller drikke, opgiver at sove og ligger vågen hele natten. Herved bliver hendes ansigtsfarve, fra at være frisk og farverig, helt bleg, hvilket vækker stor forundring hos alle.

Dronningen, der ser hvor dystert, bleg og tungsindig hun er, spørger hende flere gange hvad der er i vejen.

— Frue, sagde Belle Cousine, det betyder ikke noget. De ved jo nok, at vi kvinder, mellem os sagt, bliver dårlige når det passer os.

— Sandt nok, siger dronningen, og tit og ofte mere end det passer os. Men, ærligt og oprigtigt, Belle Cousine, sig os hvad De fejler, og hvor dårligdommen sidder; og hvis vi kan hjælpe Dem, så kan De være sikker på at vi af hele vort hjerte vil bestræbe os på det.

— Åh, kære Frue, det takker jeg for så ydmygt jeg kan. Og her sluttede deres samtale.

Men dronningen, som holdt meget af hende, besluttede at sende bud efter sin læge, mester Hugues de Fisol, en udmærket, dygtig læge og filosof, der gennem dronningen forhørte sig om hendes dårligdom, så meget hun nu ville røbe. Han beordrede da at hun skulle holde sig i ro, og at han ville komme og tilse hende næste morgen; og således skete det. Efter at mester Hugues om morgenen havde undersøgt hele hendes tilstand, fandt han hende legemligt sund, fri for hovedpine, nyrefeber, gigt og andre onder. Men i hendes hjerte var der indkapslet en smerte, som, hvis den ikke hurtigt blev kureret, snart ville volde hendes død. For ved denne knugende smerte ville alle livsånder der udgår fra hjertet, kvæles og svinde hen. De

Mester Hugues aflægger lægebesøg hos Belle Cousine. Til venstre en hofdame.

var næsten helt kraftsløse allerede. Dog trøstede han hende så godt han kunne, og sagde:

— Frue, med hensyn til det legemlige, finder jeg at alt står vel til; men Deres hjerte har det ikke godt. Det bærer på en stor, hemmelig sorg, som, hvis der ikke hurtigt bliver rådet bod herpå, vil medføre en så kraftig hensygnen at det ikke kan helbredes. Derfor, Frue, prøv at få bugt med denne smerte, så vil jeg overveje det videre fornødne.

Kapitel 44

*Hvordan Belle Cousine svarede mester Hugues,
og hvordan han trøstede hende.*

137. Da Belle Cousine har hørt mester Hugues beskrive hendes dårlighed så præcist, siger hun:

— Mester Hugues, ak og ve! Jeg har i mit hjerte kun én smerte, som De nok kunne hjælpe mig med alene med Deres ord. Og tro mig, hvis dette skulle behage Dem, ville jeg for altid være Dem hengiven; og desuden ville jeg forære Dem en dejlig kåbe af det fineste skarlagen som man kan finde.

Da mester Hugues hører tale om en skarlagenskåbe, siger han glædestrålende:

— Frue, befal; for der er intet jeg ikke vil gøre for Dem hvis det står i min magt.

— Virkelig? sagde Fruen, det skal De have tak for, mester Hugues. Læger er jo skriftefædre. Det jeg vil fortælle Dem, vil ikke bringe Dem vanære eller skade. Jeg beder Dem derfor holde det for Dem selv.

— Sig dristigt frem, Frue, for af mig vil der ikke blive røbet et eneste ord.

— Vel, mester Hugues, mit hjertes mismod stammer fra det ønske jeg har om at tage hjem en to-tre måneder for at se til mine jordbesiddelser, hvad der er stort behov for; for jeg har ikke været der i 16 år, og det er gået ud over bedriften. Og jeg er sikker på at hvis dronningen vidste at ønsket kommer fra mig, ville hun ikke være mig gunstigt stemt.

— Oh, Frue, sagde mester Hugues, jeg tager ansvaret; vær bare rolig, De skal nok komme af sted. Og jeg ved også hvordan. Men De må holde Dem inden døre i Deres kammer en tre-fire dage. Resten kan De overlade til mig.

Mester Hugues gik til dronningen og sagde:

— Frue, jeg har lige været hos Deres kusine.

— Ak! sagde dronningen, sig mig, mester Hugues, hvordan har hun det?

— For at sige det rent ud, frue, hun skranter, og jeg ser kun ét middel mod det.

- Ak, hvad er det, De siger?
 — Ja, således forholder det sig.
 — Og hvilket middel findes der?
 — Frue, hun skal for Guds skyld have frisk luft på sin hjemegn en to-tre måneder.
 — Hvis hun fik lejlighed til det, ville hun så blive helbredt?
 — Ja, Frue, sagde mester Hugues, det håber jeg, ved Guds hjælp. Og jeg vil finde på en passende kost til hende og en styrkende mikstur.

Dronningen går straks til Belle Cousine, som hun finder liggende i sengen. Så trøster hun hende så godt hun kan, især med at hun snart vil blive helbredt hvis hun kommer på landet i hjemlige omgivelser. Og at hun for Guds skyld skal være ved godt mod og skynde sig at komme af sted. Belle Cousine, som ikke begærede nogen anden medicin for at komme af med den sorg hun følte i sit hjerte når hun så andre elskende danse, synge og passiare, mens hun selv ikke kunne gøre dette før hendes bedste ven var vendt tilbage, blev meget opmuntret ved udsigten til at tage af sted. Og for at gøre fortællingen kort, så snart hun kunne, tog hun afsked med kongen, dronningen og lensherrerne, sagde hjerteligt farvel til alle og rejste bort. Men da hun tog afsked med dronningen, gav denne hende kun orlov i to måneder, og hun lovede at komme tilbage, hvis hun til den tid var kommet sig. Og så tog hun afsked og rejste bort.

Kapitel 45

Hvordan Belle Cousine vendte hjem til sin borg, og hvordan hun bliver fejret.

138. Her må vi undlade at nævne navnet på den egn og de jorder og den borg som hun vendte tilbage til, for fortællingen beretter intet herom, og af årsager og forhold som omtales senere, bliver der ikke talt mere herom. Men jeg forestiller mig at hendes hovedborg befandt sig en mils vej fra

en købstad, og en mils vej i en anden retning lå der et abbedi som Belle Cousines forfædre havde grundlagt for mange år siden; og fra dette abbedi var der kun en mil til nævnte købstad. Borgen, abbediet og købstaden lå således i hver sit hjørne af en trekant. Da nyheden om at fruén var vendt tilbage til sin borg, havde bredt sig over hele egnen, tager borgherrer og fruer, frøkner og væbnere, borgermænd og borgerkoner på visit hos hende, og herved fortog hendes store sorg sig lidt efter lidt. Og nu vil vi ikke berette mere om Fruens ophold, men vil fortælle om abbediet og stedets abbed.

Kapitel 46

Her fortælles om abbeden og hans abbedi.

Som jeg har nævnt, var dette abbedi, som ikke nævnes ved navn her, grundlagt af Fruens forfædre; og hver af dem betænkte det med rige gaver så at det i dag er et af de ti rigeste i Frankrig. Den daværende abbed var søn af en meget rig borger fra købstaden, som ved egne donationer og ved henvendelser til fornemme adelsmænd, herunder også til venner af pavehoffet i Rom, fik skænket så meget til abbediet at hans søn blev abbed der. Han var 25 år, høj af skikkelse, kraftig og smidig. I brydekamp, spring, bjælkekast, stenkast og boldspil, som han dyrkede i ledige stunder, var der ikke nogen munk, ridder, væbner eller borger der kunne måle sig med ham. Hvad er der mere at fortælle? Han brugte tiden til alle slags adspredelser for at man ikke skulle beskyldte ham for at være uvirksom. Desuden var han rundhåndet og gavmild med alt hvad han ejede, og derfor var han meget afholdt og lovprist af sine fæller.

Da abbeden hørte om Fruens besøg, blev han meget glad. Han læssede en af sine arbejdsvogne med bunker af hjortekød, vildsvinehoveder, vildsvinesider, harer, kaniner, fasaner, agerhøns, fede kapuner, kyllinger og duer og et fad af den bedste Beaune-vin han kunne opdrive og sender det hele som gave til Fruen idet han beder hende modtage gaven. Da Fruen så den smukke

gave, var hun godt fornøjet, og hun gav ordre til at beværte overbringeren rigeligt og takke abbeden.

På den tid nærmede fasten sig, og da der var stor uddeling af syndsforladelse i abbediet mandage, onsdage og fredage i fasten, overvejede Fruen, grebet af stor fromhed, at være med der, men først når den store tilstrømning af folk var forbi og ikke de første fjorten dage af selve fastetiden. Så meddelte hun abbeden at hun allerede ville komme til messe næste dag for at opnå syndsforladelse. Abbeden, som aldrig havde mødt hende, blev ovenud lykkelig. Så gav han ordre til at fremlægge relikvier på alteret og ligeledes i oratoriet og kapellet, hvor Fruens forfædre lå begravet. Endvidere sender han bud til købstaden efter lampretter og laks og de bedste saltvands- og ferskvandsfisk som kan fremskaffes. Dernæst giver han ordre til at foderhækkene og krybberne i staldene skal fyldes med hør og havre, og at der skal lægges hvedehalm helt op til hestenes bug når Fruen kom. Og så blev der tilberedt vin og mad på mange forskellige måder og fyret op i kamre og sale for at Fruen og hendes folk kunne have det varmt, for den kolde tid var endnu ikke helt forbi.

Og da Fruen var ankommet og var stået af ved klostrets port, var hushovmesteren der og tre af de fornemste gejstlige, som på abbedens vegne på knæ overdrog hende råderet over abbediet, alle dets ejendele og hele klostret. Dem takkede Fruen mange gange idet hun gik forbi. Og da hun ved højalteret havde sagt sin offerbøn,⁹⁵ blev hun ført til kapellet for at overvære messen; og mod slutningen, da hun havde sagt sine tidebønner⁹⁶ kom hr. abbeden ledsaget af priorer og munke, knælede ned og sagde:

— Højærværdige Frue, velkommen til dette Deres hus; vi er glade og lykkelige over at Gud har vist os den nåde at se Dem her iblandt os. Vi overlader Dem som vor patronesse og stifter abbediet med folk og ejendele.

Så sagde Fruen:

— Abbed, vi takker Dem hjerteligt. Hvis der er noget vi kan gøre for Dem og for alle i klostret, skal vi hjertens gerne udføre det.

95. Se note 84.

96. Tidebønner (*heures*) fremsiges på bestemte bedetimer i døgnet.

139. Så bad Fruen om at se relikvierne. Abbeden rejste sig efter at have ligget på knæ. Så tager han hovederne, armene og andre knogler fra de hellige legemer som fandtes der i stor mængde, og sagde:

— Her hviler den tapre fyrste, vor første grundlægger, som fra de første erobringer i Det hellige land hjemførte dette hoved, denne hånd og disse knogler fra den og den helgen. Og hans ædle broder skænkede denne finger, disse kæber og disse armknogler fra den og den helgen og den helgeninde. Således har, kort sagt, Deres ædle forfædre skænket dette store antal relikvier og bygget denne kirke og en stor del af de øvrige bygninger. Og resten er skabt af mine forgængere og de adelige herrer og damer fra egnen, som ligger begravet her.

Da Fruen havde kysset relikvierne og skænket kirken en korkåbe, to meseskjorter og en alterdug til højalteret, alt sammen af fint, højrødt, guldindvirket silkefløj, havde hun i sinde at tage hjem. Og mens kørehestene og de andre heste blev fodret, og man skulle til at lægge seletøj på dem, førte abbeden Fruen til sit gemak så hun kunne varme sig. Dette værelse var behængt med klæde, havde gobeliner og glasruder og måtter på gulvet. Meget veltilpas og indladende sagde abbeden:

— Lad os alle gå ud, og lad Fruen varme sig lidt og gøre sig det bekvemt! Og således skete det.

Og da Fruen og damerne og frøknerne i hendes følge havde varmet og hygget sig, spurgte Fruen om vognene var klar. Abbeden, som allerede havde sagt til hushovmesteren at Fruen skulle spise til middag der, bad ham tage sig af sagen. Og dernæst gik de ind i salen. Og da Fruen kom ud af kammeret, førte abbeden hende til en nydelig lille sal, en slags modtagelsesværelse behængt med klæde og gobeliner, med måtter på gulvet, glas for vinduerne og en dejlig brændeild. Her var der tre borde med prægtige linneduge og et anretterbord, der var velforsynet med smukt service. Og da Fruen så at der var dækket bord, sagde hun til abbeden:

— Abbed, skal De allerede spise nu?

— Spise? svarede abbeden. Ja, er det ikke den tid? Se på uret.

Det havde han stillet halvanden time frem så det viste middagstid. Fruen, der så at det var middag, ville skynde sig af sted.

— Af sted? sagde abbeden. Jeg forsikrer Dem for at De skal ikke af sted uden at spise middag.

— Spise middag? sagde Fruen. Det kan jeg sandelig ikke. Jeg har mange ting jeg skal udrette.

— Lad mig lige høre, hovmester, og De, mine damer, vil De tåle at denne min første anmodning bliver afslået?

Og hovmesteren og især fruene og frøknerne, der var sultne og havde god appetit til middagen og tænkte at de nok ville få en middag der var bedre end deres hjemlige kost, skottede og puffede til hinanden og bad så indtrængende Fruen om at imødekomme denne abbedens første anmodning at hun til sidst samtykkede.

Kapitel 47

Hvordan abbeden havde Fruen til middag, og om den dejlige mad der blev serveret.

140. Glad, imødekommende og elskværdig faldt abbeden straks på knæ og takkede Fruen og også de andre fruer og frøkner. Og hestene blev ført tilbage til staldene, og hele selskabet, der ganske vist havde fået et godt morgenmåltid, var velfornøjet.

— Nuvel, Frue, sagde abbeden, De er jo midt i den hellige bodstid og i et hus som det er pålagt at udføre bodsøvelser så De skal ikke undre Dem over at De skal følge bodsreglerne, så meget mere som jeg først sent i går aftes fik kendskab til Deres besøg.

— Abbed, sagde Fruen, det er rigeligt til os.

Så bad abbeden om at få vand bragt ind så Fruen og også de andre fruer og frøkner kunne få vasket hænder, og det var fint rosenvand der var lunet lidt, og Fruen og de andre damer var såre glade. Fruen ønskede at abbeden i sin egenskab af gejstlig skulle vaske hænder først, men det ville abbeden på ingen måde.

Dog, for at få en ende på Fruens bønner, går han hen til anretterbordet og vasker hænder. Så blev bordet dækket, og Fruen sagde til abbeden at han skulle sætte sig ned.

— Frue, sagde abbeden, De er frue og abbedisse her, sæt De Dem, og lad mig tage mig af mine pligter.

Da Fruen havde taget plads, satte fru Jeanne, fru Katherine og Hr. de Gency, som var sammen med hende, sig ved den nederste ende. Og ved det andet bord sad en af priorerne ved klostret, Isabel og andre frøkner samt en to-tre væbnere, og Hr. Geoffroy de Saint-Amand sad over for Isabel. Og så går abbeden med en serviet over skulderen hen til vinbordet og serverer ristet brød dyppet i krydret hvidvin for Fruen og for gæsterne ved bordene og derefter fastelavnsfigner ristet i sukker. Fruen beder ham indtrængende om at sætte sig, men det vil han ikke og siger:

— Frue, tag mig det ikke ilde op, men jeg vil holde hovmesteren med selskab og for en enkelt gangs skyld vise ham hvordan han skal bære sig ad. Og da hovmesteren og abbeden var kommet tilbage, og den første ret var serveret, sagde Fruen til abbeden:

— Det vil jeg sige Dem, abbed, hvis De ikke sætter Dem ned, rejser jeg mig op.

— Nuvel, Frue, jeg vil og bør da adlyde Dem.

Fruen vil trække bordet ud for at give ham plads til at sætte sig; men abbeden siger:

— Nej, Frue, Gud forbyde at bordet skal flyttes for min skyld!

Og så henter han en skammel og sætter sig over for Fruen lidt længere nede. Så bliver der serveret hvidvin fra Beaune og en tre-fire forskellige slags rødvin, og der blev serveret for alle. Hvad skal jeg mere sige? Der blev opfordret kraftigt til at tage for sig af retterne og at skåle, og det var længe siden Fruen havde fået så prægtigt et måltid.

Mens de nu skålede, Fruen med abbeden og abbeden med Fruen, begyndte de efterhånden med deres øjne, som er hjertets bueskytter, at sende forskellige pile til hinanden; og ydermere begyndte de at røre ved hinanden med fødderne der var dækket af den store dug som gik helt ned til gulvet, og senere at træde hinanden varsomt over fødderne, og den opflammede elskovs pil rammer først den enes, så den andens hjerte så de helt mister

Den første middag hos abbeden. De nyforelskedes fødder opfører en dans under bordet. Tre hofdamer og tre munke er til stede.

appetitten. Men abbeden, som var henrykt over sin nye erobring, drikker snart med den ene, snart med den anden af damerne. Hvad skal jeg mere sige? Aldrig var nogen abbed så lykkelig. Snart rejser han sig og flytter sin skammel hen foran de andre damer og sætter sig lidt der; snart går han hen til frøknerne og beder dem spise mere, dernæst går han hen til kammerpigerne og drikker på deres velgående og går så tilbage til Fruen og sætter sig over for hende, ør af glæde. Og så begynder de endnu kraftigere at sende elskovspile, og deres fødder danser med hinanden som aldrig før. Om alle de gode vine og den dejlige mad med lampretter og laks og mange andre slags saltvands- og ferskvandsfisk vil jeg for kortheds skyld undlade at berette her og vender nu tilbage til historien.

Kapitel 48

Hvordan Fruen og abbeden underholdt sig med hinanden, og hvordan hun takkede ham.

141. Da bordene var taget ud, og hovmesteren og hans folk skulle spise til middag, takkede Fruen abbeden for den dejlige middag og den gode betjening de havde fået. Og i livlig samtale gik de langsomt til den anden ende af salen, hvor de snakkede lystigt indtil alle var blevet færdige med at spise. Og mens de sidste spiste, blev der lagt fint linned på Fruens seng så hun kunne hvile sig. Og da hovmesteren havde spist, gav Fruen ordre til at vognene skulle køre frem.

— Hvad for noget, Frue, sagde abbeden, vil De bryde med husets skik?

— Hvad er husets skik?

— Frue, det er skik at når damer eller frøkner af rang har spist til middag her, skal de og deres følge lægge sig lidt for at sove eller hvile sig, hvad enten det er vinter eller sommer. Og hvis de har spist aftensmad her, overlader jeg dem mit sovegemak for natten og sover selv et andet sted. Frue, De bør da ikke gå imod Deres eget klostres skik og brug.

Så kraftige var abbedens og damernes bønner at Fruen var så nådig ikke at sige nej. Så gik Fruen ind i sit værelse; her var tilberedt vin og krydret konfekt; døren blev lukket, og Fruen lægger sig der til hvile indtil aftenmessen.

Kapitel 49

Hvordan abbeden blev lovprist.

142. Da damerne var for sig selv, tog Isabel ordet og sagde:

— De siger ikke noget, Frue, og heller ikke I andre, dorske damer, om den

dejlige mad hos abbeden, og hvordan han kræsedede op for os med god vin, kød og fisk i rigelig mængde.

— Jo da, sagde Fruen, jeg synes, han er et bravt menneske.

— Siger De bravt menneske? siger fru Jeanne. Aldrig har jeg været ude for så tiltalende en munk.

— Og De, Frue, sagde fru Katherine, De skulle nødes til at blive!

— Åh, sagde Isabel, jeg havde nok på fornemmelsen at hans bønner ville få sagen til at ende godt.

Og alle frøknerne lovpriste også, som kvinder har for vane, abbedens gavmildhed, munterhed og smukke statur. Fruen, som allerede var aldeles forgabet i ham og havde glemt sine tidligere kærlighedssorger, sagde med få ord:

— Han er virkelig et bravt menneske.

Og mens de således talte om abbeden, ringede det til aftenmesse, og for at være med der måtte de stå op uden at have sovet. Og da aftenmessen var forbi, og Fruen tænkte på at køre hjem, tager abbeden hende i hånden, og hun siger:

— Abbed, hvor skal vi hen?

— Jeg beder Dem, Frue, siger abbeden, komme med til en lille anretning, for nu er det spisetid.

Og mens abbeden siger dette, tager han hende under armen, og idet han trykker hendes hånd, fører han hende til den nedre sal der var veludstyret med vægtapper, og hvor der var tændt ild. Salen lå i nærheden af kirken, og der var opstillet et anretterbord og spiseborde fyldt med salat, brøndkarse i eddike, store fade med stegte lampretter som postej eller i sauce; store kogte, stegte eller ristede søtunger i appelsinsaft; muller, barber og laks, der var stegt, kogt eller tillavet som postej, store rødspætter og karper; fade med krebs, store, fede ål i gelé; fade med forskellige retter overtrukket med hvid, rød eller gylden gelé; bourbontærter, ostetærter, omelet bestrøet med sukrede mandler, stegte pærer, rå æbler og pærer, sødede, pillede mandler, valnødder i rosenvand, figner fra Malta, Algarve og Marseille, korender og mange andre ting, som jeg for kortheds skyld undlader at nævne, alt sammen smukt arrangeret som til en banket.

Kapitel 50

Hvordan Fruen nød den kolde anretning.

143. Fruen, som holdt faste og kun havde tænkt sig at nyde lidt konfekt og lidt vin, lagde mærke til at bordene var bugnende fulde; og selvom den forræderiske gud Amor ved middagsmåltidet havde angrebet hende så heftigt med sine kærligheds pile at den havde stillet hendes sult, kræver naturen sin ret, og den gav hende ny appetit så hun ikke behøvede at nødes. Og da de andre damer i hendes følge så at hun havde sat sig, og abbeden havde sat sig overfor midt for bordet, lod alle sig påvirke af abbedens bønner og af Fruens eksempel til at gøre hende selskab. Alle damerne satte sig for de to ender af bordet og langs de to sider, og for at skabe en lystig stemning blev der placeret en fire-fem elskværdige munke iblandt dem. Så kan det nok være at de drak af al kraft igen og igen og spiste lige så kraftigt. Hvad mere er der at sige? Aldrig har man set så stor glæde og lystighed hos så mange folk. Men til sidst måtte de til Fruens store beklagelse og med mange suk tage afsked med abbeden.

Og da de skulle stige til vogns, kom abbeden og priorerne og takkede Fruen allerunderdanigst og anbefalede kirken og klostret til hendes beskyttelse. Så sagde Fruen:

— Vi vil besøge Dem oftere, for vi har til hensigt at opnå vor portion af syndsforladelse hos Dem i rigeligt mål.

Hermed var alle godt tilfredse.

— Men hvad angår Dem, abbed, beder vi om og forlanger at De undlader al umådehold med vin og mad, for det vil vi ikke vide noget af.

— Godt, Frue, men ristet brød dyppet i krydret vin eller muskatellervin eller grenachevin eller malvasier eller græsk vin efter messen for at holde kulden ude, det vil De vel ikke forbyde?

— Jovist, sagde Fruen, for i de kommende dage er det vor agt at faste.

— Faste? Jamen, Frue, De bryder ikke fasten for så lidt; og jeg skal nok give Dem syndsforladelse.

Og med disse ord steg abbeden til hest og ledsagede Fruen et stykke vej; og så tog han afsked.

Kapitel 51

Hvordan Fruen og hendes damer lovpriste abbeden for hinanden.

144. Efter at abbeden var gået, kappedes man om at lovprise ham. Isabel, som var den mest begejstrede, begyndte først at tale og sagde leende til Fruen:

— Nå, Frue, hvor var jeg vred på Dem da De afslog de gode middagsmåltider! Frue, ingen bør afslå et gode når det tilfældigvis dukker op.

Så sagde fru Jeanne:

— Nej, Isabel, det har De misforstået. Fruen agter at komme der ofte; men behøver hun at få middag der hver gang?

Så sagde fru Katherine:

— I tager begge fejl; der er ingen grund til, at Fruen hver gang skal spise til middag der; men jeg vil heller ikke rose hende hvis hun ikke en gang imellem tager imod indbydelsen; for abbeden gør det min tro af et godt hjerte og med stor glæde hvis jeg ikke tager meget fejl. Og hvad aldrig kan skade, jeg forstår at han har råd til det. Men hvad mener De, min Frue, er det ikke rigtigt hvad jeg siger?

Fruen, som nu havde hørt dem alle, svarede:

— Man skal ikke klippe mere end ulden af fåret; derfor bliver jeg stående ved det ristede brød dyppet i krydret vin eller andre udenlandske vine. Det kan vi godt nøjes med. Men det er rigtigt nok at vi agter at opnå syndsforladelse for alle vore synder eller de fleste af dem, for vi ved ikke hvornår vi får lejlighed til det igen.

Og derefter vendte de hjem til slottet. Fruen, hvis hjerte var optændt af den nye elskovsbrand, bestilte ikke andet hele natten end at klage sig, jamre og sukke, så kraftigt ønskede hun at besøge abbeden igen og underholde sig med ham. Og abbeden, der var angrebet af den samme kærlighed efter de gensidige, søde tilnærmelser, fik ikke hvilet meget den nat; for hans flammende elskovs sukke og attrå afholdt ham fra at sove hele natten.

Og da det endelig blev morgen, sagde Fruen til sine damer at for bedre og mere værdigt at kunne opnå syndsforladelse ville hun skrifte for abbeden, som var gejstlig og lod til at være en meget from mand. Så sagde fru Jeanne:

— Frue, det vil De gøre vel i. Hvad mig angår, var jeg til skrifte der i går.

Så lader Fruen lille Perrin, en page fra sin husholdning, stige til hest og bringe bud til abbeden at han skal komme omgående.

Kapitel 52

*Hvordan Fruen skriftede for abbeden i et separat værelse,
og hvordan dronningen sendte hende et brev.*

145. Abbeden var yderst tjenstvillig og adlød straks Fruen. Da han havde gjort reverens for Fruen i alle damernes nærværelse, sagde hun til ham i alles påhør:

— Abbed, for at modtage syndsforladelse på en værdig måde er vi til sinds at skrifte for en præst.

— Åh ja, Frue, da har De Gud med Dem! Hvem er Deres skriftefader, Frue, jeg kan give ham åndelig styrke hvis der er behov for det?

Så sagde Fruen:

— Der er ikke nogen her der er mere værdig eller mere kompetent end De.

— Såh, det skulle da være på grund af min abbedstav,⁹⁷ for hvad resten angår, er jeg den mest uvidende af alle.

Ved disse ord går Fruen ind i sit påklædningsværelse, som er behængt med klæde og vægtæpper og dejligt opvarmet, og abbeden følger hende

97. Se note II.

Fruen sidder på sengekanten og „skriver“ for abbeden. Til venstre uden for døren fire hofdamer.

fromt. Så blev døren lukket, og i to timer blev Fruen, der var bodfærdig og angergiven på grund af sine fordums gerninger og kærlighed,⁹⁸ taget i skrifte af abbeden i al tugt og ære og med stor mildhed. Og da de skilles, går Fruen hen til sit smykkeskrin og tager en stor, smuk rubinring med guldindfatning og sætter den på abbedens langfinger idet hun siger:
— Min hjertens ven, min eneste tanke, min højeste attrå, med denne ring antager jeg Dem fra i dag som min tro tilbeder.

Så takker abbeden hende så underdanigt han kan; og han tænker på det kendte ordsprog, som siger:
— Den, der vil tjene, men ikke gør det fuldt og helt, fortjener ingen løn.
Så gav han Fruen syndsforladelse, og i kristen kærlighed kyskede han hende blidt og tager afsked med hende. Og da han går igennem opholdsværelset, siger han med forstandig mine til fruene og frøknerne:

98. Der tænkes antagelig på hendes kærlighed til Saintré.

— Ingen må gå ind til Fruen før hun kalder; og nu kære søstre og veninder, gå med Gud indtil vi ses igen.

146. Fruen blev der endnu en kort stund for at genvinde farven i ansigtet, som havde forladt hende under bodshandlingen. Hendes fruer og frøkner og alle hendes folk stod og ventede med at gå til messe indtil klokken blev elleve. Så kaldte Fruen på Jeannette, og hun iførte sig den mest enkle dragt. For at dække ansigtet tog hun et stort tørklæde på, og i den påklædning gik hun diskret og stille med sænket blik ud af sit kammer og drog andægtigt af sted for at påhøre messen og siden spise til middag. Og sådan gik den dag.

Næste dag, om onsdagen da tildelingen af syndsforladelse skulle begynde, vendte Fruen tilbage til abbediet for også at få tilgivelse. Abbeden har glædestrålende stillet rigeligt med ristet brød frem og tilberedt krydret vin og forskellige slags udenlandske vine, stegte sild og suppe til svendene, og til hestene hø, havre og halmstrøelse i rigelig mængde. Da Fruen havde påhørt messen, tager abbeden hende under armen og fører hende tilbage til kammeret, hvor der var fyret, og frokosten stod parat. Og da Fruen har fået et godt måltid, lægger abbeden sin arm om hende og siger:

— Frue, mens Deres følge gør sig til gode, vil jeg vise Dem min nye bolig.

Derpå gik de rundt fra værelse til værelse så damerne ikke kunne finde dem. Og da de kom ud fra et lønkammer, gav abbeden Fruen et stort stykke stof af ensfarvet sort fløjl, som hun siden fik bragt i hemmelighed. Og så går Fruen tilbage til det store modtagelsesværelse, hvor alle var samlet. Og da damerne kom, skændte Fruen på dem med foregiven vrede:

— Hvor blev I af? Jeg troede I fulgte efter mig som jeg havde sagt I skulle; men I kan bedre lide den dejlige varme og det ristede brød end mit selskab.

— Åh, Frue, vi kunne ikke følge med og kunne derfor ikke finde Dem.

— Frue, sagde abbeden, tilgiv dem for denne gangs skyld.

Så roste Fruen i høje toner abbedens bolig og går derpå ud for at stige til vogns. Hvad er der mere at sige? Der gik ikke en uge i fastetiden hvor Fruen, den fromme dame, ikke drog til klostret for at opnå syndsforladelse; og

ofte uden stort følge, for at spise middagsmad, festmåltider eller aftensmad under private former; og efter middagssøvnen var hun ofte på ræve- eller grævlingeagt i skovene eller havde anden tidsfordriv. Således tilbragte hun fastetiden på lystig vis.

Kapitel 53

Hvorledes dronningen skriver til hende første gang.

147. Det traf sig nu sådan at de to måneder inden for hvilke Fruen havde lovet at vende tilbage til dronningen, gik uden at dronningen hørte fra hende ved brev eller på anden måde. Derfor skrev dronningen, der var meget forundret herover, følgende:

Til vor kære, højtelskede kusine osv.

Kære højtelskede kusine! På grund af det løfte De har givet os om at vende tilbage til hoffet, og da der allerede er gået over to en halv måned, og da vi siden Deres bortrejse overhovedet ikke har hørt fra Dem, hvorover vi undrer os såre, anmoder vi Dem herved om at holde ord og vende tilbage inden udløbet af indeværende måned idet vi længes meget efter at se Dem her. Og hvis der er noget vi kan gøre for Dem, vil vi udføre det af villigt hjerte, således som det også vil blive meddelt af vor tro sekretær, Julien de Broy, som De kan fæste lid til som til os selv.

Kære, højtelskede kusine! Vorherre være med Dem!

Skrevet i vor by Paris, den ottende dag i april.

Dronning Bonne.

Kapitel 54

Hvorledes Fruen efter at have læst brevet afgav sit svar til dronningen uden at høre sekretærens kredens.⁹⁹

148. Mens Fruen var i abbediet for at opnå syndsforladelse, ankom førnævnte Jean de Broy, der var sekretær hos dronningen, da Fruen sad ved middagsbordet. Han overrakte hende frejdig og glad dronningens brev og ventede som en af hendes specielle venner ved hoffet at få en venlig modtagelse. Fruen, som kun viste mishag ved hans komme, tog med få ord brevet og læste det. Og for hurtigst muligt at slippe af med ham, skyndte hun sig at blive færdig med middagen og få taget af bordet. Derefter drager hun straks tilbage til sit slot for at skrive svaret. Hun siger da til mester Julien:

— Få nu middagsmad, og kom så straks til mig.

Abbeden, som var en elskværdig herre, var meget gæstfri mod mester Julien og satte sig over for ham for at snakke med ham. Og mens han spiste middag, kom en af abbedens skytter, som fortalte at han havde rejst noget vildt, nemlig en meget stor kronhjort der var sammen med en ti-tolv store hinder; det ville være en pragtfuld oplevelse at se dem.

— Jeg er ked af at Fruen ikke er her; men hvis det ikke skulle gå helt galt, venter vi hende i morgen.

— Hvadbehager? sagde mester Julien, vil Fruen gerne gå på jagt?

— Gerne? sagde abbeden uden at tænke nærmere over det, siger De „gerne“? Jamen, vi kan nemt være på en eller anden slags jagt en to-tre dage om ugen enten til hest eller til fods!

— Men, hr. abbed, er De velforsynet med mynder og andre jagthunde?

— Om jeg er velforsynet? sagde abbeden. Javist, og også med gode jagtfalke, mindst lige så godt, skulle jeg mene, som nogen kirkens mand i Frankrig.

— Ved den Hellige Jomfru Maria, sagde mester Julien, det tjener Dem til stor ære.

99. „Kredens“, ældre dansk betegnelse for „fuldmagt“, svarende til det franske *crédence*. Kredensen, der fremsiges mundtligt af brevbringeren ved afleveringen af brevet, står på skrift inde i brevet og skal herved tjene som bevis på budskabets ægthed.

Og mens han talte med abbeden, så han på dennes finger en prægtig stor blegrød rubin, som han tidligere havde set Fruen bære. Han sagde ikke et ord, men tænkte sit. Og da han havde spist middag og af abbedens tale havde forstået hvad han skulle mene, tager han afsked og takker abbeden varmt. Derpå steg han til hest og rider hjem til fru, som hun havde sagt han skulle. Her fremsiger han dronningens kredens således som den stod skrevet i hendes brev. Fruen, som havde meget travlt med at slippe af med ham, gav ham brevet til dronningen, som hun allerede havde i hånden. Det lød som følger:

Til min højtærede herskerinde, dronningen.

Min højtærede herskerinde! Jeg anbefaler mig allerunderdanigst til Deres gunst gennem herværende mester Jean de Broy, Deres sekretær. Jeg har modtaget Deres brev og bemærket indholdet og bønfalder Dem ydmygt om at tilgive mig at jeg har brudt mit løfte, som jeg ikke har kunnet opfylde på grund af en alvorlig sygdom, der hidtil har holdt mig tilbage her, skønt jeg, Gud være lovet, er begyndt at komme mig. Og når jeg har fået ordnet forskellige sager sammen med mine folk, vil jeg straks drage af sted til Dem for at holde mit ord. Hvad det i øvrigt måtte behage Dem at meddele mig eller beordre mig at gøre, vil jeg lydigt udføre efter evne. Det lover jeg, min højtærede herskerinde, ved Den Helligånd, der vil mage alt efter Deres ønske.

Skrevet med egen hånd på mit slot i ... den ellefte april.

Deres ærbødigste og allerunderdanigste osv.

Kapitel 55

Hvordan Fruen afleverede sit brev til mester Julien og meddelte ham sin kredens således som den stod at læse i brevet.

149. Efter at Fruen i sin store iver efter at slippe af med mester Julien, havde overladt ham sit brev og meddelt ham sin kredens således som hun havde formuleret den, viste hun sig ret gæstfri ved at beværte ham med sin vin, men serverede ellers ikke andet, selvom han ved hoffet hørte til hendes mest hengivne venner, hvorfor dronningen da også havde sendt netop ham af sted. Men om dronningens store ønske om at hun skulle vende tilbage, forhørte hun sig ikke, ej heller spurgte hun til kongen, dronningen eller alle herrerne og damerne ved hoffet. Hun sagde blot:

— Gå med Gud, mester Julien!

Mester Julien, som havde hørt om abbedens og Fruens morskab med at gå på jagt, og at Fruen var meget opsat herpå, tænkte sit. Han tager da afsked med Fruen hen under aften, ikke særlig fornøjet med den modtagelse han havde fået. Og han søger nattelogi hvor han kan finde det, og rider videre i flere dage indtil han kommer tilbage til dronningen. Dronningen sagde straks da hun så ham på kort afstand:

— Kommer Belle Cousine nu, mester Julien?

— Fruen anbefaler sig allerunderdanigst til Deres gunst og siger at De snart har hende tilbage, sagde Julien køligt.

Så overrakte han hende brevet og fremsagde Belle Cousines kredens, men sagde klogelig nok intet derudover.

Dronningen, som ikke var særlig fornøjet med svaret og løftet, sagde til mester Julien:

— Har hun det godt?

— Godt? sagde Julien. Jeg har aldrig set hende have det bedre, Frue.

— Hvad laver hun? Hvad får hun tiden til at gå med?

— Det ved jeg sandelig ikke, Frue, for jeg havde ikke været en time hos hende før hun sendte mig af sted igen, og jeg fik ikke lejlighed til at tale

med fru Jeanne, fru Katherine og Isabel eller nogen mand eller kvinde blandt hendes folk. Der blev kun sagt: „De skal være velkommen“ og til afsked „Gå med Gud!“.

— Hvordan kan det være, De hører jo til hendes bedste venner?

Så fortalte han hvordan han, da han ville overvære tildelingen af syndsforladelse, havde lagt vejen forbi abbediet, hvor han fandt Fruen ved middagsbordet med abbeden siddende over for sig og ellers ikke mange mennesker; og hvordan han havde overrakt hende brevet, og hvordan hun havde læst det og kort efter rejste sig med en gnaven mine, fik bordene taget ud og fik lagt ridetøj på sine pasgængere og tog tilbage til sit slot. Og da han ikke havde spist og drukket hele dagen, sagde hun at han straks skulle spise middag og komme hjem til hende. Abbeden, som var et elskværdigt menneske, lod mester Julien vaske hænder og sætte sig til bords, og abbeden satte sig over for ham for at holde ham med selskab. Hvordan dernæst skytten var kommet og havde meldt om de ti hinder og den store kronhjort som Fruen skulle ud at jage. Dernæst at han så at svarbrevet allerede var færdigt, og hvad Fruen i al korthed sagde til ham. Men om rubinringen, som han ikke var helt sikker på, sagde han klogeligt intet.

Efter at have hørt hans beretning er dronningen nogen tid tavs, men siger så at han ikke må nævne noget for nogen, og til forsvar for Belle Cousine siger hun at det undertiden kan være nødvendigt at søge adspredelse snart sammen med nogle, snart med nogle andre. Og med disse ord gik dronningen bort i dybe tanker idet hun ikke kunne tro at Belle Cousine således ville svigte sit ord. Og hun besluttede at lade hengå hele den måned og halvdelen af den næste eller lidt længere tid før hun ville skrive til hende at hun ventede hende. Måneden gik og den næste med, og Belle Cousine kom ikke tilbage eller sendte besked eller skrev til dronningen.

Kapitel 56

Hvordan dronningen på ny skriver til Belle Cousine, og hvordan Hr. de Saintré og hans fæller meldte deres ankomst hos kejseren.

150. Så gav dronningen, der undrede sig meget over Fruens opførsel, ordre til at man skulle skrive til Belle Cousine omtrent det samme som man tidligere havde skrevet, og desuden at der nu var gået yderligere to måneder, og at dronningen ønskede at vide om det behagede hende at komme tilbage inden længe. En rytter fra hoffets stalde, som bragte dette brev og gerne ville hurtigt hjem, skyndte sig så meget at han mødte Fruen på åben mark sammen med abbeden, og overbragte så brevet. Fruen, som skulle spise til aften hos abbeden, udfærdigede på stedet sit skriftlige svar, der gik ud på at hun om meget kort tid ville komme hjem. Rytteren tog afsked uden at have fået hverken vådt eller tørt og uden at have talt yderligere med hende og skyndte sig tilbage. Da dronningen havde modtaget og læst brevet og hørt at han havde mødt Belle Cousine på åben mark, blev hun ked af det og vidste ikke hvad hun skulle tro. Men hun bestemte med sig selv at hun ikke ville skrive mere til Belle Cousine, og at hun kunne komme når hun ville, eller blive borte så længe hun ville.

Belle Cousine, som det ville volde dødelig smerte at forlade sin gode skriftefader, sagde til ham:

— Min eneste ven, så længe jeg ikke skal give afkald på Deres dyrebare selskab, kan De være sikker på at jeg aldrig vil svigte Dem.

Hvad er der mere at sige? Parret tilbragte en del af sommeren med at gå på jagt, enten falkejagt eller jagt på vildt, eller med anden tidsfordriv. Og her vil vi undlade at berette om det store behag de fandt i at være sammen, og vende tilbage til Jean de Saintré og hans fæller.

Saintré ønsker at dyste i Tyskland, denne gang i en kollektiv dyst, hvor der fra fransk side skal deltage ti riddere, deriblandt ham selv, samt ti væbnere. De drager til Tyskland og bekendtgør udfordringen. Et lignende hold med samme antal tyske riddere og væbnere tager udfordringen op, og dysten afvikles på den måde at de 20 kæmpende på hver side dyster mod hinanden samtidig. Kampen er hård og blodig;

der er sårede på begge sider, men ingen døde. Kejseren afsiger den dom at begge hold har kæmpet så tappert at „ingen kunne have gjort det bedre“, og det er svært at sige hvilken side der har vist sig overlegen. Der bliver derfor dømt uafgjort. Begge hold får tildelt de udsatte priser, men der vises franskmændene en særlig ære ved at give dem forrang ved de afsluttende ceremonier.

Kapitel 57

Hvordan Hr. de Saintré og hans fæller vendte tilbage til kongen i Paris.

155. Da Hr. de Saintré og de fornemme herrer i hans følge på pilgrimsfærd kom til Saint-Denis (ad ruten Lusarches, Saint-Côme og Saint-Damien), bredte rygten sig om deres glædelige, længe ventede hjemkomst. Og kongen, dronningen, hoffets herrer og damer og alle andre var såre glade. Efter kongens ordre rider nogle mænd ham i møde, nemlig kongens brødre, hertugen af Berry og hertugen af Bourgogne, som lod Hr. de Saintré ride imellem sig. Der var endvidere grev de la Marche, greven af Flandern, grev de Clermont, grev de Rethel, grev de Brienne, grev du Perche, grev de Beaumont, grev d'Armagnac og greven af Dauphiné d'Auvergne, som hver for sig af kongen havde fået ordre til at ledsage hver sin ridder. Og de gjorde holdt foran kongen, som modtog dem venligt og stateligt, ligesom dronningen og hoffets herrer, damer og frøkner og alle ved hoffet.

Og da de alle havde gjort reverens og vist deres opmærksomhed, og begejstringen over deres hjemkomst havde lagt sig, undrede Saintré sig over at han ikke så Belle Cousine, som var den i verden han længtes mest efter, og han troede hun var syg. Så vender han sig mod sin kusine Madame de Sainte-Maure, og da de havde udvekslet et par ord, sagde han idet han lod som ingenting:

—Sig mig engang, kusine, jeg gad vidst om Belle Cousine er syg siden hun ikke er her?

—Syg? siger Madame de Sainte-Maure. Efter dronningens opfattelse er hun meget syg; hun har spillet dronningen et slemt puds. Hun fik en sygdom

en tre uger eller en måned efter at De var rejst. Det var synligt for alle at hun visnede hen, og ifølge dronningens livlæge ville hun inden længe få brystsyge eller dø hvis hun ikke genvandt sine kræfter ved at komme ud i den fri natur på sin hjemegn. Derfor gav dronningen hende orlov i to måneder. Og da der var gået to en halv måned, og hun stadig ikke var kommet, sender dronningen ved mester Julien de Broy et brev der skal henholde hende til hendes løfte, og da der yderligere var gået to måneder, skriver hun igen, men Fruen siger hele tiden: „Jeg kommer! Jeg kommer!“ – men endnu er hun ikke kommet.

Da Hr. de Saintré hører at hun har været så syg, tænker han på hvad hun tidligere har sagt til ham, nemlig at hun aldrig ville blive glad igen før han var vendt tilbage. Han tænkte da, som sandt var, at hun for at glemme sine kærlighedssorger var rejst bort. Nu var han noget gladere end før; og han tænkte at, når hun fik nys om hans hjemkomst, ville hun straks vende tilbage, og derfor måtte han hellere først opsøge hende for at snakke med hende i ro og mag. Disse overvejelser optog ham en ti-tolv dage; så sagde han til kongen:

— Herre konge, hvis det skulle behage Dem at give mig fri nogle dage til at besøge min mor som har sendt bud efter mig, vil jeg allerunderdanigst bønfalde Dem herom. Kongen sagde:

— Hvad for noget? Kan De ikke holde Dem i ro, Saintré? Men da det er Deres mor der har sendt bud efter Dem, giver vi Dem fri en måned.

156. Og da Hr. de Saintré havde takket ham, arbejdede han både nat og dag med at få fremstillet smukke klæder og udstyr til sine folk og sine heste, for mere kærligt at takkes hende som han havde skænket hele sit hjerte. Så tager han afsked med kongen, dronningen og lensherrerne og red af sted indtil han kom til købstaden en mils vej fra det slot hvor Fruen opholdt sig, og spiste middag i købstaden. Så iførte han sig en mørkerød trøje indvirket med fint guld, en kåbe af mønstret fløj, indvirket med guld i guld, skarlagens hoser, broderet med store fine perler i Fruens farver og med hendes våbenmærke, en baret af fint skarlagen, sådan som man gik med dengang, og hvorpå der var en kostbar juvel. Ledsaget af to riddere og tolv væbnere fra sit hus, alle i smukke dragter med ens kåber med Fruens våbenmærke,

drog han ud at besøge hende på hendes slot. Og da han kom til porten, som var lukket, og hvor vindebroen var hejst, spurgte han efter Fruen. Så kom en af portvagterne, til hvem han sagde at han skulle meddele Fruen at Hr. de Saintré var kommet.

— Sagen er, sagde portvagten, at Fruen i morges tog af sted til abbediet for at overvære messen og siden spise middag der.

Så tog Saintré til abbediet og fandt ud af at Fruen og abbeden efter at have spist og sovet til middag var på jagt med spurveh ge. Så fik han vist stedet hvor de jagede, og da de havde redet lidt, kaldte han på en fire-fem stykker af sine folk og sagde:

— Sæt sporerne i, og rid I derhen og I derhen og I derhen. Og n r I ser nogle damer til hest, så kom tilbage til mig.

Og hver enkelt rider ud over markerne. Og det varer ikke længe f r en kommer tilbage i flyvende fart og siger:

— Min herre, jeg har set en tyve-femogtyve heste og en seks-otte damer i fineste stads.

Vor k re ridder, som endnu ikke vidste eller havde forestillet sig noget om Fruens falske kærlighed, satte af sted så hurtigt hesten kunne galoppere, i længsel efter at opleve det  jeblik hvor han skulle gense sin smukke dame. Og da han fik øje på hende og frydede sig over hvor smukt han og hans folk tog sig ud, sporede han sin prægtige, fyrige hest og red frem til hende. En af abbedens munke, der så dem, gik hen til abbeden og fortalte ham det. Da abbeden, som red side om side med Fruen, s  hestene komme nærmere i fuld fart, blev han urolig. Han tænkte sig at det var nogle af fruens slægtninge som var kommet under vejr med deres kærlighed og ville garve hans rygstykker. Han vendte da omkring og gav med h len sit muldyr tegn til at trække lidt til siden. Og med sin spurvehøg på armen og ledsaget af tre munke, der bar store flasker og madkurven med forfriskninger, fjernede han sig lidt som om han ikke turde nærme sig Fruen. Og Fruen, der ville se, hvad det var for nogle fremmede, ventede roligt på dem sammen med sine folk idet hun blev siddende på sin store pasgænger med sin spurvehøg på armen. Og da hendes folk genkendte Hr. de Saintré, blev alle, både mænd og kvinder, såre glade da han var højt elsket af alle.

Da Fruen hørte og selv så at det var Hr. de Saintré, sagde hun:

— Gid I alle må få en ulykke! I skal ikke lave stor ståhej for sådan en mand!

Og mens hun sagde disse ord, steg Hr. de Saintré af hesten med frydefuldt hjerte. Og da Fruen så ham stå der, sagde hun så højt at adskillige kunne høre det:

— Min herre, De kommer ret ubelejligt!

Kapitel 58

Hvordan Hr. de Saintré hilser på Fruen, hvordan Fruen opførte sig, og hvordan abbeden indbød ham til aftensmad.

157. Hr. de Saintré, som ikke hørte disse ord, rørte ved hendes hånd mens han knælede på det ene knæ, og sagde i overstrømmende glæde:

— Nå, min højtærede dame, hvordan har De det?

— Hvordan jeg har det? Det kan De vel se. Kan De ikke se at jeg sidder på min pasgænger med en spurvehøg på armen?

Så vendte hun pasgængerens omkring og kaldte på sine hunde for at fortsætte jagten som om hun ikke regnede ham for noget.

Hr. de Saintré, som havde hørt Fruens barske svar, ved ikke hvad han skal tro, men da fruene og frøknerne lige gik forbi, rørte han ved deres hånd, omfavnede og kyssede dem. Derpå stiger han til hest og rider efter Fruen; og alle kommer og gør reverens og hilser på ham. Og da han var kommet hen til Fruen, sagde han helt sørgmodig:

— Ak, Frue, er det bevidst eller for at sætte mig på prøve at De har givet mig så elskværdigt et svar. Jeg som har elsket Dem så højt, og som aldrig har været Dem ulydig. Er der nogen der har sagt det modsatte? Hvis det er tilfældet, skal jeg sige Dem sandheden.

Fruen, der ikke fandt behag i hans selskab og hans tale, sagde:

Saintré møder Fruen på jagt sammen med abbeden og knæler for hende. Til højre abbeden, der lige som Fruen har en spurvehøg på armen. Til venstre tre mænd fra Saintrés følge.

— Kender De ikke en anden vise som De kan kvæde? Hvis ikke, må De hellere tie.

Og mens disse ord blev udvekslet, var abbeden blevet mere selvsikker og bad hovmesteren gennem en af munkene få at vide hvem den herre var. Og da abbeden erfarede at det var Hr. de Saintré, gjorde han omkring med sit muldyr og red i fuld fart hen til ham og sagde:

— Højtærede Hr. de Saintré, De og Deres prægtige følge skal være meget velkomne! Tro mig, Dem har jeg ønsket at møde frem for nogen ridder i verden.

Hr. de Saintré, som ud fra disse ord og på grund af de tre munke der stod bagved, forstod at det var abbeden, sagde:

— Hr. abbed, det glæder mig at møde Dem og Deres følge.

— Herre, sagde abbeden, som nu var helt beroliget. Hvad mener De om min højtærede Frue, som har været så nådig at gøre sig den ulejlighed at besøge en sølle munk og siden gå på jagt med ham.

— Fruen handler som en dame af stand og ære som altid har elsket Den Hellige Kirke.

Ved disse ord fjernede abbeden sig med langsomme skridt og lod Fruen og Hr. de Saintré være alene sammen. Og da der allerede var ringet til aftenmesse, red man hjemad. Så sendte abbeden en af sine munke til hovmesteren, der skulle forespørge hos Fruen om Saintré skulle blive og spise til aften sammen med dem. Hovmesteren gik hen til fruene og sagde hvad abbeden havde pålagt ham. Fruen, som ikke rigtig kunne høre det, spurgte hvad han sagde. Så gentog han det så højt at Hr. de Saintré, skønt han havde fjernet sig lidt, tydeligt kunne høre det hele. Og da Fruen havde hørt det, tænkte hun sig lidt om og sagde så:

— Meld tilbage at han kan gøre som han vil. Men man skal ikke nøde ham og få i hans kåbe for at få ham til at blive.

158. Hr. de Saintré, som havde hørt det hele og forstod meningen med det, tænkte lidt over det og sagde til sig selv at de bestemt ikke skulle få hans kåbe i stykker, men at han ved den første anmodning ville sige ja for at se enden på legen. Fruen, som var træt af sin tidligere kærlighed, sagde at hun var udmattet, og at man skulle vende hjem. Abbeden, der var en meget opmærksom herre, var allerede redet i forvejen for at forberede alt.

Hr. de Saintré, som var steget af hesten, ville hjælpe Fruen ned, men hun kaldte på en af sine egne. Og da alle var steget af hesten, vil Hr. de Saintré tage afsked med Fruen, og da hun rakte ham hånden, sagde abbeden til Fruen for at vise sin høflighed:

— Vil De virkelig lade ham drage bort?

— Det må De og han afgøre, sagde hun.

Så sagde abbeden til Hr. de Saintré:

— Hør, Hr. de Saintré, vil De ikke indtage et måltid sammen med Fruen? Jeg beder Dem blive.

Så siger Hr. de Saintré til abbeden:

— Hr. abbed, ved denne Deres første anmodning vil jeg ikke undslå mig.

Så beholdt Hr. de Saintré ikke andet end to væbnere, en tjener og en page

tilbage og sendte hele sit følge til købstaden for at spise aftensmad, og til hovmesteren sagde han at de snart skulle vende tilbage til Fruens slot, og denne gik bort.

Nu blev der dækket bord, og alt gjort klart til aftensmaden. Fruen vaskede hænder alene og abbeden og Hr. de Saintré bagefter. Så satte abbeden sig på grund af sin stand og værdighed ved den øverste ende af bordet med ansigtet vendt mod Fruen og ryggen lænet mod kanten af bænken, og derefter satte Fruen sig; derefter Hr. de Saintré, fru Jeanne og fru Katherine. Først blev der serveret skinke med salat, som abbeden og Fruen yndede; derefter hovedretterne med masser af unge kaniner, agerhønekyllinger og fede tamduer og gode vine fra Beaune, Tournus og Saint- Pourçain. Og da de havde fyldt deres maver, og vinen havde løst deres tungebånd, begyndte abbeden at kvikke op og sagde:

— Hov, Hr. de Saintré, vågn op! Jeg kunne lide at kende Deres tanker. Lad os skåle på dem! Hvad er det for noget? De sidder jo og falder hen i Deres egne tanker!

Kapitel 59

Hvordan abbeden under dette aftensmåltid gav sig til at tale om mænd af adelsstanden som tager ud i verden for at øve våbenbedrifter, og hvordan Fruen for at behage ham gav ham de svar han gerne ville høre.

159. Så sagde Hr. de Saintré:

— Hr. abbed, jeg sidder her og døjer med al den mad og vin der står foran mig!

—Hr. de Saintré, skal jeg sige Dem noget? Jeg har ofte tænkt på hvor det kan være at I adelsmænd, det være sig riddere eller væbnere, som så ofte deltager i turneringer, når I kommer hjem, altid siger at I har vundet kampen.

Så henvendte han sin tale til Fruen og sagde:

— Forholder det sig ikke sådan, Frue?

— Jovist, abbed, det er sandt hvad De siger. Hvor kan det være, min gode herre, sig frem, hvad er Deres mening?

— Frue, sagde abbeden, vil De have at jeg skal sige det? Så bliver det da med Deres tilladelse. Jeg ved ikke om Hr. de Saintré vil tage mig det ilde op. Men eftersom De ønsker at høre min mening, Frue, så er den følgende: Der findes adskillige riddere og væbnere ved kongens og dronningens hof eller knyttet til andre fornemme herrers og damers hof, også ud over riget, som siger at de er deres damers trofaste tilbedere. Og for at opnå deres gunst, hvis de ikke allerede har opnået den, græder, sukker og jamrer de i deres nærværelse og anstiller sig så forpinte at I stakkels damer, som har et medfølelse og ømt hjerte, nødvendigvis bliver narret af dem og giver efter for deres ønsker og falder i deres snarer. Og så drager de fra den ene til den anden modstander og bærer som figur i deres udfordringstegn et strømpebånd, en arming, en lanseskive – eller en majroe – ja, hvad ved jeg, Frue – og så siger de, ikke blot til én, men til en ti-tolv stykker: „Ih, Frue, jeg bærer dette tegn af kærlighed til Dem!“. Ak, stakkels damer, hvor bliver I ført bag lyset af jeres tilbedere. Og kongen, dronningen og alle de fornemme herrer roser og priser dem og giver dem rigeligt med pengegaver, som de bruger til at ekvipere sig for. Er det ikke sandt, Frue? Hvad mener De?

Fruen, som var såre fornøjet ved situationen, sagde smilende:

— Hvem har fortalt Dem det, abbed? Men jeg for mit vedkommende tror at det forholder sig således.

Og idet hun sagde disse ord, trådte hun blidt abbeden over foden.

— Yderligere kan jeg sige følgende, Frue; når disse riddere og væbnere drager ud for at øve våbendyst og har taget afsked med kongen, når det så er koldt i vejret, så drager de til Tyskland og varmer sig ved kakkelovnen og muntret sig hele vinteren med pigerne der. Og når det er varmt, så drager de til det herlige kongerige Sicilien og nyder den gode vin og den lækre mad og fontænerne og den dejlige frugt og de skønne haver, og hele sommeren kan deres øjne fryde sig ved de smukke damer og adelsmænd, som gør stads af dem og viser dem al mulig ære. Og så har de en gammel troubadour eller trompetér, der bærer en gammel våbenkappe, og de giver

ham så en af deres gamle kåber på, og lader ham udråbe til hele hoffet: „Min herre har vundet! Min herre har vundet! Min herre har vundet!“. Ak, stakkels damer, hvor bliver I bedraget! Min tro, jeg beklager jer virkelig.

160. Fruen, som følte sig særdeles veltilpas ved disse ord, sagde smilende til Hr. de Saintré:

— Hvad siger De til det, Hr. de Saintré?

Hr. de Saintré, der var meget vred over de angreb og fornærmelser mod adelsmænd som abbeden kom med, sagde til Fruen:

— Hvad om det behagede Dem at tage adelsmændenes parti, Frue? De ved jo godt at det forholder sig helt anderledes.

Så sagde Fruen:

— Vi har godt nok set at der er nogle der ikke gør således; men hvad ved vi om alle de andre? For vort eget vedkommende er vi af samme mening som abbeden.

Og mens hun sagde dette, trådte hun ivrigt abbeden over foden.

— Åh, Frue, siger Hr. de Saintré, De taler mod Deres samvittighed. Jeg beder til Gud at han vil give Dem den rigtige viden.

— Viden? siger abbeden. Hvilken viden skal Fruen have undtagen sandheden.

— Sandheden? siger Hr. de Saintré. Jeg vil ikke svare på Fruens tale. Hun kan sige hvad hun vil, men jeg vil svare på de ord fra Dem som har angrebet riddere og væbnere, at hvis De var en mand som jeg skulle stå til ansvar over for, ville De få med mig at bestille. Men på grund af Deres værdighed og Deres stand vil jeg ikke sige mere; men det skal blive husket!

Abbeden, der var opildnet af kærlighedens flamme, sagde ironisk til Fruen:

— Frue, det er på grund af Dem at jeg bliver truet her på Deres domæne.

Og mens han sagde dette, ville føddernes krig med hinanden slet ingen ende tage. Og da han så Fruen smile og sende blikke, forstod han at dette spil behagede hende, og han sagde:

— Oh, Hr. de Saintré, jeg er hverken krigsmand eller turneringskæmper. Jeg er kun en sølle, simpel munk, som lever af hvad vi får ved Guds kærlighed,

og jeg er ikke i stand til at dyste med Dem. Men hvis der skulle være nogen mand, det være sig nok så stor en krigsmand som ville hævde det modsatte i denne strid, så vil jeg kæmpe med ham i en brydekamp.

— Ville De det? sagde Fruen. Ville De være så dristig?

— Dristig? Frue. Jeg kan jo kun blive kastet omkuld. Men jeg stoler på min Gud, min sundhed og min hellige sag, og ved deres hjælp vil jeg få overtaget. Kom an! Er der her nogen der vil svare på alle disse krigsmænds vegne?

161. Hr. de Saintré, som hører abbedens hånende ord, der skærer ham i hjertet, så meget mere som Fruen billiger dem, sidder som lamslået. Fruen, der bemærker at han ikke mæler et ord, siger:

— Åh, Hr. de Saintré, De som er så tapper og, efter hvad man siger, har deltaget i prægtige turneringsdyster, tør De ikke brydes med abbeden? Tro mig, hvis De ikke vil, siger jeg som han.

— Vel, Frue, De ved at jeg aldrig har været bryder; men de kære munke er mestre i den kunst, ligesom i at spille bold, kaste med bjælker, sten og jernstænger og andre øvelser som de dyrker i deres fritid. Derfor ved jeg vel, Frue, at mod ham kommer jeg til kort.

— Jeg beder Dem om det, sagde Fruen, eller vil De afvise mig? Min tro, hvis De ikke vil brydes, vil jeg blamere Dem alle vegne for Deres feje ridderhjerte.

— Hvad siger De, Frue? Jeg har udført mangfoldige bedrifter for en vis dame, som jeg beder Gud tilgive; men på grund af omstændighederne, vil jeg føje mig efter Deres ønske.

— Hvad siger han? siger abbeden til fru. Fruen svarer:

— At han ikke frygter Dem på nogen måde, og at han nok skal vinde over Dem.

— Siger han det, Frue? Det får vi se!

Og uden at vente at man skal tage af bordet, såvel fade, brød, bægre, som maden, skubber abbeden i sin overvældende glæde bordet tilbage og er den første til at rejse sig, derefter følger Fruen, Hr. de Saintré og alle de andre, som undres over hvad der foregår. Så tager abbeden Fruens arm og fører hende ud til en smuk lysthave, hvor solen var gået bort, og siger til hende:

— Fruen, sæt Dem her under denne hvidtjørn, som har en smuk krone, så skal De være vor dommer.

Og Fruen satte sig ned så glad som ingensinde. Så sagde hun til sine damer:

— Sæt jer alle her!

162. Skønt de lod som ingenting, var der ikke mange af dem der fandt behag i hvad der foregik.

Så tog abbeden sin kåbe af og stod i bar trøje med løsnede hoser, der var smøget ned under knæet – de var nemlig ikke i ét stykke dengang og var uden fod forneden – og gik som den første frem foran Fruen.

Og da han passerede forbi Fruen, efter at have gjort dyb reverens, sprang han højt i vejret og viste sine tykke, hvide lår, der var behårede og lådne som på en bjørn. Så kom Hr. de Saintré, som i den anden ende af haven havde taget ydertøjet af. Han stod nu i sine hoser, der var rigt broderede med store perler, og gjorde reverens for Fruen idet han forsøgte at skjule den bitre smerte som hans hjerte følte.

Den første brydekamp mellem Saintré og abbeden, der har smøget sine hoser ned så man ser hans hvide lår. Belle Cousine og to af hendes damer er tilskuere til højre. Bag dem to væbnere. Til venstre to munke og i baggrunden abbediet.

Så stillede de sig over for hinanden. Men før brydekampen begyndte, vendte abbeden sig mod Fruen og knælende, med det ene knæ til jorden, sagde han i en ironisk tone:

— Frue, med foldede hænder beder jeg Dem om at anbefale mig til Hr. de Saintrés gunst.

Fruen, som gennemskuede abbedens spøg, sagde smilende til Hr. de Saintré:

— Hør! Hr. de Saintré, jeg anbefaler vor abbed til Deres gunst og beder Dem om at skåne ham.

Hr. de Saintré, som opfattede spydigheden, sagde:

— Åh, Frue, jeg har mere behov for at blive anbefalet til hans gunst.

Efter disse ord greb abbeden og Hr. de Saintré hinanden om livet og drejede rundt en gang eller to. Så stikker abbeden sit ene ben frem og låser Hr. de Saintrés ben fast. Så slipper han pludselig dette ben og spænder ben fra ydersiden og løfter Hr. de Saintré så hans ben befinder sig en hel del højere end hovedet, og kaster ham derpå til jorden og holder ham fast under sig med sit bryst mod hans. Så råbte abbeden til Fruen:

— Frue, Frue, anbefal mig til Hr. de Saintrés gunst!

Fruen lo højt og sagde:

— Hør! Hr. de Saintré, jeg anbefaler abbeden til Deres gunst!

Og hun kunne næppe tale af lutter glæde og på grund af sine latterudbrud.

Så var abbeden på benene igen, og leende sagde Fruen til ham:

— En gang til! En gang til!

Så sagde abbeden til Fruen så højt at Hr. de Saintré og alle andre kunne høre det:

— Frue, hvad jeg her har udført, sker af hensyn til den strid som Gud og Amor har været vidner på. Men hvis Hr. de Saintré vil hævde at han har elsket sin dame mere trofast end jeg elsker min, så ser De her en simpel, sølle munk som vil kæmpe med ham om det i en ny kamp.

— Vil De det? sagde Fruen.

— Om jeg vil? Ja, ved Gud, Frue, jeg vil kæmpe mod dem alle hvor mange de end er.

Kapitel 60

Hvordan Fruen anmoder Hr. de Saintré om at brydes med abbeden, og hvad deraf følger.

163. Så siger Fruen leende til Hr. de Saintré:

— Hvad siger De til det, min gode herre? Kan en adelsmands hjerte undlade at besvare udfordringen?

— Frue, siger Hr. de Saintré, enhver adelsmands hjerte ville give svar til sin ligemand og kæmpe på den måde som det hører sig til i sådan et tilfælde.

— Det er blot undskyldninger! siger Fruen. De ville også bede Dem fritaget i den første kamp! Der er grund til at bebrejde en adelsmand at han ikke har mod til at forsvare sin troskab i en brydekamp. Jeg tror virkelig at hvis man søgte efter mod hos Dem, ville man ikke finde ret meget.

— Ak, Frue, sagde Hr. de Saintré, hvorfor siger De det?

— Det siger jeg, siger Fruen, fordi De føler at De har uret, og sådan forholder det sig også.

Så siger Hr. de Saintré:

— Nu indser jeg tydeligt at jeg bliver nødt til at kæmpe igen, og at der ikke findes nogen undskyldning, hvor rimelig den end er, som kan få Dem fra Deres forehavende. Og eftersom De er så forhippet på det, går jeg med til det.

Abbeden, som hørte alt hvad der blev sagt, sagde spøgende:

— Ak, Frue, jeg tør næsten ikke. Hvis det ikke var fordi jeg har retten på min side, ville han have kvast mig, så mange kræfter har han. Og det er ikke underligt at han har fældet så mange modstandere. Men eftersom det er mig der har indledt striden, vil jeg også føre den til ende.

Så råbte han:

— Væk! Væk!

Og alle går lidt tilbage. Abbeden råber:

— Ha! Troskab, forsvar din ret!

Og med disse ord går han løs på Hr. de Saintré, og han er lige ved at få

bugt med ham ved et enkelt greb. De drejer rundt og vrider sig, indtil et kraftigt benspænd, langt voldsommere end i den første brydekamp, kaster den stakkels Hr. de Saintré til jorden. Abbeden siger da:

— Frue, vor høje dommer, har jeg gjort min pligt? Hvem er mest tro?

— Hvem mon? sagde Fruen. Det er De som har vundet!

Den stakkels Hr. de Saintré, som på grund af brydekampen og Fruens glæde herover helt havde tabt fatningen, kan ikke få et ord frem. Så går begge hen og tager ydertøjet på igen. De to adelsmænd, som var blevet hos Saintré for at gå ham til hånd, var døden nær af sorg og sagde:

— De er ikke noget mandfolk hvis De ikke hævner Dem!

Han sagde da:

— Det skal De ikke bekymre Dem om. Lad mig om det!

Hr. de Saintré, der på falskeste vis helt og aldeles havde mistet sin dame, som han havde tjent tro så længe, lod som om intet var passeret. Ved sin glade mine gør han Fruen og abbeden dobbelt glade da han siger:

— Ak, Frue, hvor er det stor skade at et så smukt og kraftigt mandfolk som abbeden ikke er øvet i våbendyst. Jeg kender ikke nogen, selv de stærkeste mænd, som han ikke ville kunne gøre det af med.

Abbeden, der hører så stor ros af sådan en mand, springer i vejret og drejer rundt en omgang. Og så beordrer han at der skal serveres vin og kirsebær som forfriskninger.

Kapitel 61

Om deputationen fra klostret.

164. Mens dette foregik, var der mange priorer og ældre gejstlige i klostret der var meget utilfredse med abbedens levevis, så meget mere som de havde hørt om brydekampen og abbedens og fruens hånende ord, og de bestemte at to af dem skulle opsøge abbeden og på klostrets vegne afgive følgende budskab:

„Ærværdige pater for Gud, vor højtærede herre! Priorerne og forstanderne i Deres kloster har med ydmyg, enig anbefaling, *una voce dicentes*¹⁰⁰ sendt os til Dem som udsendinge. Man har hørt at De flere gange har indbudt vor højærværdige frue til middag, aftensmad og andre serveringer, hvorover alle i klostret er fornøjede da hun er vor patronesse og klostrets hovedstifter. Dette så meget mere som De til dette aftensmåltid også havde indbudt en vis fornem herre, som der går ry af, og som er en nær bekendt af vor høje konge. Men angående Deres dristighed og foretagsomhed ved at udfordre denne ædle ridder til brydekamp og ved at have kastet ham til jorden flere gange og hånet ham, er dette uforeneligt med en gejstlig mands ære, han være sig abbed eller munk, og alle i klostret er meget vrede og fortørnede herover. Og derfor er vi udsendt for at bede og bønfalde Dem om at den ædle ridder ikke inden sin afrejse skal have noget at beklage sig over med hensyn til Dem eller klostret. I modsat fald skal vi bevidne at hvis der høres dårligt nyt om Dem, vil klostret sige sig fri for skyld og lægge Dem det alt sammen til last. Dette bedes De ikke tage dem ilde op“.

Kapitel 62

Abbedens svar og hvordan han søgte at formilde Hr. de Saintré.

165. Da abbeden havde påhørt klostrets strenge melding, svarede han: — Priorer, gå tilbage til klostret og sig at hvad jeg har gjort, er sket i kådhed, og at de ikke skal gøre sig bekymringer herover. Før ridderen tager af sted, vil jeg sørge for at alt ender godt.

Mens deputationen afgav sin melding, var der blevet sat vin og kirsebær frem; og alle drak på hinandens velgående så hjerteligt som tænkes kan. Og da alle havde drukket, trak abbeden Hr. de Saintré afsides og sagde følgende:

100. Enstemmigt.

— Hr. de Saintré, det har behaget Gud at forunde mig en gang at have haft Dem som gæst i mit hus, som også er Deres om De behager. Nu beder jeg indtrængende at De i morgen sammen med Fruen igen vil vise mig den ære at komme til middag, og at De ikke vil afslå min bøn.

Kapitel 63

Hr. de Saintrés svar og abbedens bønner.

— Ærværdige abbed! For Deres aftensmåltid og den gode modtagelse De gav mig, takker jeg Dem af bedste evne; endvidere for Deres indbydelse til middag i morgen, som jeg oprigtigt ikke kan modtage, da jeg har andre gøremål her i staden.

— Ak! Svarer De nej? siger abbeden. Min herre, hvis jeg i kådhed har gjort noget som har vakt Deres mishag, beder jeg om forladelse. Jeg har et af de smukkeste og bedste muldyr i hele kongeriget, tør jeg nok sige. Desuden har jeg en af de bedste falke der findes til jagt på hejrer og fugle ved floder, og jeg har også tretusind daler, lige så vel som paven eller kongen, men heller ikke flere. Nu anmoder og bønfalder jeg Dem om at tage imod mine tilbud, enten det første, de to eller alle tre, og jeg beder om at jeg må bevare et godt forhold til Dem, og at De vil tilgive mig.

Hr. de Saintré, som ikke har brug for hans dalere eller fugle, da han har nok af alting, takker ham velvilligt, men for at give ham svar siger han:

— Hr. abbed, jeg rider ikke på muldyr, og Deres tre tusind daler ville jeg benytte mig af hvis jeg havde behov for det, men Deres udmærkede falk vil jeg af godhed for Dem tage imod, således at De passer på den for mig og kan sige at den er min når nogen beder Dem om den. Men én ting anmoder jeg Dem om, nemlig at De ikke afviser min eneste bøn.

— Og hvad er det? siger abbeden. Befal kun, ædle Herre; for, min tro, hvis det er mig muligt, vil jeg med glæde opfylde Deres ønske.

— Vil De det? siger Hr. de Saintré.

— Ja, helt bestemt!

Saintré siger da:

— Så kom i morgen sammen med Fruen til middag hos mig.

— Det lover jeg, siger abbeden, på hendes og på egne vegne, på den betingelse at det bliver en uhøjtidelig middag.

Kapitel 64

*Hvordan Hr. de Saintré inviterede Fruen til middag,
hvad hun modvilligt gik med til, og hvad Saintré
i mellemtiden foretog sig inde i byen.*

166. Så går de begge hen til Fruen i højt humør, og Hr. de Saintré inviterer også hende. Da Fruen hører det, afslår hun straks og siger at hun er meget optaget; og Hr. de Saintrés bønner nytter intet. Så trækker abbeden hende afsides og siger:

— Frue, De bør gå med, for jeg har lovet det for os begge, og De vil gøre mig stor skam når jeg på grund af Dem kommer til at lyve. Desuden, Frue, kunne han tro at De hader ham, og finde ud af hvordan det forholder sig med vores kærlighed. De ved nok at man skal vogte sig for disse kække hofjunkere som for ilden. Derfor, frue, må De tage med.

Fruen, som ikke kan nægte abbeden noget, siger da:

— Siden De ønsker det, tager jeg da med.

Så kalder abbeden glad på Hr. de Saintré og siger:

— Herre, den højtærede frue dér afslog Deres tilbud da hun frygtede at De ville gøre store anstalter og lave stort kalas, men jeg har forsikret hende om at det vil De ikke.

— Frue og De, hr. abbed, vi hoffolk overlader til jer gejstlige at holde store festmåltider. Den slags kan vi nemt undvære. Vi nøjes med lidt god mad og god vin hvis vi kan skaffe det. Fruen og De må tage hvad vi har.

Herefter blev pasgængerne og ridehestene gjort klar. Fruen og Hr. de Saintré takkede abbeden og tog afsked indtil næste dag.

Og da Fruen var ude på åben mark, red hun til så hurtigt hendes pasgænger kunne løbe. Hr. de Saintré, der galopperede frem til hende på sin ridehest, sagde da følgende til hende:

— Hør, ærede Frue, hvad har jeg gjort forkert? Findes der nogen her i verden der tør påstå at jeg ikke har elsket og tjent Dem trofast?

— Åh, min Herre sagde Fruen, De bliver ved med Deres snak. De har vist Deres færdighed i brydekampen! Lad os ikke tale mere om det; lad mig i fred!

Hr. de Saintré, der klart indså hvordan landet lå, ønskede ikke at genvinde hendes gunst, og selvom hun bad ham, ville han ikke nedlade sig til at elske hende igen. Men han ville alligevel, uden at komme ind på hendes nye kærlighed, bebrejde hende den grimme uret hun havde gjort ham. Da de var kommet til Fruens slot, sagde hun:

— Drag bort, Hr. de Saintré, jeg har nogle gøremål. Vi mødes i morgen.

167. I dybe tanker over alle de nye hændelser begiver Hr. de Saintré sig af sted med de få folk han havde med sig, og drager til den stad hvor hans folk opholdt sig. Og han havde ikke redet ret længe før han mødte hele sit følge, som han havde tilsagt til at møde ham der. Så tilkaldte han sin hovmester og fortalte at fruene og abbeden ville komme til middag den næste dag i gæstgiveriet, og at hovmesteren skal gøre sig umage for at skaffe gode madvarer og gode vine at servere for gæsterne, og de samme retter og vine skal serveres rigeligt for deres følge. Desuden pålægger han hovmesteren at afregne med værten og betale ham såvel for foder til hestene som for den gode mad, og når alt dette er betalt, skal han give værten ti daler ekstra så at han kan være godt tilfreds, og to daler til karlene og pigerne i gæstgiveriet. Endvidere giver han besked om at størstedelen af hans folk skal tage af sted tidligt næste morgen med hans rideheste og hans rejsekiste, og at der kun skal blive tolv af hans mænd tilbage. Og således skete det.

Og da han var taget ind på sit logi, tilkaldte han værten og sagde:

— Min gode vært, findes der her i staden en adelsmand eller borger af

samme statur som den væbner der står der, og han pegede på en af sine mænd.

— Javist, en hel del, Herre, sagde værten.

— Ved De også, om de har et komplet harnisk i god stand?

— Ja, de har et komplet harnisk i perfekt stand.

Så bad han om at få navnet på den borger der var bedst udrustet, og fik værten til at tilkalde ham. Og det gjorde han. Og da borgeren var kommet og havde gjort reverens og havde præsenteret sig for ridderen, sagde denne:

— Jacques, hvem er den borger her i staden der er bedst udrustet?

— Herre, sagde Jacques, der findes adskillige, men uden at gøre mig til vil jeg sige at jeg er lige så godt udrustet som nogen borger her i staden eller nogen adelsmand her på egnen idet jeg har 5-6 komplette sæt rustninger.

— Har De det? sagde Hr. de Saintré. Da fortjener De ved den hellige Jakob den højeste ros! De har altså en rustning der passer til Deres krop; men kan De også skaffe mig en der kan passe den ridder der står der, og han pegede på en af sine riddere.

— Herre, sagde han, jeg kan levere Dem det hele i så smuk og god stand at De nok skal blive godt tilfreds med det. Men vil De også have en hjelm med visir, en rundhjelm med hagestykke eller en almindelig hjelm?

— Jacques, min kære ven, jeg vil gerne have en hjelm med visir og to ens kampøkser. Og De skal ikke være bekymret, De kommer ikke til at lide noget tab.

— Tab? sagde Jacques, som var lykkelig over at have gjort Hr. de Saintrés bekendtskab. Herre, alt hvad jeg ejer, er Deres, og jeg står til Deres befaling! Og hvornår behager det Dem at få det leveret?

— Jeg vil gerne have det nu, Jacques, men det skal være i en kasse eller en sæk så ingen lægger mærke til noget.

168. Jacques går straks hjem og bringer i smug to skinnende blanke rustninger og økserne, og Hr. de Saintré var velfornøjet. Og da natten var gået, og det var blevet dag, og Hr. de Saintré havde været til messe, og hans folk med hele hans bagage var rejst, bortset fra 12 mand som han holdt tilbage, og maden var blevet tilberedt, og bordene dækket, steg han til hest og rider

Fruen i møde med hele sit følge. Og da han havde redet omtrent halvdelen af vejen, mødte han Fruen på åben mark i selskab med abbeden. De hilste da høfligt på hinanden, og abbeden sagde først:

— Hov! Når man taler om solen, skinner den. Hørte De ikke noget ringe for Deres ører, Hr. de Saintré?

— Det ved jeg ikke, sagde Hr. de Saintré, jeg tænkte på det store måltid der venter Dem. De har vel spist morgenmad, Frue, og også De, hr. abbed?

— Javist, sagde Fruen, for at holde stand mod den fugtige tåge har vi spist lidt ristet brød med krydret vin og kanelkage.

— Gid det må bekomme Dem vel, Frue og også Dem, hr. abbed!

Mens de nu talte sammen alle tre, henvendte Fruen sig hele tiden til abbeden. Hr. de Saintré, der ser at hans ord er spildt, holder sig lidt tilbage og vil tale med fru Jeanne, men hun siger at han skal ride ned bag ved hende. Så prøver han med fru Katherine og med Isabel, og de giver ham alle samme besked. Det var nemlig blevet dem forbudt at tale med ham. Han rider da op på siden af Fruen og abbeden, og således følges de ad til gæstgiveriet. Så tager Hr. de Saintré Fruen under armen og fører hende til hendes værelse tillige med hendes damer; og abbeden til et andet værelse. Mens de gjorde sig det behageligt i deres værelser, siger han til sin hovmester:

— Straks når vi går til bords, skal hestene sadles, have hovedtøj på og være klar i staldene, så vi kan ride af sted.

169. For at gøre en lang historie kort, middagen var hurtigt parat, og da fru og abbeden havde vasket hænder, blev abbeden, fordi han var en gejstlig person, sat for bordenden, og Fruen, som ikke ville sidde for langt fra ham, blev anbragt lige i nærheden og de andre to damer ved den nederste ende. Men Saintré vil ikke sætte sig ned, hvor meget man end beder ham. Han tager servietten over skulderen og går fra den ene til den anden og sørger for at de bliver godt betjent. Og der var rigeligt med vin og mad af mange slags. Hvad er der mere at fortælle? Abbedens glæde over Hr. de Saintré var så stor at det ikke kan beskrives.

Og da alles maver var godt fyldte, og tørsten var dygtigt slukket, spurgte Hr. de Saintré abbeden om han nogensinde havde båret rustning.

- Rustning? svarede abbeden. Nej, jeg har aldrig båret rustning.
- Åh, Gud, sagde Hr. de Saintré, hvor ville det være smukt at se Dem iført rustning! Hvad mener De, Frue, er det ikke rigtigt?
- Jo, bestemt, sagde Fruen, jeg tror, ja, jeg er ret sikker på at når han får rustning på, ville han nok kunne stå sig over for en vis anden der håner ham!
- Frue, jeg ved ikke af at der er nogen der håner ham, og tror aldrig jeg har set nogen smukkere mand i rustning.

Og så sagde han til sin tjener Perrinet at han skulle gøre hvad de havde aftalt. Så stillede Perrinet et bord op bagest i salen og lagde derpå den største rustning, men ikke økse og sværd. Og da abbeden så den smukke, blanke rustning og havde hørt sig selv blive rost så kraftigt, tænkte han at denne ridder nok var gavmild og rundhåndet og for morskabs skyld ville forære rustningen til ham der aldrig havde ejet eller båret en rustning. Og han sagde til sig selv at hvis ridderen bad ham tage rustningen på, ville han ikke afslå det. Og for at vise hvor godt han syntes om rustningen, begyndte han at rose den i høje toner.

- Vel, eftersom De godt kan lide den, skal De min tro også få den hvis den passer Dem.
- Få den, Herre?
- Javist, hr. abbed. Værsgo!
- Min tro, for at glæde Fruen vil jeg hverken have noget at spise eller drikke før jeg har fået den på.
- Så råbte han:
- Tag bordene ud! Tag bordene ud! Vi har fået nok at spise!

Kisteglad tog abbeden sin kåbe og sin munkekutte af og fik trøje på og gjorde sig kampklar. Hr. de Saintré tog trækkenål og snører, som han havde parat. Og så blev abbeden iført rustningen, hjelmen blev spændt fast på hovedet, og han fik jernhandsker på hænderne. Og da abbeden var fuldt udrustet, drejede han sig rundt og viste sig frem for og bag.

- Hvad synes De, Frue, om Deres munk iført rustning?
- Munk? sagde Fruen. Den slags munke ser man ikke hver dag!
- Åh Gud! Bare jeg havde en kampøkse og en modstander der ville gå

I gæstgiveriet. Abbeden har taget rustning på. Til venstre Perrinet foran et bord med Saintrés rustning. Saintré taler hårde ord til Fruen, der har en af sine hofdamer med sig. I baggrunden til højre to munke.

løs på mig!

Dernæst sagde han skæmtende:

— Åh, Frue, denne rustning er tungere end min præstekjole, men jeg er godt tilfreds eftersom jeg har vundet den.

Til disse ord sagde Hr. de Saintré:

— De har endnu ikke vundet den helt, men det får De straks lejlighed til!

Så lod han den anden rustning hente og iførte sig den straks.

Da Fruen hørte hans svar og så ham tage rustningen på, sagde hun:

— Hr. de Saintré, hvad har De i sinde?

— Det får De snart at se, Frue.

— Får jeg det at se? sagde Fruen. Men, forrykte menneske, De vil da ikke kæmpe med en abbed?

Hr. de Saintré, der nu var fuldt udrustet, gav ordre til at der skulle sættes vagt ved døren s  ingen kunne slippe ud eller komme ind. Så sagde han til fruene og frøknerne, munkene og deres folk:

— Stil jer hen i hjørnet der i salen, og hvis der er én eneste, det være sig mand eller en kvinde der siger et ord eller g r en bevægelse, så skal jeg kl ve dennes hoved ned til tandr kken.

Så skulle I have set kvinderne og munkene ryste af skræk, græde og forbande den dag de havde mødt denne ridder.

Kapitel 65

Hvordan Hr. de Saintré i fuld rustning kom med kraftige bebrejdelser mod Fruen og fik hende til meget modvilligt at sætte sig på en bænk.

170. Han gik da hen til Fruen og sagde:

— Frue, De viste mig den gunst at være dommer i brydekampen mellem abbeden og mig. Nu beder jeg Dem ydmygt om at De også vil være det i den form for kamp som jeg har lært at kæmpe, og at De sammen med mig g r hen til abbeden og retter en anmodning til ham.

— Jeg ved ikke hvilken anmodning det skulle være, sagde Fruen. Hvis De på nogen måde g r ham fortr d, vil jeg opfatte det som gjort mod mig.

Hr. de Saintré g r hen til abbeden og siger:

— Hr. abbed, på Fruens og Deres forlangende kæmpede jeg to gange mod Dem i brydekampen hvor De spændte ben for mig, hvilket jeg endnu har men af, og her nyttede ingen undskyldning, men på hendes og Deres forlangende blev jeg nødt til at gå ind i kampen. Nu anmoder og beder jeg Dem, også for Fruens skyld, som De jo elsker i troskab at der skal kæmpes på den måde som jeg har lært.

— Ak, Hr. de Saintré, sagde abbeden, jeg kender intet til at kæmpe i rustning.

Så sagde Hr. de Saintré:

— Det bliver De nødt til, eller også er det ud ad vinduet!

Fruen, som klart indså at Hr. de Saintré var fast besluttet på at der skulle kæmpes, sagde vredt:

— Hr. de Saintré, vi forlanger og befaler med trussel om vor harme at De straks begge to tager rustningen af. Ellers skal vi i vor vrede straffe Dem på liv og lemmer, De galning og tåbe.

Da Hr. de Saintré således ser sig forhånet og truet, siger han:

— Hør her, De er den falskeste og mest troløse af alle kvinder. Jeg har tjent Dem så trofast som aldrig nogen anden ridder har tjent sin frue. De har vanæret Dem på falsk og forsmædelig vis og troløst svigtet mig for en liderlig munks skyld. Men for at De skal huske det, og som et afskrækkende eksempel for alle andre...

Han tager da fat i hendes hårtop, der stak frem fra hendes hovedtøj, og løfter hånden for at give hende et par lussinger. Men han tager sig i det da han mindes alle de velgerninger hun har gjort ham. Og han får hende til at sætte sig på en bænk, grædende og ganske afmægtig af sorg. Så lader han to økser, to sværd og to daggertter bære ind, og det ene sæt giver han til abbeden, idet han siger:

— Hr. abbed, husk de fornærmende ord De har udtalt om riddere og væbnere der drager ud i verden for at vinde hæder ved våbenbedrifter. Det skal De nu få betalt. Forsvar Dem, hr. abbed!

Han slog da sit visir ned og beder abbeden gøre ligeså og gør udfald imod ham.

Kapitel 66

Hvordan abbeden og Hr. de Saintré kæmpede, og hvordan abbeden fik kinderne og tungen gennemboret.

171. Da abbeden ser at han er tvunget til at kæmpe, løfter han øksen og hugger til så kraftigt at hvis han havde ramt ridderen, ville hans umådelige kræfter og den fordel han havde ved at være den største, have strakt ridderen til jorden. Gud ved om Fruen da ville have lagt et godt ord ind for ham! Men takket være Guds hjælp og de fordele han havde ved at være kendt med våbenkamp, dækkede han sig med sin økse da han så dette vældige hug komme, og ramte abbeden med spidsen af øksen og drev ham over mod en bænk. Og i Fruens påsyn blev abbeden væltet bagover med så kraftigt et stød at han sank fuldstændig sammen og råbte:

— Nåde! Nåde! Nåde! Åh! Hr. de Saintré, for Guds skyld, skån mig!

Hr. de Saintré, der var opfyldt af harme og vrede på grund af de forhånelser og gemenheder som han havde været udsat for uden at have fortjent det, tillige med så mange andre riddere og væbnere som abbeden også havde løjet om, var indstillet på at gøre det af med ham. Men da han løftede øksen, huskede han de hellige vers, som Vorherre har sagt i det Gamle Testamente i Femte Mosebog, hvor der står: *Quicumque fuderit sanguinem humanum, fundetur sanguis illius.*¹⁰¹ Ligeledes siger han i lidelseshistorien: *Qui gladio percussit, gladio peribit.*¹⁰² Endvidere siger han til David: *Non aedificabis mihi domum, quia vir sanguinum es.*¹⁰³ Endvidere siger han gennem Davids mund: *Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos.*¹⁰⁴ Endvidere gennem Davids mund: *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus.*¹⁰⁵ Og samme sted: *Si occideris, Deus, peccatores, viri*

101. „Den der udgyder et menneskes blod, hans blod skal udgydes“ (*Første Mosebog* 9, 6, ikke *Femte Mosebog* som angivet).

102. „Den der griber sværdet, skal omkomme ved sværd“ (*Matthæus* 26, 52).

103. „Du skal ikke bygge mig et hus, thi du er en blodbestænkt mand“ (*Første Krønikebog* 28, 3).

104. „Ej skal blodstænkte, svigefulde mænd nå hælften af deres dage“ (*Salmernes Bog* 55, 24).

105. „En blodstænkt, svigefuld mand er Herren en afsky“ (*Salmernes Bog* 5, 7).

Afslutningen på tvekampen mellem Saintré og abbeden i gæstgiveriet. Saintré har trukket sin daggert, abbeden er trængt ned på en bæk til venstre under vinduet, og Saintré stikker daggerten gennem hans kinder og tunge. Belle Cousine, der sidder på en tronstol, holder et lommetørklæde op til øjnene og græder over det tragiske udfald. Tre munke bagtil til højre ved porten og tre hofdamer i forgrunden ser forfærdede til.

*sanguinum, declinate a me.*¹⁰⁶ Og mange andre steder har Gud påbudt os at vise medlidenhed, nåde og barmhjertighed og selv vist disse dyder ved sit eksempel, og derfor afholdt Hr. de Saintré sig fra at dræbe abbeden. Men selvom hævn eller Guds vilje ville have tilladt ham at straffe på denne måde idet der var tale om en helt klar og åbenbar brøde, kastede han sin

106. „Ville du dog dræbe de gudløse, Gud, måtte blodets mænd vige fra mig!“ (*Salmernes Bog 9, 19*).

økse og sit sværd langt fra sig og tog sin daggert i hånden. Dernæst løftede han abbedens visir og sagde:

— Vel, hr. abbed, De skal nu erfare at Gud er en retfærdig dommer. Deres kræfter og Deres hånende og fornærmende tale skal ikke forhindre Dem i at blive straffet i nærværelse af den Frue på grund af hvem De førte Dem så hovmodigt frem dengang De skændigt løj om riddere og væbnere, som De fortalte drager ud i verden og udfører våbendyster ved fyrsternes hof for at vinde ære og yndest hos deres smukke damer. Det skal Deres falske tunge nu betale dyrt for!

Derpå stak han sin daggert gennem abbedens kinder og tunge og lod den blive siddende der. Lidt efter rejste han ham op og sagde:

— Hr. abbed, nu har De rettelig vundet rustningen!

Så tager han sin rustning af.

Kapitel 67

Hvordan Hr. de Saintré gik hen til Fruen og ved afskeden tog et blått bælte som hun bar om livet.

172. Og da han har fået rustningen helt af og ser Fruen med håret flagrende og hovedtøjet i uorden, siger han:

— Farvel, Frue, De er den falskeste kvinde der nogensinde har levet.

Og da han er ved at forlade hende, ser han at hun har et blått, guldbesat klæde om livet. Det går han hen og tager af hende og siger:

— Hvor vover De, Frue, at bære et blått bælte? Den blå farve betyder tro-skab, og De er den mest troløse af alle. Det skal De ikke længere bære.

Så river han bæltet af hende, folder det sammen og stikker det ind på sit bryst. Derpå går han hen til fruene og frøknerne, munkene og de andre folk, der grædende stod og krøb sammen som en flok får i et hjørne af salen. Til dem sagde han:

— Kære fruere og frøkner og alle I andre! I er vidner til hvad der er sket,

hvilket er årsagen til at jeg, meget mod min vilje, har måttet handle som jeg har gjort. Med hensyn til den strenge revselse som De har overværet, så har jeg været tvunget hertil. Det beklager jeg, og De bedes tilgive mig. Gud være med Dem!

Så går han nedenunder og siger til værten.

— Hvis abbeden vil have den store rustning, skal De lade ham få den; men den lille og begge økserne skal De aflevere til Jacques og sige at jeg ønsker at disponere over ham resten af måneden. Er det en aftale, gode vært?

Hestene var nu ført frem, og Hr. de Saintré steg til hest og tilføjede:

— Farvel, kære vært!

Og nu vil vi ikke længere tale om Hr. de Saintré, som tager tilbage til hof-fet, men vil berette om Fruen og abbeden og deres folk.

Kapitel 68

Hvordan fru en og abbeden blev tilbage med deres folk.

Da fru en havde bragt sit hovedtøj i orden, og alle damerne havde grædt ud, og abbeden havde fået rustningen af, blev der hentet en læge for at standse blodet der løb fra hans tunge og hans kinder. Og der blev fældet tårer og udstødt forbandelser over at han havde iført sig rustning. Og man tog tøjet af abbeden, der ikke kunne tale, og han blev lagt ned og forbundet. Derefter måtte Fruen tage af sted. Men hendes klage, gråd og jamren over abbeden og hendes trusler mod Hr. de Saintré var så voldsomme at man skulle tro at alene ordene ville tage livet af ham. Hendes damer sagde:

— Åh, Frue, vi tænkte nok, da abbeden tog rustning på, at det ville ende med en ulykke fordi han så kraftigt havde angrebet de adeliges ære.

— Det er fuldkommen rigtigt, sagde en anden dame, og så hans hånende ord mod Saintré!

— Det skal De ikke tage Dem så nær, sagde Fruen, han vil snart blive

hævnet, men først må han må blive rask. Tænke sig at Hr. de Saintré var lige ved at slå mig, og han tog mit bælte med sig, den morder og røver.

Men nu vil jeg ikke længere tale om fruén og abbedens helbredelse, ud over at de var sammen i to måneder og havde det lige så rart eller endnu bedre end de nogensinde havde haft det.

Kapitel 69

Hvordan Fruen kom tilbage til hoffet.

173. Mens Fruen og abbeden således slog sig løs, undrede kongen og hertugerne ved hoffet sig over at deres Belle Cousine blev så længe borte, og engang nævnte de det for dronningen. Dronningen, der var meget misfornøjet og troede at der var noget galt, sagde ikke noget af hensyn til hoffets ære. De bad hende da venligst skrive til Fruen at hun skulle komme tilbage. Dronningen svarede dem at det havde hun gjort for lang tid siden og sendt brevet med sin sekretær, mester Julien de Broy, og halvanden måned senere sendt et rytterbud fra de kongelige stalde, men Fruen var endnu ikke kommet. Nu kunne hun komme når det passede hende, og der ville ikke blive skrevet til hende igen om at vende tilbage. Hoffets herrer, der godt kunne forstå at dronningen var meget misfornøjet, skrev da et brev til Belle Cousine og sendte en af deres skriftefædre af sted med det. Nu blev Fruen i sin store pine nødt til at forlade sin rare abbed og opgive en dag hvor hun helt sikkert ville komme tilbage til dronningen. Og hermed tog pateren afsked med hende og drog tilbage til hoffet.

Forfatteren:

Ak, du troløse, onde og forræderiske kærlighed, vil du altid fremtræde som et helvede der aldrig bliver træt af at opsluge sjæle? Vil du aldrig blive træt af at pine hjerter og knuse dem? Har Gud og naturen givet dig en sådan magt at du i dit net kan fange hjerter af alle slags folk: Af paver, kejsere

og kejserinder, kardinaler, konger og dronninger, ærkebisper, hertuger og hertuginde, patriarker, markis'er og markiser, bisper, fyrster og fyrstinder, abbeder og abbedisser, grever og grevinder af alle religioner, åndelige som timelige? Menneskehjerner har du indfanget, således som det er beskrevet i mangfoldige fortællinger. Du har udnyttet dem ved hjælp af din falskhed og din ondskab, derpå overladt dem til en uvis skæbne, været skyld i fortabte sjæle og forspildte liv hvis ikke Gud havde forbarmet sig over dem? Herom vidner ovennævnte eksempler, som jeg nu vil forlade for at vende tilbage til min fortælling, der lyder som følger:

Da Fruen ved den kraftige henstilling blev tvunget til at rejse, var den smerte de elskende følte i deres hjerte, så heftig at det ikke kan udtrykkes eller beskrives. Dog gav abbeden sikre løfter om at han ofte ville komme og besøge hende i smug. Og med dette søde håb var de på trods af deres hjertes kvide lykkelige i hinandens selskab, hvis de ikke havde skullet skilles.

Kapitel 70

Hvordan Fruen kom tilbage til hoffet og den venlige modtagelse hun mødte fra alle sider.

174. Fruen vendte tilbage til hoffet i triste tanker på grund af sin kærlighed, ledsaget af mange høje herrer, grever og baroner, riddere og væbnere, som var redet hende i møde. Hun gjorde reverens for kongen, som tog vel imod hende; derpå går hun til dronningen som sagde:

— Det har trukket længe ud før De kom tilbage. Det lader til at De godt kan lide landluften.

Derpå gik hun hen til hertugerne, som modtog hende venligt og sagde:

— De kan takke os for at have fået Dem til at komme her tilbage.

Saintré fortæller sin historie i nærværelse af Belle Cousine, tre andre damer og to riddere, der har lejret sig på „en smuk eng“.

Og derefter gik hun til hoffets fruer og frøkner, riddere og væbnere, og alle hilser på hende og gør stads af hende. Og således gik der en tyve-tredive dage.

Det skete da en aften da de havde spist og var samlet på en smuk eng, kongen og dronningen og et stort antal hofdamer og hofmænd, at Hr. de Saintré sagde til dronningen og de andre damer:

— Sæt Dem alle ned her! Så vil jeg fortælle Dem en sand, mærkværdig historie som man har skrevet og sendt til mig langvejs fra.

— Kom frem her! sagde dronningen. For Guds skyld, lad os høre den! Sæt Dem her, Frue! (Hun kaldte da på Belle Cousine). Og nu, mine damer, lad os sætte os og høre Hr. de Saintrés fortælling.

Så satte dronningen sig og ligeså Belle Cousine og de andre fruer og frøkner sammen med de tilstedeværende høje herrer, riddere og væbnere fra hoffet. Og smilende sagde dronningen til Hr. de Saintré:

— Begynd bare, hr. fortæller.

Kapitel 71

Hvordan Hr. de Saintré uden at nævne navne fortalte historien om Fruen, abbeden og ham selv, og hvordan han gav Fruen hendes bælte tilbage for ikke at blive kaldt uforskammet.

175. Hr. de Saintré begyndte da sin fortælling på bedste vis idet han sagde: — Frue, jeg har for nylig læst et skrift med en sand historie der lige er foregået, og som man hidtil ikke har hørt om. Det skete i Tyskland at en højadelig, fornem dame i sin nåde fandt behag i en prægtig ungersvend. Og hun viste ham så megen godhed, ære og kærlighed at hun i løbet af et stykke tid gjorde ham til en berømt ridder. Og de elskede hinanden så trofast, efter hvad der står skrevet, at man aldrig så mere trofaste elskende.

Forfatteren:

Men Fortuna, den forræder,
 – som Boethius¹⁰⁷ har skrevet –
 med sin højre hånd hovmodigt
 vil sin tjener sorg forvolde.
 Livets børn hun overrumpler,
 som flodbølgen hun frembruser.
 Pludselig hun om dem vender,
 hovedet nu kommer nederst,
 benene da kommer øverst.
 Deres gråd ej hende rører;
 føler de end had og smerte,
 hendes latter højlydt runger.
 Hendes fryd er med et kraftslag
 Lykkens ven at sønderknuse.

107. Boethius, på fransk Boèce (ca. 475-525), romersk filosof, digter og embedsmand, var en af de mest læste moralister i middelalderen. Ovenstående vers findes i hans hovedværk *De consolatione philosophiae* (Om filosofiens trøst), der blev oversat til fransk af Jean de Meung (død ca. 1305), forfatter til sidste del af *Le Roman de la Rose*.

— Således forholdt det sig, Frue, med denne ulykkelige yngling, som stod så højt i sin dames gunst som ingen tilbeder nogen sinde tidligere. Det hændte da at han ved Fortunas vilje, af kærlighed til sin dame og for at vinde hæder, tog til Frankrig for at udføre våbenbedrifter, og derved voksede hans ry. Men alt imens stiftede hans dame bekendtskab med en stor, tyk, sværlemmet munk, der var abbed. Og de elskede hinanden så lidenskabeligt at det gik over alle grænser.

— Men drev hun sit slette spil så vidt at hun for en munk forlod ham der elskede hende så højt? spurgte dronningen.

— Ja, Frue, således forholder det sig. For jeg har det på skrift fra én som ikke ville finde på at lyve for mig. Men nu skal De høre og se, Frue, hvad enden blev på den historie.

— Ja, fortæl videre, sagde dronningen, lad os høre slutningen.

176. Og så fortalte han historien fra ord til andet. Først hvordan tilbederen fandt de to sammen på jagt; hvordan abbeden meddelte damen at man skulle indbyde tilbederen til et aftensmåltid, og det svar hun gav. Hvordan tilbederen for at se nærmere på løjerne beredvilligt modtog invitationen. Hvordan abbeden og fruene talte hånligt om riddere og væbnere der drager ud i verden for at øve våbenbedrifter, og hvordan ridderen og abbeden kæmpede i brydekamp. De to flotte spring abbeden udførte; den latter og de spydigheder Fruen og abbeden kom med; den deputation som klostret sendte; våbendysten og hvordan abbeden klarede sig der; de ord tilbederen sagde til sin dame, og endelig hvordan han rev det blå bælte som damen ikke var værdig til at bære, af hende og tog det med sig.

Angående selve begivenhederne, som stadig blev holdt skjult, og som man troede var foregået i Tyskland, fik damen i historien bebrejdelser fra alle sider, og tilbederen blev rost kraftigt for sin kamp. Og glæden over fortællingen var så stor at den næsten ingen ende ville tage. Men Belle Cousine stod upåvirket og tavs uden at sige et ord og hørte på det hele. Så sagde Hr. de Saintré til dronningen og alle damerne der var der til stede:

— Frue, og De, mine damer, historien kræver at man skal sige om denne dame har handlet rigtigt eller forkert; og jeg spørger først Dem, høje dronning.

Da dronningen hørte tale om kærlighed mellem en abbed og en fornem dame, havde hun en anelse om at det drejede sig om Belle Cousine. Men da hun aldrig havde kendt noget til kærligheden mellem hende og Hr. de Saintré, vidste hun ikke rigtig hvad hun skulle mene. For nu at se hvad Belle Cousine ville svare, ville hun lade hende tale først. Denne svarede da:

—Frue, tilgiv mig, jeg var åndsfraværende under hans fortælling. Derfor beder jeg Dem, lad en af de andre tale, selvom der måske burde ties. Og når De selv og alle de andre har talt, hvis jeg da også skal udtale mig, vil jeg sige hvad jeg synes.

Så sagde dronningen:

— Siden vi som dronning bør begynde, vil jeg sige, Saintré, at hvis det forholder sig som De siger, mener vi at denne dame er troløs og ond, og mere vil vi ikke sige om den sag.

Så sagde Saintré:

— Lad os høre, Madame de Retel, hvad siger De?

— Jeg siger som dronningen og yderligere at man burde forvise hende fra det gode selskab hvis hun kommer i de kredse.

— Og nu De, Madame de Vendôme, hvad siger De?

— Jeg siger at man skulle sætte hende op på et æsel siddende baglæns og bundet og føre hende gennem byen mens der blev spillet på lire.

— Og De, Madame du Perche, hvad er Deres mening?

— Jeg mener at dronningen og de foregående fruer alle har udtalt sig så rigtigt at det ikke kan gøres bedre. Men derudover vil jeg sige at sådan en dame, hvis det er sandt hvad De siger, skulle klædes nøgen fra bæltstedet og opefter, have håret raget af og smøres ind i en god honning så myggen kunne fortære hende. Hvis hun da stadig lever, denne troløse dame, der forlod sin sande tilbeder, han være sig ridder eller væbner, for en sølle munks skyld. Og velsignet være tilbederen der således straffede dem.

Og da var der ikke nogen frue eller frøken der ikke brast i latter.

177. Så spurgte dronningen de andre damer:

— Madame de Beaumont, Madame de Craon, Madame de Graville, Madame de Maulévrier, Madame d'Ivry og alle I andre kvinder, hvad er jeres

mening? – for det tilkom ikke mændene at udtale sig. Og der var da ingen af kvinderne der ikke afsagde sin dom.

Og da Hr. de Saintré havde spurgt enhver, vendte han sig til Belle Cousine og spurgte hende knælende om hendes mening. Belle Cousine vidste ikke hvad hun skulle svare da historien jo drejede sig om hende, men hun blev af dronningen og de andre damer tvunget til at udtale sig ligesom de. Hun sagde da:

— Eftersom jeg skal udtale mig, så siger jeg at denne tilbøder, han være sig ridder eller væbner, har opført sig meget uforskammet ved at rive bæltet af damen og tage det med sig som det blev fortalt.

— Mener De det, Frue? sagde Hr. de Saintré. Kan De ikke sige andet end at han, eftersom han rev bæltet af damen og tog det med sig da hun var uværdig til at bære den blå farve, opførte sig meget uforskammet?

Han trak da ud af sit ærme det med guld besatte bælte og sagde:

— Frue, jeg vil ikke længere være denne uforskammede person.

Og i dronningens og alle de andres nærvær knælede han ned på det ene knæ og lagde bæltet i hendes skød. Og da dronningen og alle de andre så og hørte dette uventede udfald, kiggede de undrende på hinanden. Og alle, både mænd og kvinder, var, som man nok kan tænke sig, aldeles forbavsede over at det drejede sig om Belle Cousine.

Her begynder så slutningen på denne fortælling, og jeg beder, anmoder og bønfalder alle fruer og frøkner, borgerlige eller andre, af hvad stand de end er, om at opfatte denne letfærdige adelsdame, der ved sin vellystige kærlighed styrtede sig selv i ulykke, som et afskrækkende eksempel. Tænk på det kendte mundheld som siger: „Hvor der er ild, kommer der røg selvom ilden ulmer dybt under jorden“. Det skal forstås på den måde at der ikke findes noget godt eller ondt, uden at det kommer frem til folks kendskab til sidst, selvom det forsøges holdt hemmeligt eller skjult. Således har den sande, almægtige dommer over alle ting nemlig ordnet det. For ham må man intet skjule, så at han kan belønne de retfærdige og gode og straffe synderne og de onde, enten på sjælen, på æren eller på deres krop.

Således som han gjorde med denne højadelige dame og som han har gjort med mange andre mænd og kvinder, som blev straffet for deres tøjlesløse begær. De er som røg uden ild; det skal forstås på den måde at de bruger deres falske tunge som smigrere der udsender røg uden ild, det vil sige at de fortæller og spreder falske og onde rygter om mænd og kvinder uden grundlag. Men ilden fører de ikke med sig. Den er det sande bevis, og derfor mister og fortaber de deres sjæl, deres ære og undertiden også legemet og bliver hånet og foragtet bag deres ryg.

Og her vil jeg slutte fortællingen om denne tapre ridder, som foruden de våbenbedrifter som jeg har omtalt, var med i mange andre kampe til vands og til lands og dystede mand mod mand og rejste viden om, hvilket det ville føre for vidt at berette om her. Dog vil jeg nævne at da det behagede Gud at tage hans sjæl hjem til sig i døden – der ikke sparer nogen – dengang døden lukkede porten for hans øjnes lys, da blev han anset for den tapreste ridder i kongeriget Frankrig. Han endte sine dag ved en naturlig død i byen Saint-Esprit ved Rhône efter at have modtaget alle de hellige sakramenter, som det anstår sig enhver sand kristen. Han blev begravet i byens kirke og af beundring for hans tapperhed fik jeg lyst til at se hvor hans lig ligger. Og fra gravpladen over ham husker jeg dens indskrift på latin, der lyder således:

*Hic jacet dominus Johannes de Saintré, miles, senescalus Andegavensis & Senomanensis, camerariusque domini ducis Andegavensis, qui obiit anno Domini M^o CCC^o LVIII, die XXV^a Octobris, cujus anima in pace requiescat. Amen.*¹⁰⁸

[Om denne tapre ridder har jeg hørt andre tapre, gamle riddere og væbnere berette at de der opførte hans gravmæle, fandt et lille skrin, hvori der lå en skrivelse, der lyder som følger: „Her hviler liget af den tapreste ridder i Frankrig og derudover“. Det siges at dette „derudover“ skal forstås som „den tapreste ridder i verden“, hvilket han også var på sin tid].¹⁰⁹

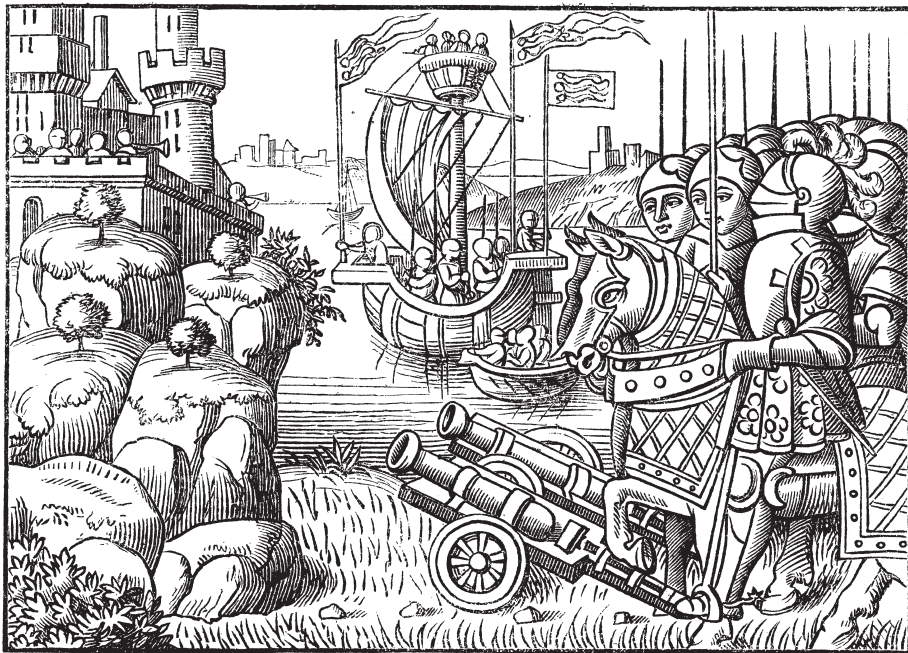
108. „Herunder hviler Hr. Jean de Saintré, ridder, senechal over Anjou og Maine, kammerherre hos hertugen af Anjou, som afgik ved døden i det Herrens år 1358 den 25. oktober. Hans sjæl hvile i fred. Amen“.

109. Dette afsnit er en senere tilføjelse, der står skrevet i håndskriftets margin.

Efterskrift

178. Højagtede, fremragende, mægtige fyrste, min højtærede hersker! Hvis jeg har begået en forseelse ved her at have skrevet for meget eller for lidt, hvad jeg nemt kan have gjort, da jeg hverken er vis eller boglærd, håber jeg at De som alle andre vil tilgive mig. For det hænder mangen gang at den der gør sit bedste, trods alt ikke gør det godt nok. Det er ikke mærkeligt om dette også skulle gælde mig da jeg er og altid har været usleben og ulærd i ånd, opførsel, handling og tale. Men for at opfylde Deres bøn, som for mig er lig med en befaling, har jeg skrevet denne bog med titlen „Saintré“, som jeg sender Dem i form af et brev idet jeg beder Dem venligst tage imod den. For nærværende, min højtærede herre, vil jeg ikke skrive yderligere, men anbefaler mig på det ydmygeste til Deres venlige gunst, som jeg håber De vil skænke mig hvor jeg end er. Jeg beder Gud i himlen opfylde alle Deres ønsker.

Skrevet på Châtelet-sur-Oise den 6. marts i det Herrens år fjorten fire hundrede femoghalvtres.

Prinsen af Wales forbereder belejringen af borgen i Brest fra søsiden og landsiden.

Kommandanten og nogle af hans mænd udpeger sønnen som gidsel. Til venstre gør en herold, der bærer den reglementerede kappe og stav, sig klar til at drage af sted til prinsen af Wales

Barnegidslet

Indledende kommentar

Før selve fortællingen har forfatteren en kort indledning.¹¹⁰ Med henvisning til Bibelen, Seneca og Bernhard af Clairvaux gives her trøstende ord som støttes af den følgende fortælling. Efter at have udtrykt sin medfølelse med den sørgende moder hvis blide kvindehjerte ifølge naturen må føle tabet særlig smerteligt, formaner han hende om at Gud styrer alle ting og undertiden volder dem han elsker større lidelse end andre. Hun bør tænke på at hun nu har en engel i paradiset som kan bede for de efterladte og deres venner. Herover bør hun glæde sig og glemme sorgen som er nytteløs og endog skadelig for både sjæl og legeme.

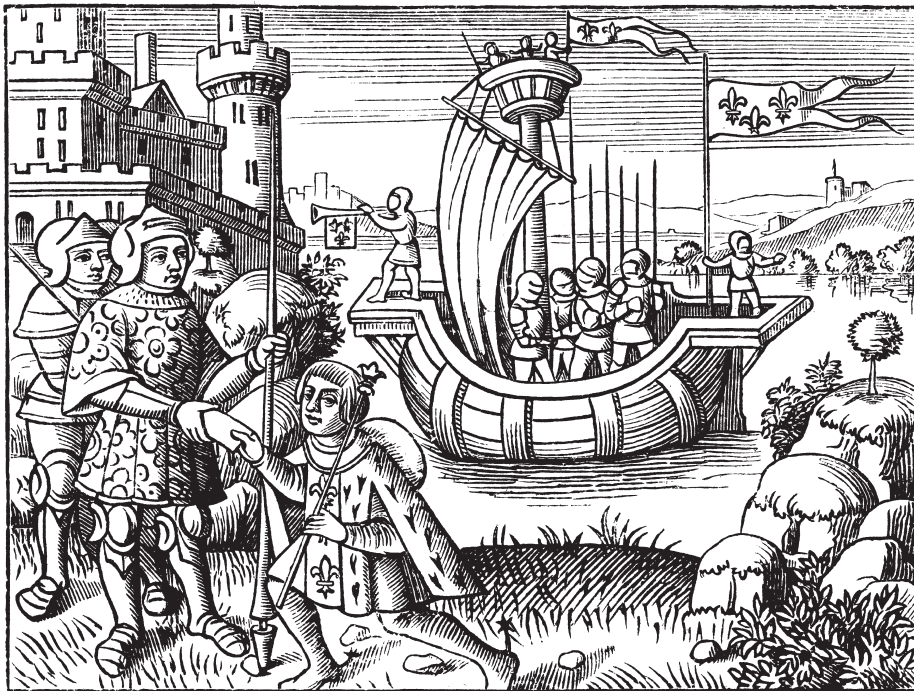
Der bringes et „exemplum“ om en trøstesløs moder der har overvundet sorgen. Efter at have grædt nat og dag over sin søns død ser hun i en drøm en flok barneengle vandre glade af sted. Hun har ventet at se sin egen søn i flokken, men han kommer langt efter de andre og kan næppe gå på grund af udmattelse. Det er moderens skyld da hendes tårer har gennemvædet hans kjortel så den er blevet alt for tung at bære. På sønnens henstilling fortrænger hun sorgen gennem bønner og andagt. Sønnen viser sig snart på ny for hende og fortæller at han nu er frelst takket være moderens fromme bønner.

Der afsluttes med nogle opbyggelige ord om at sætte sin lid til Guds almagt, og der henvises til en lokal helgen, en nylig afdød biskop af Angers, som det anbefales at bede til af hjertet. Så vil Gud måske skænke parret en ny søn. Herefter følger så selve fortællingen.

Her skal berettes om en adelsmand og hans frue, som jeg i min ungdom hørte nogle tapre riddersmænd prise i høje toner på grund af deres fremra-

110. Se indledningens baggrundsorientering om *Barnegidslet*, s. 17-20.

Et skib, der fører det franske liljebanner i masten, er kommet til undsætning med proviant. I forgrunden til venstre får kommandantens herold foretræde for prinsen af Wales.

gende dyder. Det fortælles at på den tid da den mægtige prins af Wales, der er berømt for sin tapperhed, og som har skrevet en bog om retsregler for turneringer,¹¹¹ tog til Bretagne med sin mægtige hær til lands og til vands for at belejre fæstningsborgen og byen Brest i den bretonsktalende del af Bretagne, blev Hr. du Chastel, som var kongelig kommandant der, af den langvarige belejring tvunget til at gå ind på at overgive pladsen hvis han ikke fik undsætning inden en aftalt dag.

Han samlede da alle sine slægtninge og venner, som var der, og de samtykkede i den beslutning han havde truffet [om at stille et gidsel]. Men der

111. La Sale forveksler prinsen af Wales med hans bror, Thomas Woodstock, der skrev en håndbog om turneringer: *Ordonaunce and fourme of fighyng within listes* (publiceret i *Antiquarian Repository*, 1808, t. II, s. 210).

var ikke en eneste der ville tilbyde sig som gidsel. Han blev da nødt til at udlevere sin egen søn, der var tretten år og hans eneste barn. Og der blev derpå indgået våbenhvile mellem parterne indtil den aftalte dag.

Kommandanten lod nu melde om den nødtvungne afgørelse til kongen for at få hjælp, men da kongen dengang på grund af den splittelse der var i Frankrig, var hårdt trængt i kamphandlinger, kunne han ikke yde ham våbenhjælp, hverken ad søvejen eller ad landvejen, men gav ordre til at et stort skib, veludrustet og lastet med alle slags forsyninger som var nødvendige for borgen og byen, skulle sendes af sted og overlades til guds varetægt. Og således skete det.

Det gik da således at de ting som Gud tager vare på, bliver bedst varetaget. Dette skib havde vejret med sig og blev hjulpet så godt af Gud, vinden og tidevandet at det på trods af den fjendtlige flåde slap igennem og nåede frem under borgen i god behold på fjerdedagen før borgen skulle overgives. Således kom der undsætning til pladsen, hvorover glæden var så stor at det ikke kan beskrives, men ak, det varede ikke længe.

Dagen efter at skibet var ankommet, sendte Hr. du Chastel, som var kommandant der, sin herold, Chastel,¹¹² af sted til prinsen med et venligt brev, hvori han bad og anmodede prinsen om at tilbagelevere gidslet idet der var kommet hjælp, og han tilbød ham af de ankomne varer hvad han havde lyst til. Prinsen, der var meget ærgerlig over at der var kommet hjælp da han havde opgivet enhver forventning herom og nu havde spildt både tid og udgifter og følte skam derved, nægtede over for herolden at udlevere pantet hvis pladsen ikke blev overgivet, hvilket han mere udførligt ville meddele kommandanten gennem sin våbenkonge.

Herolden Chastel drog bort efter at have modtaget dette svar og gav svaret videre til sin herre. Og da Hr. du Chastel havde hørt prinsens grusomme svar, frygtede han at denne hvis pladsen ikke blev overgivet, i sin forbit-

112. Herolden optræder, som det var skik i middelalderen, under sin herres navn. Se indledningens kapitel 6, „Herolder“, s. 35-36.

Kommandanten og hans hustru ligger i ægtesengen – nøgne som det var tidens skik – og træffer den tunge beslutning at stille deres søn som gidsel.

relse ville behandle gidslet med allerstørste strenghed. Da samlede han alle sine slægtninge og venner som var der, og fortalte dem om prinsens svar. Derefter bad han dem hver især om at give sin mening til kende, og alle var de forfærdede over det hårde svar.

Alle så på hinanden og bad sidemanden tale først. Til sidst var der én der sagde at han ikke kunne tro at prinsen ville gå imod den under segl indgåede aftale, som gik ud på at prinsen skulle tilbagegive Hr. du Chastels søn som han havde fået som gidsel, med respekt for den naturlige ret og Guds vilje, på den betingelse at tilbageleveringen skulle finde sted såfremt der virkelig kom undsætning. I modsat fald måtte Hr. du Chastel overgive pladsen.

— Og han kan jo ikke med rimelighed sige at De, herre, ikke har fået undsætning og endda rigeligt, i form af den proviant som var årsagen til

at De måtte overgive Dem. Derfor forekommer det mig, herre, at hans strenge svar kun skal tjene til at gøre Dem bange. Men hvis han skulle have til hensigt at benytte den strengeste magt, kan min fornuft ikke sige mig om De skal overgive pladsen eller undlade dette. Jeg ved kun at jeg har svoret ed til Dem som vor anfører, hvem vi alle bør adlyde.

De andre gav samme mening til kende, den ene efter den anden. Dog konkluderede de at en overgivelse af pladsen uden den største vanære – hvis de skulle råde oprigtigt – det så de ingen mulighed for. Og efter disse ord iler Hr. du Chastel, som godt indser at de har ret, ud af salen med stor kummer i hjertet. Og nu vil vi en tid undlade at tale om denne begivenhed og vil i stedet berette om den store sorg som Hr. du Chastel følte.

Den følgende nat da ovennævnte herre og hans frue lå sammen i deres seng, var hans hjerte så forpint at det ustandseligt måtte sukke, jamre, klage og græde. Og fruene, som havde bange anelser, endskønt hun ikke gav udseende heraf, men bar sin store sorg i det skjulte, rykkede over mod ham og sagde: — Min herre, det forekommer mig, at den store glæde De viste tidligere i dag, kun har varet kort tid, at dømme efter Deres klager nu. Ak, jeg elendige! Sig mig, herre, hvad er det der piner Dem? Hvis en hustrus bøn betyder noget, så sig mig det.

— Ak, kære ven, siger han, det får De tidsnok at vide!

— Vel, kære herre, eftersom jeg alligevel får det at vide, så beder jeg Dem her med foldede hænder sige mig det nu.

Så vender herren sig mod sin frue og siger med høje suk:

— Det er kun ret og rimeligt at De får det at vide.

Og så fortæller han under stor kummer, klage og gråd ord til andet hvordan han gennem sin herold havde anmodet om og opfordret til at prinsen skulle udlevere gidslet da der ved guds nåde var kommet hjælp. Og så fortalte han hende om det grusomme svar som prinsen havde givet ham, hvorefter han havde samlet alle de slægtninge der var der samt deres venner, som han bad om deres råd og mening, og han berettede samtidig hvad de havde svaret ham. Fruen havde troet at hun ville få sin højtelskede søn tilbage nu da der var kommet undsætning efter hvad alle i hendes hus sagde. Men da

hun hører heroldens beretning, gør hendes hjertes pine hende så fortvivlet at hun er lige ved at opgive ånden. Og begges sorg var så stor at de var døden nær og ville være omkommet hvis ikke deres tjenestekvinder, der lå i en lille seng, straks havde tilkaldte deres nærmeste. Og således tilbragte de denne nat sammen indtil de fik prinsens svar.

Tredjedagen efter at skibet var ankommet, og dagen før pladsen skulle overgives, sendte prinsen sin våbenkonge, ledsaget af to herolder, der hver bar kapper med deres herrers våbenskjold, til kommandanten, som de skulle underrette om prinsens svar og opfordre ham til at overgive sig således som det berettes i det følgende.

Og da herolderne var blevet indladt i riddersalen – for dengang viste man dem større ære end i dag – sagde de til kommandanten i nærværelse af alle de riddere og væbnere som var der i byen og kunne betragtes som personer med officiel status:

— Hr. kommandant, den ypperlige, stormægtige prins af Wales, vor højt-agtede herre har sendt os til Dem for at opfordre, råde og påminde dem om Deres ære og Deres pligt, som er at overgive denne plads i morgen ved den tredje time¹¹³ hvis De ikke i mellemtiden ad søvejen eller ad landvejen får hjælp ved våbenmagt således som det står skrevet i det dokument der har Deres våben i seglet og hvoraf jeg har en genpart her. – (Og han trak da genparten frem fra sit bryst). – Og hvis dette ikke sker, lader han Dem vide igennem os, som er våbenofficerer og personer med officiel status, at Deres gidsel vil blive beslaglagt.

Og da våbenkongen havde sagt disse ord og afsluttet sin beretning, lod kommandanten den under segl indgåede aftale oplæse skønt han godt vidste hvad den gik ud på. Dernæst sagde han til herolderne:

113. Tredje time: tre timer efter solopgang.

Prinsen af Wales' våbenkonge ledsaget af to herolder på vej til kommandanten for at minde ham om den indgåede aftale.

— Kære venner, ja, dette er den originale ordlyd af vor aftale. Derfor undrer det mig, at jeres herre, en så anset fyrste, ud fra denne aftale gennem jer opfordrer mig til at overgive pladsen når han dog lige så godt som I ved at den omstændighed der skulle få mig til at overgive mig, er blevet fjernet på trods af at hele hans flåde er blevet sat ind. Derfor bør han ikke og kan heller ikke med rimelighed kræve noget af mig. Derimod har jeg gennem min herold bedt og anmodet ham, på grundlag af den under segl indgåede aftale, om at tilbagelevere mig gidslet således som han rettelig bør gøre idet jeg håber at han på grund af sin høje adelstand ikke vil volde mig nogen skade. Og hvis han vil påstå at han har mere ret end jeg, så tør jeg godt påstå det modsatte over for en retmæssig dommer og stå inde for det med mit liv.

Dernæst befalede han at lade herolderne godt beværte og til afsked sagde han:

— Vær venlig at anbefale mig i al ydmyghed til jeres herre, og gå så med Gud, kære venner.

Og her vil vi undlade at berette om det svar som herolderne afgav, men fortælle lidt om de råd som den ædle herre beder om hos sine venner og hos sin frue som sig hør og bør.

Da herolderne var draget bort, samlede Hr. du Chastel igen alle sine slægtninge og venner. For han ville endnu en gang høre deres råd og mening. Og da de alle var samlede, viste han sig ved sin mine og sin tale noget mere glad end han var i sit bedrøvede og forpinte hjerte. Og han sagde:

— Nu har I, ædle herrer, mine venner, hørt prinsens strenge tale. Jeg beder jer da alle om på ny oprigtigt at råde mig. Og I skal kun tænke på vor pligt og vor ære. Og jeg spørger nu først Dem, kære fætter.

Ved disse ord så de alle på hinanden, og for at sige det kort var der ingen der ville give ham andet råd end det først givne. Og da han så at han ikke kunne få andet råd af dem, tog han afsked med dem så fattet som muligt, og de gik alle bort for at spise sammen. For med hjælpen fra skibet havde de fået tilstrækkeligt med fersk kød og andre levnedsmidler, som de blev beværtet med. Dog hjalp det ikke hvor meget kommandanten end forsøgte at bevare fatningen for at sætte mod i de andre. Hans bedrøvede hjerte ophørte ikke med at spekulere, og det samme gjorde hans trøstesløse frue, som græd dag og nat og forbandede den dag og den time de var ankommet til dette sted.

Og om natten, da de var gået i seng, sagde hendes herre til hende:

— Min kære, jeg beder Dem så indtrængende jeg kan om et øjeblik at glemme Deres sorg og høre på mig. Det har behaget Gud at vi er blevet forenet ved ægteskabets bånd, og Vorherre har i sin nåde givet os en eneste søn, som vi har udleveret som gidsel af mangel på levnedsmidler som De ved. Men nu er det lykkedes os at få hjælp i form af levnedsmidler. Denne troløse, tyranniske prins vil efter hvad han siger, overtage borgen, eller vor søn vil komme i fare. Derfor er jeg nødt til at overgive borgen for at få vor søn tilbage og vil så være vanæret for stedse.

Og ved disse ord brød han ud i smertefuld klage og udbød:

— Ak og ve, jeg elendige, den ulykkeligste af alle som er født på denne værst tænkelige planet. Hvorfor kom jeg dog til denne ulykkelige verden, hvor jeg er dømt til så sørgeligt at miste min ære? Hvor er nu den vasal som vil anerkende mig? Hvor er den lensherre der vil vide af mig? Hvor er den ven som vil have mig kær? Hvor er den tjener som vil tjene mig? Hvor er den jord som vil give mig et opholdssted? Ak, gode Gud, hav medlidenhed med mig, og befri mig for den dødelige smerte som mit hjerte føler når jeg, for at handle ret, enten mister min ære eller bliver min søns bøddel ved at sende ham i døden. Og ved disse ord er hans hjerte nær ved at briste, og han er lige ved at opgive ånden.

Hans frue lå ved hans side og pintes i sin store sorg. Da hun nu så sin herre på vej til at miste sin ære eller også miste deres prægtige søn, som var i så stor yndest at alle sagde at der blandt trettenårige ikke var hans lige, da frygtede hun at hendes herre nu ville søge døden. Så overvejede hun sagen i sit hjerte og sagde til sig selv:

— Ak, jeg elendige, hvis han dør, da har du mistet alt.

Og ved disse tanker kaldte hun på ham. Men han hørte intet. Så udbød hun højt:

— Åh, min herre, for Guds skyld, hav medlidenhed med mig, Deres stakels hustru, som uden at man kan bebrejde hende nogen forsømmelse, har elsket, tjent og æret Dem trofast, jeg beder Dem nu med foldede hænder om ikke at styrte Dem selv, Deres søn og mig i ulykke på samme tid.

Og da herren hører sin frues tale, svarede han efter et stykke tid:

— Ak, min kære ven, hvordan skal det forstås? Hvor er det hjerte som ikke ville foretrække døden frem for at leve på den måde som jeg er henvist til under disse hårde omstændigheder.

Da valgte fruen for at trøste ham, klog og forstandig som hun var, pludselig at fortrænge sin grusomme sorg og udtalte disse stærke ord:

— Min herre, jeg siger ikke at De ikke har ret, men eftersom dette er Guds vilje, ønsker og befaler han at af alle dårlige beslutninger skal man vælge den mindst dårlige.

Da sagde herren til hende:

— Kære frue, giv mig da råd om hvilken af de to udveje der er den mindst dårlige.

— Åh, min herre, sagde hun. Det er et svært valg. Men i denne sag beder jeg Dem med foldede hænder – tilgiv mig mine ord, for den slags sager bør afgøres af stærke mænds ædle hjerter og ikke af svage kvindehjerter da vi kvinder efter Guds befaling er undergivet jer mænd, i særdeleshed ægtemændene, og er mødre til børnene således som jeg er undergivet Dem og er moder til vor søn. Derfor beder jeg Dem, min herre, at afgørelsen ikke skal overlades til mig.

— Åh, min kære, kærligheden og pligten kræver, da vi jo med vore to legemer er ét hjerte i Gud, at jeg i alle vigtige anliggender tager Dem med på råd således om jeg altid har gjort på grund af de gode egenskaber som jeg har fundet hos Dem. De siger at der er et valg. De er moderen, og jeg er Deres ægtemand. Derfor beder jeg Dem med få ord sige mig hvilket valg vi skal træffe.

Da siger den ulykkelige frue for at adlyde ham:

— Min herre, eftersom De ønsker at jeg skal sige Dem hvad valget går ud på –“ , og her samlede hun al sit hjertes klogskab på grund af den store kærlighed hun nærrede til ham, og sagde:

— Tilgiv mig hvad jeg nu siger. Ved de to råd jeg vil nævne, ønsker jeg at Gud frem for alt, dernæst Vor Frue og Sankt Mikael er med i mine tanker og i min tale. Det første råd er at De skal lade Deres sorg, bedrøvelse og bekymringer fare således som jeg vil gøre. Og lægge alt i den sande Guds hænder, han som vender alt til det bedste. Det andet og sidste råd er, som De og alverden ved, og som den naturlige ret og vore øjnes erfaring viser, at det er helt indlysende at børn mest er deres mødres sønner eller døtre da mødrene har båret dem under deres hjerte og bragt dem til verden, hvad man ikke kan sige om ægtemændene eller om andre som man har overladt børnene til. Og dette siger jeg, herre, fordi vor søn således mere indlysende er min sande søn end han er Deres, endskønt De er hans rigtige, kødelige fader. Det kan jeg bevidne over for vor sande Gud på den frygtelige dommens dag. Han er min ægte søn, som det har kostet

mig dyrt at bære i ni måneder under mit hjerte, hvor jeg har følt stor ængstelse i mange dage og været nær ved at dø da jeg skulle føde. Dernæst har jeg kærligt opfostret, elsket og plejet ham helt til den dag og den time da han blev udleveret. Dog, fra nu af og for stedse overgiver jeg ham i Guds hånd og vil at han intet skal betyde mere for mig, så det vil være som om jeg aldrig havde set ham. Tværtimod giver, overfører og afstår jeg til Dem oprigtigt og med villigt sind, uden tvang, pres eller vold, hele den kærlighed, hengivenhed og ret som en moder kan og bør have over for sin eneste, højtelskede søn.

Og her påkalder jeg som vidne den sande, almægtige Gud, som har givet os vor søn til låns i tretten år for at han nu kan opretholde og vogte Deres ære, der ellers vil være mistet for evigt. De har kun én ære, og den skal De elske mest næst efter Gud, mere end hustru, børn og alle andre ting. De har ganske vist også kun én eneste søn. Betænk da nu hvor De vil lide det største tab. Sandelig, herre, her skal træffes et svært valg. Vi er endnu i en alder hvor vi kan få børn om Gud vil. Men når Deres ære først engang er mistet, ak, da vil De aldrig genvinde den. Og hvis De følger mit råd, vil folk sige om Dem, både når De er død eller i live: Han er en hædersmand, en tro ridder. Og derfor, herre, bønfalder jeg Dem i al ydmyghed, gør som mig, tænk ikke mere på vor søn, og lad som om De aldrig har haft nogen, men fat mod og sig tak for alt til Gud, som har givet Dem ham for at redde Deres ære.

Og da kommandanten hørte sin frue føre så højsindet tale, takkede han med et fromt suk Jesus Kristus og den almægtige Gud i det høje fordi der fra et svagt og ynkværdigt kvindehjerte udgik så højsindede og stærke ord som dem hans frue lige havde udtalt idet hun havde opgivet den store kærlighed til sin eneste, højtelskede søn, alt dette af kærlighed til sin herre. Da sagde han med få ord til hende:

— Min kære, så langt mit hjertes kærlighed rækker, takker jeg Dem mere end nogensinde for den højsindede, smertelige gave som De her har skænket mig. Jeg har lige hørt tårnvagten blæse morgensignalet i hornet, og skønt vi ikke har sovet i nat, så må jeg nu stå op. Men De skal hvile Dem lidt.

— Hvile! sagde hun. Ak, herre, hverken mit hjerte, mine øjne eller mine

Den engelske våbenkonge og de to herolder afleverer i borgsalen prinsens krav om overgivelse af borgen.

lemmer vil være i stand til det. Også jeg vil stå op, og vi vil begge gå til messe og takke Vorherre for alt.

Og da messen var forbi, varede det ikke længe før solen stod op. Så kom den fremmede våbenkonge og de to herolder og spurgte efter kommandanten ved borgporten, og denne lader dem komme ind og vælger at høre deres melding i riddersalen i nærværelse af alle sine folk. Og da de var kommet derind, begyndte våbenkongen sin tale og sagde:

—Hr. kommandant for denne plads! Som våbenofficerer og officielle personer på vegne af prinsen af Wales har vor højagtede herre i sin fyrstelige nåde overdraget os i vor egenskab af våbenofficerer og officielle personer at tilkendegive, meddele og påminde Dem om hvad der kræves af Deres ære. Det er nu ved den tredje time, på det tidspunkt hvor De skulle overgive borgen til vor nævnte herre hvis De ikke havde modtaget undsætning i

mellemtiden. Vi har sagt til ham, således som De sagde til os, at De holdt på at De havde modtaget undsætning i form af de levnedsmidler der var ankommet med skibet, idet mangel på levnedsmidler havde tvunget Dem til at træffe Deres beslutning. Vi skulle da som officielle personer på Deres vegne bede ham om og opfordre ham til at tilbagelevere gidslet i den tilstand hvori De havde udleveret det, og til at handle som den sande og retsindige fyrste han er. Hr. kommandant, forholder det sig ikke således?

Til disse ord sagde kommandanten:

— Det er sandt, kære venner.

—Imidlertid, efter at vi havde overbragt ham Deres opfordring og krav, sagde han, med respekt for Deres gode vilje, at De ikke retmæssigt kunne sige at De havde modtaget undsætning hvis De ville holde Dem til sandheden. Han holder jer belejret både fra landsiden og fra søsiden, og man kan ikke anse sig for at have modtaget undsætning hvis den ene eller den anden af disse to belejringer ikke bliver brudt ved våbenmagt. Derfor kan han gøre med Deres søn hvad der tilkommer et gidsel stillet af en kommandant der har svigtet en aftale indgået under segl. Og til dette skal De nu, herre, give et svar således at De kan bevare æren.

Og de trak ham til side og gav ham efter sigende store løfter, hvortil han svarede at høje herrer er fjender af forrædere, men elsker forræderi.

Efter deres tale sagde kommandanten:

— I, våbenkonge og herolder, vil I som officielle personer anbefale mig til prinsen og sige ham at hvad han end påstår, så håber jeg at han først og fremmest vil tænke på Gud, som jeg kalder til vidne, og endvidere på sin ære. Vil I desuden angående hans trusler og fornærmende ord, der er af en art som aldrig er udgået af en ærlig herres mund, sige følgende med fuld respekt for hans værdighed som dødeligt menneske, hvilket han er så fuldt som mig. Hvis pladsen var underlagt almindelig lov eller en retmæssig dommer, så svarer jeg ham, med al respekt for hans fyrstelige ære, at når han påstår at jeg har svigtet min aftale, da er det falsk og ondsindet løgn. Og det påtager jeg mig at bevise ud fra den med mit segl forsynede aftale, og hvis det ikke er tilstrækkeligt, vil jeg bevise det i tvekamp mand mod

Kommandanten i fuld rustning indvier i nærværelse af nogle af sine folk borgfruen og hendes damer i sin plan om at gøre udfald mod en fjendtlig afdeling.

mand¹¹⁴ over for hans konge eller den romerske konge når jeg får hans svar i denne sag. Jeg vil bevise det som den adelsmand jeg er med fire slægtslinjer og herved værdig og fuldt berettiget til at stå til ansvar for enhver konge. Og hvad angår gidslet, hvis prinsen ikke vil agte på Gud og sin ære, da kan han gøre med det uskyldige legeme som han lyster. Men sjælen tilhører Gud, som har givet ham den for at han som en sand martyr kan hævde sin huldskab og troskab over for sin fyrste.

114. Tvekampe til afgørelse af et juridisk stridsspørgsmål (*duel judiciaire*) var almindelige i middelalderen. De var forbudt af kirken, men overlevede længe forbudene. Som dommer foreslås her „den romerske konge“ (*le roi des Romains*). Der menes antagelig hermed den tysk-romerske kejser selv om titlen egentlig brugtes om kejserens søn (se Hill s. 40). – *Duel judiciaire* omtales i *Jean de Saintré*, se s. 85.

Og dernæst sagde han til dem:

— Hvis prinsen skulle være indstillet på ikke at anvende den yderste streng-
hed, men hvis det skulle komme dertil at han vil fastsætte en retmæssig
løsesum for min søn, så vil jeg udbetale den om muligt. Og for at få hans
svar vil min herold gå med jer.

Og så befalede han denne at gå med. Han lod da herolderne godt beværte
og tog derefter afsked med dem.

Og da herolderne var ude af den første port, lod han sin rustning bringe og
befalede alle at iføre sig våbendragt. Så lod han sin frue hente, og i hendes
nærværelse sagde han til alle:

— Mine brødre, mine fætre og alle mine venner! Netop nu må vi vise at
vi har retten på vor side. Jeg er af den mening at for at hævne sig på os vil
prinsen, denne onde, troløse tyran, ikke høre tale om løsepenge for vor
søn. Og da vil han dræbe ham nu til morgen. Og hvis han gør det på en
offentlig plads, har vi Gud og retten med os. Vi må da komme ham til
hjælp, og når vore porte pludselig bliver åbnet, vil vi gøre udfald til den
høje lyd af kanoner, trompeter, horn og råb fra vore folk. Der er ingen tvivl
om at vi vil kunne redde ham. Og så vil alverden berømme jer, og man vil
sige: Disse folk er de tapreste af alle.

Og han henvendte sig til sin fætter Hr. de Pleuc og sagde:

— Jeg overgiver Deres kusine, min frue, til Deres varetægt i denne borg
indtil jeg kommer tilbage, på de vilkår jeg har modtaget den af kongen, og
jeg udpeger jer, jer og jer, mine brødre og mine fætre“, og han udpegede
alle der skulle blive tilbage. Og endvidere gav han ordre til rytterne og
fodfolket, der skulle gøre udfald sammen med ham, og sagde dernæst til
Hr. de Pleuc og alle hans mænd:

— Jeg overlader min gode frue i jeres varetægt og ligeledes denne plads,
som er vel befæstet og tilstrækkeligt forsynet med alle slags levnedsmidler.
Men lad ske med mig som Gud vil, til hvem jeg overgiver mig af hele mit
hjerter. Hvis jeg bliver taget til fange, overlader jeg først og fremmest min
hustru til Dem, min fætter, og giver Dem hele borgen til bevogtning på

de vilkår jeg har modtaget den af kongen. Og alle I, mine brødre og mine venner, som jeg efterlader for at bevogte borgen under kommando af min fætter, husk på at elske Gud frem for alt, dernæst jeres egen ære og jeres anseelse hos kongen, og i liv og død, hvor I end færdes, skal I afvise troløse, onde og forræderiske mennesker. Og hvis I ser at man har taget mig til fange for at hugge hovedet af mig, så skal I lade mig løbe den risiko, hvad jeg eller andre på mine vegne end siger, og jeg vil ikke lægge jer min død til last. Og pladsen her skal I bevare for kongen og kun overgive den i hans hænder eller til hans sande, retmæssige befuldmægtigede.

Og nu var både rytterne og fodfolket fuldt rede til kamp, og efter at have gjort korsets tegn tog kommandanten afsked under høje suk og kyssede sin frue. Og til de andre sagde han:

— Farvel, mine kære venner, som bliver her tilbage.

Og da var der ikke et øje der ikke brast i gråd, eller noget hjerte, det være sig nok så hårdt, som ikke blev rørt. Og kommandanten bad da om at få sin stridshest ført frem mens han ventede på at få prinsens svar gennem sin herold. Og her vil vi undlade at berette om den tunge sorg som borgfruen føler og i stedet fortælle om våbenkongen og herolderne, som i nærværelse af kommandantens herold aflægger rapport til prinsen.

Og da våbenkongen og herolden havde aflagt rapport til prinsen, som var desperat over kommandantens barske svar, befalede prinsen at barnet skulle lænkes om benene, og han forbød kommandantens herold med trussel på livet at forlade teltet uden hans tilladelse. Nu skulle han bringe sin herre svaret om løsepenge for hans søn. Og da drengen ser at han er lænket, siger han under stor klage og gråd til sin vagtchef:

— Ak, Thomas, min ven, hvad skal dette betyde? Hvorfor lægger man mig i lænker?

Så sagde Thomas sukkende:

— Græd ikke, min ven. Det er borgherren, der har villet det således, for at jeres folk når de kommer, vil have mere medlidenhed med dig.

— Ak! sagde han. Hvis min moder, borgfruen, vidste hvordan jeg er lagt i lænker, da ville hun græde.

Og dernæst sagde han:

— Ak! vil min fader, borgherren, ikke overgive pladsen da han ikke har fået undsætning?

Fulde af medynk svarede vagterne under tårer:

— Du vil kun blive ført frem forbi borgen så at din fader hurtigere skal overgive sig, han vil gerne se dig først.

Prinsen udkommanderede nu to hærafdelinger, hver på 100 mand med håndvåben og 1.000 bueskytter. Så sendte han bud efter kommandantens herold og sagde til ham:

— Følg med Deres herres søn, så kan De bringe Deres herre meddelelse om hvad der sker med ham.

Den såre bedrøvede herold, som nu var blevet klar over at barnet skulle dø, sagde knælende med foldede hænder til prinsen:

— Åh, høje herre, for Guds skyld, lad mig slippe for at være tilstede, så mine øjne ikke skal vidne over for min herre om denne sørgelige handling.

Det vil være rigeligt, om min ulykkelige tunge skal berette herom.

— Jeg vil, sagde prinsen, at De skal se det personligt.

Så lod han to bueskytter gribe ham og føre ham bagefter barnet. Dernæst gav han ordre til den første hærafdeling om at afgang i retning mod Mont Reont,¹¹⁵ og barnet fulgte lige efter siddende i sadlen på en lille hest med hænderne bundet foran og med 50 bueskytter omkring sig. Og den anden hærafdeling fulgte efter. Og da barnet, som endnu troede at man ville føre ham forbi borgen således at hans fader kunne se ham, opdager at de går mod Mont Reont, frygtede han at man førte ham af sted til henrettelse. Og her vil vi undlade at berette om dette barns grusomme og ynkelige død og vender tilbage til den store pine som borgfruen lider, og til Hr. du Chastel.

Mens Hr. du Chastel ventede på sin stridshest, kom der til ham fire vagter fra borgen, af dem han havde beordret at blive, og de sagde til ham:

115. Lokalteten kan ikke verificeres.

— Vi ser to store hærafdelinger komme, den ene efter den anden, og midt imellem dem en lille trop, hvoriblandt vi mener at Deres søn befinder sig. Vi ved ikke hvor de skal hen.

Kommandanten tøvede da ikke, men gjorde korsets tegn og befalede at åbne portene og følge med. Og han gav ordre til sine folk og sine hærafdelinger at de pludselig skulle gøre udfald sammen med ham. Og mens han steg op på sin stridshest, kom en anden af hans vagter og sagde til ham:

— Herre, det er rigtigt at de to hærafdelinger og den i midten drager mod Mont Reont, og, hvad værre er, de tre afdelinger bærer våben der giver kraftigt genskin.

Og mens portene blev åbnet, sagde kommandanten til fruén:

— Farvel, min kære, og farvel, alle mine venner. Gud være med jer og med os alle!

Fruén, som var pint af sorg og angst og frygtede for sin herre i den farlige situation, råbte knælende med håret i uorden:

— Hav barmhjertighed! Åh, for Guds skyld, vis barmhjertighed, min herre! Nu er min død i Deres hånd, nu er mit liv i Deres hånd. Hav medlidenhed med Deres stakkels hustru i denne stund. Selvom vi for at bevare Deres sande ære skal berøves vor eneste, højtelskede søn, skal vi da yderligere forsøge det umulige, hvorved De vil styrte os alle i ulykke, Dem selv, alle Deres slægtninge og mange af Deres venner, og også mig, jeg stakkel, som uden at man kan bebrejde mig nogen pligtforsømmelse har elsket, æret og tjent Dem, hvilket jeg kalder Gud og Dem selv til vidne på. De vil svigte og prisgive os alle. Men hvis skæbnen mager det således, den skæbne som De nu uden andet råd vil stole på og følge, så ønsker jeg elendige som lider mest af alle, ikke at leve længere i denne verden, og kan det heller ikke.

Og med disse ord segnede hun besvimet om. Da løb alle hende til hjælp, bar hende ind i seng og gav hende alle tænkelige lægemidler.

Og da kom kommandantens fætre til ham og foreholdt ham den store fare han udsatte sig for og den sørgelige tilstand hans frue, der ikke kunne tale eller ville se nogen, befandt sig i. Så kom en af vagterne tilbage og sagde:

— Herre, Deres herold er på vej tilbage og sammen med ham en seks-otte mænd af fodfolket i tæt formation. Og de to hærafdelinger har samlet sig til én og vender også tilbage.

— Ak, sagde den ædle herre, da er han død, min gode søn, som jeg troede jeg skulle komme til hjælp, og min hustru er så godt som død. Men vær lovet, Gud, i alle ting!

Og efter sine fætres råd og af kærlighed til sin frue steg han af hesten, tog sin *cappelle*¹¹⁶ af, som man brugte på den tid, og gik ind til sin hustru og sagde:

— Åh, min kære, hvad er der nu sket? Jeg er blevet tilbage på Deres bøn, kan De så ikke vise et mindre forgræmmet ansigt?

Fruen, som kun svagt hører sin herres tale, åbner sine øjne en smule. Og da han ser at hendes øjne er åbne, lader han hende bære fra hendes leje til ægtesengen og siger så til hende:

— Sandelig, min kære, hvis De kendte til min kummer, ville De tage bedre imod mig.

Ved disse ord udstødte hun et dybt suk og derpå sagde hun med besvær:

— Åh, min herre, hav mig undskyldt, er det sandt, at De bliver her?

— Javist, min kære, sagde han, det er helt sikkert.

— Ak, min herre, jeg kan ikke tro det, for jeg ser at De bærer rustning.

— Det er rigtigt, min kære, men fat mod, jeg vil straks tage den af.

Det sagde han fordi han ventede at hans herold ville komme tilbage. Så gav han besked om at fruén skulle klædes af og lægges i seng.

Og nu vil vi undlade at tale om fruén og berette om barnets død og heroldens tilbagekomst.

Mens Hr. du Chastel ventede på heroldens svar, kom en af hans vagter til ham og sagde med ynkelig stemme:

116. Cappelle er en ret åben hjelm uden visir.

Fortvivlet ved tanken om at skulle miste såvel sin mand som sin eneste søn er borgfruen besvimet. Nogle mænd vil bære hende ind i hendes sovegemak og lægge hende på sengen der.

— Min herre, det er rigtigt nok at hærafdelingerne er på vej tilbage. Ak, jeg tror at henrettelsen af Deres søn nu har fundet sted.

Og herren sagde da til ham i sin angst og kvide:

— Vogt dig vel for at sige det til nogen, og gå tilbage til dine fæller, og forbyd også dem på mine vegne at sige et eneste ord.

Og mens han sagde dette, kom en af de andre vagter og sagde til ham:

— Min herre, vi kan se seks-otte mænd i tæt formation komme hen imod os. Og det forekommer os at Chastel også er iblandt dem.

Så kom en af de andre vagter, som sagde at Chastel kom alene og at de andre var blevet tilbage. Så sendte herren mænd af sted der skulle åbne porten for Chastel, og af iver ville herren selv være med. Og da han så herolden, sagde han:

— Chastel, hvad nyt bringer De?

Da bliver herolden så tung om hjertet at han ikke kan få et ord ud af sin mund. Herren, der på dette tidspunkt var sikker på at hans søn var død, viste sig fattet for ikke at forurolige fru en eller de andre og trøstede herolden så godt at denne fortalte resten i alles nærværelse:

— Herre, sagde han, da våbenkongen, de fremmede herolde og jeg havde aflagt vore beretninger til prinsen, blev han meget harmfuld over Deres svar. Han sagde at de havde drøftet spørgsmålet om en løsesum for Deres søn og endvidere at De havde sendt mig sammen med de andre herolde for at kunne bringe svaret tilbage. Dernæst så han på mig med et barskt blik og sagde: „Chastel, jeg forbyder Dem med trussel om at blive straffet på livet at forlade teltet her. De skal nemlig underrette Deres herre, som har brudt den lovmæssigt indgåede aftale, om udfaldet af spørgsmålet om løsesum for hans søn“. Jeg, som ved denne hårde, nedrige tale godt forstod at han kun holdt mig tilbage for at jeg skulle se drengen dø, kastede mig da på knæ og bad ham med foldede hænder:

— Ak, højtærede fyrste, for Guds skyld, tillad at mine ulykkelige øjne ikke skal meddele mit lidende hjerte den sørgelige nyhed om min herskers uskyldige søns død; det er slemt nok om min tunge efter mine ørers opfattelse skal melde sandheden herom til min herre. Så sagde prinsen:

— De skal gå med hvad enten De vil eller ej.

Så tog to bueskytter mig under armene, og med angstfuldt hjerte og med ansigtet badet i tårer, der strømmede ud af øjnene på mig, blev jeg ført bagefter drengen mellem de to hærafdelinger.

Men drengen, der ud fra vagternes trøstende ord troede at man førte ham tilbage til borgen og nu så at de drog mod Mont Reont, blev da så rædselslagen som ingensinde før. Og han begyndte at græde og fortvivle og sagde til Thomas, vagtchefen:

Sønnen beder knælende en sidste bøn mens han med bind for øjnene afventer hugget fra det løftede sværd. Den franske herold, Thomas Chastel, er hændervridende vidne til barnets henrettelse.

— Ak, Thomas, min ven, du fører mig i døden, du fører mig i døden, du fører mig i døden; ak, du fører mig i døden; ak, fader, jeg skal dø; ak, moder, jeg skal dø, jeg skal dø! Ak, ak, ak, jeg skal dø, dø, dø, dø!

Og mens han skreg og græd og så frem og bagud og omkring sig, genkendte han mig på heroldkappen med Deres våben som jeg havde på, ak, jeg elendige, og da han så mig, udbrød han med høj røst så kraftigt han kunne: — Ak, Chastel, min ven, jeg skal dø! Chastel, min ven, jeg skal dø! Ak, min ven, jeg skal dø!

Og da jeg hørte ham skrigende sådan, faldt jeg som død til jorden. Men jeg skulle efter ordre føres med bag efter drengen og blev holdt oppe af en skare mænd indtil det var forbi med ham.

Og da drengen var løftet af hesten oppe på bjerget, var der her en munk som med skønne ord gav ham håb om Guds nåde og derefter tog ham i skrifte og gav ham syndsforladelse for hans små synder. Og da han ikke villigt ville modtage døden, måtte man holde hans hoved og lænke hans arme og ben så fast at hans ben blev afskrabet helt ind til knoglen som man senere fortalte mig. Og da denne grusomme henrettelse var foretaget, og lidt efter at jeg var kommet til mig selv efter besvimelsen, tog jeg heroldkappen af og lagde den på det døde legeme. Og så gik jeg tilbage til prinsen og sagde:

— Høje Herre, eftersom De eller skæbnen har villet det således, beder jeg om barnets uskyldige legeme. Det sker med tanke på den hellige lidelse som vor Herre Jesus Kristus led og for at dyrene ikke skal æde drengen i nat.

Prinsen sagde meget fortørnet:

— Jeg giver ham Dem gerne. Jeg er kun ked af at det ikke er faderen i stedet for sønnen. Nu må sønnen bøde for faderens misgerning.

— Åh, høje Herre, med Deres tilladelse: Ifølge det hellige evangelium¹¹⁷ skal ingen fader bøde for sønnens misgerning og heller ikke nogen søn for faderens. Men barmhjertighed skal lyse fra os alle og i særdeleshed fra fyrstelige personer.

Og så bad jeg prinsen om lov til at gå og om hjælp til at bære drengen til det sted hvor han er nu takket være de folk jeg har skaffet, og hvem jeg har befalet at bringe ham herhen.

Derpå trak Hr. du Chastel sig tilbage, og som god kristen takkede han af hele sit hjerte knælende med foldede hænder Vorherre idet han sagde:

— Herre min Gud, du som har givet mig ham til låns indtil denne dag, modtag nu hans sjæl og tilgiv ham fordi han ikke med villigt sind ville acceptere døden, og tilgiv også mig da jeg for at handle ret har bragt ham i denne situation. Ak, stakkels moder, hvad vil du sige når du erfarer din kære søns sørgelige død, endskønt du over for mig havde givet afkald på

117. Det citerede bibelvers findes ikke i noget af de fire evangelier og heller ikke i den øvrige del af det Ny Testamente, men i *Ezekiels Bog* 18, 19 i det Gamle Testamente.

Den franske herold beder knælende prinsen af Wales om tilladelse til at få udleveret drengens lig.

Der holdes højmesse og synges lousang i kirken ved sønnens begravelse. Prælater optager hele forgrunden.

ham i alle måder for at værne om min ære. Herre min Gud, giv min mund kraft til at styrke hende!

Og efter disse ord rejste han sig og indskærpede enhver ikke at røbe noget for hende. Så gav han befaling til at man skulle bringe hans søn ind, og man begravede ham i kirken under stor ære. Og det kan ikke undre at han brød ud i stor jammer og klage over sønnen idet han kyssede hans hoved som han holdt i sine hænder. Og idet han kyssede ham, sagde han:

— Ak, min højtelskede søn, forrådt af skæbnen som ingen anden er du nu død som martyr for at hævde din troskab over for din fyrste og bevare min ære. Derfor beder jeg dig, højtelskede søn, at du nu i døden tilgiver mig.

Og så blev der holdt højmesse, sunget lovsang og bedt bønner for den døde, og drengen blev lagt i jorden, og der var ikke nogen mand eller kvinde, stor eller lille, som ikke viste stor sorg i sit hjerte eller med sine tårer. Og da man gik ud af kirken, erklærede kommandanten ved kirkens port at det var forbudt at sige noget til fruen.

Og da de alle sad til bords, sagde fruen:

— Det undrer mig at Chastel ikke er kommet.

Så sagde herren:

— Han er ved hæren for at overbringe svaret om løsepenge for vor søn.

— Hvorledes? siger hun. Har De håb om at vi kan få ham udleveret mod løsepenge?

— Jeg ved det ikke, kære ven; ske hvad der vil, jeg har i det mindste gjort min pligt.

Men for at berøve hende alt håb om løsepenge, sagde han:

— Kære ven, jeg kender denne tyranniske prins, så jeg ved at af ærgrelse over ikke at have indtaget pladsen her vil han føre sin grusomme vilje igennem med vor søn. Hvis han skulle dø, har De og jeg jo allerede opgivet ham. Herren vor Gud være priset i alle ting! Han kunne også være død under en epidemi, af feber, ved en pludselig hændelse eller på anden måde af en sygdom således som det jo ofte sker, og han ville da ikke give anledning til så megen klage. Og hvad mere er, hvis han dør, vil det være som martyr i vor lensherres tjeneste, og vi vil da i paradiset have en engel der kan bede for os.

Ved middagsbordet indrømmer kommandanten over for sin frue at deres søn er blevet henrettet.

Så sagde fruen for at trøste sin mand:

— Min herre, De taler sandt, jeg vil hellere at han skal dø på denne måde, end at denne troløse, tyranniske, onde prins skal føre ham til Wales som sin slave og fange så at han skal ende sine dage der.

Så sagde Herren til hende:

— De har tidligere sagt det samme, og jeg takker Dem for det af hele mit hjerte.

Og med disse ord lod han som om hans hjerte var lettet, og sagde i alles nærværelse:

— Nuvel, kære ven, eftersom det er kommet så vidt, skal vi alle være trøstet, for det er Guds vilje.

— Er han da død? sagde fruen.

— Ja, visselig, min kære ven, sagde han.

For at adlyde sin herre viste fru en sig da uanfægtet hvor stor sorgen end var i hendes hjerte.

— I Guds navn da! sagde hun. Må Gud modtage hans sjæl!

Og da de senere var alene, fortalte herren hende hele hændelsen, hvilket vi vil forbigå her for at komme til slutningen.

Sjattedagen efter at henrettelsen af drengen var foretaget og prinsen havde indset at borgen var så velforsynet at kommandanten i stedet for at overgive sig havde prisgivet sin eneste søn, ville han ikke længere spille tiden og gav ordre til at drage bort. Derfor sendte han sin våbenkonge til kommandanten med tilbud om 6.000 nobler som erstatning for det artilleriudstyr som denne havde mistet under et udfald, men kommandanten svarede våbenkongen:

— Sig til Deres herre, denne troløse, onde, tyranniske Herodes, denne Judas som har svigtet sin aftale, at guld og sølv har jeg tilstrækkelig af. Han skulle hellere kaste det i havet så han aldrig kunne få anvendelse for det.

Folkene fra skibet ønskede nu at vise sig frem før prinsen tog af sted. Kommandanten, som ser dem tillige med folkene fra hans kompagni, alle kamplystne, gav ordre til at der skulle forberedes et baghold til hest og til fods ad en hemmelig port. Derefter indleder de lidt efter lidt en forpostfægtning med den forhåndsordre at når de ser røg fra et af tårnene og hører et trompetsignal, skal de alle trække sig tilbage. Og således skete det. Og ved deres tilbagetog begyndte englænderne at angribe. Så gjorde folkene der lå i baghold, udfald, hvorved englænderne i et antal af 220 blev enten dræbt ved angreb med håndvåben, kanoner eller andet skyts eller taget til fange. Og da alle folkene var kommet tilbage, blev der igen lidt glæde på borgen.

Derefter lader kommandanten straks en galge rejse på hovedtårnet således at den kan ses fra søsiden og fra landsiden. Og da han havde fået navnene på alle fangerne, udvalgte han 12 af de bedste, som var villige til at lade sig løskøbe for 75.000 nobler. Men da de forstod at der ikke kunne være tale om løsepenge, sagde de til hinanden:

To engelske fanger hænger i galgen der er rejst på et af fæstningstårnene.

— Ak, til vor store ulykke har vi været vidne til vor herres grusomhed. Nu skal vi dø for hans skyld. Åh, gode Vorherre, hav medlidenhed med os!

Derefter blev de alle taget i skrifte og derpå hængt. På de resterende 106 som var taget til fange, lod han det ene øje stikke ud, det ene øre og den ene hånd hugge af, det hele på højre side, og sagde:

— Gå hjem til jeres herre, den Herodes, og tak ham for jeres øjne, ører og hænder på venstre side, som jeg lader jer beholde fordi han udleverede min søns døde, uskyldige legeme til min herold.

Og da man fra flåden til søs og fra belejringstropperne til lands så de 12 hængte og de 106 fanger så ilde tilredt, blev prinsen aldeles rasende af sorg og skam, og de øvrige forbandede den time de var født. Og han ophørte da med at lade sine artilleritropper angribe og drog bort.

Og her slutter vi denne beretning om den kloge og ædle frue som denne fortælling handler om, som ofrede moderkærligheden til sin eneste, højtelskede søn for med fredfuldt sind at redde æren for sin herre og ægtemand. Må Gud tilgive dem begge!

AMEN

Litteraturliste

Udgaver af de oversatte værker

- Jehan de Saintré. Édition et présentation de Joël Blanchard. Traduction de Michel Quereuil. Le Livre de Poche. Paris 1995.*
- Jehan de Saintré, bind 1-2. Éd. Mario Eusebi. Paris 1993.*
- Le Petit Jehan de Saintré. Texte nouveau publié d'après le manuscrit de l'Auteur avec des Variantes et une Introduction par Pierre Champion et Fernand Desonay. Paris 1926.*
- Jehan de Saintré. Édité par Jean Misrahi et Charles A. Knudson. 2e édition. Genève 1967.*
- Little John of Saintré. Le Petit Jehan de Saintré. Translated for the first time into English with an Introduction by Irvine Gray. London 1931.*
- Le Réconfort de Madame du Fresne. In: Antoine de la Sale. Sa Vie et ses Ouvrages. D'après des documents inédits. Par Joseph Nève. Paris-Bruxelles 1903.*
- Le Réconfort de Madame de Fresne édité d'après les mss. 10748 et II 7827 de la Bibliothèque Royale de Bruxelles par Ian Hill. University of Exeter 1979.*

Andre værker af Antoine de La Sale

- La Salade. Œuvres complètes d'Antoine de La Sale, tome I. Paris 1935.*
- La Sale. Œuvres complètes d'Antoine de la Sale, tome II. Paris 1941.*
- „Des anciens tournois et faictz d'armes“. In: B. Probst: *Traité du duel judiciaire, relations de pas d'armes et de tournois*. Paris 1872.

Om Antoine de La Sale og hans værker

- Fernand Desonay: *Antoine de La Sale, aventuroux et pédagogue*. Bruxelles 1940.
- E. Gossart: *Antoine de La Sale. Sa vie et ses œuvres*. 2e édition. Bruxelles 1902.

Litteraturhistorie

- Erich Auerbach: *Mimesis. Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur*. Bern 1946.
- Raymond Baustert: *Le genre de la consolation*. Luxembourg 1994.
- Janet M. Ferrier: *Forerunners of the French novel*. Manchester 1954.
- Jean Froissart: *Froissarts Krønike*. I udvalg ved Robert Hansen. Bind 1-2. København 1923-24.
- Georges Doutrepoint: *La littérature française à la cour des ducs de Bourgogne*. Genève-Paris 1970.
- Johan Huizinga: *The autumn of the Middle Ages*. Chicago 1996.
- Kong Arthurs død. En fortælling fra det trettende århundrede*. Oversat og udgivet af Kajsa Meyer. København 2002.
- Julia Kristeva: *Le texte du roman. Approche sémiologique d'une structure discursive transformationnelle*. The Hague-Paris 1970.
- Pratiques de traduction au moyen âge. Actes du colloque de l'Université de Copenhague 25 et 26 octobre 2002*. Edited by Peter Andersen. København 2004.
- Jens Rasmussen: *La prose narrative du XVe siècle. Étude esthétique et stylistique*. København 1958.
- Crestien de Troyes: *Løveridderen*. Oversat med introduktion og noter af Kajsa Meyer. København 1998.
- J. Welter: *L'exemplum dans la littérature religieuse et didactique du moyen âge*. Toulouse 1927.

Riddervæsen

- René d'Anjou: *Le Livre des Tournois. Traité de la Forme et Devis d'un Tournoy*. Paris 1946.
- Marie-Thérèse Caron: *La noblesse dans le duché de Bourgogne 1375-1477*. Lille 1987.
- Marie-Thérèse Caron: *La Société en France à la fin du Moyen Age*. Paris 1977.
- George Duby: *Verdens bedste ridder; Guillaume le Maréchal*. Oversat af Jacques Berg. København 1987.
- Glossarium Armorum, Arma Defensiva, Tabulae*. Édition Française. s.a.

- Glossarium Armorum, Arma Defensiva, Tabulae*. Dansk udgave.s.a.
 Børge Johansen: *Og rask igennem larm og spil: middelalderens krønikeskrivere fortæller*. Lyngby 1967
- Jean-Jules Jusserand: *Le sport et les jeux d'exercice dans l'ancienne France*. Paris 1901.
- Charles A. Knudson: „The Prussian Expedition in Jehan de Saintré“. In: *Études de Langue et Littérature du Moyen Age. Offertes à Félix Lecoy par ses collègues, ses élèves et ses amis*. Paris 1973.
- F. Kottenkamp: *The History of Chivalry and Armour*. Translated by A. Löwy. New York 1988.
- „Le livre des faits du bon Messire Jacques de Lalaing“. In: Georges Chastellain: *Œuvres complètes*, vol. 8. Bruxelles 1866.
- Le livre des faits du Maréchal de Boucicaut*. Paris 1836.
- Martina Neumeier: *Vom Kriegshandwerk zum ritterlichen Theater. Das Turnier im mittelalterlichen Frankreich*. Bonn 1998.
- Sidney Painter: *French Chivalry. Chivalric ideas and practices in medieval France*. Baltimore 1940.
- Lena Rangström: *Riddarlek och Tornerspel*. Stockholm 1992.
- Niels Tengberg: *Bogen om ridderlighed*. Roskilde 1996.

Heraldik

- Sven Tito Achen.: *Heraldikkens femten glæder*. København 1978.
- Per Andersson: *Heraldik: läran om vapenmärkan*. Mjölby 1993.
- Paul Bredo Grandjean: *Dansk Heraldik*. København 1919.
- Michel Pastoureaux: *Traité d'héraldique*. Paris 1979.
- Jean-Bernard de Vaivre: „L'héraldique dans le roman du Petit Jehan de Saintré d'Antoine de La Sale“. In: *Cahiers d'Héraldique*, III, s. 65- 83. Paris 1977.

Klædedragt

- Michel Beaulieu: *Le costume antique et médiéval. Que sais-je?* Paris 1967.
- Henny Harald Hansen: *Klædedragtens kavalkade*. København 1954.
- Henny Harald Hansen: *Politikens dragtleksikon*. København 1978.

Françoise Piponnier: *Costume et vie sociale. La cour d'Anjou. XIVe-XVe siècle.*
Paris-La Haye 1970.

Høvisk kærlighed

Niels Gunder Hansen: *Den høviske kærlighed. Om kærlighedens opkomst i det 12.
århundredes provençalske troubadourlyrik.* København 1988.

René Nelli: *L'érotique des troubadours.* Toulouse 1963.

Kai Aalbæk-Nielsen: *Kærlighed i middelalderen.* København 1999.

Régine Pernoud: *Kvinden på katedralernes tid.* København 1989.

ROMANSKE SKRIFTER

- 1
Romanske rejser
5 essays redigeret af John Pedersen
1995. ISBN 87 7289 351 6
- 2
René Seindal
Mafia, penge og politik
på Sicilien 1950-95
1995. ISBN 87 7289 310 9
- 3
Ole Kongsdal Jensen
Den franske ortografi
1996. ISBN 87 7289 322 2
- 4
Giambattista Vico
Vor tids studiemetode
Oversat af Conni-Kay Jørgensen
1997. ISBN 87 7289 408 3
- 5
Cesare Beccaria
Om forbrydelse og straf
Oversat af Sven Helles
1998. ISBN 87 7289 456 3
- 6
Pierre Corneille
Komediens illusion
Fransk tekst med dansk parallel-
oversættelse
ved Ulla Gjedde Palmgren
1998. ISBN 87 7289 481 4
- 7
Gert Sørensen
Den dobbelte stat: Krønike om
magtens hemmeligheder i Italien
1998. ISBN 87 7289 516 0
- 8
Carlo Ginzburg
SPOR – om historie og historisk
metode
Redigeret af Morten Thing
1999. ISBN 87 7289 578 0
- 9
Tekststrukturering på italiensk og dansk/
Strutturazione testuale in italiano e in
danese
Redigeret af G. Skytte, I. Kortzen,
P. Polito & E. Strudsholm
1999. ISBN 87 7289 519 5
- 10
Kong Arthurs død
En fortælling fra det 13. århundrede
Oversat af Kajsa Meyer
2002. ISBN 87 7289 824 0
- 11
Raymond Aron
Politikkens væsen. Udvalgte essays 1944-1976
Oversat og kommenteret af Trine Engholm
Michelsen
2003. ISBN 87 7289 781 3
- 12
Molière: Amfitryon
Oversat af John Pedersen
2005. ISBN 87 635 0211 9
- 13
Michael Rasmussen
Det litterære kvindebillede hos Guy de
Maupassant og på hans tid
2005. ISBN 87 635 0136 0
- 14
Antoine de la Sale
Jean de Saintré • Barnegidslet
To franske ridderfortællinger
Oversat af Jens Rasmussen
2005. ISBN 87 635 0207 0